

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'YE DIŞ GÖÇLE GELEN NÜFUS
HAREKETLERİNİN (MÜLTECİLER VE SIĞINMA
ARAYANLAR), KIYI-SINIR KENT YÖNETİMİNE
ETKİLERİ: İZMİR-BASMANE ÖRNEĞİ

Orçun ÇOBANGİL

DANIŞMAN
PROF.DR. ZERRİN TOPRAK KARAMAN

İZMİR - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye'ye Dış Göçle Gelen Nüfus Hareketlerinin (Mülteciler Ve Sığınma Arayanlar), Kıyı-Sınır Kent Yönetimine Etkileri: İzmir-Basmane Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını veyararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../2017

Orçun ÇOBANGİL

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye'ye Dış Göçle Gelen Nüfus Hareketlerinin (Mülteciler ve Sığınma Arayanlar), Kıyı-Sınır Kent Yönetimine Etkileri: İzmir-Basmane Örneği

Orçun ÇOBANGİL

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Çalışma, temel olarak İzmir'in bir kıyı ve sınır kenti olma özelliklerini göz önünde bulundurarak, İzmir kentindeki Suriyeli sığınma arayanların durum tespitini, sığınma arayanlara yönelik kendine özgü tarihsel koşulları barındıran Basmane örneği üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda özellikle kent yönetimi açısından tespit edilmiş çeşitli sorun alanlarının düzeltilmesine yönelik politika hedefleri önermeyi hedeflemektedir. Bu nedenle çalışmanın Birinci Bölümünde, göç terminolojisi incelenerek göç olgusunu sosyal bir gerçeklik olarak açıklayan kuramlar analiz edilmiş, akabinde ise Türkiye'nin göç deneyimini ortaya koymak üzere 18. Yüzyıl'ın sonundan günümüze kadar Anadolu'ya gerçekleştirilen nüfus hareketlilikleri, Osmanlı Devleti ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin konuya ilişkin politikaları tarihsel koşullar çerçevesinde analiz edilmiştir. Söz konusu tarihsel deneyim, Türkiye'nin günümüzdeki göç politikalarının daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için önemli bir çerçeve sunmaktadır ve makro bir perspektifle, çalışmanın konusu olan İzmir kentindeki göç uygulamalarını da doğrudan etkilemektedir.

Çalışmanın İkinci Bölümünde, İzmir kentindeki dış göç olgusunu ve sığınma arayanların/mültecilerin durumunu analiz edebilmek için, konuya doğrudan etki eden temel unsurlar incelenmiştir. Bu unsurlar çalışma için, İzmir'e yönelik dış göçün tarihi, İzmir'in kıyı ve sınır olma özelliği, Uluslararası, ulusal ve kentsel düzeylerde "mültecilerin" hukuki statüleri ve

hakları, merkezi idarenin taşra teşkilatının konuya ilişkin temel aktörleri olan İl Göç İdaresi ve Afet ve Acil Durum İl Müdürlüğü, belediye, muhtarlık ve sivil toplum kuruluşları olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda kent yönetiminin sığınma arayan/mülteci nüfus hareketliliğini ele alış biçimi de ortaya çıkmış olmaktadır. Bu bağlamda İzmir'deki sığınma arayanlar/mülteciler bağımlı değişken, söz konusu unsurlar ise bağımsız değişken olarak ele alınabilir.

Çalışmanın Üçüncü ve son bölümünde, İzmir'in Basmane semtinin tarihçesi incelenerek Basmane'deki Etiler Mahallesi'nde anket çalışması yapılmış ve sonuçlar analiz edilerek bu kapsamında söz konusu kişilerin durumlarının ve kentsel yerleşimlerinin iyileştirilmesine yönelik öneriler sunulmuş, kent yönetimine bilimsel verilerden yararlanılarak yol gösterilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kıyı Kent, Sınır, Sığınma Arayan, Mülteci.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Effects of Population Movements of Foreign Migrants (Refugees and Asylum Seekers) into Turkey on Urban Administration of Coastal-Border City:

Izmir-Basmane Case

Orçun ÇOBANGİL

Dokuz Eylül University

Graduate School Of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

Taking into account the fact that İzmir is basically a coastal and border city, the study identified the situation of Syrian asylum seekers in Izmir city based on Basmane example, which has its own historical conditions for asylum seekers. In this context, it is aimed to propose policy recommendations for the correction of various problem areas, especially in terms of urban administration. In the first part of the study, migration terminology was examined and theories explaining migration as a social reality were analyzed. Then, Population movements carried out to Anatolia from the end of the 18th century until today and the relevant politics of the Ottoman State and the Republic of Turkey in the aftermath of the Ottoman Empire were analyzed in the context of historical conditions in order to in order to reveal the immigration experience of Turkey. This historical experience offers an important framework for Turkey to understand its current migration policies better and in a macro perspective, it directly affects the migration practices in İzmir, which is the subject of the study.

In the second part of the study, the basic elements directly affecting the issue were examined in order to analyze the migration phenomenon the situation and asylum seekers / refugees in İzmir. For the study, the elements include the the history of foreign migration to Izmir, the feature of Izmir's coastal and borderline status, the legal status and rights of "refugees" at

international, national and urban levels, Provincial Directorate of General of Migration Management, Provincial Directorate of Disaster and Emergency Management Presidency, which are the the main actors of the provincial organization of the central government about the issue, municipality, mukhtar and non-governmental organizations have been determined. In this context, the way the city administration handles asylum-seeking / refugee population mobility has also emerged. In this sence, Asylum seekers / refugees in İzmir can be treated as a dependent variable ant the elements mentioned above can be treated as independent variables.

In the third and last part of the study, the history of Basmane neighborhood of İzmir has been examined, a questionnaire study has been conducted in Etiler Quarter of Basmane, the results have been analyzed and suggestions for improvement of the situation and urban settlements of the mentioned people have been presented and it is aimed to guide the city administration by using scientific data.

Keywords: Migration, Coastal City, Border, Asylum Seeker, Refugee.

**TÜRKİYE'YE DIŞ GÖÇLE GELEN NÜFUS HAREKETLERİNİN
(MÜLTECİLER VE SIĞINMA ARAYANLAR), KIYI-SINIR KENT
YÖNETİMİNE ETKİLERİ: İZMİR-BASMANE ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**GÖÇ KAVRAMI VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇLERİN
TARİHSEL SÜRECİ**

1.1.GÖÇ OLGUSUNUN ANLAMLARI	5
1.1.1.İç ve Dış Göçler	10
1.1.2.Geçicilik ve Kalıcılık Esasına Göre Göçler	12
1.1.3. Zorunluluk ve Gönüllülük Esasına Göre Göçler	14
1.1.4.Göçün Düzenliliği ve Düzensizliği	17
1.2. TARİHSEL AÇIDAN ULUSLARARASI GÖÇLER	19
1.2.1. Ulus Devletler ve Uluslararası Göçler Arasındaki İlişkinin Tarihsel Temelleri	19
1.2.2. Dış Göç Tarihinde Mültecilik Olgusu	26
1.2.3. Yeni Bir Göç Politikası Oluşturma İhtiyacı	28

1.3.ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ: GENEL ÇERÇEVE VE MÜLTECİLERİN TEORİLER İÇERİSİNDEKİ KONUMU	30
1.3.1. Mikro Göç Kuramları	31
1.3.2. Makro Göç Kuramları	32
1.3.3.Göç Sistemleri Kuramı	34
1.3.4. Orta Düzeydeki Kuramlar	39
1.3.5. Zorunlu Göçlere Yönelik Açıklamalar	41
1.4. TÜRKİYE'YE YÖNELİK ULUSLARASI GÖÇLERİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ	44
1.4.1. 18.Yüzyıl'dan İtibaren Osmanlı İmparatorluğu'na Yönelik Nüfus Hareketleri (Dış Göçler)	44
1.4.2.Kuruluşundan 1980'e Kadar Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Nüfus Hareketleri (Dış Göçler)	50

İKİNCİ BÖLÜM

İZMİR'İN GÖÇ YÖNETİMİ: BİR KIYI KENTİNE YÖNELİK NÜFUS HAREKETLİLİKLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1.İZMİR'E YÖNELİK DIŞ GÖÇLERİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ: BİR LİMAN KENTİNİN HİKÂYESİ	61
2.1.1.Osmanlı Devleti'nde İzmir'e Dış Göçler	61
2.1.2.Cumhuriyet Döneminde İzmir'e Yönelik Dış Göçler	65
2.2.İZMİR'İN COĞRAFİ KONUMU: KIYIDA VE SINIRDA BİR YERLEŞİM OLMAK	68
2.3.DIŞ GÖÇE VE MÜLTECLİĞİE/SIĞINMAYA YÖNELİK NORMSAL ÇERÇEVE VE KENTSEL HİZMETLERE ERİŞİM HAKKI	78
2.3.1. Uluslararası Hukuk Kurallarında Mültecilik Olgusu	78
2.3.2. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nde Mültecilik Statüsüne İlişkin Düzenlemeler	83
2.3.3.Ulusal Mevzuatta Göç ve Mültecilik Olgusu	88
2.3.4.Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı (Kentli Hakları) Çerçevesinde Değerlendirmeler	93

2.4. TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİ YAPILANMASINDA MÜLTECİLER/SIĞINMA ARAYANLAR	99
2.4.1.Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	99
2.4.2.Göç Yönetimi ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	102
2.4.3.Belediyeler	108
2.4.4. Muhtarlar	109
2.4.5. Sivil Toplum Kuruluşları	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİŞ GÖÇLE GELEN NÜFUS HAREKETLİLİĞİNİN SURİYELİ SIĞINMA ARAYANLAR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: İZMİR-BASMANE ÖRNEĞİ (ETİLER MAHALLESİ)

3.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ	113
3.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	113
3.1.2.Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları	113
3.2.ARAŞTIRMA ALANI VE ARAŞTIRMA ALANININ TARİHİ	115
3.2.1. Araştırmanın Alanı	115
3.2.2.Araştırma Alanının Tarihi: Geçmişten Günümüze Basmane’nin Geçirdiği Dönüşümler	116
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ	127
3.3.1. Demografik Tespitler	127
3.3.2. Sosyo-ekonomik ve Kültürel Tespitler	135
SONUÇ	171
KAYNAKÇA	178
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
bkz.	Bakınız
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECCAR	European Coalition of Cities against Racism
FRONTEX	The European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	International Organization for Migration
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Fawcett'in Göç Sistemleri Kuramı	s. 36
Tablo 2: Fawcett'in Göç Sistemleri Kuramının Mültecilere Yönelik Şematizasyonu	s. 37
Tablo 3: Mayıs 2017 İtibarıyla Türkiye'de Uyruklarına Göre Sığınma Başvurusunda Bulunanlar	s. 58
Tablo 4: İzmir'deki Göçmen Dernekleri Listesi	s. 67
Tablo 5: Yıllara Göre Doğu Akdeniz Rotası'ndan Düzensiz Geçişler	s. 75
Tablo 6: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (Ocak, Şubat ve Mart ayları)	s. 76
Tablo 7: Cinsiyet Dağılımı	s. 127
Tablo 8: Yaş Dağılımı	s. 128
Tablo 9: Suriye'nin Neresinden Geldiniz?	s. 128
Tablo 10: Türkiye'de İlk İkamet Yeriniz?	s. 129
Tablo 11: Kaç Çocuğunuz Var?	s. 130
Tablo 12: Çocuk Sayısı ile Yaş Dağılımı Arasındaki Çapraz Tablo	s. 131
Tablo 13: Oturduğunuz Konu Tipi?	s. 133
Tablo 14: Konutunuzda Kaç Kişi Oturuyorsunuz?	s. 135
Tablo 15: "Barınma Amaçlı Konut Ararken Sıkıntılar Yaşadım"	s. 136
Tablo 16: Konut Aramadaki Sıkıntılar ile Konut Bulmada Suriyelilerin Desteğinden Faydalanma ile İlgili Çapraz Tablo	s. 137
Tablo 17: "Barındığım konutun kalitesinden memnunum"	s. 139
Tablo 18: "Konutumda elektrik hizmetinden faydalanabiliyorum"	s. 139
Tablo 19: "Konutumda temiz içme suyuna erişebiliyorum"	s. 140
Tablo 20: "Benden Önce İzmir'e Gelmiş Suriyelilerin desteği benim için önemlidir."	s. 140
Tablo 21: "Herhangi bir sağlık kuruluşuna gittiğimde rahatlıkla hizmeti alabiliyorum."	s. 141
Tablo 22: "Yerel Halkla Rahatlıkla Konuşabiliyorum."	s. 142
Tablo 23: "Türkiyeli komşularımla ilişkilerim iyidir."	s. 143
Tablo 24: "Kökenimle ve/veya durumumla ilgili olarak İzmir'de daha önce sözlü ve/veya fiziksel bir saldırıya maruz kaldım."	s. 144

Tablo 25: “İzmir dışına seyahat edebiliyorum.”	s. 145
Tablo 26: “Devlet dairelerine gittiğimde işlerimi kolaylıkla halledebiliyorum.”	s. 146
Tablo 27: “Basmane’de Kendimi Güvende Hissediyorum.”	s. 146
Tablo 28: “Genel olarak İzmir’de kendimi güvende hissediyorum.”	s. 147
Tablo 29: Çalışıyor musunuz?	s. 147
Tablo 30: Cinsiyet ve Çalışma Durumu Çapraz Tablosu	s. 148
Tablo 31: Aylık geliriniz nedir?	s. 149
Tablo 32: Maaş	s. 149
Tablo 33: Suriye’den Getirdiğiniz Kaynaklar	s. 150
Tablo 34: Suriyelilerden gelen yardımlar	s. 150
Tablo 35: STK’lardan gelen yardımlar	s. 150
Tablo 36: BM ve diğer uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlar	s. 150
Tablo 37: Muhtarlıktan gelen yardımlar	s. 150
Tablo 38: Diğer yardımlar	s. 151
Tablo 39: Konut bulma	s. 151
Tablo 40: İş Bulma	s. 152
Tablo 41: Sosyal destek	s. 152
Tablo 42: Konuşma becerisi	s. 152
Tablo 43: Diğer Destekler	s. 152
Tablo 44: Bir Sağlık Kuruluşuna Gittiğinizde Sıkıntı Yaşıyor Musunuz?	s. 153
Tablo 45: Türk Dili – İletişim Sıkıntısı	s. 153
Tablo 46: Hasta Yoğunluğu – Tedavi Sırası	s. 154
Tablo 47: Bürokratik İşlemler	s. 154
Tablo 48: Sinema ve/veya tiyatroya gidiyor musunuz?	s. 155
Tablo 49: Belediyenin halka yönelik faaliyetlerine katılıyor musunuz?	s. 155
Tablo 50: Spor Faaliyetlerine Katılıyor Musunuz?	s. 155
Tablo 51: Eğitim Çağında Çocuğunuz Var mı?	s. 156
Tablo 52: Okula Gidiyorlar mı?	s. 156
Tablo 53: Sokakta	s. 157
Tablo 54: Meydanda	s. 157
Tablo 55: Parkta	s. 157
Tablo 56: Dışarı çıkmıyorum.	s. 157

Tablo 57: Diğer yerler	s. 158
Tablo 58: Cinsiyet Dağılımı ve Dışarı Çıkma Durumu Çapraz Tablo	s. 159
Tablo 59: Valilik/İl Göç İdaresi	s. 160
Tablo 60: İzmir Büyükşehir Belediyesi	s. 160
Tablo 61: Konak Belediyesi	s. 160
Tablo 62: Suriyeliler	s. 160
Tablo 63: Yerel Halk	s. 161
Tablo 64: Muhtarlık	s. 161
Tablo 65: STK'lar	s. 161
Tablo 66: Yaşamınızı Kolaylaştıran Kişi ve/veya Gruplar var mıdır?	s. 162
Tablo 67: Yeniliğe Açık	s. 162
Tablo 68: Muhafazakâr	s. 162
Tablo 69: Ucuz	s. 162
Tablo 70: Pahalı	s. 163
Tablo 71: Tehlikeli	s. 163
Tablo 72: Güvenli	s. 163
Tablo 73: Gelişmiş	s. 163
Tablo 74: Az Gelişmiş	s. 164
Tablo 75: Kentsel Yapılar	s. 164
Tablo 76: Kültürel Özellikler	s. 165
Tablo 77: İklim	s. 165
Tablo 78: Kentsel Hizmetler	s. 165
Tablo 79: Komşuluk	s. 165
Tablo 80: Halepliler ve İklimi Farklı Bulanlar Çapraz Tablosu	s. 166
Tablo 81: Basmane'de Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz?	s. 167
Tablo 82: Önünüze Fırsat Çıkarsa;	s. 168
Tablo 83: Yaş ve Fırsat Çapraz Tablosu	s. 169

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Zorunlu Göçün Dinamikleri	s. 43
Şekil 2: 1770-1923 Arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda Zorunlu Nüfus Hareketlilikleri	s.50
Şekil 3: Yıl Bazında Türkiye'deki Suriyelilerin Nüfusları	s.57
Şekil 4: Doğu Akdeniz Rotası	s.73
Şekil 5: GİGM Teşkilat Şeması	s.101
Şekil 6: Afet Yönetimi Döngüsü	s.104
Şekil 7: AFAD Teşkilat Şeması	s.106
Şekil 8: Etiler Mahallesi (Kırmızı alan)	s.116
Şekil 9: Basmane Bölgesi'nin Kuşbakışı Görünümü	s.118
Şekil 10: Basmane Garı (sol taraf) ve arkada minaresi yükselen Çorakkapı Camii. Basmane'nin merkezi Anafartalar Caddesi Camii arkasından devam etmektedir.	s.121
Şekil 11: Eski İzmir Mahalleleri ve 1922 İzmir Yangını Kapsama Alanı	s.123
Şekil 12: Basmane Agios Vouklos Rum Ortodoks Kilisesi	s.124
Şekil 13: Basmane'nin tarihi evlerinden bir görünüm. Evler, geçmişin görkemi ile günümüzün çöküntü alanını birlikte yansıtmaktadır.	s.126

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Türkçe Anket

ek s. 1

Ek 2: Arapça Anket

ek s. 4

GİRİŞ

2011'den itibaren Suriye'de yaşanan siyasi gelişmeler sonucunda ölüm korkusu ile sığınma arayan milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye göç etmesi, Türkiye'nin acil bir şekilde göç yönetiminde ele alması gereken bir konu haline gelmiştir. Bu süreçte milyonlarca Suriyeli Türkiye'yi transfer noktası olarak kullanıp Avrupa'ya göç etmiş ve resmi rakamlara göre milyonlarcası ise Türkiye'de kalmıştır ve hayatlarını burada kurmaya başlamıştır. 2017 yılı Temmuz ayı itibarıyla Türkiye'de 3 milyon "geçici koruma statüsüne sahip" Suriyeli bulunmaktadır. Bu nüfusun Türkiye'ye kısa bir süre içerisinde eklendiği gerçeği göz önüne alındığında konunun Kamu Yönetimi için ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Suriyeliler için tamamı coğrafi olarak kabaca Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan 24 adet barınma merkezi (Konteynir kentler/çadır kentler) inşa edilmiştir. Barınma merkezi modeli Türkiye'nin, Suriyelilerin Türkiye'de ikameti için göç akımının başladığı ilk yıllarında öne çıkardığı bir model olmuşsa da, günümüzde Suriyelilerin büyük çoğunluğu il merkezlerinde yaşamaktadır. Bu durumda, Suriyeli sığınma arayanların yaşadıkları yeni kentsel yerleşimlerle ilişkilerinin ele alınması, göç konusunun önemini son yıllarda fark etmeye başlayan Kamu Yönetimi için önem taşımaktadır. Özellikle de İzmir gibi gerek Suriyelilerin Yunan adaları üzerinden Avrupa'ya geçiş güzergahı üzerinde bulunan gerekse 100.000'in üzerinde yerleşmiş Suriyeliye ev sahipliği yapan bir kentteki durumun incelenmesi, söz konusu süreçte bir çok noktada ışık tutabilecektir.

Göç olgusu, birçok farklı tipi barındıran, çok boyutlu bir sosyal fenomendir. Bu nedenle hangi göç tiplerinin var olduğunu tarihsel geçmişleriyle ve kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde açıklamak gereklidir. Nitekim ülkeler farklı göç tiplerine yönelik farklı uygulamalar ortaya koymaktadırlar. Belirli dönemlerde ise belirli göç tipleri ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında ve sonrasında Türkiye için göç konusu, komşu ülkelerden Türkiye'ye göç eden Türk soylu göçmenler nezdinde ele alınmaktaydı. Günümüzde ise Suriyeli sığınma arayanlar Türkiye'nin göç politikalarında en önemli gündemi oluşturmuş durumdadırlar. Türkiye, sadece Türk soylu göçmenleri 1934 tarihli ve 2733 sayılı İskan Kanunu ile "göçmen" olarak tanımlamışken, Suriyeli sığınma arayanları ise

2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile “geçici koruma altındakiler” olarak nitelendirmiştir. Bu örnekten de görüldüğü gibi, ülkeler tarafından göç eden farklı kesimlere yönelik farklı göç tanımları yapılmakta ve politikalar bu tanımlamaların üzerine inşa edilmektedir. Güncel bir diğer örnek ise Avrupa Birliği’nin göç düzenlemelerinde “düzensiz göç”ü ön plana çıkarmasıdır. Bu durum da Birliğin son yıllarda “düzensiz göç” akımı ile beklentilerin çok üstünde karşı karşıya kalması gerçeği ile açıklanabilir. Nitekim ülkelerin uluslararası kurum ve kuruluşların göçü açıklamada farklı tanımları olmuş, ayrıca kendi deneyimleri çerçevesinde zaman içerisinde farklı göç tiplerini daha çok ön plana çıkarmışlardır.

Göç tiplerinde görülen bu farklılık ve ülkeler tarafından göç olgusuna yönelik farklı tanımlamalar, bu çalışmanın girişinde işaret edilmek istenen ilk sorun alanının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Göçe yönelik hangi tanımlar hangi sosyal gerçekliği anlatmaktadır? Örneğin “göçmen” kelimesi, Türkiye’deki Suriyeliler için de kullanılabilir mi? Türkiye’deki hukuki düzenlemeler, “göçmen” terimini sadece Türkiye’ye göç eden Türk soylular için kullandığından dolayı, bu soruya negatif yanıt verirken, uluslararası tanımlamalarda göç olgusunun bir alt kolu olan zorunlu göç kapsamında bu kişilere zorunlu göçmenler (forced migrants) de denilmektedir. Ama uluslararası literatür aynı zamanda zorunlu göçmenler için mülteciler (refugees) ve sığınmacılar/sığınma arayanlar (asylum seekers) gibi farklı terimleri de kullanmaktadır. Türkiye ise 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu çekince nedeniyle, sadece Avrupa’dan gelen zorunlu göçmenleri mülteci kabul ettiği için, 2013 tarihli YUKK ve ona bağlı olarak çıkartılan 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Suriyelileri geçici koruma statüsünde nitelendirmektedir. Avrupa dışından olan zorunlu göçmenler için şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü de kullanılmaktadır. Göçmen terimi sadece Türk soylular için kullanılan bir hukuki tanım olup, “zorunlu göçmen” terimi bu kategorinin dışında kalanlar için kullanılabilir

Türkiye’de konuya ilişkin literatürde, çalışmalarda ve medyada Suriyeliler için yabancı göçmen, sığınmacı sığınma arayan, mülteci, misafir gibi farklı tanımların kullanıldığı görülmektedir. Yukarıda özetlenen göç terminolojisindeki karışıklık, yapılan çalışmalara da yansımakta, çalışmalar tarafından farklı tanımlamaların yapılması da terminolojik karışıklığı beslemekte ve bu kısır döngü

kırılamamaktadır. Farklı tanımlamalar farklı anlamlar da taşımaktadır. Örneğin, Suriyelileri mülteci olarak nitelendirmek, uluslararası literatürle uyumlu bir biçimde mülteci haklarına gönderme yapmaktayken, misafir kelimesi gelip geçici olduklarını çağrıştırmaktadır.

Bu çalışma göç konusundaki terminolojik karışıklığı çözebilmek için öncelikle farklı göç tiplerini uluslararası literatür çerçevesinde açıklamaktadır. Sonrasında ise Türkiye'nin göç mevzuatı kapsamında tanımlamalar, yeri geldiğinde açıklanmıştır. Bu bağlamda çalışmada uluslararası göç terminolojisinin kullanımı tercih edilmiştir. Türk mevzuatına göre Suriyeliler için geçici koruma altındakiler denmekteyken, çalışmada bu kişiler için hem “mülteci” hem de “sığınma arayan” terimleri kullanılmıştır. Mülteci teriminin seçilmesinin nedeni, Suriyelilerin Cenevre Sözleşmesi temelinde oluşturulmuş uluslararası geçerliliği olan mülteci tanımına, tanımın unsurları kapsamında tam olarak uymaları sebebiyledir. Sığınma arayan kelimesi ise, mülteci olmadan önceki aşamayı belirtmesinin yanında, mülteci olsun olmasın tüm zorunlu göçmenlerin ülkelerinden göç etmek zorunda kalıp bir sığınma hali içerisinde bulduklarını ifade ettiğinden tercih edilmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin konuya ilişkin düzenlemelerine yer verilirken, “geçici koruma altındakiler” statüsü de açıklanmıştır. “Göçmen” terimi de, uluslararası terminoloji çerçevesinde göç eden her türlü kişi için kullanılmış, Türkiye'deki “göçmen” kabul edilenleri tarif etmek için “Türk soylu göçmen” ifadesi kullanılmıştır.

Terminolojik karışıklığın yanında, göç konusundaki diğer problematik alan, konunun dinamik bir alan olması, olayların ve verilerin hızlı bir şekilde değişebilmesidir. Okuyucu, göç konusundaki mevzuatı ve literatürü değerlendirirken bu durumu göz önünde tutmalıdır. Çalışma konusuyla ilişkili olarak, 2016 yılında kadar Suriyelilerin İzmir'den Yunanistan'a yoğun bir biçimde göç etmesi, daha sonra Geri Kabul Anlaşması ile Frontex raporlarında görüleceği üzere bu göçlerin azalması, örnek olarak gösterilebilir. Çalışmaya başlanılan 2016 yılında daha yoğun olarak yaşanan Suriyelilerin Türkiye'den Yunanistan'a olan göç süreci, çalışmanın bitişinde azalmaya başlamıştır.

“Türkiye'ye Dış Göçle Gelen Nüfus Hareketlerinin (Mülteciler ve Sığınma Arayanlar), Kıyı-Sınır Kent Yönetimine Etkileri: İzmir-Basmane Örneği” başlıklı bu çalışma, Suriyelilere yönelik uygulamaları, göç olgusunun kuramsal ve tarihsel

yönleriyle, uluslararası ve ulusal düzenlemelerle, insan hakları çerçevesinde, kıyıda bir sınır kenti olarak İzmir kenti ve Basmane semti kapsamında anket çalışması ile birlikte ele alınmıştır. Çalışmada idari olarak ve Suriyeliler yönüyle yaşanan sorun alanları ele alınmış, insan hakları temelli ve sürdürülebilirliği esas alan uygulamaların gerçekleştirilmesini önerilmiş ve göç yönetimi ile kentleşme literatürüne katkı sağlamayı amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, başta akademik bilgi birikimi ile bana yol gösteren değerli Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman'a, saha çalışması sırasında bana destek olan Araş. Gör. Yakup Özkaya ve Araş. Gör. Adil Çamur başta olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma, ilk saha deneyimimde bana yardımcı olan İslam Sağlam, Emrullah Aslan ve diğer öğrenci arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Onların yardımları ile bu çalışma nihai olarak ortaya çıktı.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇLERİN TARİHSEL SÜRECİ

Çalışmanın Birinci Bölümünde, göç kavramı, özellikle “dış göç”ü kapsayacak şekilde incelenmiştir. Ayrıca Anadolu’ya yönelik dış göçler Osmanlı döneminden günümüze kadar belirli dönüm noktaları ekseninde tarihsel bir perspektiften incelenerek günümüzde dış göç kaynaklı dinamiklerin Türkiye’yi hangi biçimlerde etkilediğini analiz edebilmek için gerekli teorik ve tarihsel arka plan oluşturulmuştur.

1.1.GÖÇ OLGUSUNUN ANLAMLARI

Nüfus hareketliliği ile ilişkilendirilen “göç olgusu” insanlık tarihinden beri varlığını sürdürmekte ve modern dünyayı etkileyip şekillendirmektedir¹; hatta göçlerin etkisi o denli artmıştır ki günümüz dünyasının bir nevi “göçler çağı” yaşadığı belirtilmektedir.² İnsanlar, kaynaklara erişme, yeni yerler fethetme, egemenlik altına alma, hatta sadece seyahat etme ve yeni yerler keşfetme isteği³ gibi nedenlerle tarih boyunca yer değiştirmişlerdir. İnsanlık tarihi boyunca var olmasına rağmen, göç olgusu 19. Yüzyılın sonlarına kadar bilimsel incelemeye konu edilmemiştir.⁴ İlk defa 1885’te Ravenstein’in göç hakkında bilimsel ilkeler geliştirilmesi ile göç olgusunu açıklamaya çalışan teoriler başlamış olsa da, sürecin başından bu yana göçün temel bir tanımını yapmak bile başlı başına bir sorun alanı haline gelmiştir. Bu konuda ilk tanımlamaları yapan Ravenstein da göçü

¹ Nermin Abadan-Unat, **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 1; Taşkın Deniz, “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, **TSA**, Sayı: 1, 2014, s. 177.

² Bkz. Stephen Castles ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

³ İnsanların doğuştan gelen bir içgüdüyle yer değiştirme isteğine sahip olduğunu ifade eden “wanderlust” kelimesi, Oxford Sözlüğü tarafından seyahat etmeye yönelik güçlü bir istek olarak tanımlanmıştır. Bkz. Oxford Living Dictionaries, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/wanderlust>, (07.12.2016). Jansen’in da belirttiği gibi, “Wanderlust” güdüsünün göç olgunun açıklanmasında tek ve temel neden olarak alınması mümkün değildir, çünkü en temel şekilde ifade edilecek olursa, herkes “göç etmemektedir”. Bkz. Clifford J. Jansen, **Readings in the Sociology of Migration**, Pergamon Press, Great Britain, 1970, s. 52.

⁴ Abadan-Unat, s. 20.

tanımlamanın zorluklarına değinmiştir.⁵ Ravenstein, oluşturulmuş idari sınırlara dayalı gerçekleşen bölgeler arasındaki göçlerin, alanların değışen özelliklerine dayalı olarak göçü açıklamada sorunlar ortaya çıkardığını belirtmiştir.⁶ Ravenstein'in çalışmaları İngiltere'deki iç göçlere dayanmakta⁷ ve buna bağlı olarak bahsettiği idari sınırlara dayalı sorunlar iç göçlerle ilgili ise de, aynı sorunlar ulus devletler düzeyindeki göç analizlerinde de ortaya çıkmaktadır. Özellikle Dünya Savaşları dönemi sonrasında ulus devletlerin etki alanlarının artması, göç olgusuna olan yaklaşımları biçimlendirmiş ve göçle ilgili çalışmalarda yöntemsel milliyetçiliğin hâkim olmasına sebep olmuştur.⁸ Göçle ilgili literatürde görülen ve aşağıda da gösterilen göç çeşitleriyle ilgili dikotomi biçimindeki ayrımların oluşmasının temelinde de ulus devlet ve ona ait sınırların etkili olduğu görülmektedir.

Ancak ulus devlet düzeyinde tutulan bu dikotomilere dayalı olarak göçün anlamlandırılmaya çalışılması yeterli değildir. Çünkü göçle ilgili dinamikler çeşitli faktörlere dayalı olarak değışim sürecindedir ve bu da oluşturulan kategorilerin sürekliliğini engellemektedir.⁹ Örneğin, Türkiye, İtalya, İspanya gibi Güney Avrupa ülkeleri bir zamanlar göç veren ülke kategorisindeyken artık göç alan kategorisine aittirler.¹⁰ Küreselleşme, yani Giddens'in tabiriyle "toplumsal ve ekonomik ilişkiler dünya çapında yaygınlaştıkça, dünyadaki farklı insanlar, bölgeler ve ülkeler arasında giderek artan karşılıklı bağımlılık"¹¹ süreci ile de yeni göç tipleri ortaya çıkmakta ve yapılan sınıflandırmaları geçersiz kılmaktadır.¹² Küreselleşmenin etkisi ile etkinliğini arttıran ulusaşırı toplumsal alanlarda hareket eden göçmenlerin konumları da onların bir kategoriye göre değerlendirilmelerine engel olmaktadır. Ayrıca göçmenlerin kategorilere dayalı ikili ayrımların uçlarında değil de ortalarında bulunabilmeleri

⁵ Thomas Niedomysl ve Urban Fransson, "On Distence and the Spatial Dimension in the Definition of Internal Migration", **Annals of the Association of American Geographers**, Cilt: 104, Sayı:2, 2014, s. 358.

⁶ E. G. Ravenstein, "The Laws of Migration", **Journal of the Statistical Society of London**, Cilt: 48, Sayı: 2, 1885, s. 168.

⁷ Abadan-Unat, s. 20.

⁸ Andreas Wimmer ve Nina Glick Schiller, "Methodological Nationalism and the Study of Migration", **European Journal of Sociology**, Cilt: 43, Sayı:2, 2002, s.226- 239.

⁹ N. Aslı Şirin Öner, "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13-14.

¹⁰ Öner, s. 14; Ahmet İçduygu ve Kristen Biehl, "Giriş", **Kentler ve Göç**, (Der. Ahmet İçduygu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 3

¹¹ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, çev. Hüseyin Özel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 1067.

¹² Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı:17, 2006, s. 89.

gerçeği de söz konusudur ve bu durum özellikle aşağıda tartışılan zorunlu ve gönüllü göç ayrımında kendini göstermektedir.¹³ Bu sebeplerden ötürü göç olgusunu açıklayacak kavramların yaşanan gelişmelere dayalı olarak yeniliklere açık olması gerekmektedir.¹⁴ Castles ve Miller, bu süreçte göç akımlarının beş temel eğilimi takip edeceğini belirtmişlerdir. Bu eğilimler; birçok farklı bölgeden yeni göç akımlarının doğması olarak göçün küreselleşmesi, göç sürecine katılan kitlelerin artışı anlamına gelen göçün hızlanması, göçmenlerin tiplerindeki değişikliklere bağlı olarak göçün farklılaşması, göç sürecine katılan kadınların sayısındaki artışa işaret eden göçün kadınlaşması ve göç sürecinin yaşanan terör olayları ve ulus devlete dayalı güvenlik anlayışlarının hâkim olması nedeniyle kendine ulus devletlerin iç politikasında önemli bir yer edinmesiyle ortaya çıkmakta olan göçün politikleşmesi süreci olarak özetlenebilir.¹⁵

Görüldüğü gibi bu trendler küreselleşme, teknolojik gelişmeler, ülkeler arası ve ülkeler içinde yaşanan çatışmalar, artan afet olayları, ulus devletlerin güvenlik kaygıları, neoliberalleşme sürecinin ülkelerin siyasi ve sosyoekonomik yapılarına olan etkileri gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Örneğin, Ihlamur-Öner, sosyal refah devletinin neoliberalleşme lehine bozulmasıyla daha önce refah devletine ait olan aile bakımı görevinin artık kadın göçmenler tarafından neoliberal piyasa ilkeleri çerçevesinde yerine getirildiğini İtalya üzerinde yaptığı çalışmasında analiz etmiştir.¹⁶ İklim değişikliği gibi doğal afetler ve ekolojik krizler Asya¹⁷ başta olmak üzere milyonlarca insanın göç etmesine yol açmakta, göç sürecini küreselleştirmekte ve hızlandırmaktadır. Ülke içi yaşanan çatışmaların da bu trendleri güçlendirdiğinin en güncel örneği ise Suriye’de yaşananlar ve ülke içinde ve ülkenin dışında zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan milyonlarca sığınma arayanların varlığıdır. Frontex gibi organizasyonlarla Avrupa Birliği gibi bölgesel entegrasyon alanlarının, ayrıca tek tek ulus devletlerin güvenlik kaygısıyla

¹³ Thomas Faist, **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 40.

¹⁴ Öner, s. 27.

¹⁵ Castles ve Miller, s. 12-14.

¹⁶ Suna Gülfer Ihlamur-Öner, “Göçün Kadınlaşması ve Sosyal Refah Rejiminin Dönüşümü: İtalya Örneği”, **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 353-377.

¹⁷ ADB BRIEFS, **Facing the Challenge of Environmental Migration in Asia and the Pacific**, Eylül 2011, <https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/581/adb-brief-09-environmental-migration.pdf?sequence=1>, (07.12.2016).

gerçekleştirdikleri düzenlemeler de göç konusunu gün geçtikçe, askeri/güvenlik bağlantılı olarak, sadece sınırlarda değil ülke içinde de politiklaştırmaktadır.

Göç kavramı yukarıda da işaret edildiği gibi tanımı üzerinde tam olarak anlaşılabilen ve yapılan tanımların da belirli eksiklikleri barındırabildiği bir olgudur. Şu ana kadar bütün mekânsal veya ölçeksel düzeydeki göç türlerini kapsayıcı bir göç tanımı üzerinde uzlaşmamıştır.¹⁸ Yine de göç öncelikle yukarıda da belirtildiği gibi, sınırları belli bir bölgeden diğerine geçişi ifade eder, yani bir yer değiştirmedir. Ancak göç, herhangi bir yer değiştirme faaliyeti olarak tanımlanabilir mi? Örneğin, çalıştığı ve yaşadığı yerleri farklı ilçelerde bulunan biri, her gün idari sınırlar içerisinde yer değiştirmektedir. Ayrıca yer yıl milyonlarca turist farklı ülkeler veya ülke içerisindeki farklı birimler arasında seyahat etmektedirler. Bu ve benzeri gruplar da yer değiştirdikleri için göç etmiş sayılmakta mıdır? Bu gibi nedenlerden dolayı Faist, göçü yaşanan yerin, bir idari birimden diğerine daimi veya yarı daimi bir şekilde değiştirilmesi olarak tanımlamış, hatta çalışmasında birinin (dış) göçmen sayılabilmesi için göç edilen yerde az üç aylık bir yerleşme süresi öngörmüştür.¹⁹ Faist'in bu tanımı, yukarıdaki satırlarda verilen örnekleri daimi veya yarı daimi nüfus hareketliliği olmadığı için göç kapsamına almamakta ama yarı-daimilik üzerinden mevsimlik nüfus hareketliliği gibi olguları da göç kavramı içerisinde değerlendirmiş olmaktadır. Göç kavramını tanımlamanın zorluğuna değinen Kok da, göçün en ideal gözükken tanımının, yer değiştirmek amacıyla bir veya birden fazla kişinin mekânsal sınırı aşması olduğunu belirtmiştir.²⁰ Kok bu tanım ile mekânsal sınır aşımını ve yer değiştirmeyi göçün unsurlarından kabul etmiş, daimilik ve yarı daimiliği içeren zaman unsurunu ise göçü diğer hareketlilik türlerinden ayırmakta yetersiz kaldığı gerekçesiyle unsurlardan çıkarmıştır.²¹ Buna karşılık göçü doğrudan daimilik ve yarı daimiliğe bağlayan tanımlamalar da yapılmaktadır.²² Sinha, yapmış olduğu literatür çalışması sonucunda ise göç kavramının temel unsurlarını, her ne kadar bu unsurların da kendi içerisinde eksiklikler ve zorluklar taşıdığını belirtse de, şu şekilde sıralamaktadır: Oturma yerinin değiştirilmesi, seyahat edilen mesafe, doğum yeri,

¹⁸ B.R.K Sinha, "Human Migration: Concepts and Approaches", **Foldrajzi Ertesito, Geographical Bulletin**, Vol: 3-4, 2005, s. 404.

¹⁹ Faist, s. 42.

²⁰ Pieter Kok, "The Definition of Migration and Its Application: Making Sense of Recent South African Census and Survey Data", **SA Journal of Demography**, Cilt: 7, Sayı: 1, 1999, s. 20.

²¹ Kok, s. 21-22.

²² Everett S. Lee, "A Theory of Migration", **Demography**, Cilt:3, Sayı: 1, 1966, s. 49.

aşımın sınırın türü, kalma niyeti ve kalınan sürenin uzunluğu.²³ Bu unsurları içeren tanımlamaların daha kapsayıcı olacağı şüphesizdir. Bir başka kapsayıcı göç tanımı ise IOM'e (International Organization for Migration – Uluslararası Göç Örgütü) aittir. IOM'e göre göç, *uluslararası sınırlar arasında veya bir devletin içinde, kişilerin ve grupların hareketliliğidir. Uzunluğu, bileşimi ve nedenleri ne olursa olsun her türlü insan hareketliliğini kapsayan bir nüfus hareketidir; mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik (emek) göçmenlerin ve aile birleşmesi dâhil öteki nedenlerle hareket edenlerin göçlerini kapsamaktadır.*²⁴ Bu tanımın kapsayıcılığı, göçün nedenlerini, “öteki nedenler” ifadesini kullanarak ucu açık bir şekilde sıralamasından dolayıdır. Ayrıca aşağıda incelenecek olan göç tiplerinin bir kısmını da içinde barındırmaktadır. Benzer, ama aynı zamanda sınırların geçilmesine ve zamana de vurgu yapan bir başka göç tanımı da UNESCO tarafından yapılmıştır. Buna göre göç; *idari veya politik bir sınırın minimum belli bir zaman dilimi için geçilmesidir. Mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, yerlerinden sökülmüş kişilerin aynı zamanda da ekonomik göçmenlerin hareketini kapsamaktadır.*²⁵ Kullanıldığı bağlama yönelik olarak tek bir göç türünü genel olarak göç kavramının karşılığı olarak açıklayan tanımlamalar da bulunmaktadır. Örneğin, 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) uygulanmasında kullanılan kavramların tanımlamalarının yapıldığı 3.maddesinde göç, *yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı* kapsayacak şekilde tanımlanmış ve dış (uluslararası) göçü ifade eden olguyu kanun bağlamında genel olarak göç olarak adlandırılmıştır.²⁶ Oysa kentleşme literatüründe göç, uzunca bir süre genellikle iç göçü ifade edecek şekilde, kır-kent arası göçler olarak analiz edilmiştir.²⁷ İlk defa bir kanun ile göç

²³ Sinha, s. 404-407.

²⁴ International Organization for Migration, **Key Migration Terms**, <http://www.iom.int/key-migration-terms>, (07.12.2016).

²⁵ UNESCO, “Migrant/Migration”, **Learning to Live Together**, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>, (07.12.2016).

²⁶ Resmi Gazete, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu**, 11.04.2013. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, (07.12.2016).

²⁷ Bunun nedeni olarak, kentleşme hareketlerinin iç göç hareketleri nedeniyle oluşması yüzünden, kentleşmeyi açıklamak için iç göçü de ele almak gerektiği gösterilebilir.

olgusu, iç ve dış göç olarak ayırt edilmiştir. Bu durum bizi farklı göç türleri arasındaki ayrımı götürmektedir.

Göç türlerine ilişkin tipolojiler için oluşturulan ayrımlar, aslında göç kavramının unsurlarına dayanmaktadır²⁸. Örneğin yukarıda verilen göç tanımlamaları birlikte değerlendirildiğinde göçün unsurları olarak, bir sınırı geçmek, süre (daimi-yarı daimi), göç eden kişi sayısı, mesafe, niyet (neden) ve yasallık unsurları ortaya çıkmaktadır.²⁹ Ayrıca farklı unsurların kesişmeleriyle oluşan tanımlamalar da vardır. Örneğin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun göç tanımında düzenli ve düzensiz dış göçten bahsedilmektedir. Bu durum, farklı dinamiklerin kesişimi ile ortaya çıkan kombinasyonları ifade etmektedir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, daha önce de belirtildiği gibi, tüm bu dikotomilere dayalı göç kategorilerine ilişkin tanımlamaların gerçek hayatta oluşan süreçleri kapsamlı olarak analiz etmeye yeterli olmadığıdır. Bireyler veya gruplar her zaman oluşturulan kategorilerin bir kutbunda yer almamaktadırlar. Aslında bu kategorizasyonları Max Weber'ci bir biçimde “ideal tip” kavramı çerçevesinde ele almak da mümkündür.

1.1.1.İç ve Dış Göçler

Göç türlerini ayıran dikotomik yaklaşımlar arasında en çok ilgiyi iç ve dış göçe dayalı ayrımın çektiği söylenebilir.³⁰ IOM **iç göçü** *belli bir amaç veya yeni bir yerleşim kurma etkisiyle bir ülkenin bir bölgesinden aynı ülkenin başka bir ülkesine doğru yapılan insan hareketliliği* olarak³¹, **dış göçü** ise *köken ülkesini veya mutad mesken olduğu ülkesini başka bir ülkede geçici veya kalıcı süreyle yaşamak için terk eden kişilerin hareketliliği* olarak tanımlamıştır.³² Hem iç hem de dış (uluslararası)

²⁸ Masoud Bashar Tullah, “Determinants of Rural Out-Migration: A Case Study of Siwan, Bihar”, **Indian Journal of Research**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2015, s. 207.

²⁹ Göç eden kişi sayısı faktörü bu çalışmada özel olarak analiz edilmemiştir. Çünkü zaten ele aldığımız göç tipleri özünde kitlesel nüfus hareketliliklerini içermektedir. Mesafe faktörü de benzer şekilde işlevsiz görülmüştür. Çünkü çalışmada mesafelerden ziyade sınırlara odaklanılmıştır.

³⁰ Adrian Otoiu ve diğerleri, “Internal and International Migration: Is A Dichotomous Approach Justified?”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 2nd World Conference On Business, Economics And Management, Vol: 109, 2014, s. 1011; Russell King ve diğerleri, **Internal and International Migration: Bridging the Theoretical Divide**, University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research, Working Paper, No: 52, 2008, s. 2.

³¹ International Organization for Migration, **Glossary on Migration**, 2011, <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/iom.pdf>, (07.12.2016), s. 51.

³² International Organization for Migration, s. 52

göç benzer koşullar altına gelişip benzer potansiyel etkiler yaratabilir.³³ Yine de uluslararası bir sınırı geçmeyle bir ülke içindeki bir idari sınırı geçmenin aynı etkileri yaratmayacağını belirtmek gerekir.³⁴ Bu durumun altındaki en temel neden olarak ulus devletin küreselleşme sürecine rağmen hala en etkili birim olduğu ve ulus devletler arasındaki sınırların göçmenler açısından çok farklı anlamlar taşıdığı gerçeği yatmaktadır ki bu konuya çalışmanın daha ilerisinde değinilecektir. Natali, iç göç ve dış göç arasında üç temel farklılık olduğunu belirtmiştir.³⁵ Buna göre iç göçmenler, dış göçmenlerin aksine (teoride) düzensiz göçmen olamazlar³⁶, iç göç nominal olarak dış göçten çok daha büyüktür (Yani daha fazla sayıda iç göçmen mevcuttur) ve iç göç süreci dış göçe nazaran düşük gelirli gruplar için daha erişilebilir duran bir süreçtir. Yukarıda Ravenstein’ın çalışmasında da işaret edildiği gibi, daha önceleri göçle ilgili çalışmalar iç göç ile ilgiliyken, ilgi daha sonra görünürlüğü ve ilişkili olduğu sorunlar nedeniyle dış göçe kaymıştır.³⁷ Öyle ki “göç” (migration) kelimesi bile sadece dış göçü ifade edecek şekilde kullanılır olmuştur. Ama bu, iç göç sürecinin önemini korumadığı anlamına gelmemektedir. İç göç, kentleşme sürecinin arkasındaki temel güçtür³⁸ ve sanayileşme, eğitim vs. gibi birçok faktör ile etkileşim içerisinde.³⁹ Aynı zamanda iç göç ve dış göç bir süre çeşitli nedenler ve yaklaşım farklılıkları nedeniyle tamamıyla ayrı unsurlarmış gibi incelenmeler de bu kavramları birbirine bağlayan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Öncelikle iç göç ve dış göçü birbirinden ayıran en temel unsur olan “sınır” bir ölçüde gittikçe muğlaklaşmaya başlamaktadır⁴⁰ ve bu iç ve dış göçü doğrudan birbirine bağlamaktadır. Örneğin Avrupa Birliği üye ülkeleri arasındaki nüfus hareketlilikleri, Schengen Anlaşması ile bir nevi üye ülkelerin kendi içlerinde gerçekleşen

³³Caludia Natali, “Linkages between Internal and International Migrations: Policy Implications for Development”, **Conference Urban-Rural Linkages and Migration**, 16-17.09.2009, s. 1.

³⁴ Ronald Skeldon, “Interlinkages between Internal and International Migration and Development in the Asian Region”, **Population, Space and Place**, Vol. 12, 2006, s. 19.

³⁵ Natali, s. 4.

³⁶ Bu durum tabii ki iç göçün ülke mevzuatında kısıtlamaya tabi tutulmadığı durumlarda geçerlidir. Örneğin Anayasamızın 23. Maddesinin kentleşmenin belirli koşullar altında sınırlandırabileceğini belirten maddesi, düzensiz iç göçmenler oluşturabilme potansiyeline sahiptir.

³⁷ King ve diğerleri, s.2-3.; Skeldon, s. 17.; Otoi ve diğerleri, s. 1011.

³⁸ King ve diğerleri, s. 3.

³⁹Otoi ve diğerleri, s. 1011. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre iç göç ve kentleşme arasındaki ilişkiler farklı olabilir. Bu konuda yapılmış bir çalışma için bkz. Robert E. B. Lucas, “Internal Migration and Urbanization: Recent Contributions and New Evidence”, **Boston University IED Discussion Paper Series**, Sayı:91, 1998.

⁴⁰ King ve diğerleri, s. 3.

hareketliliklerle aynı statüde olmuştur.⁴¹ Örneğin, İtalya-Napoli'den Fransa-Lyon'a yapılan göç ile İtalya-Napoli'den İtalya-Milano'ya yapılan göç arasında pek bir farklılık kalmamış, bu ülkeler arasındaki sınır muğlaklaşmıştır. Bu durumun tabii ki tüm dünyada topyekün olarak yaşanan bir durum değildir, Avrupa Birliği gibi bölgesel entegrasyon bölgelerinde görülebilen bir durum olduğunu da not düşmek gerekir. Ayrıca iç göç ve dış göç tamamen ayrı oluşumlar olmayabilir, karşılıklı olarak birbirlerini⁴² tetikleyebilir. Birinci duruma örnek olarak, Almanya'dan Türkiye'ye göç eden işçi göçmenlerin çoğu aslında daha önce de Türkiye içinde göç etmeleri gösterilebilir.⁴³ Bu örneklerde iç ve dış göç süreçlerinin sıçramalı bir biçimde birbirine eklemlendiği görülmektedir. Ülkenin güneyinden giriş yapan İtalya'daki göçmenlerin genellikle kuzey İtalya'daki endüstrileşmiş bölgelerde yoğunlaşmaları da bir dış göç sonrası yaşanan iç göç sürecine örnek oluşturmaktadır.⁴⁴ Ayrıca Türkiye'ye Suriye sınırından girip öncelikle oradaki kamplarda veya sınır kentlerinde barınan sığınma arayanların daha sonra ülkenin batısındaki kentlere yerleşmeleri de dış göç sonrası gerçekleştirilen iç göçtür. Dış göç kavramı, bu çalışmanın da temel konularından birini oluşturduğundan nedenleri ve tarihçesi ile birlikte daha detaylı olarak aşağıda incelenecektir.

1.1.2. Geçicilik ve Kalıcılık Esasına Göre Göçler

Göç tipleri arasındaki bir sonraki ayırım, zamana dayandırılarak yapılabilir. Bu da göçün geçiciliği veya kalıcılığıyla ilgilidir. *Belli bir motivasyon veya amaç için, daha sonra kaynak ülkeye veya daha ileriye (başka bir ülkeye) hareketlilik amacıyla yapılan göç* olarak tanımlanan⁴⁵ **geçici göç**, çalışması ve veri toplaması zor bir konu olduğu için ihmal edilegelmiş bir alan olmuştur.⁴⁶ Gerçekten de geçici göç

⁴¹ Otoi ve diğerleri, s. 1012.

⁴² King ve diğerleri, s. 6-8; Skeldon, s. 20-27.

⁴³ Abadan-Unat, s. 113-114.

⁴⁴ Giovanna Marconi, "İtalya Göç Veren Bir Ülkeden Göç Alan Bir Ülkeye", **Kentler ve Göç, Türkiye, İtalya, İspanya**, (Der. Ahmet İçduygu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 121.

⁴⁵ European Migration Network, **Asylum and Migration Glossary 3.0**, 2014, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf, (10.12.2016), s. 281.

⁴⁶ Christian Dustmann and Joseph-Simon Görlach, "The Economics of Temporary Migrations", **SOEPpapers on Multidisciplinary Panel Data Research**, 729, 2015,

olgusu kompleks bir olgudur, en başta geçici göç akımları duruma göre geriye göç, döngüsel göç gibi farklı göç formlarını ortaya çıkarmaktadır.⁴⁷ Bazıları bu sonradan ortaya çıkan formları başka göç tipleri olarak ele alırken bazıları ise bunları geçici göçün alt tipleri olarak incelemişlerdir. Örneğin, European Migration Network'ün çalışmasında **döngüsel göç** tekrarlı gidiş-geliş hareketliliğine dayalı olma özelliğiyle tek bir kalış ve dönüş içeren geçici göçten ayrı olarak ele alınmıştır.⁴⁸ Ama başka bir örnek olarak Dustmann, kendi çalışmasında döngüsel göçü, geriye göç, sözleşmeli göç ve geçici (transient) göç ile birlikte geçici göç kavramının alt tipi olarak göstermiştir.⁴⁹ Sonuçta bu türler de özünde ilgili mekânda geçici yerleşmeyi bir ön koşul olarak taşıdıkları için geçici göçün farklı tipleri olarak ele alınmaları doğaldır. Geçici göç üzerinde etkili olan faktörler ise, Aksakal ve Schmidt-Verkerk tarafından üçe ayrılarak incelenmiştir; Kalış süresiyle ilgili ve benzeri düzenlemeleri içeren politik-yasal boyutla ilgili faktörler, kültürel uyumlulukla ilgili konuları ifade eden sosyokültürel boyutla ilgili faktörler ve piyasa düzenlemeleri ve piyasaya entegrasyonla ilgili sosyoekonomik boyutla ilgili faktörler.⁵⁰ Bu faktörlere dayalı olarak göçle gelenler göç ettikleri ülkede kalıcı değil geçici barınabilmektedirler. Geçici göçmenlere örnek olarak mevsimlik işçiler, öğrenciler, sözleşmeli işçiler vs. gösterilebilir.⁵¹ Bahsedilen faktörlere ve başka faktörlere bağlı olarak, geçici göçün kalıcı göç ve döngüsel göç gibi diğer göç türlerine dönüşmesi de her zaman olasıdır.⁵² Aslında geçici göç ve kalıcı göçü birbirinden ayıracak bir zaman dilimi ölçüsü bulunmadığı gibi⁵³ kalıcı göç ile uzun süreli göçün aynı olup olmadığı

https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.496241.de/diw_sp0729.pdf, (10.12.2016), s. 7.

⁴⁷ Dustmann ve Görlach, s. 12.

⁴⁸ European Migration Network, **Circular and Temporary Migration**, 2011, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/lu_20111012_fv_circular_and_temporary_migration_en.pdf, (10.12.2016), s. 21.

⁴⁹ Christian Dustmann, "Temporary migration and economic assimilation", **Swedish Economic Policy Review**, 7, 2000, s. 220.

⁵⁰ Mustafa Aksakal ve Kerstin Schmidt-Verkerk, "Conceptual Framework on Temporary Migration", **University of Tampere**, (Tarih belirtilmemiş), <http://www.uta.fi/edu/en/research/projects/euranet/publications/Conceptual%20Framework%20on%20Temporary%20Migration.pdf>, (10.12.2016), s. 5-6.

⁵¹ Pirkko Pitkänen and Sergio Carrera, "Transnational Migration In Transition: State Of The Art Report On Temporary Migration", **University of Tampere**, (2014), http://www.uta.fi/edu/en/research/projects/euranet/publications/State-of-the-art_EURA-NET.pdf, (10.12.2016), s. 29.

⁵² Aksakal ve Schmidt-Verkerk, s. 6.

⁵³ European Migration Network, 2011, s.21

hakkında da tartışmalar vardır.⁵⁴ Avrupa Komisyonu'nun Sığınma ve Göç Sözlüğü'nde **uzun süreli göç** her zamanki ikamet yerlerini en az bir yıllık bir süre için değiştiren, böylece varış ülkesinin yeni her zamanki ikamet yerleri olduğu bireylerin hareketi olarak tanımlanmakta, **kalıcı göç** kavramının da özellikle OECD tarafından daha çok varış ülkesindeki kalıcılık durumu ekseninde tarif edildiğini belirtmektedir.⁵⁵ Aynı sözlükte geçici göçe benzer bir kategori olarak açıklanan **kısa süreli göçün**, başka bir ülkede 3 ila 12 ay arası ikamet etme kistası üzerinden tanımlandığı dikkate alındığında,⁵⁶ kısa ve uzun göç tanımlarının spesifik zamanlar üzerinden hareketle açıklandığını, buna karşılık geçici ve kalıcı göçün ise daha çok göçmenlerin niyeti ile de ilişkili olduğunu ve daha genel bir durumu betimlediği söylenebilir.

1.1.3. Zorunluluk ve Gönüllülük Esasına Göre Göçler

Göç etme kararını aldırın faktörlere, yani göçün nedenlerine göre yapılan temel ayırım ise, zorunlu – gönüllü göç ayırımıdır. Göç kararının alınmasını sağlayan faktörler çok çeşitli ve karmaşık olabilir, bunları tek bir nedene dayanarak açıklamak zordur. Ama temel olarak zorunlu göçler ölüm tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak bir zorlama nedeniyle gerçekleşirken,⁵⁷ gönüllü göçler daha çok ekonomik hedefler doğrultusunda tanımlanmaktadır. Yani; savaş, doğal afet ve kıtlık gibi nedenlerle insanların yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalmaları **zorunlu göç**, ekonomik sebepler, eğitim ve aile birleşmesi gibi bireylerin kendi kararlarıyla verdikleri nüfus hareketleri ise **gönüllü göç** olarak tanımlanabilir.⁵⁸ Tanımlardan da anlaşılabilir gibi, mülteciler ve hatta iklim nedeniyle göç edenler, sığınma arayanlar, mübadiller gibi kişiler zorunlu göç sürecinde; nitelikli-niteliksiz işçiler, öğrenciler gibi kişiler ise gönüllü göç sürecinde yer almaktadırlar. Zorunlu göç özellikle modern ulus devletlerin ortaya çıkması sonucu uygulanmaya başlanan etnik homojenleşme

⁵⁴ Georges Lemaitre ve diğerleri, "Standardised statistics on immigrant inflows results, sources and methods", **Organisation for Economic Co-operation and Development**, 2008, <https://www.oecd.org/els/mig/38832099.pdf>, (10.12.2016), s. 3.

⁵⁵ European Migration Network, 2014, s. 182.

⁵⁶ European Migration Network, 2014, s. 267.

⁵⁷ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016, s. 173.

⁵⁸ Zehra Hopyar, **Avrupa'da Göç ve Mülteci Olgusu**, Diaspora Araştırmaları Merkezi, 2016, http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Goc_raporu_Ocak_2016.pdf, (06.06.2017). s. 1.

politikaları sonucunda tarih sahnesinde ön plana çıkmışken,⁵⁹ günümüzde gelişmekte olan dünyada, özellikle de Arap ülkelerindeki olaylardan etkilenen bölgelerde zorunlu göçün dünya üzerinde önemli etkiler yarattığı görülmektedir.⁶⁰ Zorunlu göç denilince akla ilk gelen kavram mültecilik olsa da, mülteci tanımının ilk olarak yapıldığı 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nden bu yana mülteci tanımına uymayan zorunlu göç mağdurlarının ortaya çıkması, zorunlu göçün mültecilikten daha farklı, hatta onu kapsayan bir kavram olduğunu göstermektedir. Örneğin, zorunlu göç, sadece ülke dışında değil ülke içinde yerinden edilenleri de kapsar şekilde kullanılmaktadır. Oysaki Cenevre Sözleşmesi mülteciyi "*Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi*"⁶¹ olarak tanımlayarak mülteci olma şartını "ülke dışında olmaya" bağlamaktadır. Aynı zamanda tanım içerisindeki mülteci olmak için gerekli unsurların (Siyasi görüşler, belli bir sosyal gruba mensubiyet vs.) da belirsiz olduğu⁶² ve aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında gerçekleştirilen tahakkümlerden kaynaklanan hareketlilikler gibi⁶³ farklı sosyal grupları kapsamadığı da söylenebilir. Bu belirsizlikler de doğal olarak ulus devletlere mülteci statüsüne yönelik değerlendirmelerinde hareket serbestisi sağlamaktadır.⁶⁴ Sonuç olarak, Sözleşme'nin getirmiş olduğu mültecilik tanımının tüm zorunlu göçmenleri kapsamadığı ve bunun tanım kapsamı zorunlu göçmenler için birçok tehditle baş başa kalmak anlamına geldiğini,⁶⁵ mülteci "etiketinin" geçmişten çok daha karmaşık

⁵⁹ Egbert Jahn, **German Domestic and Foreign Policy, Political Issues Under Debate – Vol 2.**, (Translator. Anna Güttel-Bellert), Springer, Berlin, 2015, s. 92.

⁶⁰ Hopyar, s. 4.

⁶¹ IOM Uluslararası Göç Örgütü, **Göç Terimleri Sözlüğü**, çev. Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti., (Ed. Doç. Dr. Bülent Çiçekli), 2009,

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (13.12.2016), s. 43.

⁶² Arthur C. Helton ve Eliana Jacobs, "What is Forced Migration", **Georgetown Immigration Law Journal**, Vol: 13: 521, 1999, s. 525.

⁶³ Yasemin Akis, "Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler", **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 379-380.

⁶⁴ Helton ve Jacobs, s. 525.

⁶⁵ Roger Zetter, **Protection in Crisis: Forced Migration and Protection in a Global Era**, Migration Policy Institute, 2015, <http://www.migrationpolicy.org/research/protection-crisis-forced-migration-and-protection-global-era>, (13.12.2015), s. 1

bir hale gelmiş zorunlu göç sürecini yansıtmaya yetmediği⁶⁶ görülmektedir. Bu nedenlerden ötürü, kendi rızaları dışında çeşitli tehlikeler nedeniyle yerlerini terk etmek zorunda kalan kişilerin gerçekleştirdikleri nüfus hareketleriyle ilgili oluşturulan literatür artık daha sınırlı bir kavram olan “mültecilik” yerinde daha kapsayıcı bir kavram olan “zorunlu göç” üzerinden yapılmaktadır.⁶⁷ Zorunlu göç kavramının kullanılmasıyla söz konusu nüfus hareketlerine yönelik çalışmaların daha kapsayıcı olmasına örnek olarak, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) başta olmak üzere çeşitli kurum ve örgütlerin zorunlu göç mağdurları kapsamında ülke içinde yerinden edilmiş kişilere yönelik faaliyetleri gösterilebilir.⁶⁸ Zaten Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve ilgili yönetmelikler de, zorunlu göç tanımını sadece mülteciye indirmemektedir. Kanun’da “mülteci” tanımı dışında, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” tanımları da zorunlu göçe ilişkin unsurları içermektedir. Zorunlu göç tanımı bahsedilen konularla ilgili meseleler üzerinden tartışılırken gönüllü göçe ilişkin tanımların bu kadar tartışılmadığı görülmektedir. Gönüllü göçün en temel biçimi olan işçi göçü, daha iyi bir yaşam standardı umuduyla yer değiştirme faaliyeti olarak tanımlanabilir.⁶⁹ Bir diğer benzer gönüllü göç türü ise, gelişmekte olan ülkelerin nitelikli işçilerinin gelişmiş ülkelere gerçekleştirdiği beyin göçüdür⁷⁰. Beyin göçü gelişmekte olan ülkeler için nitelikli emek kaybı anlamına geldiğinden dolayı büyük bir kayıp olarak görülmektedir. Zorunlu ve gönüllü göç her ne kadar birbirinden çok uzak iki ayrı kavram gibi gözükse de aslında bu iki kavram arasında yer alan ve bunları birbirine bağlayan iki ara göç türünden de söz edilebilir. Bunlardan ilki, bireyler her ne kadar resmi olarak ülkelerinden kovulmamış olsalar da, çeşitli gerekçelerle buldukları yeri terk etmek zorunda kaldıklarında gerçekleşen ittirme (impelled) göçlerdir.⁷¹

⁶⁶Roger Zetter, “More Labels, Fewer Refugees: Remaking the Refugee Label in an Era of Globalization”, **Journal of Refugee Studies**, Cilt: 20, Sayı: 2, 2007, s. 174.

⁶⁷ Helton ve Jacobs , s. 525; Jacop Ceci Hazan, “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, Küreselleşme Çağında Göç, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 183.

⁶⁸ Hazan, s. 191-192.

⁶⁹Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, **Turkish Studies**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2014, s. 1686-1687.

⁷⁰Zeynep Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 20, 2012, s. 295.

⁷¹National Geographic Expeditions, “What is Human Migration?”, **Human Migration Guide**, (6-8), 2005, <http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/09/g68/migrationguidestudent.pdf>, (20.12.2016), s. 1.

İkincisi ise, IOM tarafından *reddedilmiş sığınma arayanlara, insan kaçakçılığı kurbanlarına, sıkışmış vaziyette bulunan göçmenlere, nitelikli vatandaşlara ve kendi ülkelerine geri dönmelerini teşvik eden ev sahibi ülkede edilen ülkede daha fazla kalamayan ya da kalmak istemeyenlere yönelik idari, lojistik ve yeniden entegre edici destek* olarak tanımlanan⁷² desteklenmiş gönüllü dönüşür. BMMYK tarafından organize edilmekte olan bu geriye dönüşler⁷³ teoride zorunu göç sonrası gerçekleştirilen gönüllü göç olsalar da, özellikle de bu göçü göç sorununa karşı çözümlerden biri olarak gören ulus devletler tarafından oluşturulan geri dönüş söylemi⁷⁴ dikkate alındığında “gönüllü” olma derecesini tespit etmek zordur.

1.1.4.Göçün Düzenliliği ve Düzensizliği

Göç tipleriyle ilgili bu çalışmada değinilecek son ayırım, düzenli ve düzensiz göç arasında yapılan ayırımdır. Bu ayırım ülkelerin göç ve sınır yönetimine ilişkin mevzuatları çerçevesinde şekillendiğinden dolayı, düzenli-düzensiz terimleri yerine hukuk-hukuk dışı ve yasal-yasa dışı terimleri de kullanılsa da, bu terimler süreci ve aktörleri kriminalize ettiği için literatürde tercih edilmemektedir.⁷⁵ **Düzensiz göç**, Uluslararası Göç Sözlüğü’nde *göç eden, transit ve göç alan ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleştirilen göç*⁷⁶ olarak tanımlanmaktadır. Düzensiz göç, sadece göç alan ülkelerle ilgili bir konuymuş gibi görülebilir ve gerçekten de hem düzenli hem de düzensiz göçlere ilişkin süreçlerde göç alan ülkelerin belirli bir ağırlık ve avantajları vardır ama verilen tanımdan da anlaşılabilceği gibi bu konu aynı zamanda göç veren ve transit göç ülkelerini de ilgilendirmektedir. Bu nedenle de düzensiz göçe yönelik düzenlemelerde taraflar arası iş birliğine ihtiyaç vardır.⁷⁷

⁷²IOM International Organization for Migration, **Glossary on Migration**, 2nd Edition, 2011, <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/iom.pdf>, (06.06.2017)., s. 11.

⁷³N. Aslı Şirin Öner, “Son mu, Başlangıç mı? Göç Çalışmalarında Sosyal Bir Olgu Olarak Geri Dönüş”, **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 274.

⁷⁴N. Aslı Şirin Öner, s. 276-281. Geriye dönüş ve sınır dışı olma arasındaki şeffaf ayırım için bkz. İbrahim Soysüren, “Yabancıların Sınırdışı Edilmesi: Kavramsal Bir Tartışma ve Alternatif Bir Tanım İçin Notlar”, **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Diden Danış ve İbrahim Soysüren), NotaBene Yayınları, Ankara, 2014, s.165.

⁷⁵Khalid Koser, “Irregular Migration, State Security and Human Security”, **Global Commission on International Migration**, 2005, s. 5.

⁷⁶IOM International Organization for Migration, s. 54-55.

⁷⁷Koser, s. 3.

Göçmenleri düzensiz göç konumuna getiren sekiz temel yol bulunmaktadır. Bunlar, yasa dışı geçiş (Yasa dışı sınır aşma), sahte dökümanlarla giriş yapmak, yanlış bilgileri içeren yasal dökümanlarla giriş yapmak, vizesiz seyahat süresinin veya geçici oturma izni süresini aşacak şekilde kalmak, oturma izni için gerekli koşulların karşılanamaması veya oturma şartlarının ihlal edilmesi nedeniyle oturma iznini yenileyememek ve statü kaybetmek, düzensiz göçmen olarak doğmak, sığınma prosedürlerinden kaçmak veya sığınma prosedürlerinin olumsuz çıkmasına rağmen ülkeyi terk etmemek, yasal veya pratik gerekçelerle bir devletin geri dönüş kararını uygulamada başarısız olmak (yani çeşitli sebeplerle bir ölçüde tolere etmesi) şeklinde sıralanabilir.⁷⁸ Bu sekiz temel nedene rağmen daha önce de değinildiği gibi düzenlilik ve düzensizliğe yönelik tanımlar farklı ülkelerin mevzuatlarına göre şekillendiğinden dolayı, ülkelerin düzensiz göçe yönelik tanım ve yaklaşımlarında farklılıklar görülmektedir.⁷⁹ Türkiye’de ise düzensiz ve düzenli göç tanımları 6548 sayılı YUKK ile mevzuata girmiştir. Daha önce göç ile ilgili temel konuları düzenleyen 5543 sayılı İskan Kanunu’nun sınırlayıcı yaklaşımı, düzensiz göçe ilişkin bir tanım içermiyordu.⁸⁰ YUKK ise 3.maddesinde yer alan göç tanımının içerisinde düzensiz göçü, *yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını*⁸¹ ifade edecek şekilde, yasa dışı giriş, yasa dışı kalış, yasa dışı çıkış ve yasa dışı çalışma olarak dört temel unsur üzerinden tanımlamıştır. Tabii ki bu dört temel unsurun alt unsurları, yukarıda verilen sekiz temel unsurla ilişkilendirilmektedir. Örneğin yasa dışı giriş sahte dökümanlarla veya yanlış bilgi taşıyan yasal dökümanlarla olabilir. Ekonomik, sosyal, dini, coğrafi, ekolojik vs. bir çok nedene dayalı olarak gerçekleştirilen,⁸² bir çok kaynaktan beslenen düzensiz göç, göçe yönelik belirli –ama kısmi- bir liberalizasyona rağmen yapılmakta olan düzenlemelerin dış göç taleplerini

⁷⁸Christal Morehouse ve Michael Bloomfield, **Irregular Migration in Europe**, Migration Policy Institute, 2011, s. 4.

⁷⁹Bu konuda ülkeler arası farklılıklar için bkz. European Commission, **Clandestino Project Final Report**, 2009, http://www.gla.ac.uk/media/media_147171_en.pdf, (13.12.2016).

⁸⁰T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, **Yayın No: 4**, 2013, http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman19.pdf, (10.08.2017) s. 14.

⁸¹Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (13.12.2016).

⁸²Hanifi Sever, “Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Yasadışı Göç ve Etkileri”, **DPUJSS**, Cilt: 1, Sayı: 32, 2012, s. 52-55.

karşılayamaması nedeniyle mevcudiyetini korumaya devam edecektir.⁸³ Düzensiz göçün karşılığı olan **düzenli göç** ise, *kabul edilmiş-tanınmış, yasal yollardan gerçekleştirilen göç*⁸⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bu göç türüne örnek olarak, ikili anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilen işçi göçü, öğrenci göçü vs. gösterilebilir. Aynı zamanda göç yolculuğunu daha kolay ve uygun hale getirterek düzenli göçün teşvik edildiği kolaylaştırılmış göçlerden de bahsedilebilir.⁸⁵ Düzenli göç, yukarıda da bahsedilen YUKK'un 3.maddesinin göçü tanımlayan kısmında *yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını*⁸⁶ ifade edecek şekilde tanımlanmıştır. Yani düzenli göç sadece giriş prosedürlerinin hukuka uygun olmasına sınırlandırılmaz, aynı zamanda kalış ve çıkış işlemlerinin de hukuka uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekir, aksi halde “düzenli göç” olgusu “düzensiz göç” olgusuna dönüşecektir.

1.2. TARİHSEL AÇIDAN ULUSLARARASI GÖÇLER

Bu bölümde, göçlerin Dünya tarihindeki oluşum süreçleri, nedenleri ve etkileriyle ortaya konacak ve göç olgusuna günümüzde getirilen yaklaşımların temelini bu tarihsel süreçler sonucunda atıldığı ortaya konacaktır.

1.2.1. Ulus Devletler ve Uluslararası Göçler Arasındaki İlişkinin Tarihsel Temelleri

Uluslararası göçü ve geçirdiği tarihsel süreci anlamının temeli, “ulus” kavramının içeriğinde bulunmaktadır. Çünkü uluslararası göç, ulus adı verilen oluşumlara dayanarak kurulmuş olan ulus devletlerarasında meydana gelen nüfus hareketlilikleri sebebiyle ortaya çıkmaktadır ve dolayısıyla ulus devletlerin dikkate aldıkları temel konu, uluslararası göç akımlarının “uluslarında” yarattıkları değişimler olmuştur.

⁸³Koser, s. 2.

⁸⁴IOM International Organization for Migration, s. 81.

⁸⁵International Organization for Migration, **Key Migration Terms**, <https://www.iom.int/key-migration-terms>, (13.12.2016).

⁸⁶Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (13.12.2016).

Ulus (milleti) tanımlamaya çalışan açıklamalar çok çeşitlilik göstermekteyse de en temel açıklama olarak ulus; ortak bir dil, din, etnik köken ve tarihsel geçmişi paylaşan bir topluluk olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla özellikle kültürel perspektiften bakıldığına uluslu oluşturan en önemli unsur, ortak kültürel öğeler olarak görülmektedir.⁸⁷ Ulusun 18.yüzyıldan beri de siyasi idareyi oluşturan en temel birim olarak ele alınması, uluslu oluşturan bu kültürel öğelerin korunmasına ulus devlet nazarında hayati bir anlam yüklemektedir. Ulus devlet ise, bu ortak bağlarla bir arada yaşayan topluluğun siyasi biçimi olarak ele alınsa bile, hiçbir zaman tamamıyla homojen yapılardan oluşan ulus devletlerin olmadığını da belirtmek gerekir. Özellikle küreselleşme süreci ile birlikte ulus devletin tek hâkim siyasal güç olduğu konusu sorgulanmaya başlamıştır.⁸⁸ Ulus devletler hiçbir zaman homojen yapılar olmasa bile, homojenleşmeye çalışmışlar ve bunun için de göçleri (Sürgünler, mübadeleler vs.) bir araç olarak kullanmışlardır. Günümüzde ise küreselleşme süreci ile beraber gelen özellikle bilgi iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler göçmenlerin tüm kısıtlamalara rağmen hem ülkeler arası daha kolay seyahat edebilmelerini hem de anavatanlarıyla bağlarını koruyarak kültürel kimliklerini muhafaza edebilmelerini, yani göçmenlerin uluslaşmasını sağlamış ve ulus devletlerin homojenliğini bir nevi olumsuz yönde etkilemiştir. Tarihsel süreçteki bu değişim ve başka birçok faktöre bağlı olarak göçler ulus devletlerin homojenliğine hem destek olmuş hem de zedelemiş, hatta direkt olarak uluslaşma sürecinde rol oynamışlardır. Uluslaşma sürecinde göçlerin oynadığı rol, söz konusu ulus devletinin göçlere olan yaklaşımını da biçimlendirmektedir. Örneğin, ABD gibi ülkeler ulus devleti oluşturma aşamasında zaten göçlere ihtiyaç duymuş ve göç politikalarını buna göre düzenlemiştir. Bazı ulus devlet inşaa modellerinde ise göçün yok sayıldığı görülmektedir.⁸⁹ Almanya'nın kan bağına dayalı dışlayıcı yaklaşımı buna örnek olarak gösterilebilir.⁹⁰ Ama günümüzde ülkelerin genel olarak göçü (özellikle de

⁸⁷ Andrew Heywood, **Siyasetin Temel Kavramları**, çev. Hayrettin Özler, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2015, s. 341-343.

⁸⁸ Heywood, s. 347-349

⁸⁹ Castles ve Miller, s. 21, 69-70.

⁹⁰ Ayşe Akalın, "Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20.Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri", **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 94.

düzensiz göçü) bir tehdit unsuru ve sorun kaynağı olarak algılamasının⁹¹ temelinde ulus devlet nosyonunda yukarıda bahsedilen özelliklerin bulunduğu belirtilmelidir. Yani ulus devlet, göçü “ortak kültür mitine” darbe vurduğu gerekçesiyle bir tehdit olarak algılamaktadır.⁹²

Bu çalışmanın başında da belirtildiği gibi, göçler insanlık tarihi boyunca var olmuştur ama bu ifade, göçlerin tarih boyunca aynı etkilerde bulunduğunu, göçmenlerin her zaman aynı deneyimleri yaşadığı anlamına gelmemektedir.⁹³ Uluslararası göç, antik dönemlerden beri insanlık tarihi boyunca savaşlar, kölelik sistemi, kolonileşmeler, ticaret-tüccar hareketlilikleri gibi⁹⁴ olgularla birlikte görülmektedir.⁹⁵ Özellikle prehistorik dönemlerde göçler daha çok iklim koşulları gibi çevre şartlarına bağlı olarak gerçekleştirilmekteydi.⁹⁶ Erken tarih çağlarında gelecek dönemleri şekillendirecek bir biçimde, fetihler yoluyla ortaya çıkan nüfus hareketlilikleri de oldukça yaygındı ki örneğin günümüz Türkiye’sinin temelleri de bir anlamda Orta Asya stepnelerinden batıya doğru adım adım ilerleyen Türk kavimlerinin 11. Yüzyıl’da Anadolu’ya birçok süregelen savaş ve fetihler sonucu yerleşmesi ile atılmıştı.⁹⁷

Ulus devletin önemli doğası, uluslararası göçün tarihine yönelik sınıflandırmalara da damgasını vurmaktadır. Örneğin Karpat, göçlerin tarihini ulus devlet öncesi ve sonrası diye ikiye ayırarak incelemekte ve ulus öncesi göçleri kavimlerin hareketliliği bağlamında ele alarak günümüz Avrupa’sının temellerinin bu kavim hareketliliklerinin neticesinde atıldığını açıklamaktadır.⁹⁸ Ulus devletler döneminde ise, önceki dönemden farklı olarak göçlerin siyasi nitelik kazandığını vurgulamaktadır.⁹⁹ Göç tarihçileri ise uluslararası göçü dönemlendirirken yaklaşık 500 yıl önce başlayan Coğrafi Keşifler ile Ortaçağ’ın sonundan itibaren Avrupa’nın

⁹¹ Antoine Pécoud ve Paul de Guchteneire, “International Migration, Border Controls and Human Rights: Assessing the Relevance of a Right to Mobility”, **Journal of Borderlands Studies**, Cilt: 21, Sayı: 1, 2006, s. 70.

⁹² Castles ve Miller, s. 21.

⁹³ IOM International Organization for Migration, “Migration and History”, **Essentials of Migration Management**, 2004, s. 7.

⁹⁴ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, çev. Şadan Karadeniz, 13. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 93-94.

⁹⁵ Castles ve Miller, s. 69.

⁹⁶ IOM International Organization for Migration, 2004, s. 8

⁹⁷ Marcel Bazin ve Stephane De Tapia, **Türkiye Coğrafyası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 34-36.

⁹⁸ Kemal H. Karpat, **Etnik Yapılanma ve Göçler**, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 72.

⁹⁹ Karpat, s.73; 78-79.

başka kıtalara yayılcılık ve kolonizasyona başladığı zamanı, uluslararası göç sürecine yeni bir ivme kazandırdığı için ayırıcı unsur olarak belirtmişlerdir. Bu sömürgecilik döneminde farklı göç türleri bir arada yaşanmaktaydı. Bir yandan yeni keşfedilen bölgelere ve genel olarak tüm kolonilere, yani Afrika, Asya, Kuzey ve Güney Amerika ve Avustralya'ya çeşitli motivasyonlarla bizzat Avrupalılar, asker, çiftçi, tüccar, sanatçı, idareci, rahip vs. olarak göç ederken aynı zamanda sömürgelerden, sömürgeciliğin ilk zamanlarında ise özellikle Afrika'dan köleler alınıp plantasyonlarda çalıştırılmak üzere zorla Yeni Dünya'ya götürülüyordu. Bu zorla yerlerinden edilip köle olarak çalıştırılan insanların nüfusları yaklaşık 15 milyondur.¹⁰⁰ Bu göçlerin, ama özellikle de ikinci göç türünün akımının temel yönü Atlantik Okyanusu'nun doğusundan batısına olmuş ve bu akım 17. ve 18. Yüzyıllar boyunca uluslararası emek göçünün hakim modeli olmuştur. 19. Yüzyıl'dan sonra ise köleliğin yönünü sözleşmeli işçilik almıştır ve bu sefer işçiler daha çok Hindistan ve Çin gibi Asya kolonilerinden çeşitli sömürge ülkelere Avrupalı güçler tarafından gönderilmişlerdir.¹⁰¹ Sadece Hindistan'dan sözleşmeli işçi olarak 30 milyonun üstünde insan bu dönemde göç etmiştir.¹⁰² Göç eden/ettirilen nüfusun gittikçe büyümesini gittikçe genişleyen üretim süreci ile açıklamak mümkündür.

19. Yüzyıl sonrası Sanayi Devrimi ve onu hızla takip eden sanayileşme yarışı ile bağlantılı olarak ortaya çıkan emek talebi neticesinde hem Avrupa'da kıta içi yoğun bir emek göçü başlamış hem de sanayileşmenin getirdiği zincirleme sebepler sonucunda Avrupalılar diğer kıtalara da yoğun olarak göç etmişlerdir. Bu göçlerin temel özellikleri kitlesel akımlar şeklinde oluşmalarıydı ve aslında bu göçler sadece kapitalist dünyanın sanayileşmesinde önemli rol oynamakla kalmıyor aynı zamanda da ülkelerin hem demografik yapılarını hem de istihdam biçimlerini belirliyordu.¹⁰³ Ayrıca bu dönemde göç yönetimi için idari ve hukuki çerçeveler de ortaya çıkmaya başladı. Örneğin, ABD'de 1882 yılında "General Immigration Statue" Kongre tarafından kabul edildi.¹⁰⁴ Bu ve takip eden diğer göçe yönelik düzenlemeler artık kimlerin göçmen olarak kabul edildiğine ve istenmeyen grupların (ABD örneğinde Asyalılar) göçlerinin engellenmesine yönelik hükümler içermeye başlamıştır. Yani

¹⁰⁰IOM International Organization for Migration, 2004, s. 10.

¹⁰¹ Castles ve Miller, s. 71-76.

¹⁰²IOM International Organization for Migration, 2004, s. 11.

¹⁰³ Castles ve Miller, s. 77-86, 90-91.

¹⁰⁴IOM International Organization for Migration, 2004, s. 12.

artık düzenli ve düzensiz göçler kavramsal düzlemde ortaya çıkmaya başlamaktadır. 19. Yüzyıl'da Osmanlı Devleti'nde de, ABD'den ve diğer Batılı devletlerden çok farklı motivasyonlarla olsa bile, göçe yönelik düzenlemelerin sistematik bir biçimde ele alınıp uygulamaya çalışıldığı görülür ki buna ilişkin detaylar aşağıda incelenecektir.

1. Dünya Savaşı'nın başlamasına yakın bir zamanda Avrupa'nın sanayileşmesini karşılamak için göç etmiş olan işçilerin kendi ülkelerinde silah altına alınmak için ülkelerine geri dönmüştür. 1. Dünya Savaşı ve sonrasındaki iki Dünya Savaşı arasındaki dönem ekonomik krizler ve bunun sermayeye ve üretim süreçlerine yansımaları sonucunda uluslararası emek gününün negatif etkilere maruz kaldığı bir dönem olmuştur. Aynı zamanda göçmenlere karşı yabancı düşmanlığı da bu süreçte yükselişe geçmiştir.¹⁰⁵ Bu nedenlerden ötürü artık ülkelere girişlerde daha sıkı prosedürler uygulanmaya başlanmış, yabancı işçileri çalıştırmaya yönelik kısıtlamalar getirilmiştir.¹⁰⁶

2. Dünya Savaşı sonrasında ise 12 milyon insan yerinden edilmiş ve yeni bir uluslararası (mülteci) göç akımı oluşmuştur. Mülteci akımları savaştan yeni çıkıp sanayileşme seviyelerini arttırmak isteyen Batılı ülkeler için bir fırsat olarak görülmüş ve değerlendirilmiştir. Zamanla bu mültecilerin sayılarının düşmesi ile göçmen kabul edici ülkeler Avrupa dışı ülkelere işçi göçmen kabul etmeye başlamışlar, hatta işçilerin niteliklerine dayalı işçi kabul programları başlatmışlardır.¹⁰⁷

Castles ve Miller, 2. Dünya Savaşı sonrası gerçekleşen göçleri de iki temel aşamada ele almaktadır; 1973-74 Petrol krizi öncesi sermayenin yatırımlara ve yeni üretim alanlarına aktarıldığı ve bu nedenle ortaya çıkan iş gücü ihtiyacının dış ülkelere karşılandığı dönem ile sonrasındaki petrol kriziyle birlikte yeni bir üretim paradigmasının ortaya çıkması ve istihdam biçimlerinin değiştiği dönem.¹⁰⁸ 2. Dünya Savaşı sonrasındaki ilk yıllarda Avrupa'da aslında sadece mevsimlik-geçici işler için komşu ülkelere geçici işçiler talep ediliyordu. Bu işçi göçmenlerin geçiciliği neticesinde de bu kişilerin buldukları topluma entegrasyonu ve benzeri konular

¹⁰⁵ Castles ve Miller, s. 86.

¹⁰⁶ IOM International Organization for Migration, 2004, s. 14.

¹⁰⁷ IOM International Organization for Migration, 2004, s. 15-16.

¹⁰⁸ Castles ve Miller, s. 95.

gündemde değildi.¹⁰⁹ Daha sonra üretim yapılanmasına bağlı olarak işçi ihtiyacı devam edince Avrupalı ülkeler misafir işçi olarak çalıştırmak üzere ilgili ülkelerle anlaşmalar imzalayarak işçi göçmenler kabul etmeye başlamıştır. Bu süreç, ilk olarak Almanya ile İtalya arasında 1955 yılında başlatılmış,¹¹⁰ zamanla hem Almanya diğer ülkelerle hem de Fransa ve Hollanda gibi diğer Batı Avrupa ülkeleri de benzer anlaşmalarla yabancı işçi kabul etmeye başlamıştır. Ülkelerin geleneklerine göre söz konusu işçi göçmenlere yönelik yaklaşımlarda farklılıklar olsa da, aslında genel olarak göçmenler Avrupalı ülkeler tarafından misafir işçi (Gastarbeiter) olarak görüldükleri ve dolayısıyla nasıl olsa geri dönecekleri düşünüldüğü için, entegrasyon politikalarına gerek görülmemiş, sadece bu işçilerin ülke ekonomisine olan katkıları değerlendirilerek göç politikaları oluşturulmuş, ancak zamanla ülkelerin işçi göçmen ihtiyaçlarında yaşanan düşüş ve daha önce gelmiş göçmenlerin de kalma eğilimi göstermeleri nedeniyle entegrasyon politikaları düşünölmeye başlanmıştır¹¹¹ Tabi ki farklı ülkelerin kendi geleneklerine dayalı olarak farklı entegrasyon politikaları olmuştur. Örneğin, cumhuriyetçi modelin hakim olduğu Fransa’da göçmenlerin siyasal sisteme entegrasyonu ön planda tutulurken, kan esasına dayalı düzenlemelerin hakim olduğu Almanya’da daha dışlayıcı bir politika izlendiği söylenebilir.¹¹²

Avrupalı devletlerin genel olarak 2.Dünya Savaşı’ndan 1970’lerdeki işçi alım sözleşmelerinin sonlandırılmasına geçen bu dönem, Akalın tarafından açık kapı sistemi, işçi alım sözleşmelerinin sonlandırılmasıyla başlayan döneme de kapının sürgüsünün aralandığı dönem olarak adlandırılmaktadır.¹¹³ Yabancı işçi göçmenlere yönelik taleplerin 1973 Petrol Krizi’nin yaratmış koşullar nedeniyle azalması kapıların sürgülerinin daralmasının en temel nedenidir. 1970’lerde görölen ekonomide yeni yapılanma, göçmenlerin önceki dönemdeki klasik işlerine yönelik taleplerin azalması ve marjinalleştirilmesi ve yeni teknolojilere dayalı üretim

¹⁰⁹Mehmet Arslan, “Yurtdışı İşçi Göçü Bağlamında Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim ve Uyum Sorunları”, **Kentleşme, Göç ve Yoksulluk**, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayınevi, Ankara, 2002, s. 83.

¹¹⁰Anthony M. Messina, **West European Immigration and Immigrant Policy in the New Century**, Praeger Publishers, Westport, Amerika Birleşik Devletleri, 2002, 127.

¹¹¹Hasan Yönten, “Fransa, Almanya ve Hollanda’da Yaşayan Türkler Ne Kadar Yurttaşlar?” **Kentleşme, Göç ve Yoksulluk**, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayınevi, Ankara 2002, s 129-138.

¹¹² Akalın, s. 94.

¹¹³ Akalın, s. 95-96, 98.

biçimlerinin yükselişi sonucunda göç akımları artık nitelik değiştirmeye, göçmenler içinde sığınma arayanlar daha fazla gündeme gelmeye başlamışlardır.¹¹⁴ Sığınma arayanlar ve mültecilerin göç akımları oluşturması kuşkusuz gittikçe daha fazla görülmeye başlanan ülke içi ve de ülkeler arası şiddet olaylarıyla da ilgilidir. SSCB'nin dağılması ve ilişkili krizler nedeniyle de 1990'larda yeni bir göç dalgası oluşarak uluslararası göç tekrar canlanmıştır.¹¹⁵

Günümüze kadar gelindiğinde uluslararası göçmenlerin sayısında yaşanan yükselme trendinin devam ettiği görülmektedir. Uluslararası göçmenlerin sayısı 2000 yılında 173 milyon iken 2010 yılında 222 milyona 2015 yılında ise 244 milyona yükselmiştir.¹¹⁶ Bu da 2015 yılında dünya nüfusunun %3.3'ü uluslararası göçmen haline gelmiştir demektir ki bu durum 2000 yılında dünya nüfusunun %2.8'inin uluslararası göçmen olduğu gerçeği dikkate alındığında uluslararası göçmenlerin nüfus artış hızının Dünya'nın nüfus artış hızından daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. 244 milyon uluslararası göçmenden 2/3'ü Avrupa (76 milyon) veya Asya'da (75 milyon) yaşamakta, en fazla uluslararası göçmen ise ABD'de bulunmaktadır (45 milyon, 54 milyonluk Kuzey Amerika toplamı içinde). Dış göçmenlerin %65'i (157 milyon), orta gelir düzeyine sahip ülkelerden çıkmakta, ama çoğunluğu (173 milyon), yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerde ikamet etmektedir.¹¹⁷ Yani uluslararası göç için en önemli potansiyel olarak gelişmekte olan ülkeler, hatta buralardaki orta sınıflar olarak görülmektedir.¹¹⁸ En fazla uluslararası göçmene sahip ülke, 2015 yılında yukarıda da belirtildiği gibi 47 milyonluk göçmen nüfusu ile ABD'dir. 12 milyonluk uluslararası göçmen nüfuslarıyla Almanya ve Rusya, ABD'yi takip etmektedir. 2000 yılında en fazla uluslararası göçmene sahip 20 ülke içinde bile yer almayan Türkiye ise 2015 yılında üç milyonluk uluslararası göçmen nüfusuyla en fazla uluslararası göçmene sahip 19.ülke olarak listede yer almıştır.¹¹⁹ Türkiye'nin bu durumu, mülteci-sığınma arayanların nüfus

¹¹⁴ Castles ve Miller, s. 108.

¹¹⁵ Castles ve Miller, s. 112.

¹¹⁶United Nations, **International Migration Report 2015**, Department of Economic and Social Affairs, 2016, s. 1.

¹¹⁷United Nations, s. 1, 5, 14, 21.

¹¹⁸Gordon H. Hanson, "International Migration and the Developing World", **Handbook of Development Economics, Vol. 5**, (Ed. Dani Rodrik ve Mark Rosenzweig), North-Holland, The Netherlands, 2010, s. 4385.

¹¹⁹United Nations, s. 7.

hareketlilikleriyle ilgili olduğu için bu konunun üzerinde ayrı olarak durulması gerekir.

1.2.2. Dış Göç Tarihinde Mültecilik Olgusu

Mülteci-sığınmacı olgusu aslında insanlık tarihinden beri var olsa da gündeme alınması oldukça yenidir.¹²⁰ Örneğin, tam olarak günümüzdeki anlamıyla olmasa da, Antik Yunan'da herkesin saygı gösterdiği, korunmaya muhtaç olanların bir tapınağa veya nüfuzlu birine giderek başvurduğu, Zeus'un koruması altında yer alan sığınma kurumu bulunuyordu.¹²¹ Günümüzdeki anlamıyla mülteci ve sığınmacılara yönelik uluslararası korumanın ise Milletler Cemiyeti dönemi ile başladığı söylenebilir.¹²² 1921 yılında Milletler Cemiyetine Bağlı olarak Mülteciler Yüksek Komiserliği kuruldu ve başına Fridtjof Nansen¹²³ getirildi. Bu kurumun ilk sorumluluğu, Sovyet İhtilali sonucunda mülteci olanlarla ilgiliydi ve zamanla farklı etnik grupları da mülteci kategorisine alsa da hep belirli grupları kapsadığı için getirdiği tanımlar evrensel nitelikte değildi.¹²⁴ Yine bu dönemde, 1933 yılında Mültecilerin Uluslararası Statüsü'ne İlişkin Sözleşme ile mülteci olmak için vatandaşlığa ve korumaya sahip olmama şartı getirildi.¹²⁵

Sözleşme'nin en önemli özelliği, geri gönderme yasağını (non-refoulement)¹²⁶ uluslararası koruma rejimine getirmesi ve 1951 Sözleşmesi için

¹²⁰ Hazan, s. 183.

¹²¹ Ari Çokona, "Sonnotlar", **Aias** (Sophokles), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 64.

¹²² Gilbert Jaeger, "On The History Of The International Protection of Refugees", **IRRC**, Cilt: 83, Sayı: 843, 2001, s. 727.

¹²³ Nansen'in biyografisi için bkz. Nobel Prizes and Laureates, **Fridtjof Nansen – Biographical**, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1922/nansen-bio.html, (26.07.2017).

¹²⁴ Hazan, s. 186.

¹²⁵ Suna Gülfer İhlamur-Öner, "Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru?", **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 580.

¹²⁶ Geri gönderme yasağı, bir yabancıyı, çeşitli nedenlerle hayatı veya özgürlüğü tehlike altına gireceği orijin ülkesi veya üçüncü ülkelere iadesini, sınır dışı edilmesini yasaklayan uluslararası hukuk ilkesidir. (bkz. Kamil Şebesta, "**he principle of non-refoulement. What is its standing in international law**", 2010, <http://www.elaw.cz/clanek/the-principle-of-nonrefoulement-what-is-its-standing-in-international-law>, (14.12.2016). 1933 Sözleşmesi'nin 3.maddesinde yer alan "Her halükarda, menşe ülkelerin sınırlarındaki mültecilerin girişlerini reddetmemeyi taahhüt eder" ifadesinde bu ilkenin kökenleri görülmektedir. Bkz. Refwold, League of Nations, Convention Relating to the International Status of Refugees, 28 October 1933, League of Nations, **Treaty Series Vol. CLIX No. 3663**, <http://www.refworld.org/docid/3dd8cf374.html>, (26.07.2017).

model olmuş olmasıdır.¹²⁷ Nitekim 2. Dünya Savaşı'nın bitişiyle 30 milyon mülteci ile yeni bir döneme girilmiş, ama savaş sonrası ilk olarak kurulan kurulan Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılanma Ajansı (1947) ve Uluslararası Mülteci Örgütü (1948) kısa ömürlü olmuşlardır. 1950 yılında BMMYK'nin kurulması ve 1951 yılında BM Sözleşmesi'nin kabulü ile günümüzdeki uluslararası koruma rejiminin temelini oluşturan düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler de sadece Avrupa'da yerinden edilenleri mülteci olarak tanıdığı için, 1967 yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol ile tarihsel ve coğrafi sınırlamalar kaldırılmıştır. Bu Protokol'e rağmen, yukarıda tartışıldığı gibi mülteci tanımı hala çeşitli kısıtlamalar içermeye devam etmiştir. Bu durumla ilişkili olarak bazı devletler daha geniş mülteci tanımları oluşturmuşlardır (1969 Afrika Sözleşmesi ve 1984 Cartagena Mülteciler Bildirgesi gibi).¹²⁸ Uygulamadaki uluslararası mülteci koruma rejiminin iki temel dayanağı, 2. Dünya Savaşı'nda 40 milyon insanın yerinden edilmesi ile oluşan durum ve Soğuk Savaş sırasında Doğu Bloğu'ndan sınırlı imkânlarla Batı Bloğu'na kaçanlardır. Bu mülteciler Batı Bloğu ülkeleri için propaganda kaynağı olduklarından düzenlemeler de buna göre yapılmıştır. Ama özellikle 1970'ler sonrası, Dünya'nın birçok bölgesindeki çatışma ve krizlere bağlı olarak mülteci ve sığınmacı sayısında dramatik artışlar yaşanmıştır. Bu durum da, Soğuk Savaş dönemi için oluşturulan mülteci rejimi ile uyuşmadığından mülteci kabul eden gelişmiş ülkelerde bir panik dalgası yaşattı ve yaşanmakta olan mülteci dalgalarına önlemler alınmaya başlanmıştır.¹²⁹ 2015 yılında, Dünya'daki mülteci nüfusu 19.5 milyona ulaşarak 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek sayıya erişmiştir ve tüm uluslararası göçmen nüfusunun %8'ini oluşturmakta, bu mültecilerin %86'sın gelişmiş ülkelerde bulunuyorken, 2014 yılında ülke bazında en kalabalık mülteci nüfusuna sahip üç ülke Türkiye¹³⁰ (1.6 milyon), Pakistan (1.5 milyon) ve Lübnan (1.2 milyon) olmuştur. Mültecilerin yarından fazlası da Suriye (3.9 milyon), Afganistan (2.6 milyon) ve Somali'den gelmektedir (1.1 milyon).¹³¹ 2011 yılından bu yana yaşanmakta olan Suriye'deki kriz ortamı, uluslararası göçün en önemli nedeni

¹²⁷ Jaeger, s. 730.

¹²⁸ Hazan, s. 187-188

¹²⁹ Castles ve Miller, s. 147, 149.

¹³⁰ Uluslararası raporlarda Türkiye'deki mülteci sayısı ifade edilirken, uluslararası "mülteci" tanımına göre hareket edilmektedir. Türkiye ise Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeyi coğrafi çekinceli kabul ettiği için, resmi olarak tanıdığı mülteci sayısı çok daha azdır.

¹³¹ Mültecilere ilişkin bu veriler için bkz. United Nations, s. 9.

olmuş durumdadır¹³² ve bu konu, Temmuz 2017 itibariyle 3,097,390 Suriyeli mülteciye-sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'yi¹³³ de son derece yakından ilgilendirmektedir. Görüldüğü gibi, mültecilerin ve sığınmacıların sayısı gittikçe artmaktadır ve bu durum mülteci kabul eden çeşitli ülkelerin özellikle sağ eğilimli partiler tarafından işsizlik, terör gibi birçok sorunun kaynağı olarak görülmektedir. Bu da bu gruplara yönelik sınır politikaları gibi çeşitli kontrol mekanizmalarının devletler tarafından kullanılmasını gündeme getirmektedir.¹³⁴

1.2.3. Yeni Bir Göç Politikası Oluşturma İhtiyacı

Yeni göç akımlarının bütün ülkeleri etkilemekte olduğu bu dönemde ülkelerin genel tepkisi, göçü –özellikle de düzensiz göçü- tehdit ve sorun üzerinden değerlendirmeye almaktır.¹³⁵ Bu tehdit algısına dayalı politikaların ortak çıktısı da yabancı düşmanlığı olmaktadır.¹³⁶ Gerçekten de Dünya'da işçi veya mülteci-sığınmacı olsun, uluslararası göçmenlere yönelik şiddetin arttığının altı çizilmekte ve onlara yönelik şiddet ve yabancı düşmanlığının uluslararası göçe ilişkin karakteristik bir özellik haline geldiği vurgulanmaktadır.¹³⁷ Ülkeler, her ne kadar göç konusunda politika oluşturan en önemli kurum olmaya devam etseler de¹³⁸ göç politikaları oluşturmada farklı seviyelerden gelen (ulusal-uluslararası yükümlülükler, sivil toplum kuruluşlarından gelen baskılar, vatandaşlar ve göçmenlerden gelen farklı talepler gibi) çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.¹³⁹ Ülkelerin göç politikaları

¹³²BBC News, **Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts**, 04.03.2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>, (20.12.2016).

¹³³T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Geçici Koruma**, 21.07.2017, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (26.07.2017).

¹³⁴ Castles ve Miller, s. 144.

¹³⁵ Antoine Pécoud ve Paul de Guchteneire, "International Migration, Border Controls and Human Rights: Assessing the Relevance of a Right to Mobility", **Journal of Borderlands Studies**, Cilt: 21, Sayı: 1, 2006, s. 70.

¹³⁶ Doç. Dr. Y. Yeşim Özer, **Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı**, Derin Yayınları, İstanbul, 2015, s. 4.

¹³⁷ International Labour Office (ILO), International Organization for Migration (IOM), Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), **International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia**, 2001, s. 1.

¹³⁸ Hazan, s. 195.

¹³⁹ Özer, s. 66.

arasında yer alan sınır yönetimi ve sınır dışı uygulamaları¹⁴⁰, göçü engelleyici bir mekanizma olarak ülkelerin göçü tehdit algılamaları üzerinden okumalarının tipik bir uygulamasını ortaya koymaktadır. Güvenilir ve güvenilir olmayan gruplar ayrımını ortaya koyan sınıra bağlı olarak sınır dışı mekanizması, aynı şekilde sınır içini de, Foucault'cu bir bakış açısıyla, disipline etme işlevine sahiptir.¹⁴¹ Çünkü sınırdan geçip ülkeye düzenli veya düzensiz şekilde girebilmiş göçmenler, sınır dışı edilme tehdidine karşı o ülkenin kurallarına uymak zorundadırlar. Foucault'cu bir yaklaşımla, devletlerin sınırlardaki hareketlilikleri yeni teknolojilere dayanarak denetlemesi de söz konusudur.¹⁴² Tüm bu düzenlemeler karşısında, İnsan Hakları ve Evrensel Bildirgesi'nin 13(2).maddesindeki göç etme hakkı da göz önüne alınarak¹⁴³, insan hakları ile sınır politikalarının sığınma hakkının ihlal edilerek, sıkı sınır kontrolleri ile insan kaçakçılığını artması ve göçmenlerin de yasa dışı statüye düşürülmesiyle birlikte çelişebildiği ve insan hakları anlayışının zedelenecek sadece sınırlar içine hapsedildiği belirtilmektedir.¹⁴⁴ Devletler için sınır güvenliğini ve genel olarak ülkelerinin ve toplumlarının güvenlik ve huzurunu sağlamak en temel görevleridir ama deneyimlerin de gösterdiği gibi sadece tehdide dayalı güvenlik anlayışıyla yapılan politikalar dışında politikalara da ihtiyaç vardır.¹⁴⁵ Göç akımlarının tamamen küreselleştiği 21.Yüzyıl'da artık göçlerin de küresel bir anlayışla, hem insan hakları hem de etkili bir göç yönetimi kapsamında ele alınması gerektiği, devletlerin etkili göç politikaları oluşturabilmeleri için uluslararası ortaklıklara dayalı olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁴⁶ Demokratik-bütünleşik bir yönetim olarak yönetişim modelinin öne çıktığı günümüzde, yönetişim kavramının gerektirdiği gibi sadece idare odaklı çözüm arayışlarının yetersiz olacağı, hem devletin hem de diğer sektörlerin, sivil toplum kuruluşlarının, uluslararası

¹⁴⁰Didem Danış ve İbrahim Soysüren, "Giriş", **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Diden Danış ve İbrahim Soysüren), NotaBene Yayınları, Ankara, 2014, s. 16.

¹⁴¹ Danış ve Soysüren, s. 18.

¹⁴²Didem Danış ve Damla B. Aksel, "Sınır Yönetiminde Devlet ve Yeni İdare Biçimleri: Türkiye-İrak Sınırı", **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Diden Danış ve İbrahim Soysüren), NotaBene Yayınları, Ankara, 2014, s. 70.

¹⁴³International Labour Office (ILO), International Organization for Migration (IOM), Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), s. 5.

¹⁴⁴ Pécoud ve de Guchteneire, s. 72-74.

¹⁴⁵ Özer, s. 15.

¹⁴⁶Berne Initiative Studies, **Interstate Cooperation and Migration**, IOM International Organization for Migration, 2005, s. 131-132.

kuruluşların ve doğal olarak tüm bu göç politikaların muhatabı konumunda bulunan göçmenlerin ortaklığına dayalı olarak oluşturulacak göç politikalarının daha sürdürülebilir politikalar olacağı kuşkusuzdur.¹⁴⁷

1.3.ULUSLARARASI GÖÇ TEORİLERİ: GENEL ÇERÇEVE VE MÜLTECİLERİN TEORİLER İÇERİSİNDEKİ KONUMU

Ülkeleri bu kadar yoğun bir şekilde ve çok yönlü olarak etkilemekte olan uluslararası göçleri açıklama çabaları da, doğal olarak birçok disiplin tarafından beslenmekte ve geniş kapsamlı bu fenomenin farklı boyutlarına farklı yöntemlerle ışık tutmaktadırlar. Yani farklı göç kuramları¹⁴⁸ göçün çok farklı yönlerini göstererek göç sürecinin bir boyutuna işaret etmektedir.¹⁴⁹ Bu kuramların oluşturulmasında farklı disiplinlerden, dolayısıyla da farklı araştırma tekniklerinden yararlanılmaktadır. Sosyoloji, Demografi, Ekonomi, Coğrafya gibi birçok bilim dalı, kuramlar oluşturmaya katkıda bulunmakta ve duruma göre nicel veya nitel yöntemlere ağırlık vermektedirler.¹⁵⁰ Literatürde aynı kuramların farklı ölçütlere göre değişik şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir: 1. Kuramın temel aldığı düzeye göre yapılan sınıflandırmalar, 2. Kuramları oluşturan ekollere göre yapılan sınıflandırmalar ve 3. Zorunlu-gönüllü göç ayrımına göre yapılan sınıflandırmalar. Bu sınıflandırmalar aslında çok daha çeşitlendirilebilir.

Birinci ayrıma göre kuramlar birey ve hane halkı gibi birimlerin tercihlerini temel alan mikro kuramlar, bireyler veya gruplar arası ağları dikkate alan orta kuramlar ve birey/grup üstü yapıları (devletler, uluslararası örgütler, kurumlar gibi) temel alan makro kuramlardan bahsedilebilir.

¹⁴⁷ Yönetişim felsefesi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Zerrin Toprak, **Yerel Yönetimler**, 9.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s. 43.

¹⁴⁸ Kuram, Neuman tarafından “*toplumsal dünya hakkındaki özetleyen ve düzenleyen, birbiriyle bağlantılı fikirler sistemi*” olarak tanımlanmış, toplumsal olayları açıklamada örtük bile olsa kullanıldıklarını belirtmiştir (W. Lawrence Neuman, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar Cilt I**, (çev. Sedef Özge), 7.Basım, Yayın Odası, Ankara, 2014, s. 76. Bu nedenler aslında bu çalışmanın ilerisinde tartışılacak olan göçle ilgili tarihsel süreç, idarenin düzenlemeleri ve göç olgusunun yorumlanması açık veya örtük olarak bir kurama dayandırılmıştır. Bu olgusal gerçekliklerin temelini anlaşılması için bu kısımda bahsedilmekte olan kuramlar büyük bir önem taşımaktadır.

¹⁴⁹ Deniz Şenol Sert, “Uluslararası Göç Yazımında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 29.

¹⁵⁰ Castles ve Miller, s. 30.

İkinci ayırım ise neoklasik ekonomi ekolünün hâkim olduğu ekonomik teori, sermayeyi açıklamaların temeline dayandıran Marxist görüşün hâkim olduğu tarihsel-yapısalcı yaklaşım ve birçok farklı disiplinden yararlanan göç sistemleri teorisini ifade etmektedir.

Üçüncü ayırım ise gönüllü göçü açıklayan teorileri proaktif teoriler ve zorunlu göçü açıklayan reaktif teoriler başlıkları altında gruplamaktadır. Bu çalışmada uluslararası göç teorilerinden sadece temel olarak bahsedileceğinden, bu amaca uygunluk açısından kuramlardan düzeye göre yapılan ayırma göre bahsedilecektir.

1.3.1. Mikro Göç Kuramları

Kronolojik olarak ilk sırada yer alan göç teorileri, mikro düzeydeki kuramlardır. Bu kuramların temel özellikleri birey, aile, hane halkı gibi birimleri göçü açıklama çabalarının temeline almalarıdır. Bu alanda ilk olarak ortaya çıkan ekonomi biliminin perspektifine dayalı mikro kuram, bireylerin göç etme kararını, göç elde etme sonucu kar elde edeceklerse gerçekleştireceklerini belirtmektedir.¹⁵¹ Göç sürecine yönelik faktörleri itme-çekme etkilerine göre açıklayan Lee, her ne kadar kişilerin durumlarına göre bu faktörleri farklı algılayıp buna göre hareket ettiğini belirtse de, göçün göç alan ve göç veren ülkede bulunmanın pozitif ve negatif etkilerinin, göç alan ve göç veren ülkeler arasında göç engelleyici faktör olarak beliren etkilerle birlikte hesaplanması sonucu ortaya çıktığını söylemiştir.¹⁵² Yani bu durumda göçmenler, en kısa açıklamasıyla, çıkar elde edebiliyorlarsa göç ederler ve burada göç sürecini zora sokan, aşılması gereken engeller olarak da ülkelerin göçle ilgili düzenlemeleri ve taşınması ile ilgili sorunlar oluşturabilecek bireysel ve mali varlıklar ön plana çıkmaktadır.¹⁵³ Buna göre aslında özellikle nakliyat konusunun önemli bir göç masrafı olarak ortaya çıktığı ve ancak göç edildikten sonra elde edilecek kazancın bu masrafları geçmesi durumunda göçün gerçekleştirilebildiği söylenmektedir.¹⁵⁴ Bireylerin rasyonel olduğunu temel alan ekonomi bilimini anlayışının hâkim olduğu bu açıklamalar, doğal olarak birçok eleştiri de almıştır.

¹⁵¹ Abadan-Unat, s. 23.

¹⁵² Everett S. Lee, "A Theory of Migration", **Demography**, Cilt:3, Sayı: 1, 1966, s. 50.

¹⁵³ George J. Borjas, "Economic Theory and International Migration", **International Migration Review**, Cilt: 23, Sayı: 3, 1989, s. 457; 460-461.

¹⁵⁴ Faist, s. 63.

Bireylerin göç etme tercihlerini iktisadi faktörlerden başka, görelî mahrumiyet hissi, stres eşîği, özgürlük hissi gibi çeşitli psikolojik faktörler sonucunda göç kararı aldığını belirten mikro psikolojik modeller de vardır.¹⁵⁵

Bireyleri bağımsız, tek başına göç kararı alan unsurlar olarak açıklayan yukarıdaki mikro açıklamaların yanında, bireyleri aile ve hane halkı gibi birimlerle birlikte ele alan “emeğin yeni ekonomi kuramı”, göç sürecinde sadece tek başına bireylerin değil, çeşitli gelir kaynaklarına sahip bireyler topluluğu olan hane halkını temel almakta ve birçok gelir kaynağına sahip olarak rizikonun sağlandığını vurgulamaktadır.¹⁵⁶ Buna göre göç etme kararının sadece birey tarafından değil, aile gibi bir birim içinde alınmakta olduğunu, göç eden bireyin aile üyelerini mali yönden desteklemeye devam ettiğini, bütün aile üyeleri arasında riskin karşılıklı paylaşıldığını belirten Stark ve Bloom, göç sürecinin “bireysel bağımsızlık” değil, “karşılıklı bağımlılık” temelinde geliştiğini söylemiştir.¹⁵⁷ Böylece yeni ekonomi kuramına göre göç, aile düzeyinde temel güvence sağlamaktadır.¹⁵⁸ Göç edenler ve kalanlar karşılıklı olarak riskleri ve gelirleri paylaşırlar ve göç, aileler için bir çeşit yoksullukla mücadele etme stratejisi olarak ortaya çıkmış olur. Aslında söz konusu yoksulluk, bireyler tarafından diğer grupların referans olarak hesaplanması nedeniyle görelî bir değer olsa da,¹⁵⁹ yoksullukla da ilişkili olduğu belirtilmelidir.

1.3.2. Makro Göç Kuramları

Makro düzeydeki kuramlar, birey ve aile gibi göç kararı alan birimleri inceleyen mikro kuramların aksine, devletleri, uluslararası yapıları ve kurumları inceleyerek göç sürecine genel olarak etki eden faktörleri açıklamaktadır. Bu kuramlara göre, kurama göre farklılaşsa da, temel olarak ülkelerin ekonomik yapıları-istihdam biçimleri, tarihleri, diğer ülkelerle kurdukları ekonomik, kültürel vs. ilişkiler nedeniyle göç, belirli ülkeler arasında belirli bir yön çerçevesinde gerçekleşmektedir.

¹⁵⁵ Faist, s. 73-76.

¹⁵⁶ Abadan-Unat, s. 25.

¹⁵⁷ Oded Stark ve David E. Bloom, “The New Economics of Labor Migration”, **Frontiers in Demographic Economics**, Cilt: 75, Sayı: 2, 1985, s. 174-175.

¹⁵⁸ Şenol Sert, s. 34.

¹⁵⁹ Stark ve Bloom, s. 173-174.

Neoklasik ekonomik perspektifin makro düzeydeki göç kuramı, göçün temel nedenlerini ülkeler arasındaki emek ve ücret piyasasındaki farklılıkları¹⁶⁰ ile nüfus yoğunluğuna¹⁶¹ dayandırmaktadır. Gelişmiş ülkelerde emek az ve buna karşılık ücretler yüksek iken, az gelişmiş ülkelerde emek fazla ama ücretler düşüktür. Bu nedenler ikinci gruptaki ülkelere birinci gruptaki ülkelere göç yaşanmaktadır ve bu durum denge noktasına (ülkeler arası emek ve ücretin eşitlendiği nokta) kadar devam edecek gözükmemektedir. Bir diğer göç akımı ise, nüfusu yoğun yerlerden seyrek nüfuslu yerlere yapılan göçler olmaktadır.

Uluslararası göçü ikiye bölmüş emek piyasası kuramı çerçevesinde açıklayan Piore'ye göre, gelişmiş ülkelerdeki istihdam yapısı ikili bir yapıdadır. Bu ikili yapılar kariyer derecesi yüksek, güvenceli meslekler-pozisyonlar ve marjinalgeçici istihdam biçimleri olarak sıralanabilir. İlk gruptaki meslekler, ikinci grupta çalışmak istemeyen gelişmiş ülkelerin vatandaşları tarafından doldurulurken, ikinci gruptaki meslekler, o ülkelerin öğrencileri gibi asıl hedefleri o anda kalıcı olarak ilgilenmedikleri ama ek gelir kazanmak için çalışanlar tarafından ama bir yandan da göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Göçmenlerin kendi ülkelerinde aldığı ücretler de gelişmiş ülkelerin ikinci gruptaki mesleklerinde çalışıp alacakları ücretlerden daha düşük olduğu için, göçmenler bu mesleklerde çalışmak üzere gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Bu durum, uluslararası göçün temel nedenini oluşturmaktadır. Göçmenlerin hedefleri yeterli miktarda para kazanıp ülkelerine geri dönmek olsa da, birçoğu göç ettikleri yerlerde kalmakta ve bu da “göçmen entegrasyonu” konusunu ortaya çıkarmaktadır.¹⁶² Tam bu noktada Piore, mültecileri de ikili ekonomi piyasası kapsamında incelemiş, onların işçi göçmenlerden temel farkının, göç ettikleri yerde kendilerini en baştan kalıcı görmeye eğilimli olduğunu vurgulamış ve mültecilerin ekonomik kaygılarının diğer göçmenlere göre az olduğundan iş seçiminde daha az tercihe sahip ve daha az seçici olduklarından bahsetmiştir.¹⁶³ Böylece bu kuram, sadece gönüllü ve ekonomik temelli göçleri değil, zorunlu göçmenleri de kapsamaya çalışmıştır.

¹⁶⁰ Abadan-Unat, s. 22.

¹⁶¹ Castles ve Miller, s. 31.

¹⁶² Michael J. Piore, “The Shifting Grounds for Immigration”, **American Academy of Political and Social Science**, Cilt: 485, 1986, s. 24-25.

¹⁶³ Piore, s. 29.

Bir diğerk makro düzeydeki göç kuramı, Wallerstein'ın "Dünya Sistemi Kuramı"na dayanmaktadır. Bu kurama göre günümüzde, bütün dünya, farklı üye gruplarını içerse de, kapitalist ekonomiye dayalı tek bir sistem içerisinde hareket etmektedir ve bu kapitalist dünya ekonomisi sistemi içerisinde ülkeler iş bölümünün coğrafi olarak bölünmesinin bir sonucu olarak merkez kapitalist ülkeler ile çevre ve yarı çevre ülkeler olarak ayrılmışlardır ve bu ayrım merkez ülkeler tarafından onların lehine güçlendirilerek sürdürölme eğilimindedir.¹⁶⁴ Bu kurama göre kolonyal dönemdeki sömürgeci devletlerin sömürgeler üzerinde yarattıkları kapitalist etkiler, günümüzdeki uluslararası göçün temel nedenidir. Buna göre kapitalist devletlerin etkileri sömürge devletlere nüfuz etmeye başlayınca, buralardaki yerel ekonomik yapılanmaların kapitalizm ile rekabet edemeyip çökmekte ve bunun sonucunda göç etmeye hazır bir kitlenin ortaya çıkmaktadır. Bu kitle kapitalist merkez ülkeler ile az gelişmiş çevre-koloniler arasındaki mal ve hizmet akışını sağlamak için kurulmuş olan bağlantıları kullanarak göç etmektedir. Ayrıca kolonyal geçmişte merkez ve çevre ülkeler arasında ideolojik bağlantılar yaratılmakta ve göçmenler, bu ideolojik bağlantılara göre göç etmektedirler.¹⁶⁵ Bu model, bazı ülkeler arasındaki spesifik göçleri açıklamaktadır (Fransa-Cezayir, ABD-Meksika gibi). Dünya sistemleri kuramı, mülteci akımlarının çıkışını da, kapitalist merkez ülkelerin çevre ülkelere müdahaleleri sonucunda çevre ülkelerde ortaya çıkan çatışma ve krizlere bağlamaktadır.¹⁶⁶ Ayrıca Marxist literatür de genel olarak göç hareketlerinin sermayenin çıkarlarına yönelik olarak gerçekleştirildiğini öne sürmektedir.¹⁶⁷ Nitekim yukarıda da değinildiği üzere kölelerin ve işçilerin sermayedarlar tarafından gerçekleştirilen kıtalar arası zorunlu göçlerinin temel nedeni de bu olmuştur.

1.3.3.Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri teorisi sadece makro açıdan bakan bir teori olmadığı, mikro ve orta düzeyleri de dikkate aldığı için ayrı bir alt başlıkta belirtilmesi uygun

¹⁶⁴Immanuel Wallerstein, **Modern Dünya Sistemi, Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya Ekonomisinin Kökenleri**, (çev. Latif Boyacı), Bakış Yayınları, İstanbul, 2004, s. 359-368.

¹⁶⁵Douglas S. Massey ve diğerkleri, "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", **Population and Development Review**, Cilt: 19, Sayı: 3, 1993, s. 444-447.

¹⁶⁶ Abadan-Unat, s. 34.

¹⁶⁷ Castles ve Miller, s. 34-35.

görülmüştür. Bu kurama göre göç hareketleri, birbirlerine birçok açıdan bağlı ülkeler arasında oluşmaktadır. Bu bağlara dayalı akımlar tek yönlü değildir, aslında karşı akımları da bulunmaktadır.¹⁶⁸ Bu bağlar mikro, makro ve orta seviyede de oluşmaktadır, yani aslında bu kuramın tüm seviyeleri göz önüne aldığı için kapsayıcı olma özelliği bulunduğu da söylenebilir. Göç sistemlerindeki bu bağlantıların türleri, Fawcett tarafından seviyelerine göre kategorize edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1’de görüldüğü gibi göç sistemi kuramı her türlü ilişkiyi göz önüne alarak göç sürecini her yönüyle ele almayı hedeflemektedir. Yine de Fawcett’in de belirttiği gibi bu tablo tek başına süreci açıklamaya yeterli değildir. Ayrıca söz konusu ilişkilerin göçü etkileme derecesi de göz önüne alınmalıdır.¹⁶⁹ Örneğin ailevi yükümlülüklerin göçmenin durumu üzerindeki etkisi, diğer düzenleyici bağlantılardan çok daha yüksek olabilir. Bu durum bir taraftan da göçmenin içinde bulunduğu koşullara bağlıdır ki bu da mültecilerin ve genel olarak zorunlu göçmenlerin, yerlerinden edilmiş nüfusun özel durumunu gündeme getirmektedir. Her ne kadar Fawcett bu bağlantıları gönüllü göçe yani göçmen işçilere dayalı olarak belirtmiş olsa da, aynı ilişkisellikleri kullanarak zorunlu göçteki bağlantılar da belirtilerek göç sistemleri kuramı çerçevesinde zorunlu göç süreci de analiz edilebilir (Tablo 2).

¹⁶⁸ James T. Fawcett, “Networks, Linkages, and Migration Systems”, **International Migration Review**, Cilt: 23, Sayı: 3, 1989, s. 671.

¹⁶⁹ Fawcett, s. 678.

Tablo 1: Fawcett'in Göç Sistemleri Kuramı

Bağlantı Kategorileri Bağlantı Türleri	DEVLETTEN DEVLETE İLİŞKİLER	KİTLE KÜLTÜRÜ BAĞLANTILARI	AİLE VE KİŞİSEL AĞLAR	GÖÇ AJANSI FAALİYETLERİ
MADDİ BAĞLANTILAR	Ticaret ve Finansal Akışlar Çift Taraflı Ekonomik ve Teknik Destek	Uluslararası Medyanın Yayılımı	Havale Akışları Göçmenlerden Haberler	İş Yükümlükleri ve Terfi İşlemleri Resmi Kanalize edilmiş havaleler
DÜZENLEYİCİ BAĞLANTILAR	Göç Politikaları Geçici İşçi Programları	Göçü Düzenleyen Normlar Göçmenlerin Toplumsal Kabulü	Ailevi Yükümlükler Topluluk Dayanışması	Göç Sürecini Düzenleyen Kurallar ve Düzenlemeler Göçmen İşçilerle Kontratlar
İLİŞKİSEL BAĞLANTILAR	Emek Arz ve Talebin Tamamlayıcılığı Ekonomik Bağımlılık	Kültürel Benzerlik Değer Sistemlerinin Bağdaşıklığı	Göçmenlerin ve Yerleşiklerin Göreli Toplumsal Statüleri	Göçmen Gönderen ve Kabul Eden Ülkelerdeki Ajansların Tamamlayıcılığı

Kaynak: Fawcett, s. 674.

Tablo 2: Fawcett'in Göç Sistemleri Kuramının Mültecilere Yönelik Şematizasyonu

Bağlantı Kategorileri Bağlantı Türleri	DEVLETTEN DEVLETE İLİŞKİLER	KİTLE KÜLTÜRÜ BAĞLANTILARI	AİLE VE KİŞİSEL AĞLAR	GÖÇ AJANSI FAALİYETLERİ
MADDİ BAĞLANTILAR	Ülkeler Arasındaki Ekonomik, Politik, Kültürel vs. Bağlantılar ve İlişkiler	Kitle İletişim Araçları Medya	Havaleler, Mülteci/Sığınmacıların Ülkelerine Yolladıkları Haberler	Mülteci/Sığınmacı Politikalarını Uygulayan Kurumların Kabulü ve Yardımları STK'ların Faaliyetleri
DÜZENLEYİCİ BAĞLANTILAR	Mülteci/Sığınma Politikaları	Mülteci/Sığınmacılara İlişkin Normlar Mülteci/Sığınmacıların Toplumsal Kabulü	Ailevi Yükümlülükler Topluluk Dayanışması	Mülteci/Sığınmacı Politikalarını Uygulayan Kurumların Politikaları
İLİŞKİSEL BAĞLANTILAR	Yaşanan Krizin Boyutları ile Göçü Zorunlu Kılan Şartlar	Kültürel Benzerlik/Karşılıklık Ortak Değer Sistemleri	Mülteci/Sığınmacı ve Diğer Göçmenlerle Yerleşiklerin Toplumsal Statüleri	Mülteci/Sığınmacı Politikalarını Uygulayan Kurumların Tamamlayıcılığı

Fawcett'in kavramsallaştırması temel alınarak hazırlanan Tablo 2, Fawcett'in tablosuyla göç sürecinin genel özellikleri nedeniyle birçok benzerlik içerse de, zorunlu göçün özel özellikleri nedeniyle bir dereceye kadar farklılaşmaktadır. Devletten devlete yönelik maddi bağlantılar zorunlu göçmen yollayan devletler

arasındaki ilişkiyi genel olarak belirleyen politik, ekonomik, kültürel vs. bağlantıları belirlemektedir. Bu bağlantılara sahip ülkeler arası ilişkilerin durumu, zorunlu göçmenlerin o ülkeye sığınmalarını kolaylaştırıcı bir unsur olabilmekte ve göçmenlerin de faydalanacağı ülkeler arası çeşitli ağların ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Mülteci ve sığınmacılara yönelik devletlerarası düzenleyici bağlantıların en temel olanı, yerlerinden edilmiş bu kitleleri kabul eden ülkelerin onlara yönelik, özellikle de mülteci ve sığınmacı olarak kabullerine yönelik politikalarıdır. Kabul eden ülkenin açık kapı politikası uygulaması gibi etkenlerin göç süreci üzerindeki etkileri, göç edenler üzerindeki kolaylaştırıcılığı açısından öne sürülmektedir. İlişkisel bağlantılar mültecilerin/sığınmacıların ayrıldıkları yerlerdeki zor (hatta can güvenliğini tehlikeye atan) şartlara, zorunlu göçü doğuran temel nedenlere vurgu yapmaktadır. Kitle kültürü bağlantıları da algıları ve mülteci/sığınmacıların toplum içindeki durumlarını belirleyerek durumlarını zorlaştırabilir veya daha kolay bir hale getirebilir. Devletlerarası temel kitle kültürü bağlantısı, hem zorunlu göçmenleri hem de yerleşikleri süreçlerden haberdar edip algılarını geliştirdiği gibi zamanda manipüle edebilen- kitle iletişim araçları ve medyadır. Bu araçlarla zorunlu göçmenlerin algısı şekillenmekte ve göç etme kararı alabilmektedir. Bu kategorideki düzenleyici bağlantılar ise toplumsal normal ve sığınmacı/mültecilerin bu normların neresinde durduğudur. Zorunlu göçmenlerin toplumsal normlar karşısındaki pozisyonları onların toplumsal kabul derecelerini de belirlemektedir. Bu da göçmenlerin yerleşik toplulukla kültürel karşılıklık derecesini ve ortak ve farklı değerleri ifade eden ilişkisel bağlantılarla ilişkilidir. Maddi olan ailevi ve kişisel bağlar bu kitle ve geride kalan aileleri arasındaki mali hareketlilikleri kapsamaktadır. Düzenleyici bağlantılar ise aile üyeleri arasındaki karşılıklıklar, yükümlülükler ve mülteci/sığınmacılar arasındaki dayanışma ve buna bağlı ilişkileri ifade etmektedir. İlişkisel bağlantı ise zorunlu göçmenlerin yerleşikler ve diğer göçmenlere bakarak algıladıkları görece toplumsal statüleridir. Son sütunu oluşturan göç ajansı faaliyetleri ise göç ile doğrudan ilgilenen kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları olarak ele alınmıştır. Bu kurum ve kuruluşlarca zorunlu göçmenlerin kabulü, kaydı ve onlara yönelik yapılan yardımları çeşitli yardımlar maddi, zorunlu göçmenlerin hayatlarını yönlendiren kuralları düzenleyici ve zorunlu göçmenlere sunulan olanakların (barınma vs.) geride kalanların algılarını şekillendirip

yönlendirmesi de ilişkişel bağlantılar olarak analiz edilebilir. Bu arada ilişkişel bağlantıları değeriendirirken, Fawcett'in de belirttiği gibi¹⁷⁰, bunların diğer bağlantıların aksine sadece araştırmacıların ve göçmenlerin zihninde var olduğunu belirtmek gerekir. Yani bu bağlantılar diğerlerine göre daha soyuttur.

Görüldüğü gibi, göç sistemleri kuramı göç sürecine her türlü seviyedeki gelişmeleri ele alarak yaklaşmaktadır. Aslında bu kuram sadece makro, mikro veya orta düzey olarak ele alınamaz. Yine de devletler arası gelişmelere ve ulusal kurumlara da önemli bir rol verdiği için bu çalışmada makro kuramların başlığının hemen ardından ele alınması uygun görülmüştür. Bir sonraki başlık ise son dönemlerde göç çalışmalarında popüler hale gelen –ve bu çalışmanın uygulamasında da ağırlık verilecek olan- orta düzeydeki kuramlara ilişkindir.

1.3.4. Orta Düzeydeki Kuramlar

Orta düzeydeki kuramlar, göçmenler arasındaki ve göçmenlerin geride kalan yakınları arasındaki toplumsal ve sembolik bağlardan oluşan ağlara¹⁷¹ gönderme yapmaktadır. Göçmenler, bu ağlardan yararlanıp hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca bu ağlar sayesinde, göçmenler arası bağlar sürmekte ve göç akımları devamlılığını sağlamaktadır.¹⁷² Göçmenler, bu ağlar sayesinde yeni yerleşim yerlerinde buldukları sırada bile eski yerleşim yerleriyle bağlarını sürdürmekte, yani bir nevi her iki yerden de etkilenmeye devam etmekte, bu da ağlara dayalı ulusaşırı toplulukların yükselmesini sağlamaktadır.¹⁷³ Bu ulusaşırı topluluklara dayalı ulusaşırı toplumsal alanlardan bahsedilince, sık sık git gel yapan göçmen akımlarından değil, uluslararası alanda birbirlerine çeşitli ağlarla bağlı kişi ve gruplardan bahsedildiğini belirtmek gerekir.¹⁷⁴

Ağ teorisi ile göçmenlerin yeni yerleştikleri yerlere geliş süreçleri kadar geldikten sonra kendi toplumsal alt yapı ve görünürlüklerini geliştirdikleri durumları da, ibadet yerleri, dernekler ve çeşitli mesleki ağlar gibi oluşumları da dikkate

¹⁷⁰ Fawcett, s.. 677.

¹⁷¹ Faist, s. 60-61

¹⁷² Abadan-Unat, s. 36.

¹⁷³ Castles ve Miller, s. 43.

¹⁷⁴ Thomas Faist, "Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture", **Ethnic and Racial Studies** Cilt: 23, Sayı:2, 2010, s. 189-190.

alınarak açıklanmaktadır çünkü göçmenlerin sosyoekonomik alt yapıları da bu ağlara bağlı olarak oluşmaktadır.¹⁷⁵ Bununla birlikte bu kuramın, genel olarak ekonomik göçmenleri temel alan yukarıdaki kuramların aksine işçiler ve mülteciler arasında bir ayırım yapmadan çıkarsamalarda bulunması gerçeği de dikkate alındığında,¹⁷⁶ bu çalışma için önemli hale gelmektedir. Ama bu seçim, orta düzey bağlantıların da amacının mikro ve makro kuramlar arasında bir ara bağlantı oluşturmak olduğu da göz önüne alınırsa¹⁷⁷, mikro ve makro kuramların dikkate alınmayacağı anlamına gelmemektedir. Göçle ilgili yaşanan gelişmeleri ortaya koymak ve bütün yönleriyle ele almak, ancak bütün kuramları uygun olduğu biçimde kullanarak açıklamalar yapmakla mümkündür. Yukarıda bahsedilen göç sistemleri kuramı da aslında mikro, makro ve orta düzeyden yaklaşımlar içermektedir, bu araştırmada da mikro ve makro yaklaşımlar duruma göre analizlerde kullanılacağı için, araştırmanın teorik arka planı “orta düzey yaklaşımlara ağırlık veren göç sistemi kuramı” olarak da adlandırılabilir. Aslında genel olarak zorunlu nüfus hareketlerinde makro faktörler orta seviyedeki faktörlere göre daha basın olmasına rağmen,¹⁷⁸ orta düzey yaklaşımların öne çıkarılmasının temel nedenleri, çalışmanın temel amacının İzmir’e dış ülkelerden gelen zorunlu göçmenlerin kent hayatıyla olan ilişkilerinin analizi olması nedeniyle aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Sığınma arayanların bir bütün olarak kentle olan ilişkisini görebilmek,
- Sığınma arayanların kent içindeki kurumlarını, görünürlüklerini, toplumsallaşma biçimlerini, en temel ifadesiyle varlıklarını inceleyebilmek,
- Sığınma arayanların geldikleri yer ile şimdiki yerleri arasındaki ilişkinin varlığını ve etkilerini ortaya koyabilmek,
- Sığınma arayan bireyler arasındaki ve sığınma arayanlarla diğer göçmenler ve yerleşikler arasındaki ilişki biçimlerini ve birbirlerini etkileme derecelerini görebilmek,
- Sığınma arayanların kent hayatındaki problemlerinin ortaya konmasıyla, kent yönetiminin buna yönelik önlemler alabilmesini sağlayabilmek,

¹⁷⁵ Castles ve Miller, s. 38.

¹⁷⁶ Faist, 2000, s. 190.

¹⁷⁷ Faist, 2000, s. 92-94.

¹⁷⁸ Christina Boswell, “New Issues In Refugee Research: Addressing the causes of migratory and refugee movements: the role of the European Union”, **UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit**, Working Paper No. 73, 2002, s. 5.

- Sığınma arayanların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma stratejilerini tespit edebilmek,

Belirtilen bu nedenlerden dolayı araştırmanın teorik arka planı, orta düzey ağırlıklara önem veren göç sistemleri teorisi olarak ifade edilse de, zorunlu göçün doğasından kaynaklanan farklılıkları göz önüne alarak oluşturulan açıklamaları dikkate almadan konunun teorik arka planının oluşturulduğu söylenemez. Teorik bölümün son kısmı, doğrudan zorunlu göçe yönelik bu açıklamalara ayrılmıştır.

1.3.5. Zorunlu Göçlere Yönelik Açıklamalar

İncelediğimiz kuramlar her ne kadar genel olarak göç fenomeniyle ilgili temel açıklamalarda bulunsalar da çıkış noktaları genellikle ekonomik amaçlı gönüllü göçleri açıklamaktan doğmuştur. Zorunlu göçün ekonomik göçten daha farklı, zorunlu göçü “zorunlu” yapan birtakım özellikleri bulunduğundan bu ayırıcı özellikleri incelemeyi hedefleyen çalışmalar da yapılmıştır. Yine de belirtmelidir ki, mülteci ve sığınma arayanlar gibi zorunlu göçmenler de gönüllü, yani eğitim ve ekonomik hedefler gibi gerekçelerle göç eden göçmenler ile genellikle aynı ulaşım araçlarını ve güzergâhları kullanırlar, her iki grup da hem ayrıldıkları hem vardıkları ülkelerde bir takım zorluklar yaşamaktadırlar.¹⁷⁹ Yani her iki grubun ortak özellikleri de mevcuttur. Bu durum onların genel olarak göç kavramı altında yer almalarından ileri gelmektedir.¹⁸⁰ Ama zorunlu göçmenlerin ırk, din, etnik köken, siyasi bir gruba üyelik gibi belli nedenlerden dolayı şiddete maruz kalması, onların ayırıcı özellikleri olmakta ve bu duruma yönelik ayrı yorumlamaların yapılmasını gerektirmektedir.

Nüfus hareketliliklerini açıklayan, yukarıda da bir kısmına genel olarak değinilen birçok kuram olsa da, mülteciler/sığınma arayanların durumlarını açıklayan kuramlar, bu konu genel olarak siyasi bir mesele olarak ele alındığı için, az sayıdadır.¹⁸¹ Zorunlu göçün temel nedenlerini ele almak için daha önceki zorunlu göç literatürünü analiz eden Schmeidl, zorunlu göçün üç temel faktöre bağlı olarak ortaya

¹⁷⁹ Jeff Crisp, “New Issues In Refugee Research: Beyond the nexus: UNHCR’s evolving perspective on refugee protection and international migration”, **UNHCR Policy Development and Evaluation Service**, Research Paper No. 155, 2008, s. 4-5.

¹⁸⁰ Saskia Koppenberg, “Where Do Forced Migrants Stand in the Migration and Development Debate?”, **Oxford Monitor of Forced Migration**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012, s. 6.

¹⁸¹ Susanne Schmeidl, “Exploring The Causes Of Forced Migration: A Pooled Time-Series Analysis, 1971-1990”, **Social Science Quarterly**, Cilt: 78, Sayı: 2, 1997, s. 285.

çıkıldığını belirtmiştir. Bu faktörlerden birincisi, mülteci/sığınmacı hareketleri başlamadan çok daha önce oluşmaya başlayan, yani sürecin derinliklerinde bulunan kök nedenlerdir. Bunlar ülkenin genel olarak içinde bulunduğu ekonomik koşullara bağlı sebepler ve başka çeşitli olumsuz faktörlere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. İkinci faktör olan yakın koşullar, zorunlu nüfus hareketlerinin çıkmasına doğrudan sebep olan politik, sivil, askeri, etnik vs. şiddet ve çatışmalar gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bu aşamada devletlerin içinde buldukları zayıf koşullara yanıt olarak baskı yöntemi ile güç uygulaması ile karşılık vermesi, zorunlu göçleri ortaya çıkarmaktadır.¹⁸² Yazarın son olarak belirttiği faktör ise duruma göre mülteci/sığınma arayan akışlarını kolaylaştırabilen veya zorlaştırabilen müdahaleci faktörlerdir. Yazar, yine de müdahaleci faktörlerin yaşanan şiddetin seviyesine ters orantılı olarak yaratabileceği engellerin azalabileceğinin altını çizmiştir.¹⁸³ Boswell, zorunlu göçün nedenlerini açıklarken ilk iki faktörü aynı tutmuş, müdahaleci faktörlerin yerine iki ayrı faktör türü koymuştur. Bu faktörler yasal durum, sınır kontrolleri, seyahat olanakları gibi doğrudan yolculukla ilgili sağlayıcı şartlar ile göç ağlarına dayalı olarak nüfus hareketliliğinin sürdürülmesini sağlayan faktörlerdir.¹⁸⁴ Aslında her iki faktör de, Schmeidl'in belirttiği müdahaleci faktörlerinin özelliklerine göre daha detaylandırılmış bir kategorizasyonudur. Duruma göre nüfus akımlarını kolaylaştırır veya zorlaştırır. Boswell, tüm bu faktörlerin zorunlu göçe etkilerini, aynı zamanda gönüllü göçlerle olan bağlarını da göstermiştir, böylece hem söz konusu faktörlerin zorunlu göçü nasıl oluşturduğunu hem de gönüllü göç ve zorunlu göç arasındaki ilişkisellikleri şematik olarak ortaya koyabilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1 en solda yer alan kök sebeplerin yakın faktörlere nasıl sebep olduğunu şematize etmektedir. Tabloda gözükmeyen sağlayıcı ve sürdürücü faktörler ise aslında örtük olarak çıkışlara ekli bir şekilde bulunmaktadır. Aslında bu şekilde gösterilen faktörlerin her biri sürece eşit bir şekilde etki etmemektedir. Örneğin, Schmeidl bu faktörleri Afrika'daki mülteci hareketliliği üzerinde test ettiğinde politik şiddetin mülteci hareketlerinin doğmasında en önemli neden olduğunu belirtmiş,

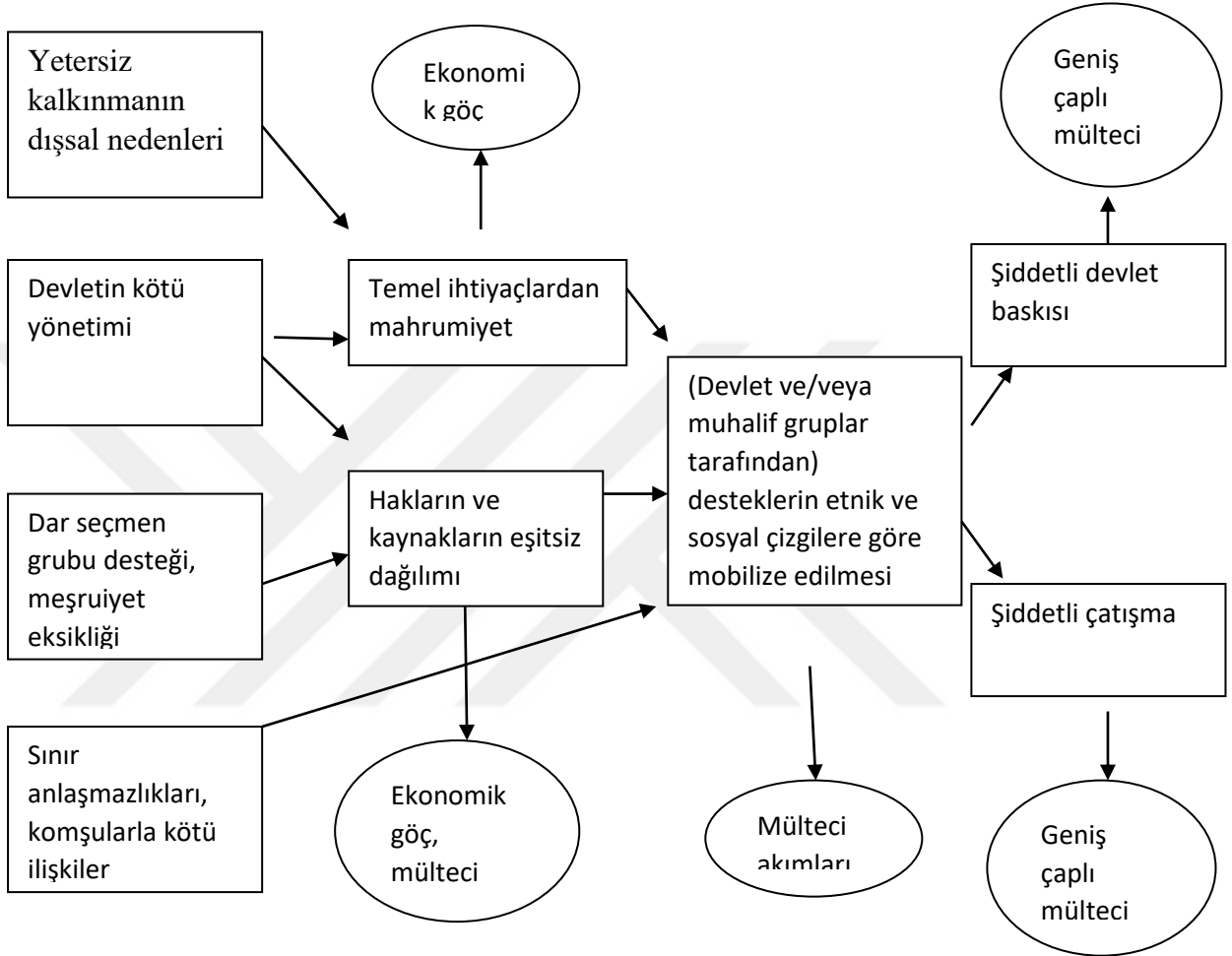
¹⁸² Boswell, s. 5-6.

¹⁸³ Schmeidl, s. 286-291.

¹⁸⁴ Boswell, s. 5.

şiddet kapsamında da dış müdahalenin iç savaşlardan daha fazla mülteci yarattığını vurgulamıştır.¹⁸⁵

Şekil 1: Zorunlu Göçün Dinamikleri

Kaynak: Boswell, s. 6.

Bu çalışmadaki temel hedef mültecilerin/sığınma arayanların yeni geldikleri ortamdaki (söz konusu durumda İzmir'deki) durumlarının analizi olduğu için, mülteci akımlarının makro seviyedeki sebeplerini gösteren bu faktörlerden ziyade, yukarıda belirtilen ağ analizleri daha ön plana çıkartılacak olsa da, mülteci/sığınma arayanların nüfus hareketliliklerinin arkasındaki temel dinamiklerin dikkate alınması, sürecin net bir şekilde analiz edilebilmesi için gereklidir.

¹⁸⁵ Schmeidl, s. 302.-303.

1.4. TÜRKİYE'YE YÖNELİK ULUSLARASI GÖÇLERİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ

Türkiye'nin günümüzdeki dış göçlere genel olarak nasıl yaklaştığını anlayabilmek için tarihsel süreçte hangi göçlere maruz kaldığını ve bunlara nasıl yanıt verdiğine de göz atmak gereklidir. Anadolu toprakları tarih boyunca gelip geçen birçok medeniyete ev sahibi yapmıştır ve bu da bu toprakların tarihte farklı uygarlıkların göç ettiği bir alan olduğu anlamına gelir. Ama tüm bu göçlerin çalışılması bu çalışmanın temel konusunu aşacağından, bu kısımda günümüz Türkiye'si'ne doğrudan etkileri bulunan geç dönemdeki Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik göçlere odaklanılacaktır.

1.4.1. 18.Yüzyıl'dan İtibaren Osmanlı İmparatorluğu'na Yönelik Nüfus Hareketleri (Dış Göçler)

Göç olgusu, Osmanlı İmparatorluğu için hayati bir öneme sahiptir, hatta Karpat, Osmanlı'nın göçlerle başlayıp göçlerle bittiğini ileri sürmektedir.¹⁸⁶ Osmanlı'nın son döneminde gerçekleşen bu göçler, aslında kitlesel nüfus hareketleri şeklinde gerçekleşen zorunlu göçlerdi. Bu göçler, Osmanlı'ya bağlı olan, Osmanlı etkisi altındaki toprakların başka ülkelere geçmesiyle bu topraklarda yaşayan Müslümanların ve kısmen Yahudilerin, aşağıda özetlenecek çeşitli demografik, siyasi, ekonomik ve benzeri gerekçeler nedeniyle göçe zorlanması şeklinde cereyan etmiştir. Bu yüzen bu konu Osmanlı'da gerçekleşen zorunlu göçler kapsamında da ele alınabilir.

Osmanlı Devleti'ndeki zorunlu nüfus hareketlerini inceleyen çalışmasında Şeker, süreci üç döneme ayırarak incelemiştir¹⁸⁷: 16. ve 18. Yüzyıllar arasındaki

¹⁸⁶Kemal Karpat, "Önsöz", **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. xxvi. Karpat, Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili göçlerle Moğol istilası sonucu Batı Anadolu'ya doğru akın eden Türk göçlerinden bahsederken (s. xxvii) , Osmanlı'nın son dönemlerindeki göçler için başlangıç tarihi olarak 1774 yılını (Küçük Kaynarca Antlaşması'nın tarihi) vermekte, bu tarihi takip eden 150 yıl boyunca bu göçlerin sürdüğünü ve etkilerinin hala devam ettiğini vurgulamaktadır (s. xxx). Hem başlangıçtaki hem son dönemlerdeki göçlerin zorunlu göç olduğuna dikkat edilmelidir.

¹⁸⁷Nesim Şeker, "Forced Population Movements in the Ottoman Empire and the Early Turkish Republic: An Attempt at Reassessment through Demographic Engineering", **European Journal of Turkish Studies**, 16, 2013, s. 3.

iskân politikaları, 18. Yüzyıl'ın ikinci yarısından 1910'lara kadar Osmanlı'ya yönelik Müslüman göçleri ve 1913-1918 arasında İttihat ve Terakki Fırkası'nın Anadolu'daki nüfusu "homojenleştirici" politikaları çerçevesinde gerçekleşen zorunlu göçler. İlk dönemdeki göçler, daha çok imparatorluk içerisindeki farklı milletler, yani dini gruplar arasındaki dengeyi sağlamak, tarımsal üretimde artış sağlamak ve göçebe toplulukların yerleşik düzene geçmesini ve güvenliği sağlamak gibi gerekçelerle yapılıyordu.¹⁸⁸ Bu göçler imparatorluk içerisinde gerçekleştiği için zorunlu iç göç kapsamında ele alınabilir.

1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Kırım üzerinde Rusya etkisi başlayınca, Rusya'nın Kırım'daki Müslümanların yerine Hristiyanları öne çıkaran yerleştirme politikaları nedeniyle¹⁸⁹ Kırım Tatarları, 1789'dan itibaren Osmanlı'ya 500.000 kişiden az olmayan toplu göçlere başladılar.¹⁹⁰ Kırım Savaşı (1853-1856) sonrası ise bu toplu göçler en büyük değerlerine ulaştı.¹⁹¹ McCarthy ise 1789'da Rusya'nın Kırım'ı işgali ile gelen Tatar sayısını 100.000, Kırım Savaşı ile gelenlerin sayısını ise 300.000 olarak verir.¹⁹² 1783-1922 yılları arasında Osmanlı'ya gelen toplam Kırım Tatarı sayısı ise 1.800.000 olarak tahmin edilmektedir. Kırım göçlerini takip eden Osmanlı'ya yönelik ikinci kitlesel göç hareketi ise Kafkaslar'da, Çerkezlerin Şeyh Samil ayaklanmasının bastırılmasından (1859) sonra başlamıştır.¹⁹³ Kırım'dan gelen göçler gibi, bu göçler de Rus baskısına dayalı siyasi ve dini kökenliydi.¹⁹⁴ Rusların yol açtığı bu zorunlu göçlerin sebebi, Rusların Kafkasya'yı bir tür kolonileştirme faaliyeti içerisinde buralardaki Müslümanların yerine Hristiyanların yerleştirilmesi ile ilgiliydi.¹⁹⁵ Bu faaliyetler doğrultusunda sadece Ruslar değil, Rum, Ermeni ve Bulgar gibi Hristiyanlar da bölgeye yerleştiriliyorlardı.¹⁹⁶ Kafkaslar'dan Osmanlı'ya göçen Çerkez ve Ahbazların toplam sayıları Karpat tarafından (Çerkez ve diğer

¹⁸⁸ İlhan Tekeli, **Göç ve Ötesi**, 2. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, s. 143-144.

¹⁸⁹ Kemal Yakut, "Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu'na Göçleri (1783-1922)", **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 121.

¹⁹⁰ Tekeli, s. 150.

¹⁹¹ H. Karpat s. 330; Yakut, s. 122.

¹⁹² Justin McCarthy, "Forced Displacement Map", Turkish Coalition of America, 2010, s. 4.

¹⁹³ H. Karpat, s. 163, 331; Tekeli, s. 150.

¹⁹⁴ Dr. Jülide Akyüz, "Göç Yollarında: Kafkaslardan Anadolu'ya Göç Hareketleri", **bilig**, Sayı: 46, 2008, s. 38.

¹⁹⁵ Nedim İpek, "Kafkaslar'daki Nüfus Hareketleri", **Türkiyat Mecmuası**, C. 20, 1997, s. 274-275.

¹⁹⁶ İpek, s. 286.

Müslümanlar olarak belirtilmiştir) 1859-1879 tarihleri arasında 1.500.000 milyonu hayatta kalmak üzere 2.000.000 kişi ve 1881-1941 yılları arasında da yarım milyon civarı kişi olarak belirtilmiştir.¹⁹⁷ Yani yaklaşık 2 milyon civarı olarak belirtilebilir. McCarthy de göç eden toplam kişi sayısını 1.200.000 milyon olarak vermiş, 1860lar'da gerçekleşen göç dalgasında göçmenlerin yaklaşık 1/3'ünün hayatlarını kaybettiğini de belirtmiştir.¹⁹⁸ İmparatorluk topraklarına diğer bir büyük göç akımı ise, Balkan devletlerinin ulus devlet kurma süreci sırasında yaşanmıştır. Balkanlardaki yeni kurulan ulus devletlerin milliyetçiliği Hristiyan-Müslüman ayrılığı üzerinde şekillendiğinden,¹⁹⁹ bu yeni ülkelerin "ötekileri" olan Müslümanlar göçe zorlanmışlardır. Karpas 1878 (Berlin Antlaşması ile yeni Balkan devletlerinin kuruluş tarihi) ile 1912-13 Balkan Savaşları arasında 2.000.000'dan fazla Müslüman'ın Osmanlı'ya göç ettiğini belirtmektedir.²⁰⁰ Tekeli de 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası dönemde 1.500.000, Balkan Savaşları sırasında ise 640.000 Müslüman'ın Osmanlı'ya sığındığını vurgulamıştır.²⁰¹ McCarthy ise 1877'deki savaş sonrası 515.000 Müslüman'ın göç ettiğini, Balkan Savaşları ile de Balkan Türklerinin %27'sinin hayatını kaybedip %18'inin mülteci olarak kurtulduğundan bahsetmektedir.²⁰² Bu üç temel zorunlu kitlesel göçün sebeplerinde her ne kadar ulus devlet düzenine bağlı demografik gerekçelerden bahsedilse de (Bu dönemde yeni kurulan ulus devletle nüfus bilgilerine çok önem veriyor ve kendi yararlarına kullanıyordu²⁰³ ve bu bölgelerdeki demografik verilerde hem bu devletlerin kendi çıkarlarına öncelik veren girişimleri hem de çeşitli yabancı diplomat ve seyyahların nüfus sayımlarına ilişkin verilerin de tablolara eklenmesiyle veri karmaşası yaşanıyor ve Osmanlı'nın nüfus sayımı uygulamaları da nüfus kaydı tutanların eğitimsizliği, ölçek sorunları gibi nedenlerle çeşitli zorluklar yaşıyordu.²⁰⁴ Yine de tüm bu zorunlu göçlerin nedeni türdeş bir ulus yaratma sorunuydu yani konu

¹⁹⁷ H. Karpas, s. 170.

¹⁹⁸ McCarthy, s. 4.

¹⁹⁹ Başak Kale, "Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Zorunlu Etkileri", **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 158; H. Karpas, s. 17.

²⁰⁰ H. Karpas, s. 17.

²⁰¹ Tekeli, s. s.151.

²⁰² McCarthy, s. 3.

²⁰³ Servet Mutlu, "Late Ottoman Population and Its Ethnic Distribution", **Nüfusbilim Dergisi/Turkish Journal of Population Studies**, 25, 2003, s. 3.

²⁰⁴ Stanford J. Shaw, "The Ottoman Census System and Population, 1831-1914", **International Journal of Middle East Studies**, Cilt: 9, Sayı: 3, 1978, s. 325-326.

demografikti.) bazı ekonomik –tabi ki siyasi ve kültürel ilişkilerle de bağlantılı olarak- faktörler de göçmenleri bir nevi Osmanlı’ya doğru itici faktörler olarak rol oynamıştır. Örneğin, Balkanlar’daki Müslümanlar yeni kurulan ulus devletlerde önemli arazilerin toprak sahipleri konumundaydılar ve bu yeni kurulan ulus devletlerin politik ve ekonomik başarısı için bir engel olarak görülmekteydi.²⁰⁵

Osmanlı Devleti’nin ilk başta göçmenlere yönelik serbest bir göç politikası izlediği, Osmanlı’ya yönelik ilk kitlesel göç olan Kırım Tatarlarının nüfus hareketliliğine yönelik özel bir politika oluşturmaması ve gelenleri serbestçe kabul etmesinde görülebilir.²⁰⁶ Hatta Osmanlı gelenleri serbestçe kabul etmekle kalmamış, onlara mali, tarımsal ve benzeri konularda kolaylıklar da sağlanmıştır.²⁰⁷ Zamanla bu konuda Osmanlı da somut adımlar atmaya başlamıştır. Osmanlı’da göç konusuyla ilgilenen kurumlar 19. Yüzyıl’ın başlarında belediyeler ve şehremanetleri olmuştur. Bu kurumlar göçmenlerin geçici iskanlarıyla ilgileniyordu.²⁰⁸ 1860 yılında Sultan Abdülmecit döneminde Muhacirin Komisyonu’nun kurulmasıyla²⁰⁹ Osmanlı’nın göç ve göçmenler ile daha ciddi olarak ilgilenmeye başladığı söylenebilir. Bu komisyon sadece iskân, vergi, askerlik ve arazi dağıtımını gibi konularla²¹⁰ ilgilenmekle kalmamış, ayrıca göçmenlerin “sosyal entegrasyonu” da ilgilenmiştir.²¹¹ Balkan göçleri ile birlikte Komisyon daha da gelişmiş ve her vilayette müdürlükler kurmuştur.²¹² Bu politikaların uygulanması sırasında Osmanlı Devleti çeşitli zorluklarla da uğraşmıştır. Örneğin, göç kayıt sistemi çeşitli zorluklarla karşı karşıyaydı, sadece limanlardan gelenler kayıt altına alınabiliyordu. Toplu göçlerin sayımlarının günümüzde de zor olduğu düşünüldüğünde, o günün koşullarında çok daha zorlandığı çıkarımı yapılabilir.²¹³ Göçle ilgili verilerin yetersizliği de doğal olarak politikaların etkinliğine yansiyacaktır. Göçmenlerin iskân ve ulaşım gibi sorunlarının çözümü için tahsisatların yetersizliği gibi maddi zorluklar da ortaya

²⁰⁵ H. Karpat, s. 175.

²⁰⁶ Yakut, s. 123

²⁰⁷ Yakut, s.123; Ayhan Kaya, “Türkiye’de Çerkesler”, **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 141.

²⁰⁸ Tekeli, s. 151.

²⁰⁹ Kale, s. 158

²¹⁰ H. Karpat, s. 101.

²¹¹ Kale, s. 159.

²¹² Tekeli,, s. 151-152.

²¹³ Kale, s. 163.

çıkıştır.²¹⁴ Ayrıca göçmenlerin, Trabzon ve Samsun gibi Osmanlı topraklarına göç ettiklerinde ilk olarak toplandıkları yerlerde yaşanan kargaşalardan ve var olan yetersizliklerden dolayı tifüs gibi çeşitli salgın hastalıklar yaygınlaşmış ve bu da ticari hayatı olumsuz etkilemiştir.²¹⁵

18. Yüzyıl'dan itibaren topraklarını ve üzerindeki nüfusları kaybeden Osmanlı Devleti, yaşanan nüfus kaybını telafi edebilmek için liberal bir göç politikası izledi ve milyonlarca Müslüman Osmanlı'ya sığınarak sadece demografik değil, birçok farklı yapıyı da etkileyerek Osmanlı içerisindeki ulus inşasında rol oynadı.²¹⁶ Gelen göçmenler İmparatorluk üzerindeki boş arazilere yerleşerek üretim ve vergi gelirlerini arttırdılar,²¹⁷ yeni tarımsal teknikler getirdiler,²¹⁸ yani ekonomik olarak Osmanlı'ya katkı sağladılar. Ama onların Osmanlı'ya etkileri sadece ekonomik boyutta kalmadı. Bu göçler ile toplumun demografik özellikleri Müslümanlar lehine değişti, yani toplumsal yapı değişime uğradı.²¹⁹ Ayrıca gelen göçmenlerin ezici çoğunluğunun Müslüman olduğu dikkate alınırca, bu Müslüman göçmenlerle gerçekleşen ilişkilerin Sultan Abdülhamit'in İslamcılık politikasını benimsemesinin nedenlerinden biri olduğu da belirtilerek²²⁰, göçmenlerin Osmanlı siyasal düşünüş hayatına yarattığı etkileri de vurgulamak mümkündür. Bu ve benzeri birçok örnekte, göçmenlerin etkilerinin Osmanlı'daki hayatın her alanına yansıdığı belirtilebilir.

Gelen göçmenlerin iskânında Osmanlı'nın izlediği temel kural, onların bir yere yığılmasını engelleyerek yerel halk ve göçmenler arasında kaynaşmanın ortaya çıkmasını sağlamaktı. Ayrıca demografik gerekçelerle ve güvenlik sebebiyle sınırlara da yerleştirildikleri, daha sonra sınır bölgelerinin kaybedilmesiyle göçmenlerin ikinci kez göç ederek devletin içlerine yönedikleri belirtilebilir.²²¹ Karpat, göçmenler ve yerlilerin, ortak bir Osmanlı geleneğini paylaşmaları nedeniyle kaynaştıklarını belirtse de,²²² Çerkezler gibi Osmanlı'yla daha geç tanışmış ve ilk başta nispeten

²¹⁴ Yakut, s. 128.

²¹⁵ Dr. Musa Şaşmaz, "Immigration and Settlement of Circassians in the Ottoman Empire on British Documents 1857-1864", *OTAM*, Sayı: 9, 1999, s. 345-346.

²¹⁶ Kale, s. 155-157.

²¹⁷ Kale, s. 165; H. Karpat, s. 115.

²¹⁸ Karpat, 2015, s. xxxviii.

²¹⁹ Karpat, 2015, s. xxxii.

²²⁰ H. Karpat, s. 111.

²²¹ Yakut, s. 129-131.

²²² H. Karpat, s. 22; 24.

diğer gruplara göre Osmanlı'ya daha uzak kalmış²²³ gruplar da vardır ve bunların iskânı için Osmanlı, Çerkezleri yerli halkla kaynaştırmaya özen göstermiştir.²²⁴

Osmanlı'nı son dönemindeki nüfus ve göçe yönelik politikaları da, İttihat ve Terakki Fırkası tarafından nüfusun homojenleştirilmesine yönelik olarak oluşturulduğu için, Zürcher tarafından "demografik mühendislik" olarak adlandırılmaktadır.²²⁵ Bu dönemin temelleri önceki yıllarda gerçekleşmiş olan büyük Müslüman göçleri sonucunda atılmıştır. Bu göçlerin ardından patlak veren Balkan Savaşları ve bu süreçte yarısı Müslüman yaklaşık 800.000 kişinin yerinden edilmesi de²²⁶ Osmanlı'nın kurumsal değişikliklere gitmesine sebep olmuş, 1913'te İskân Muhacirini Nizamnamesi çıkarılarak Muhacir ve Aşar Müdüriyeti kurulmuş²²⁷, Balkan Savaşları sonrası akın eden göçmenlerin iskânı düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu kaotik ortam sırasında İstanbul'da gecekonduların tanınmasına uyan ilk yerleşmeler kurulmuştur. Daha önceki dönemlerde yaşananlarla birlikte bu son gelişmeler, azınlıklarla yaşanan gerginlikler İttihat ve Terakki Fırkası'nın Anadolu'yu homojenleştirme politikalarını biçimlendirmiştir. 1913 yılında Osmanlı ve Bulgaristan arasındaki, daha sonraki mübadelelere emsal teşkil edecek ilk nüfus mübadelesi antlaşması da bu politikaların bir yansımasıdır.²²⁸ Bu mübadele gönüllü gerçekleştirilmiş olsa da, Türkiye'nin kuruluşunda gerçekleştirilecek olan zorunlu Türk-Yunan nüfus mübadelesi bu dönemde oluşmaya başlayan homojenleştirici zihniyetin doğrudan bir sonucu olarak okunabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik dış göçlere geçmeden önce, literatürde bu konu üzerinde pek fazla üzerinde durulmasa Siyah Afrikalıların da köle ticareti sistemiyle zorla Osmanlı Devleti'ne getirildiği belirtilmelidir. Şaul, literatür taramaları sonucunda Mısır üzerinden 640.000, Libya üzerinden 560.000, Tunus

²²³ Kaya, s. 139.

²²⁴ Tekeli, s. 152.

²²⁵ Erik-Jan Zürcher, **The Late Ottoman Empire As Laboratory Of Demographic Engineering**, 2008,

http://www.academia.edu/5726057/The_late_Ottoman_Empire_as_laboratory_of_demographic_engineering, (20.12.2016), s. 1; Erik Jan Zürcher, "Giriş: Demografi Mühendisliği ve Modern Türkiye'nin Doğuşu", **İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Etnik Çatışma** (Der. Eik Jan Zürcher), 7.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 9-17.

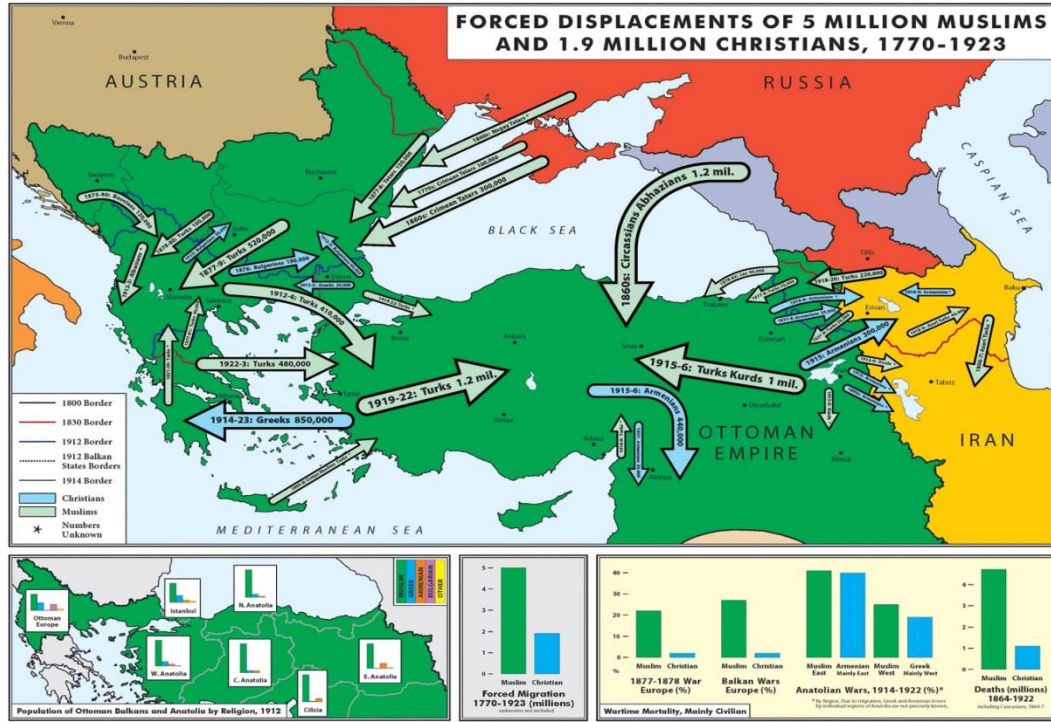
²²⁶ Zürcher, s. 6.

²²⁷ Tekeli, s. 156.

²²⁸ Zürcher, s. 6, Tekeli, s. 156.

üzerinden 88.000 ve Cezayir üzerinden 50.000; yani toplam 1.288.000 siyah kölenin Osmanlı'ya getirildiğini belirtmektedir.²²⁹

Şekil 2: 1770-1923 Arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda Zorunlu Nüfus Hareketlilikleri

Kaynak: Mc Carthy, s. 5.

1.4.2.Kuruluşundan 1980'e Kadar Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Nüfus Hareketleri (Dış Göçler)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, aslında çok önemli sonuçlar yaratan bir nüfus hareketliliği ile birlikte gerçekleşmiştir. 30 Ocak 1923'te Lozan'da Türk ve Yunan taraflarınca kabul edilen Türk ve Yunan Nüfuslarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ile yaklaşık 1.200.000 Rum Ortodoks Türkiye'den Yunanistan'a, 400.000 Müslüman da Yunanistan'dan Türkiye'ye zorunlu olarak göç ettirilmiştir.²³⁰ Aslında birinci maddede açıkça görülebileceği gibi, bu Sözleşme mübadeleyi Türk ve Yunan

²²⁹ Mahir Şaul, "Geçmişten Bugüne Siyah Afrika'dan Türkiye'ye Göçler: Kölelikten Küresel Girişimcilğe", **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 94.

²³⁰ Ayhan Aktar, "Nüfusun Homojenleştirilmesi ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, 1923-1924", **Ege'yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, (Der. Renée Hirschon), (çev. Müfide Pekin ve Ertuğ Altınay), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 111.

(Rum) nüfuslar arasında değil, Müslümanlar ve Rum Ortodoks dinine bağlı olanlar arasında getirmişti; *1 Mayıs 1923'ten itibaren, Türk topraklarındaki Rum Ortodoks dinine bağlı Türk uyruklularla Yunan topraklarındaki Müslüman Yunan uyruklular arasında zorunlu nüfus mübadelesi gerçekleştirilecektir. Bu kişiler sırasıyla Türk ve Yunan otoritelerinin izni olmadan Türkiye veya Yunanistan'da yaşamaya geri dönemeyeceklerdir. (madde 1)*²³¹ Bu madde göstermektedir ki, mübadeleyi gerçekleştirenler, ülkenin topluluğunu eski Osmanlı millet sistemini anımsatır şekilde din temelinde oluşturmuşlardır.²³² Bu madde gereği anadili Yunanca olan Giritli Müslümanlar ve anadili Türkçe olan Karamanlı Rum Ortodokslar da mübadeleye dâhil edilmiş, dillerini bilmediği topraklara göç ettirilmişlerdir. Anlaşmanın ikinci maddesine göre İstanbul'daki Rum Ortodokslar ve Batı Trakya'daki Müslümanlar mübadeleden muaf edilmiştir. Üçüncü madde ise 18 Ekim 1912 tarihinden beri diğer ülkeye göç eden herkesi ilk maddedeki mübadele bahsine dâhil etmiştir. Zaten birçok Rum Osmanlı'nın son yıllarında İttihat ve Terakki Fırkası'nın homojenleştirici politikalarının etkisiyle Batı Anadolu kıyılarından Yunanistan'a gitmişti.²³³

Mübadele hem Türkiye'yi hem de Yunanistan'ı bir dereceye kadar benzer, ama çoğu açıdan da farklı olarak etkilemiştir. Hirschon bu farklılıkları asimetrik özellikler olarak açıklamıştır.²³⁴ Örneğin Yunanistan'a giden mübadiller eğitimli ve varlıklı iken, Türkiye'ye gelenler ise daha çok kırsal kesimden olmuştur,²³⁵ dolayısıyla Yunanistan'ın ekonomik olarak ülkeye yeni gelen bu kesimin beşeri sermayesinden daha fazla yararlandığı söylenebilir. Yine de az ya da çok, her iki ülke de mübadele sürecinde benzer zorluklar yaşamıştır. Yaşanan zorluklarda en temel konulardan biri iskân konusudur. Aslında ilk bakışta yüzölçümü daha küçük ama daha fazla mübadilin geldiği Yunanistan bu konuda daha dezavantajlı gibi görülse de, savaştan yeni çıkmış Türkiye'de mübadillerin iskânında önemli problemler

²³¹ Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, **Lausanne Peace Treaty VI. Convention Concerning the Exchange of Greek and Turkish Populations Signed at Lausanne, January 30, 1923.**, http://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-vi_-convention-concerning-the-exchange-of-greek-and-turkish-populations-signed-at-lausanne_.en.mfa, (20.12.2016),

²³² Çağlar Keyder, "Nüfus Mübadelesinin Türkiye Açısından Sonuçları" (çev. Şennur Özdemir), **Ege'yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, (Der. Renée Hirschon), (çev. Müfide Pekin ve Ertuğ Altınay), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 57.

²³³ Zürcher, s. 7.

²³⁴ Renée Hirschon , "Lozan Sözleşmesi'nin Sonuçları: Genel Bir Bakış", **Ege'yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, (Der. Renée Hirschon), (çev. Müfide Pekin ve Ertuğ Altınay), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 57, 17- 18.

²³⁵ Keyder, s. 59-60.

yaşamıştır.²³⁶ Türkiye'ye gelecek mübadillerin iskânı ile ilgilenmek üzere 13 Ekim 1923'te Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti kurulsa da,²³⁷ çeşitli problemler nedeniyle 11 Aralık 1924'te kaldırılarak yerine Dahiliye Vekaleti'ne bağlı olarak kurulan İskan Umum Müdürlüğü getirilmiştir.²³⁸ Türkiye'nin gelen mübadillerin yerleşimlerini yönetmesinde problemlerin ortaya çıkmasındaki temel nedenler; mübadillerin ayrıldıkları yerlerde yaptığı faaliyetleri Türkiye'de sürdürmelerine olanak kılmayacak farklı özellikteki arazilere iskânı, mübadillerin iskânının sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli verilerin noksanlığı ve bazı iskan memurlarının ehil olamaması olarak sıralanabilir.²³⁹

Nüfus mübadelesi, Türkiye'yi hem sınıfsal yapı hem de milliyetçilik anlayışı itibarıyla derinden etkilenmiştir. Mübadele ile Türkiye, Batı sermayesine bağlı burjuva denilebilecek sermayedar kesimini kaybetmiştir.²⁴⁰ Keyder, bu mübadelenin Türkiye'yi görelî olarak homojenleştirerek Türk kimliğinin oluşturulmasındaki rolüne değinmiştir.²⁴¹ Çalışmanın başlarında, günümüz göç politikalarının ulus devlet kurulumu ile birlikte anlamlandırılabilirdiğinden bahsedilmiştir. İşte Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren Cumhuriyet'in başında kadar gerçekleşen bu süreçler dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin göç politikasının temelleri bulunabilir. 1934 İskân Kanunu ve göç politikasında "Türklüğe" verilen önem, yaşanan bu gelişmelerin sonucudur.

Cumhuriyetin başlangıcından bu yana Balkanlar'dan Türkiye'ye yönelik göçler de devam etmiştir. Balkanlar'daki bu göçler de aslında ulus devletlerin inşası süreçlerinin bir neticesi olarak, kimlik çatışmalarının sonucunda ortaya çıkmıştır.²⁴² Türkler ve Müslümanlar, bu inşa süreçlerine göre bu ülkelerin "ötekileri" olmuşlardır. Bu devletler tarafından uygulanan asimilasyon politikaları ve etnik

²³⁶ Aktar, s. 126.

²³⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, **İskan Tarihçesi**, Hamit Matbaası, İstanbul, 1932, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/DIGER%20YAYINLAR/197106714%20ISKAN%20TARİHCESI/0000_0000.pdf, (26.07.2017), s. 13.

²³⁸ Elçin Macar, "Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi", **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 183.

²³⁹ Aktar, s. 139-141.

²⁴⁰ Keyder, s. 70-71

²⁴¹ Keyder, s. 53.

²⁴² Nurcan Özgür Baklacioğlu, "Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar", **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 193-194.

söylemlere dayalı modernitenin inşası sırasında gerçekleştirilen reformların Osmanlı'dan kalma toprak sistemini Müslümanlar aleyhine değiştirmesi gibi²⁴³ faktörler Türk ve Müslümanları göçe itirmiştir. Ayrıca Yugoslavya örneğinde olduğu gibi, o dönemdeki bloklar arası dengelerin iç siyasete etkileri de göçü tetiklemiştir.²⁴⁴ Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana Balkanlar'dan gelen en büyük göç akımı, uyguladığı asimilasyon politikaları nedeniyle ancak 1990'larda duracak olan Bulgaristan'dan gelen göçler olmuştur.²⁴⁵ Yugoslavya'dan da özellikle 1950'li yıllarda yoğun göçler yaşanmış, bu tarihlerden sonra göçler ülkenin durumunun daha iyiye doğru gitmesiyle durulmuştur.²⁴⁶

Balkanlar'dan gelen göçler ile ilgili iki temel karmaşık durum vardır: Bunlardan ilki, Kalaycıoğlu'nun da dikkat çektiği gibi, göç terminolojisi ile ilgilidir. Balkan ülkeleri durumlarına göre göç eden nüfusları gönüllü göç ve mülteci gibi farklı kategorilerde tanımlamıştır. İkincisi ise, din (İslam) temelinde farklı etnik grupların birbirine karışması olmuştur.²⁴⁷

Balkan ülkelerindeki bu terminolojik karışıklıklara karşılık Türkiye bu kitlelere yönelik politika geliştirirken nasıl bir terminoloji kullanmaktadır? Türkiye'nin tepkisi, bu gelen kitleleri Türk soyuna veya kültürüne bağlı olarak değerlendirip onları "mülteci" ve "sığınmacı" gibi terimler yerine "göçmen" olarak adlandırarak kaydetmesi ve zaman içerisinde vatandaşlığa geçirmesidir.²⁴⁸ Türkiye'nin bu politikayı takip etmesinde, 1989'daki Bulgaristan'dan gelen kitlesel göçü analiz eden Çatır'ın da işaret ettiği gibi, hem iç hem dış politikadaki parametrelerin etkili olduğu söylenebilir.²⁴⁹ Örneğin, Sovyetler Birliği döneminde Sovyetler Birliği'ndeki Türk kökenlilerden ziyade odağın Balkanlar'daki Müslümanlar ve Türkler üzerinde olması dış politika ile ilgilidir.²⁵⁰ Bu noktada Balkanlar'daki Müslüman toplulukların Osmanlı üzerindeki büyük etkileri üzerinde

²⁴³ Baklacioğlu, s.204-206.

²⁴⁴ Baklacioğlu, s.207.

²⁴⁵ Kemal Kirişçi, "Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi", **Bilanço 1923-1938: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi**, Tarih Vakfı Yayınları, Cilt:1, İstanbul, 1999, s. 112.

²⁴⁶ Kirişçi, s.113.

²⁴⁷ Baklacioğlu, s. 194, 200.

²⁴⁸ Baklacioğlu, s.195-197

²⁴⁹ Gül Çatır, "Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitlesel Göçün Analizi", **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 218.

²⁵⁰ Kirişçi, s.114-115.

yukarıda zaten yeterince durulmuştu. Göçlerin nüfusa kaynak görülmesi, Hristiyanlar'ın gitmesiyle ortaya çıkan iktisadi açığın gelen göçmenler tarafından doldurulması gibi nedenler²⁵¹ de iç politikadaki parametrelere örnek olarak gösterilebilir.

1.4.3.1980'den Günümüze Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Dış Göçle Gelenler: Mülteciler ve Sığınma Arayanlar

Yukarıda özetlenmiş olan, aşağı yukarı 1980'lerin sonuna kadar Türkiye'ye yönelik göçlerin bu tablosu, tüm bu tarihsel süreç, Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarını doğrudan etkilemiş Türk soylu veya Türk kültürüne bağlı olanlar dışındakilere farklı politikalar izlenmesine neden olmuştur.²⁵² Temel fark, ilk gruptakilerin ulusal kimlik inşasında rol oynamış olması, ikinci gruptakilerin ise “yabancı” olarak görülüyor olmasıdır. Bu durum, 1980'lerin sonundan günümüze kadar Türkiye'ye yönelik gerçekleşen dört temel kitlesel mülteci akımının Türkiye'nin nasıl ele almış olduğu irdelendiğinde daha de netleşmektedir.

Bunlardan ilki 1988 yılında katliam korkusuyla Irak'tan Türkiye'ye sığınan yaklaşık 50.000 kişilik Kürt sığınmacılardır.²⁵³ Bu mülteciler Irak sınırına yakın kamplarda kalsalar da²⁵⁴ Türkiye'de uzun süre kalmamışlar, ya üçüncü ülkelere ya da 1991 Huzur Operasyonu ile ülkelerine dönmüşlerdir.²⁵⁵

1989 yılında, Bulgaristan'ın anadil, eğitim ve çeşitli kültürel alanlarda Türk azınlığa olan baskıları sonucunda,²⁵⁶ Bulgaristan'da yaşayan Türk soylu göçmenlerin Türkiye'ye yönelik göçleri başlamıştır. Türkiye, Bulgaristan göçmenleri için Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilikle ilgili düzenlemelerine başvurmadığı gibi,²⁵⁷ İskan Kanunu'nun Türk soylulara yönelik getirdiği klasik göçmen prosedürünü, yani “göçmen” olarak göç edebilmek için önceden Türkiye temsilciliklerine bildirimde

²⁵¹ Baklacioğlu, s.216.

²⁵² Kirişçi, s. 119.

²⁵³ Katy Long, **No entry**, United Nations High Commissioner for Refugees Policy Development and Evaluation Service, 2010, s. 17.

²⁵⁴ Dilek Latif, “Refugee Policy in Turkey”, **The Turkish Yearbook**, Cilt: 33, 2002, s. 10.

²⁵⁵ Kirişçi, s.119.

²⁵⁶ Latif, s. 7

²⁵⁷ Kemal Kirişçi ve Sema Karaca, “Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akımları”, **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 299.

bulunma yükümlülüğünü de uygulamamış, serbest olarak kabul edip hızlı bir şekilde vatandaşlığa geçirme prosedürlerini uygulamıştır.²⁵⁸ Bu kişiler için kamplar kurulsa da istedikleri yerlerde yaşayıp çalışmakta özgür bırakılmışlardır.²⁵⁹ Yani Türkiye bu kişilere hukuki temelde yabancı göçmen ya da mülteci gibi davranmamıştır. Üstelik Çatır'ın da belirttiği gibi, bu kitleler Türkiye'nin coğrafi çekinceli olarak kabul ettiği mülteci tanımına, Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde geçtikleri için uyuyorlardı. Konunun bir diğer boyutu da, bu kitlelere bu kadar kolaylıklar gösteren Türkiye'nin, Bulgaristan'dan gelen göçmen sayısı 300.000'i geçince, Türk soylu göçmen olsa da, sınır kapılarını kapatıp kontrollere başlamasıdır. Çatır, bu durumu iç ve dış politikadaki değişen dengeler ve kabul koşullarını yarattığı baskı gibi nedenlerle açıklamıştır.²⁶⁰ Tüm bu açıklamalar Türkiye'nin göç politikasının o dönemde tam olarak oturmadığını ve aniden değişebildiğini göstermektedir.

1991'de Irak'ta Körfez Krizi ile başlayan gerginlikler neticesinde gerçekleşen olaylar silsilesi sonucunda yapılan müdahaleler neticesinde çoğunluğu Kürt yaklaşık yarım milyon Irak vatandaşının Türkiye'ye kitlesel olarak sığınması²⁶¹ 20. Yüzyıl'ın sonunda Türkiye'ye doğru gerçekleştirilen bir sığınmacı akımı olmuştur. Bulgaristan'dan gelen Türklere yönelik kabul edici politikaların aksine, Irak'tan gelen bu mülteci akımı daha en başından “güvenlik kaygıları” üzerinden değerlendirmiştir²⁶² ve Türkiye, zaten Avrupa dışında gerçekleşen olaylar neticesinde sığınma talebiyle gelen bu kişileri “mülteci” olarak da tanımamıştır. Dönemin başbakanı Turgut Özal'ın yoğun ısrarları sonucu ABD'nin desteği ile Kuzey Irak'ta “Huzur Operasyonu” gerçekleştirilmiş²⁶³ ve bu mülteciler bu operasyon sonucunda Kuzey Irak'ta oluşturulan güvenli bölgeye yerleştirilerek Türkiye'den çıkarılmıştır.²⁶⁴ Bu kitlesel mülteci akımının Türkiye'nin konuya ilişkin mevzuatı üzerinde de etkisi olmuştur. 1994 tarihinde Türkiye'nin sığınmacılara yönelik ilk mevzuat düzenlemesi olarak²⁶⁵ çıkarılan Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir

²⁵⁸ Çatır, s. 223-224.

²⁵⁹ Latif, s. 7

²⁶⁰ Çatır, s. 223-224, 231-333.

²⁶¹ Orhan Deniz, “1990 Sonrasında Türkiye'ye Yönelen Sığınma Hareketleri ve Etkileri”, **VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, Ankara, Türkiye, 3-5 Kasım 2010, s. 95; Kirişçi ve Karaca, s. 304.

²⁶² Kirişçi ve Karaca, s. 298.

²⁶³ Doç. Dr. Bakın Oran, “Uluslararası ve İç Hukukta Çekiç Güç'ün Yasal Dayanakları Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, No: 3-4, 1995, s. 259.

²⁶⁴ Kirişçi ve Karaca, s. 311.

²⁶⁵ Kirişçi ve Karaca, s. 300.

Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Sonraki bölümlerden de görüleceği üzere, yaşanan gelişmeler ve Türkiye’nin takip ettiği politikalara yönelik olarak daha güvenlik odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Özer, bu yönetmeliğin sadece o dönem yaşanan mülteci akımlarına yönelik getirilmiş bir düzenleme olduğunu, kapsamlı bir göç ve sığınma politikası oluşturacak düzeyde olmadığını vurgulamaktadır.²⁶⁶

1990’larda Balkanlar’dan Türkiye’ye mülteci akımları devam etmiştir. 1992-1995 Bosna Savaşı nedeniyle yaklaşık 25.000 Boşnak mülteci²⁶⁷ Türkiye’ye sığınmıştır. Avrupa kaynaklı bir olay nedeniyle yerlerinden edilmelerine rağmen, Türkiye bu kişileri mülteci olarak tanımamış ve geçici sığınma vermiş,²⁶⁸ zaten bu kişiler de Dayton Antlaşması ile ülkelerine geri dönmüşlerdir.²⁶⁹

Türkiye’ye yönelik son ve en büyük sığınma amaçlı kitlesel nüfus hareketi, Suriyelilerin Türkiye’ye yönelik toplu nüfus akımları olmuştur. 2011 yılında, Suriye’nin Dera kentinde başlayan ve kısa sürede ülke çapına yayılan²⁷⁰ Esad Hükümeti ve muhalifler arasındaki çatışmaların iç savaşa dönüşmesi üzerine Suriyeliler kitlesel olarak göç etmeye başlamışlardır. 2014 yılından itibaren Irak ve Şam İslam Devleti’nin (İŞİD) de terör eylemleriyle saldırılarda bulunması krizi daha da büyümüştür.²⁷¹ Sürecin içinden çıkılmaz bir hal alması, Suriye’den kaçan mülteci sayılarına da yansımıştır. Aynı daha sonraki zamanlarda İŞİD saldırıları neticesinde kaçanlar, sığınma arayanların dil, din ve etnik köken yönüyle daha çok heterojenleştirmiştir.²⁷² İlk Suriyeli mülteci kafilesini 29 Nisan 2011’de 252 Suriyeliyi Hatay’a kabul eden Türkiye’de, Temmuz 2017 itibarıyla kayıtlı 2,097,309

²⁶⁶ Özer, s. 40.

²⁶⁷ Deniz Sert, “Elements Of Uncertainty In Turkey’s Refugee System”, **Turkish Policy Quarterly**, Vol. 13, No: 1, 2014, s. 161.

²⁶⁸ Kirişçi, s. 117.

²⁶⁹ Sema Buz, “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 4, 2008, s. 3

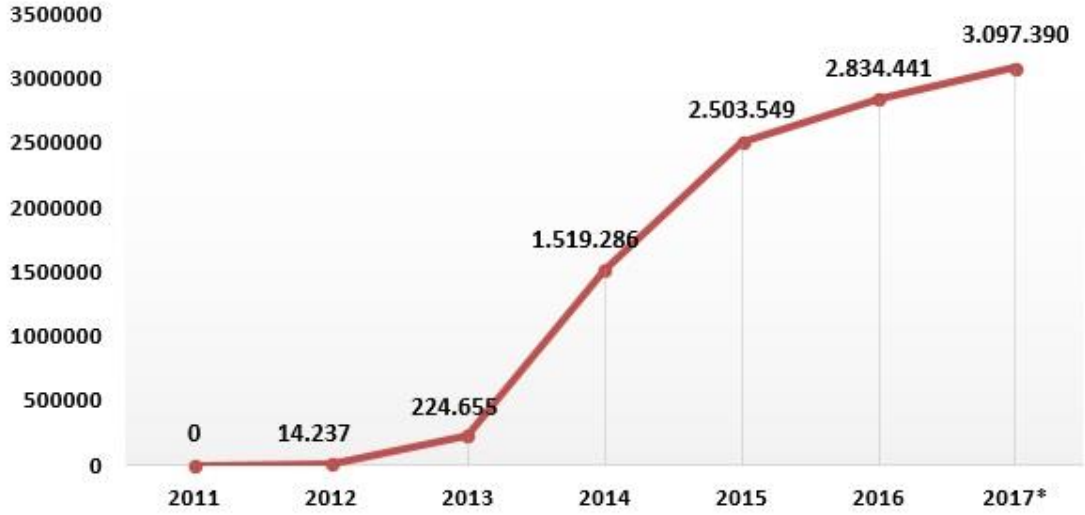
²⁷⁰ Fehim Taştekin, **Suriye, Yıkıl Git, Diren Kal!**, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 61-64.

²⁷¹ M. Murat Erdoğan, **Türkiye’deki Suriyeliler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 2

²⁷² M. Murat Erdoğan, “Türkiye’ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler”, **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, (Der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 317.

Suriyeli mülteci²⁷³ bulunmaktadır.²⁷⁴ Şekil 3'deki grafik, yıllar içerisinde Suriyelilerin Türkiye'deki nüfuslarının artış trendini göstermektedir.

Şekil 3: Yıl Bazında Türkiye'deki Suriyelilerin Nüfusları
YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

*21.07.2017 tarihi itibarıyla

Kaynak: T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi, 2017.

Türkiye, yaşanmakta olan bu yoğun Suriyeli mülteci akımına karşı açık kapı ve geçici koruma ilkelerini benimsemiştir.²⁷⁵ Aynı zamanda 1991 yılındaki mülteci akımı ve buna bağlı olarak çıkartılan 1994'teki yönetmeliğin aksine, bu dönemdeki mülteci ve sığınma konularını düzenleyen mevzuat, BBMYK ve UGÖ'nün de hazırlık aşamasında paydaş olarak yer aldığı, dolayısıyla 1951 Sözleşmesi'nin felsefesinin daha çok hâkim olduğu²⁷⁶ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu olmuştur. Bu kanuna bağlı olarak 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyelileri geçici koruma altındakiler olarak niteleyerek,

²⁷³ Türkiye'de resmi olarak "geçici koruma altındakiler olarak nitelendirilen Suriyeliler, uluslararası literatürde mülteci olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, BMMYK Suriyelilerin hukuki statüsünün geçici koruma altında olduğunu belirttiği bölümde bile onları mülteci olarak nitelendirmeye devam etmektedir. Bunun en temel nedeni, bu insanların sözleşmenin mülteci tanımına tam olarak uyuyor olmasıdır. Bkz. UNHCR, **Türkiye'deki Mülteciler Sık Sorulan Sorular**, 2015, http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/s%C4%B1k_sorulan_sorular.pdf, (25.12.2016).

²⁷⁴ T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi, 2017.

²⁷⁵ M. Murat Erdoğan, 2015, s. 318.

²⁷⁶ Kirişçi ve Karaca, s. 311.

aslında geçici koruma statüsünün herhangi bir süre sınırı taşımamasına rağmen²⁷⁷ Türkiye'nin mültecilerin durumunu hala geçicilik üzerinden düzenlediğini göstermektedir.²⁷⁸ Nitekim Sözleşme'ye getirilen coğrafi çekincenin hala korunması ve Suriyelilerin açıkça “mülteci” olarak tanınmaması da bu düzenlemelerin öteki boyutudur.

2011'den beri yaşanmakta olan Suriyeli göçü, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı kompozisyonunu tamamıyla değiştirmiştir. Bu durum, konuya ilişkin sayısal verilerin incelenmesiyle açıkça fark edilebilmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün Türkiye'deki durumu betimleyen raporlarına²⁷⁹ göre, Mayıs 2017 itibarıyla Türkiye'de 3,028,226'u geçici koruma altındaki Suriyeli, 306,791'i de Tablo 3'de belirtildiği gibi, Afganistan, Irak ve İran gibi çeşitli ülkelerden gelip sığınma başvurusunda bulunan kişiler olmak üzere toplam 3,350,225 “zorunlu göçmen” bulunmaktadır. Halbuki 1997-2010 yılları arasını kapsayacak şekilde, 35,013'ü İranlı, 34,588'i Iraklı ve 15,513'ü diğer uyruklardan olmak üzere sadece 86,602 kişi sığınma başvurusunda bulunmuştu.²⁸⁰ Bu durum, Türkiye'nin sığınma amaçlı dış göç kaynaklı nüfus hareketleri açısından artık bir nevi hedef ülke haline geldiğini ve konunun kamu yönetimi açısından stratejik bir önem kazandığını göstermektedir.

Tablo 3: Mayıs 2017 İtibarıyla Türkiye'de Uyruklarına Göre Sığınma Başvurusunda Bulunanlar

Uyruk	Nüfus
Irak	133,632
Afganistan	128,931
İran	32,080
Somali	3,598

²⁷⁷ Kirişçi ve Karaca, s. 309.

²⁷⁸ Özge Biner, **Türkiye'de Mültecilik, İltica, Geçicilik ve Yasallık**, “Van Uydu Şehir Örneği”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 4.

²⁷⁹ International Organization for Migration, **Migrant Presence Report**, 2017, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Sitrep_Turkey%20_May_2017_.pdf, (26.07.2017), s. 1.

²⁸⁰ Prof. Dr. Ahmet İçduygu ve Damla B. Aksel, , **Türkiye'de Düzensiz Göç**, International Organization for Migration, Ankara, 2012, <http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiyeDuzensizGoc.pdf> , (25.12.1016), s. 28.

Diğer	8,550
Toplam	306,791

Kaynak: International Organization for Migration, 2017, s. 1.

Türkiye'ye sığınma amaçlı gelen kitlelere ilişkin dikkate alınması gereken önemli bir konu da, bu nüfus hareketliliklerinin kent üzerinde yarattığı etkiler ve kent ile mülteciler-sığınmacılar arasındaki ilişkilerin durumudur. Gene Uluslararası Göç Örgütü'nün raporuna bakıldığında, Suriyelilerin 2,782,146'sının kentlerde, 246,080'inin ise kamplarda yaşadığı belirtilmektedir.²⁸¹ Sığınmacıların da, İçişleri Bakanlığı'nın belirlediği uydu kentlerde ikamet edebildikleri gerçeği göz önüne alındığında,²⁸² aslında bu zorunlu göçmen nüfusunun kentsel nüfusa dâhil olmak üzere Türkiye'ye geldiği çıkarsaması yapılabilir.

Türkiye'deki mülteciler-sığınmacıların büyük bir bölümü, her ne kadar kentte yaşamlarını sürdürseler de, “yerel ve merkezi yönetim” ile kurdukları ilişkiler, vatandaş ve kent arasındaki ilişkilere göre bir takım farklılıklar arz etmektedir. Bu kişiler hem yaşam alanları açısından kentin içinde, hem de tabi oldukları özel kurallar ve kentsel hizmetlere erişim hakları bakımından kentin dışında kalmaktadırlar.²⁸³ Yani mülteciler ve sığınmacıların deneyimlerini anlama çabasının, onların kentsel yaşamın neresinde konumlandıkları ve nasıl ve hangi araçlara strateji geliştirdiklerini, aynı zamanda “kentin” de onlara yönelik geliştirdikleri stratejileri açıklaması gerektiği belirtilmelidir. İçduygu ve Biehl, “göçün” etkilerinin en yoğun olarak yerelde gerçekleştiğini belirtirken²⁸⁴ tam olarak bu durumun önemine parmak basmaktadırlar.

Kentlere yönelik göçlerin ister iç ister dış kaynaklı olsun, göçün başlı başına kentsel bir konu haline geldiği söz konusuysa da,²⁸⁵ kentlere gelenlerin mevcut koşulları, kentin coğrafi konumuna, kentin dış göçler tarihine, uluslararası hukuk ve ulusal mevzuata, merkezi yönetimin taşra teşkilatının ve yerel yönetimlerin ilgili işlem ve eylemlerine, üçüncü sektör olarak sivil toplum örgütlerinin rollerine ve

²⁸¹ International Organization for Migration, 2017, s. 1

²⁸² Mülteci.net, **Merak edilenler**,

http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=12, (25.12.2016)

²⁸³ Biner, s. 29-30.

²⁸⁴ İçduygu ve Biehl, s. 1

²⁸⁵ International Organization for Migration, **World Migration Report 2015**, Imprimerie Courand et Associés, Fransa, 2015, s. 2

göçmelerin kendi aralarındaki toplumsal ağlara bağlı olarak şekillenmektedir. Çalışmanın İkinci Bölümünde, göçle gelişin temel faktörleri İzmir'e gelen sığınmacılar yönüyle ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İZMİR'İN GÖÇ YÖNETİMİ: BİR KIYI KENTİNE YÖNELİK NÜFUS HAREKETLİLİKLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1.İZMİR'E YÖNELİK DIŞ GÖÇLERİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ: BİR LİMAN KENTİNİN HİKÂYESİ

Bu bölümde, İzmir'deki göç olgusunu etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak, İzmir'e yönelik dış göçlerin tarihsel çerçevesi çizilmekte ve kenti hangi biçimlerde etkilediği analiz edilmektedir. Bu tarihsel perspektif ile birlikte İzmir'e yönelik dış göçlerdeki süreklilikler ve kırılmaların vurgulanması sağlanacaktır.

2.1.1.Osmanlı Devleti'nde İzmir'e Dış Göçler

15. ve 16. Yüzyıllarda İzmir, liman olma işlevi bakımından önemsiz, uluslararası ticari etkinliklerin yapılmadığı, idari merkez bile olmayan²⁸⁶, Yılmaz'ın belirttiğine göre çoğu Müslüman 2.000-5.000 arası nüfusa sahip²⁸⁷ bir yerleşim birimiydi. Yine de, 1600'lerden sonra İzmir'in Avrupa ile dış ticaret bağlantılarının yavaş yavaş kurulmaya başlaması²⁸⁸ ile bu tablonun yavaş yavaş değiştiği görülmektedir. Tekeli, İzmir'i zaman içerisinde önemli bir ticaret merkezi yapacak koşulları yaratan faktörleri, Batı ticaretine eklemlenme, Osmanlı'nın tanıdığı vergi kolaylıkları, ayanların güçlenmesi, Safevi-Osmanlı barışı sonucunda oluşan ortamda ipek başta olmak üzere ticari faaliyetlerin ve yolların İzmir'e kadar ulaşması olarak sıralamakta ve bu gelişmeler sonucunda İzmir'in nüfusunun 18. Yüzyıl'ın sonunda 100,000'e ulaştığını belirtmektedir.²⁸⁹

²⁸⁶ Bu yüzyıllarda güvenliğin önemi nedeniyle idari merkezler kıyıda değil iç bölgelerde olduğundan, kıyı kentleri önemsizdi. Bkz. İlhan Tekeli, "Ege Bölgesinde Yerleşme Sisteminin 19. Yüzyıl'daki Dönüşümü, **Üç İzmir**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 126-127.

²⁸⁷ Christoph Neumann ve Işık Tamdoğan, "Bilinmeyen Bir Cemaatin Portresi: Müslümanlar", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, 2.Baskı, (çev. Işık Ergüden) (Der. Marie-Carmen Smyranelis), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 62.

²⁸⁸ Mümtaz Peker, **Sahil Kasabasından Büyükşehir Evrimleşme Sürecinde İzmir'e Göç**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2015, s. 77-78.

²⁸⁹ Tekeli, 1992, s. 127-128.

İzmir'in bu şekilde önem kazanmasında Avrupa'da yaşanan gelişmeler ve ticari hareketliliklerin de göz önünde tutulması gereklidir. Avrupa ülkeleri, Coğrafi Keşifler, ürün artışı ve buna dayalı ticari faaliyetler konusunda gelişmeler yaşamaktaydı ve yeni bir ticari yapılanma oluşuyordu. İşte bu nedenlerden dolayı da Avrupalı ülkeler Akdeniz ile (ve dolayısıyla İzmir ile) ticari bağlar kuruyor ve Avrupa'dan bu bölgelere göçler oluyordu, Avrupalı ülkelerin demografik dönüşümlerden geçerek nüfusun artması da, Avrupa'dan dışarıya olan bu göçlerin bir diğer sebebiydi.²⁹⁰

İzmir'e yönelik dış göçlerde özellikle 17. Yüzyıl'dan itibaren tüccar sınıfının katıldığı görülmektedir.²⁹¹ Göçle gelen tüccar sınıfı, kenti Avrupa ticari sermayesine bağlıyorlar ve bu noktada ticari faaliyetler için gerekli dinamizm ve büyümeyi sağlıyorlardı.²⁹² Kentte gerçekleşen büyüme ve dinamizm, 17. Yüzyıl'dan itibaren kentteki demografik ve mekânsal büyümenin incelenmesiyle daha net bir biçimde ortaya konulabilir. Bu dönemlerdeki demografik değişimi görmek için, seyyahlara ve dini cemaatlere dayalı bilgilerin derlendiği yabancı literatürü toparlayan Beyru'nun çalışmasında İzmir nüfusu 1631 ve 1702 tarihleri arasında 90.000 ve 27.200 arasında (1699 ve 1702'de 200'i Levanten yani Avrupalı dış göçmen olmak üzere), 1702-1803 arasında 27.200 ve 10.0000 arasında (1788 ve 1800 tarihli kayıtlarda 4.000-5.000 Levanten olmak üzere) görülmektedir ve nüfus artışı daha çok Rum nüfus üzerinden sağlanmaktadır.²⁹³ Bu dönemde Rum nüfusun özellikle Ege Adaları ve Peloponnessos'tan Batı Anadolu'ya ve İzmir'e göçü²⁹⁴, daha önce Müslümanların ağırlıkta olduğu İzmir nüfusunun Hristiyan ağırlıklı olmasını sağlamıştır.²⁹⁵ Aynı zamanda 17. ve 18. Yüzyıllarda İran baskısı ve Celali isyanları nedeniyle kaçıp İzmir'e göç eden Ermeniler ile²⁹⁶ İber Yarımadası'ndan kaçıp gelenlerin yanında Ege

²⁹⁰ Peker, s. 37, 49.

²⁹¹ Rauf Beyru, **19. Yüzyıl'da İzmir'de Yaşam**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 17.

²⁹² Peker, s. 40.

²⁹³ Beyru, s. 18, 19.

²⁹⁴ Vangelis Kechriotis, "Yunan Smyrna'sı: Cemaatlerden Tarihin Pantheon'una", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, 2.Baskı, (Der. Marie-Carmen Smyranelis), (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 74.

²⁹⁵ Neumann ve Tamdoğan, s. 61.

²⁹⁶ Anahide Ter Minassian, "Ermeniler: Küçük Bir Cemaatin Dinamizmi", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, 2.Baskı, (Der. Marie-Carmen Smyranelis), (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 92.

Adaları ve Selanik'ten İzmir'e gelen Yahudiler de,²⁹⁷ İzmir'e yönelik dış ve iç göçler kapsamında anılmalıdır. Yani İzmir'deki tablo, ticari faaliyetlere bağlı olarak Avrupalıların (Levantenler) İzmir'e dış göçü ve buna bağlı olarak Rum, Ermeni ve Yahudilerin kente iç ve dış göçleri şeklinde özetlenebilir. Rum ve Ermenilerin göçleri de, Levantenlere ticari hayatta aracı olma özellikleri sayesinde temel bulmuştur.²⁹⁸

İzmir'in gelişimi ve dönüşümü, 19. Yüzyıl'da da devam etmiştir. Smyrnalis, kentteki bu dönüşüm ve gelişimlerin; liman kenti olma ve Akdeniz ticareti üzerinden Batı ile Doğu'yu birbirine bağlama, çokkültürlü ve Gayrimüslim ağırlıklı bir yapı ve gelişmiş bir kültürel canlanma olmak üzere üç eksen etrafında geliştiğini belirtmektedir.²⁹⁹ 1800-1861 yılları arasında İzmir kentine yönelik nüfus tahminlerine yönelik, 75.000-80.000 (Her ikisi de 1826 yılı için) gibi düşük nispeten düşük sayılar olsa da, kent nüfusu genellikle 100.000-150.000 bandında seyretmiştir. 1860'tan 1902'ye gelindiğinde de kentin nüfusunun 140.000'den 200.000'e sığradığı görülür ve Levanten nüfusu de (Yabancı uyruklu Rumlar dâhil) 52.287'ye ulaşır.³⁰⁰ Tüm bu veriler, kentin hızlı bir şekilde göç aldığını göstermektedir. Bu göçler ile İzmir, bir Doğu Akdeniz liman kenti özelliği olarak, sanatsal, mimari, ekonomik ve sosyoekonomik açılardan çoğulculuk kazanmıştır.³⁰¹

Dış göçle gelen Levantenler, gerçekleştirdikleri ticari faaliyetlerine paralel olarak ulaşım, haberleşme (Demiryolu, liman işleri vs.) gibi gereksinimleri için bunlara yönelik sistemleri geliştirdiler ve kentin mekânsal yapılanmasında en avantajlı konumları sahiplendiler.³⁰² Demiryolu³⁰³ ve liman³⁰⁴ inşasında da Levantenlerin rol oynadığı görülmektedir. Yapılan bu iki temel ulaşım hizmeti, hem kentin ticari fonksiyonunu genişletmiş hem de kentsel arsa spekülasyonların

²⁹⁷ Heni Nahum, "Bir Fotoğrafa Bakarken: 1900 Yılında Smyrna'da Bir Yahudi Ailesi", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, 2.Baskı, (Der. Marie-Carmen Smyranelis), (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 108.

²⁹⁸ Peker, s. 80-81, 109.

²⁹⁹ Marie-Carmen Smyranelis, "Öndeyiş: Tarihini Arayan Şehir", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, 2.Baskı, (Der. Marie-Carmen Smyranelis), (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 17-20.

³⁰⁰ Beyru, s. 50, 53.

³⁰¹ Peker, s. 175.

³⁰² Peker, s. 92.

³⁰³ Cana Bilsel, "Modern Bir Akdeniz Metropolüne Doğru", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, 2.Baskı, (Der. Marie-Carmen Smyranelis), (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 149-150.

³⁰⁴ Bilsel, s. 154

Levantenler lehine oluşmasını sağlamıştır ki bunlar modern kentleşme özellikleri olarak ele alınabilir. Yani Levantenlerin kente göçü, kente modernleştirici bir dinamizm kazandırmıştır. Ayrıca bu hizmetlere yönelik oluşan taleplerle 1867 yılında İzmir'in ilk belediyesinin kurulması da³⁰⁵ yine bu bağlamda açıklanabilir.

Yukarıda açıklanan Levanten dış göçleri, görüldüğü gibi ekonomik sebeplere dayalıydı, yani gönüllüydü. Buna karşılık bu tarihlerde İzmir'in zorunlu göçlerin hedefi olduğu da bilinmektedir. Bu göçler, 1774 Yılında Kırım Tatarlarının göçleri, 1854 Kırım Savaşı ve 1877-1878 Savaşları ve 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı'ya sığınan Müslüman nüfustur. Bu nüfus hareketlilikleri kentte Müslüman nüfusun artışı ve Kadifekale taraflarında yeni mahallelerin kurulmasını sağlamış, ayrıca kente gelen Müslümanların çok farklı coğrafyalardan hareket etmeleri nedeniyle Müslümanlar arasında etnik çeşitlilik oluşmuştur.³⁰⁶ Peker, özellikle de Balkanlar'dan gelen bu göçmenlerin iskân politikaları neticesinde daha çok kırsal alana yönlendirildiklerini, zamanla İzmir'e bağlansalar bile uğraştıkları hizmetlerin kırsal nitelikte olduğunu belirtmektedir.³⁰⁷ Yani kente ekonomik amaçlı dış göçle gönüllü olarak gelen Levantenler ve diğer Hristiyan gruplar ile zorunlu göçle gelmiş olan bu Müslüman nüfusun hizmet üretim noktasında da konumlanmaları daha farklı olmuştur. Türkler genel olarak ticaret ile, özellikle de dış ticaret ile uğraşmıyorlardı. Bu tip işler için aracı Azınlıklarla anlaşılıyorlar veya daha çok iç pazara yönelik düzenlemeler yapıyorlardı.³⁰⁸

Bu dönemde kentteki gruplar, temel olarak Müslümanlar, Osmanlı tebaası Gayrimüslimler (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) ve Osmanlı tebaası olmayan yabancılar-Avrupalılar (Levantenler) şeklinde özetlenebilir. Bu gruplar arasında farklı noktalarda çatışmalar ve uyumluluk vardı. Öncelikle, yabancı olarak gelen Levantenler ile farklı özelliklere sahip yerel Hristiyan gruplar arasında zamanla kaynaşma ve yakınlıklar görülmüştür.³⁰⁹ Karşılıklı etkileşim, misafirperverlik gibi ortak alışkanlıkların yayılmasını sağlamıştır.³¹⁰ Aynı zamanda Batı tipi olmak,

³⁰⁵ Bilsel, s. 158

³⁰⁶ Neumann ve Tamdoğan, s. 62-64.

³⁰⁷ Peker, s. 71.

³⁰⁸ Abdullah Martal, "16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Ticaret ve Sanayinin Gelişimi", **Üç İzmir**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 269.

³⁰⁹ Peker, s. 64.

³¹⁰ Tekeli, 2009, s. 143.

toplumsal ayrılaşmalarda bir nevi üstünlük belirtisi olarak da gösterilmiştir.³¹¹ Ama var olan birçok topluluk arasındaki ilişkinin sınırlı ve bazen de sorunlu olduğuna yönelik değerlendirmeler de vardır.³¹² Rum ve Ermeniler ile Levantenler arasında iş birliğinin yanında rekabetten de bahsedilebilir. Levantenler, Rum ve Ermenileri aracı olarak kullansalar da yükselmelerini de önlemek istemişlerdir.³¹³ Ayrıca Levantenler başta olmak üzere Hristiyan nüfusun lehine kentte gerçekleştirilen düzenlemeler, Müslüman ve Yahudi mahalleleri aleyhine de, üstelik bu mahallelere gelen Müslüman mülteciler düşünülürse, dengesizlik yaratmaktaydı.³¹⁴ Peker, bu durumu Chicago okulun görüşüne uygun olarak, göçle birlikte gelişen ve değişen farklı sınıfsal yapılar ve bunlar arasında kentsel alanda meydana gelen yarışlar şeklinde betimlemiştir.³¹⁵

Görüldüğü gibi, Osmanlı Devleti'nde İzmir'e yönelik dış göçler hem gönüllü ve ekonomik (Levantenler) hem de zorunlu nedenlere dayalı olarak (Savaşlar ile Osmanlı'ya göçen Müslüman "mülteciler") ortaya çıkmış ve kentsel yapıyı tamamıyla etkilemiştir. Sonraki dönemlerdeki dış göçlerin bu aşamadaki motivasyonlardan, özellikle de Levantenlerin motivasyonlarından tamamen farklı olarak cereyan edeceği görülecektir.

2.1.2.Cumhuriyet Döneminde İzmir'e Yönelik Dış Göçler

1923 yılında Türk ve Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Protokol, zorunlu göçlerle (Mübadeleyle), Türkiye'nin demografik yapısını değiştirdiği gibi, bu mübadeleden en çok etkilenen kentlerden biri olan İzmir'i de çok yönlü olarak etkilemiştir.³¹⁶ Aynı zamanda önemli bir liman kenti olan İzmir, mübadillerin Türkiye'ye giriş yaptığı temel noktalardan biriydi. Bu yıllarda İzmir'deki temel tablo, gelen göçmenlerin Rumlardan kalan terk edilmiş gayrimenkullere İmar ve İskân Komisyonu yönetiminde yerleştirilmeleriydi. Yerleştirme süreci, Rumlardan

³¹¹ Martal, s. 270.

³¹² Tekeli, s. 146-147.

³¹³ Tekeli, s. 130.

³¹⁴ Birsal, s. 155-156.

³¹⁵ Peker, s. 18.

³¹⁶ Kemal Arı, "İzmir'in Göç Coğrafyası ve Kimliği", **Dış Göçler (İzmir'de Bulgaristan'dan Gelen Türk Soylu Yerleşik Göçmenler**, (Ed: Zerrin Toprak Karaman ve diğerleri), İBB Ahmet Pıştina Kent Arşivi ve Müzesi, İzmir, 2013, s. 105-106.

kalan varlıkların yağmalanması ve Büyük İzmir Yangını'nın kenti yıpranması gibi nedenlerle zor koşullar altında yürütülmekteydi.³¹⁷ İzmir'in işgali sırasında kenti terk eden Türklerin tekrar kente geri dönüp Rumlardan kalan malları ele geçirmesi de süreci karmaşıktır.³¹⁸ 1923-1927 arasında 31.502 mübadil ile İzmir'in, mübadillerin en yoğun olarak yerleştikleri kentlerden biri olduğu³¹⁹ bilgisi de dikkate alındığında, İzmir'in mübadele süreci ve zorunlu dış göçten Cumhuriyetin ilk yıllarında yoğun bir şekilde etkilendiği belirtilebilir.

İzmir, mübadele yılları sonrasında da dış göç almaya devam etmiştir. Bir önceki bölümde açıklandığı gibi, Türkiye, Cumhuriyet döneminde de Balkanlar'dan gelen Türk soylu dış göçmen akımının hedefi olmuş, İzmir de bu akımdan etkilenmiştir. Örneğin Giray, Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü arşivindeki dosyalardan hareketle, 1923-1960 yılları arasında İzmir'e yerleştirilen göçmenlerin sayısını (ki bu kitlenin çoğunluğu Balkanlar'dan gelmektedir) 19.996 olarak vermektedir.³²⁰ Yani Cumhuriyet dönemi süresince de İzmir, her ne kadar farklı dinamiklere dayalı olsa da, aslında dış göç almaya devam etmiştir. Bazı Balkan kökenli dernek temsilcileri, kentte 1.800.000 Balkan kökenli nüfus olduğunu dahi iddia etmektedir.³²¹ Sonuç olarak hem bu sayısal verilere, hem derneklere (Tablo 4) hem de mahallelerin demografik yapılarına göz atıldığında³²², bu dış göçlerin İzmir üzerinde önemli etkiler oluşturduğu çıkarımı yapılabilir. Tabii ki bir önceki yabancı (Levanten) göçü ile bu dönemdeki "Türk soylu" göçmenlerin farklılığı nedeniyle, göçün kente yarattığı etkiler çok daha farklı bağlamlarda oluşmuştur. Levanten göçleri bir önceki başlıkta ifade edildiği gibi İzmir'in Doğu Akdeniz ticaretine yönelik işlevleri kapsamında açıklanırken ve kentteki çeşitli hizmetlere yönelik

³¹⁷ Arı, s. 100-103.

³¹⁸ Peker, s. 181

³¹⁹ Gökçe Bayındır Goularas, "1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması", **Alternatif Politika**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 132.

³²⁰ Cevat Giray, "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi", **X. İskan ve Şehircilik Konferansları**, SBF İskan ve Şehircilik Enstitüsü, 1971, s. 33

³²¹ "İzmirli Göçmenler 9 İsmi Aday Gösterdi", **Ege'de Son Söz**, 09.03.2011,

<http://www.egedesonsoz.com/haber/Izmirli-gocmenler-9-ismi-aday-gosterdi-/788718>, (21.04.2017).

³²² Literatürde İzmir'deki göçmen mahalleleriyle ilgili birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Örneğin Karaman, İzmir'de yerel halk ve idarenin Bulgaristan'dan gelen Türk göçmenlere yönelik algılarını analiz ettiği çalışmada İzmir'in periferisindeki Menderes, Sarnıç, Yeşilova ve Atatürk Mahallesi'nde göçmenlerin yoğun bir şekilde bulunduğunu belirtmektedir (bkz. Zerrin Toprak Karaman, "Perceptions of Immigrants by the Local People and Administrative Perspectives Regarding the Immigrants of Turkish Origin Who Came to Turkey from Bulgaria: A Case Study of Izmir". **Open Journal of Social Sciences**, 3, 2015, s. 6.)

örgütlenmelerin kaynağının dışa bağımlı olmasına neden olurken, bu dönemdeki göçmenler (Balkanlar'dan Türkiye'ye göç eden Türk soylu Müslümanlar) 1960'lı yıllara kadar Türkiye tarafından gelişleri demografik sebeplerle özendirilmiş ve söz konusu kentsel hizmetlerin artık Türkiye tarafından üstlenildiği bir ortamda yaşamışlardı.³²³

Tablo 4: İzmir'deki Göçmen Dernekleri Listesi

Makedonyalı Göçmenleri Birleştirme, Dayanışma ve Kültür Derneği
Makedonya Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği Bornova Şubesi
Balkan Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği Bornova Şubesi
Buca Rumeli Göçmenleri Eğitim Kültür Ve Dayanışma Derneği
İzmir Balkan Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği Buca Şubesi
Makedonya Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği
İzmir Balkan Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği
Gültepe Makedonya Göçmenleri Kültür Dayanışma Derneği
Balkan Göçmenleri İşadamları Derneği
Balkan Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği Görece Şubesi
Balkan Göçmenleri Kültür Ve Dayanışma Derneği Mestanlı Şubesi

İzmir'e yönelik dış göçlerde, Levantenlere ve Balkan kökenli Müslümanlara ek olarak, farklı bir üçüncü grup olarak mülteciler ve sığınmacılar, son yıllarda, konjonktüre uygun bir şekilde, ön plana çıkmaya başlamıştır. Ortadoğu ve özellikle son yıllarda Suriye kaynaklı bu nüfus hareketliliği, İzmir'e yönelik dış göçlerde yeni bir boyut ortaya çıkarmıştır. Hatta artık İzmir'de, İl Göç İdaresi tarafından 21.07.2017 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin nüfusu 113.460 olarak verilmiş olsa da,³²⁴ kentte bulunan Suriyeli sığınmacıların sayıları yüz binlerle ifade edilmektedir.³²⁵ Hatta 2015 yılı için, İzmir'in ilçelerindeki Suriyeli

³²³ Mümtaz Peker, "İzmir'in Nüfusunun Gelişimi", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, I/3, 1993, s. 277.

³²⁴ T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi, 2017.

³²⁵ MAZLUMDER, **Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu**, [http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20SUR%20C4%B0YEL%20C4%B0%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(2\).pdf](http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20SUR%20C4%B0YEL%20C4%B0%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU(2).pdf), 2014, s. 11

mevsimlik tarım işçileri de dâhil edildiğinde 300-400 bin civarında Suriyelinin³²⁶ İzmir il idari sınırları içerisinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Resmi göstergeler ile var olan durum arasındaki bu farklılık, kayıt dışılık konusunu gündeme getirmektedir. Bazı Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye gidebilmek için Türkiye’de kayıt olmak istememesi³²⁷, bu durumun nedenleri arasında sayılabilir. Yunanistan ve diğer Avrupa ülkelerin geçmek isteyen Suriyelilerin ve diğer sığınmacıların göç güzergâhları arasında İzmir’in de yer alması³²⁸, İzmir’in coğrafi konumunun, yani hem kıyıda hem de sınırdaki bir kent olma niteliğinin konuya ilişkin özel bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

2.2.İZMİR’İN COĞRAFI KONUMU: KIYIDA VE SINIRDA BİR YERLEŞİM OLMAK

İzmir’in körfezin ağzındaki denize açılan coğrafi konumu, İzmir’in farklı kimliğini oluşturan önemli bir unsur olmuştur.³²⁹ Bu kent, Asya’nın Akdeniz’e bağlandığı noktası olarak, tarih boyunca çeşitli çeşitli mal ve hizmet gibi emtiaların, ama aynı zamanda da çeşitli nüfus hareketliliklerinin geçiş noktalarından biri olagelmıştır. Bu hareketliliklerin kentin gelişimine yaptığı katkılar açıktır, ama sınırdaki ve kıyıda olan bu kentin gelişimini sağlayan temel özelliğinin, kentin bir limana sahip olması³³⁰ gerçeği olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir. Yukarıda da gösterildiği gibi, 17. Yüzyıl’dan itibaren kentin en önemli Doğu Akdeniz limanlarından biri olması ve Osmanlı’nın Avrupa ekonomisine İzmir üzerinden eklenmesi,³³¹ kentin “kıyı”da yer alan konumu ve kıyı kent olma özelliğine bağlı olarak önemli bir ticaret limanına sahip olması sayesinde. Söz konusu ticarete dayalı olarak görülen gelişmelerin sağladığı deneyim, İzmir’i hala

³²⁶ Ege’de Son Söz, “İzmir’de 70 bin değil, 300-400 bin mülteci var!”, 02.12.2015, <http://www.egedesonsoz.com/roportaj/izmir-de-70-bin-degil-300-400-bin-multeci-var/424>, (21.04.2017).

³²⁷ Erdoğan, s. 69.

³²⁸ T.C. İzmir Valiliği, “İzmir ve Yabancı Göçmenler”, <http://www.izmir.gov.tr/izmir-ve-yabanci-gocmenler>, (21.04.2017).

³²⁹ Sedef Eylemer ve Dilek Memişoğlu, “The Borderland City of Turkey: Izmir from Past to the Present”, **Border Cities in Europe** (Ed. Constantin Vasile Țoca ve diğerleri), Oradea University Press, EUROLIMES, Journal of the Institute for Euroregional Studies, Jean Monnet” European Centre of Excellences. Vol. 19, 2015 s. 179.

³³⁰ Birsal, s. 144

³³¹ Eylemer ve Memişoğlu, s. 167-168.

hem bir kıyı, hem de bir sınır kenti olarak etkilemektedir ve genel olarak kent kimliğinde çok önemli bir yere sahiptir.³³² Tüm bu gelişmeler ve İzmir'in Doğu ve Batı arasındaki jeopolitik konumu, farklı kültürler/siyasi yapılar arasındaki aracı konumuna vurgu yapmaktadır.

İzmir'in söz konusu kıyı ve sınır kent olma fonksiyonu, günümüz Türkiye'sinde de, tarihsel deneyimi ile birlikte sürdürülmektedir. Yine de Osmanlı döneminde ticarete dayalı faaliyet gösteren nüfusun İzmir'in kıyı kent olma özelliğini kullanım biçimi, günümüzdeki mülteci ve sığınmacıların kentin bu yönünü kullanım biçiminden çok daha farklıdır. Bu noktada sığınmacı ve mülteci rotaları düşünüldüğünde, İzmir'in, Türkiye'nin batısında, Yunan adalarına açılan konumda yer alan bir kent olduğu gerçeği göz önüne alınmalıdır. Bu kapsamda Biner, mülteci ve sığınmacılar açısından Türkiye'nin doğu ve batı sınırları arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir.³³³ Buna göre Türkiye'nin batı sınırı, mülteciler tarafından ulaşılp aşılacak istenen bir hedef konumundayken, doğu sınırı geri dönmek istenilmeyen bir sınırdır ve bu farklılık da aktörlerin sınıra ve göçe ilişkin faaliyetlerini şekillendirmektedir. Batı sınırında bulunan, Batı'ya açılan bir kapı konumundaki İzmir'e gelen dış göç kaynaklı zorunlu nüfus hareketlilikleri de bu çerçevede düşünülebilir.

Bahsedilen bu konular, aslında en temel kavramlardan birini, sınırın ne anlama geldiğini gündeme getirmektedir. Cambridge Sözlüğü'nde sınır, *bir devleti ötekenden ayıran çizgi*³³⁴ olarak tanımlanmaktadır. Böylesi genel bir tanım sınır çalışmalarında yetersiz olarak görülmektedir. Yine de sınırın en temel iki işlevi belirtilebilir. Sınırlar, iç ve dış tehditlere karşı koruyucu bir rol oynarlar ve toprakların hangi politik, kültürel ve toplumsal gruplara ait olduğunu gösterirler.³³⁵ Balibar da sınırın genel bir tanımını yapmanın yersizliğine ve sınırlılığına değinmekte ve sınırın nasıl işlediğini anlamak için onun tarihten gelen üç temel özelliğine değinmektedir. Ona göre sınırlar öncelikle üstbelirlenimsel bir nitelik

³³² Eylemer ve Memişoğlu, s. 160.

³³³ Öze Biner, "Yasanın ve Sınırın İçinde Kalabilmenin Kural(sızlığı): Türkiye'de Yasallık ve Sınırdışı Edilebilirlik Arasındaki İlişkiye Dair Çıkarımlar", **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Didem Danış ve İbrahim Soysüren), Notan Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 395-396.

³³⁴ Cambridge Dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/border>, (24.04.2017).

³³⁵ James W Scott, "Bordering, Border Politics and Cross-Border Cooperation in Europe", **Neighbourhood Policy and the Construction of the European External Borders**, (Eds. F. Celata, R. Coletti), GeoJournal Library 115, 2015, s. 32.

taşır. Yani sınırlar devletleri birbirinden ayıran politik çizgiler olmanın yanında, farklı jeopolitik ayrımlar neticesinde yeniden üretilir ve işlev gösterirler. Belirtilen ikinci özellik, sınırların farklı toplumsal gruplara ifade ettiği farklı anlamlarıdır. Son olarak sınırlar artık sadece devletlerin arasındaki çizgilerde değil, aslında denetim olgusunun yer aldığı her alanda bulunmaktadır.³³⁶ Sınırların bu komplike yapısı, onların çok farklı alanlarda faaliyet göstermesini de sağlamaktadır. Örneğin ulus devlet modelinin inşası ve gelişmesi sürecinde sınırlar, “sınırlandırma” işlevleriyle yer almıştır.³³⁷ Ayrıca sınırlar, göç politikalarına da konu olmaktadır.³³⁸ Nitekim literatürde sınır politikaları sıklıkla göçe (özellikle de mülteci akımlarına) yönelik politikalar ile birlikte değerlendirilmektedir.³³⁹

Tüm bu nedenler, sınır konusunun stratejik bir öneme sahip bir konu olarak Kamu Yönetiminin de gündemine alınmasını sağlamıştır. Bu noktada Bütünleşik Sınır Yönetimi disiplini, Kamu Yönetiminin konuyu ele alışı açısından ön plana çıkmaktadır. Bütünleşik Sınır Yönetimi, sınır geçme noktalarındaki operasyonel kapasiteyi arttırmaya ve farklı paydaşlar arasında uyumlu bir sınır yönetimini geliştirmeyi hedeflemektedir.³⁴⁰ Görüldüğü gibi bu durum, farklı aktörler arasındaki işbirliğine vurgu yapmaktadır. Nitekim Bütünleşik Sınır Yönetimi, hem ülke içinde hem de sınır komşusu ülkelerle işbirliği kurulacak şekilde, tüm yetkili kurumların etkili ve verimli bir şekilde çalışmasını gerektiren bir sistemdir.³⁴¹ Avrupa Birliği Konseyi Başkanlığı’nın danışma amaçlı Göç, Sınırlar ve Sığınma Üzerine Stratejik Komite’ye yolladığı 21 Kasım 2006 tarihli rapor, Bütünleşik Sınır Yönetiminin temel ilkeleri ve hedeflerine de ışık tutmaktadır. Söz konusu ilkelerin, özet olarak, sınır

³³⁶ Etienne Balibar, **Politics and the Other Scene**, (Çev. Christine Jones ve diğerleri), Verso, Londra, 2002, s. 75-85.

³³⁷ Michael Pezzullo, **Sovereignty in an Age of Global Interdependency: the Role of Borders**, Australian Strategic Policy Institute, 2014, s. 4.

³³⁸ İbrahim Soysüren ve Didem Danış, “Giriş”, **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Didem Danış ve İbrahim Soysüren), Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 16.

³³⁹ Şimşek ve İçduygu, ulus devlet odaklı güvenlik anlayışın göç, mülteci ve sınır politikalarını birlikte değerlendirdiğini belirtmektedirler (bkz. Doğu Şimşek ve Ahmet İçduygu, “Giriş: Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 140, 2017; İbrahim Soysüren ve Didem Danış, “Giriş”, **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Didem Danış ve İbrahim Soysüren), Notan Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 6.)

³⁴⁰ International Organization for Migration, “Integrated Border Management”, <http://www.iom.int/integrated-border-management>, (24.04.2017).

³⁴¹ International Organization for Migration, **Iom And Integrated Border Management**, https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/IBM/updated/05_FACT_SHEET_Integrated_Border_Management_2015.pdf, 2015, (28.06.2017), s. 1.

kontrolü, sınıra ilişkin suçların cezalandırılması, dört kademe kontrol modeli,³⁴² sınır yönetimi için kurumlar arası ve uluslararası koordinasyon, üye devletlerin, kurumların ve Topluluğun öteki organlarının koordine ve tutarlı faaliyetleri olarak sıralandığı³⁴³ raporda, Bütünleşik Sınır Yönetiminin temel hedefleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır³⁴⁴;

- Birliğin diğer politikaları ile uyumlu olacak şekilde, sınır yönetiminin AB'nin kapsamlı göç politikasının bir parçası olarak işaret etmek,
- Giriş - çıkışları ve denetimi kolaylaştırmak,
- Fiziksel bütünlüklerini ve hayatlarını tehlikeye atan göçmenler üzerinde düzensiz göçün yaratacağı olası etkilerden kaçınmak,
- Düzensiz göçlerle ilgili suçları önlemek ve buna karşı harekete geçmek,
- Düzensiz göçlerle ilgili organize suç örgütlerinin faaliyetlerini kestirip önlemek, yakalanmalarını kolaylaştırmak,
- Orijin ve transit ülkelerle işbirliği yapmak, aynı zamanda düzensiz göçmenlerin orijin ve transit ülkelere ayrılmamalarını sağlamak için işbirlikçi politika ve eylemleri tatbik etmek,
- Düzensiz göçmenleri tespit etmek ve etkili geri dönüş operasyonları için orijin ülkelerle işbirliğini teşvik etmek,
- Düzensiz göçün ve ülkeye giriş için gerekli şartları taşımayanların girişlerinin önüne geçmek,
- Düzensiz giriş çabalarında tehlike riski oluşturan kişileri teşvik etmek, sınır servisleri tarafından gerekli faaliyetlerin yapılmasını kolaylaştırmak,
- Bir üye ülkede düzensiz bir konumda bulunan veya kalmak için gerekli şartları artık taşımayan kişilerin kimlik ve konum tespitlerini

³⁴² Bu modeldeki kademeler şu şekilde sıralanabilir: Üçüncü ülkelerden gelen bilgiler-ölçümler, Schengen ülkesi dışındaki ülkelerle işbirliği, Kara, su ve hava sınırlarına kontroller ve Schengen bölgesi içindeki aktiviteler. Daha fazla bilgi için bkz. Frontex, **Frontex at a Glance**, , http://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Frontex_at_a_Glance.pdf, 2015, (25.04.2017), s. 8.

³⁴³ The Council of European Union, **Integrated Border Management; Strategy Deliberations**, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013926%202006%20REV%203>, 2006, (25.04.2017), s. 4.

³⁴⁴ The Council of European Union, s. 5-6.

kolaylaştırmak için her türlü işbirliğini sağlamak, aynı zamanda bu düzensiz göçmenlerin girişlerinin kabul edilmemesi veya sınır dışı edilmeleri için gerekli süreci oluşturmak,

- Terörizm ve organize sınıra ilişkin suçlara karşı bir araç olarak hizmet etmek.

Görüldüğü gibi Bütünleşik Sınır Yönetimi, hedefleri itibarıyla, sınır konusunu göç politikaları ile ilişkilendirmekte, orijin ve transit ülkelerden gelen akımlara vurgu yapmakta ve göç konusunu güvenlikleştirmektedir. Öyleyse İzmir, özellikle de konumu itibarıyla bu konunun neresinde yer almaktadır? Bu sorunun net bir cevabı, Frontex'in³⁴⁵ Doğu Akdeniz Rotası'na yönelik faaliyetleri kapsamında açıkça görülmektedir. Doğu Akdeniz Rotası, 885.386 geçiş ile 2015 yılında tüm rotalar³⁴⁶ arasında en kalabalık geçiş rotası olarak tespit edilmiştir.³⁴⁷ 2016 yılında da bu rota en kalabalık geçişe tanık olma özelliğini korumuştur ama geçiş sayısı dramatik bir biçimde 188.277'ye düşmüştür. Sayıdaki bu düşüşün nedeni olarak, 2016 yılının Mart ayında AB ve Türkiye arasında yürürlüğe giren Geri Kabul Anlaşması kapsamında Türkiye'nin sınır güvenliğini (kara ve deniz) güçlendirip Yunanistan'dan düzensiz göçmenleri kabul etmeye başlaması gösterilmektedir.³⁴⁸ Nitekim 181.459 kişiyle 2016 yılının en kalabalık ikinci rotası olan Orta Akdeniz Rotası, bir önceki yıla göre (153.946 kişi) göçmen sayısında artış göstermiş ve neredeyse Doğu Akdeniz Rotası'nı yakalamıştır. Bu durum, Geri Kabul Anlaşması'nın AB'nin istediği bir şekilde işlev gördüğünün göstergesidir. Doğu Akdeniz Rotası, temel olarak Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçişleri kapsamaktadır ve Şekil 4'te görüleceği üzere İzmir kenti, bu rotanın merkezinde yer almaktadır.

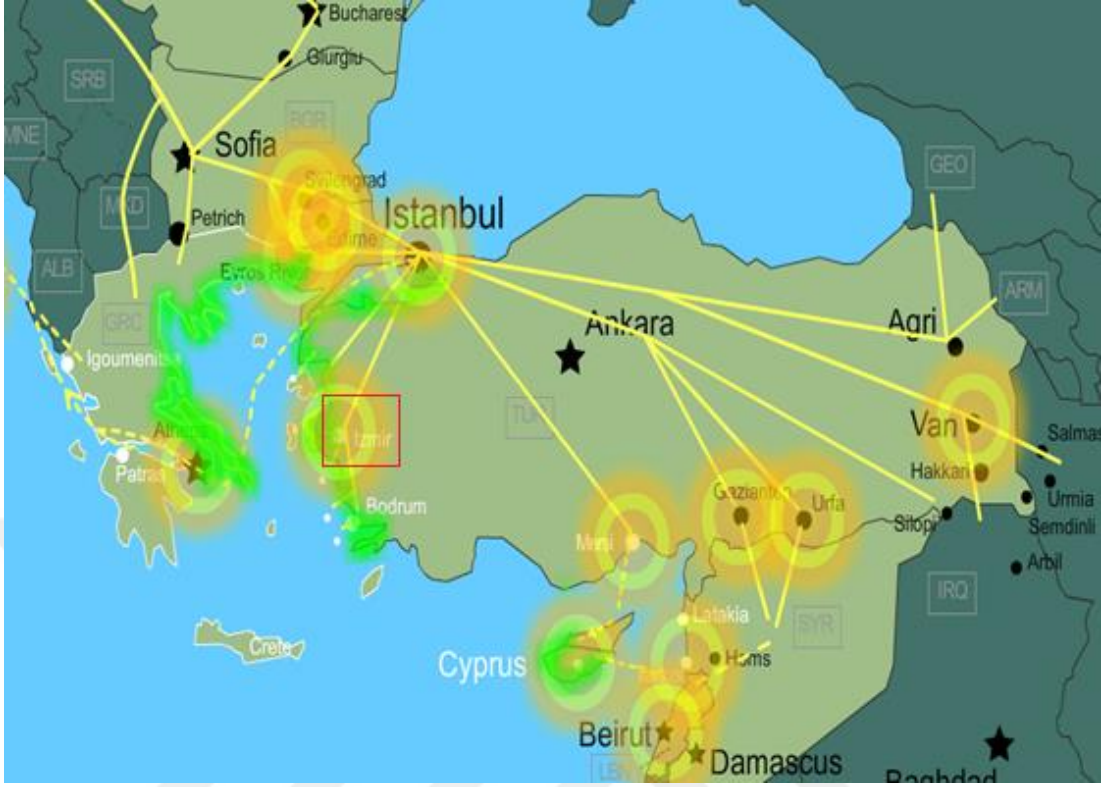
³⁴⁵ Frontex (Avrupa Birliği'nin Üye Devletlerinin Sınırlarında Operasyonel İşbirliği Yönetimi İçin Avrupa Ajansı), bütün AB üye ülkelerinin sınırlarını ortak standartlar etrafında işbirliği içerisinde yürütebilmelerini hedeflemektedir ve bu amaçla 2007 tarih 2004 numaralı Konsey Regülasyonu ile kurulmuştur. İlkelerinde bütünleşik sınır yönetimi de bulunmaktadır. Daha fazla bilgi için lütfen bkz. Frontex, **Principles**, <http://frontex.europa.eu/training/principles/>, (26.07.2017).

³⁴⁶ Frontex'in belirlediği göç rotaları; Batı Afrika Rotası, Batı Akdeniz Rotası, Orta Akdeniz Rotası, Apulia ve Calabria Rotası, Arnavutluk'tan Yunanistan'a Döngüsel Rota, Batı Balkan Rotası, Doğu Akdeniz Rotası ve Doğu Sınırları Rotası'dır.

³⁴⁷ Frontex, **Risk Analysis for 2016**, Risk Analysis Unit, Warsaw, 2016, s. 6.

³⁴⁸ Frontex, **Risk Analysis for 2017**, Risk Analysis Unit, Warsaw, 2017, s. 18.

Şekil 4: Doğu Akdeniz Rotası

Kaynak: ICMPD, **Interactive Map on Migration**, <http://www.imap-migration.org/index.php?id=471>, (02.05.2017).

Doğu Akdeniz Rotası Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz ve kara sınırını kapsamasına rağmen, geçişlerin en çok deniz sınırı üzerinden yapıldığı görülmektedir (bkz. Tablo 5). Halbuki 2014 yılına kadar Meriç nehri üzerindeki Türkiye-Yunanistan arasındaki kara sınırından yapılan geçişlerin sayısı çok daha fazlaydı. Bu durum, Suriyelilerin genel olarak bu rota üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmış olması gerçeğiyle yakından bağlantılıdır. Suriyeliler, bu rota üzerinden 2015 yılında 594.019 kişi ile, 2016 yılında ise 84.585 ile en büyük geçiş yapan grup olmuşlardır ve Suriyelilerin bu rotayı tercih etmeleri, Orta Akdeniz Rotası gibi diğer rotaların önemini azaltmıştır. Hatta öyle ki, Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz sınırı, AB'ye düzensiz göçün üç temel girişi arasında yer almaktadır (Diğer ikisi Orta Akdeniz Sınırı ve Batı Balkanlar olmak üzere). Yani Tablo 5''teki verilerin de gösterdiği üzere, aslında son yıllarda düzensiz göçlerde ağırlık kazanan Doğu Akdeniz Rotası, ama özel olarak da Suriyeli ve Afganların en çok kullandığı geçiş

yolu olan³⁴⁹ Ege Denizi'dir. Bu durumun temel nedenleri olarak, rotanın kısa olması, insan kaçakçılığı faaliyetleri ve Türkiye'nin vize politikası gibi gerekçeler sunulabilmektedir. Doğu Akdeniz Rotası'ndaki bu durum, Frontex'in bölgeye yönelik operasyonlar yapmasına sebep olmuştur. İlk operasyon, 2010 yılında Türkiye ve Yunanistan arasındaki kara sınırına yönelik olarak -O yıllarda kara sınırın geçiş için öncelikli olduğu dikkate alındığında- gerçekleştirilmiştir. Daha sonra deniz sınırı önem kazanmaya başlayınca, 2015 yılında Poseidon Operasyonu³⁵⁰ başlatılmıştır. Frontex, devriye ve kayıt altına alma gibi konularda, memurlar ve deniz araçları aracılığıyla Yunan adalarına destek vermektedir.³⁵¹ Tüm bu gelişmeler, Frontex yoluyla gerçekleştirilen Bütünleşik Sınır Yönetimi'nin, Ege Denizi'ndeki geçişleri güvenlikleştirdiğini göstermektedir.

³⁴⁹ Frontex, 2016, s. 7, 14, 16, 18.

³⁵⁰ Poseidon Operasyonu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Frontex, "Frontex And Greece Agree On Operational Plan For Poseidon Rapid Intervention", <http://frontex.europa.eu/news/frontex-and-greece-agree-on-operational-plan-for-poseidon-rapid-intervention-yiSxga>, (02.05.2017).

³⁵¹ Frontex, "Eastern Mediterranean Route", <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> (23.02.2017)

Tablo 5: Yıllara Göre Doğu Akdeniz Rotası'ndan Düzensiz Geçişler

	2012	2013	2014	2015	2016
Deniz Sınırı	4.370	11.831	44.057	873.179	176.605
Suriye	906	5.361	27.025	489.011	81.570
Afganistan	1.593	4.080	11.582	212.286	41.775
Irak	47	57	382	90.130	26.573
Diğerleri	1.824	2.333	5.068	81.752	24.687
Kara Sınırı	32.854	12.968	6.777	12.207	7.672
Suriye	6.216	7.366	1.168	7.329	3.015
Irak	987	372	483	2.591	1.405
Afganistan	7.973	2.049	893	1.349	1.345
Diğerleri	17.678	3.181	753	938	1.907
Toplam	37.224	24.799	50.834	885.386	182.277

Kaynak: Frontex, 2017, s. 19.

Son yıllarda gittikçe önem kazanan Ege Denizi üzerindeki düzensiz göç konusunda İzmir coğrafi olarak çok stratejik bir noktada bulunmaktadır. Çünkü Ege Denizi üzerinden gerçekleştirilen düzensiz geçişler en çok Lesbos, Chios, Samos, Laros ve Kos adalarına yapılmakta³⁵², İzmir'in bu adalara coğrafi olarak yakınlığı, düzensiz göçmenlerin İzmir sahillerinden hareket etmesine sebep olmaktadır.³⁵³ 2016

³⁵² Frontex, 2016, s. 18.

³⁵³T.C. İzmir Valiliği, "Yabancı Göçmenler", <http://www.izmir.gov.tr/izmir-ve-yabanci-gocmenler>, (29.04.2017).

yılıının ilk 3 ayında, 21.055, Suriyeli olmak üzere 28.318 düzensiz göçmeni Tablo 6'da görüleceği üzere Ege Denizi'nden geçmeye çalışırken yakalanmıştır. Ayrıca insan kaçakçılarının da bu bölgeler de aktif olması,³⁵⁴ süreci çetrefilleştirmektedir. Sadece 2016'nın ilk 3 ayında, 635'i Türk vatandaşı olmak üzere 763 göçmen kaçakçısı İzmir'de yakalanmıştır.³⁵⁵ Göçmen kaçakçılarının insan hayatına verdikleri değer, basına da sıklıkla yansıyan haberler üzerinden görülebilmektedir.³⁵⁶ Gelişmeler, İzmir'in coğrafi konumunun, yani hem kıyı hem sınır kenti olma niteliğinin göç, sığınmacılar ve düzensiz sınır aşımı gibi konuların kentin gündemine alınması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 6: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (2016 yılı Ocak, Şubat ve Mart ayları)

İl Jandarma Komutanlığı Tarafından Yakalanan	11.227
İl Emniyet Müdürlüğü Tarafından Yakalanan	4.341
Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı Tarafından Yakalanan ve Sorumluluk Bölgesine Göre İl Jandarma Komutanlığı veya İl Emniyet Müdürlüğü Yetkililerine Teslim Edilen	12.750
Toplam	28.318

Kaynak: T.C. İzmir Valiliği, “Yabancı Göçmenler”, <http://www.izmir.gov.tr/izmir-ve-yabanci-gocmenler>, (29.04.2017).

İzmir'in konuya ilişkin coğrafi önemini pekiştiren bir diğer konu, Türkiye ve AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması'dır. Geri Kabul Anlaşmaları, AB'nin göç politikalarının merkezinde yer almaktadır.³⁵⁷ Bu anlaşmalar ile AB, vize koşullarına bağlı olarak, yani vize işlemlerini kolaylaştırma ve nihai olarak vize muafiyeti tanıma koşuluna bağlı olarak hem göçü dışsallaştırmayı hem de söz konusu

³⁵⁴ Frontex, 2016, s. 18.

³⁵⁵ T.C. İzmir Valiliği, “Yabancı Göçmenler”, <http://www.izmir.gov.tr/izmir-ve-yabanci-gocmenler>, (29.04.2017).

³⁵⁶ Doğu Akdeniz Rotası boyunca Ege Denizi'nden Yunanistan'a geçmeye çalışırken ölen mülteci/sığınmacı sayısı IOM tarafından 2015 yılı için 3.777, 2016 yılı için 434 olarak gösterilmiştir. Bkz. International Organization for Migration, **Mediterranean Migrant Arrivals Top 363,348 in 2016; Deaths at Sea: 5,079**, 2017, <https://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-top-363348-2016-deaths-sea-5079>, (02.05.2017).

³⁵⁷ Melike Akkaraca Köse, **Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum**, Derin Yayınları, İstanbul, 2014, s. 1.

koşulsallık için adalet, azınlık hakları gibi konularda reformlar da öngörerek komşu bölgelerinde istikrar oluşturmayı hedeflemektedir.³⁵⁸ Aslında sürecin temeli, Kılıç tarafından, AB'nin istemediği yabancılardan kurtulmak için onları başka ülkelere, bu ülkelere yönelik uyguladığı havuç mekanizmasıyla kabul ettirmesi³⁵⁹ olarak da özetlenebilir. AB, Geri Kabul Anlaşmalarını çevresindeki ülkelerle uzun süredir yapmaktaysa da,³⁶⁰ Türkiye'ye bu anlaşmaların nihai çıktısı olan vize muafiyetini öncelikle vermek istememesi, ancak 2013 yılında vermeyi kabul etmesi nedeniyle Türkiye, AB ile Geri Kabul Anlaşması'nı, 16 Aralık 2013 tarihinde imzalamıştır.³⁶¹ Bu anlaşma, en temel olarak 3. Maddenin 1. Fıkrasında ifade edildiği şekliyle “...bir Üye Devletin başvurusu üzerine, söz konusu Üye Devletin veya Avrupa Birliği kanunlarına göre Talep Eden Üye Devletin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamayan veya artık sağlamayan...” Türk vatandaşlarının geri kabulünü ve 4. Maddenin 1. Fıkrasında belirtildiği üzere “...bir Üye Devletin başvurusu üzerine, Talep Eden Üye Devletin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamayan veya artık sağlamayan **tüm üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişileri...**”³⁶², bu kişiler 4. Maddenin 1. Fıkrasının a, b ve c bentlerinde belirtildiği üzere temel olarak Türkiye'den AB'ye geçiş yapmış olmaları veya Türkiye tarafından verilen bir ikamet iznine sahip olmaları durumunda geri kabul etmeyi taahhüt etmiştir. Geri Kabul Merkezi olarak belirlenen yerler ise, Çeşme, Dikili ve Bodrum'dur.³⁶³ Yani İzmir, AB'ye sığınmacı hareketliliğin hem gidişi, hem de “dönüşü” anlamında bir transit kent fonksiyonuna sahip olmuştur.

Yukarıdaki uygulamalarda sığınmacılara yönelik güvenlik odaklı düzenlemeler AB-Frontex uygulamaları üzerinden gösterilmiştir. Bu noktada bu düzenlemelerin ele aldığı sığınmacıların sadece rakamlara indirgenebilecek verilerden ibaret olmayan, ciddi insanlık dramları yaşayan kişiler oldukları belirtilerek, devletlerin bu konuda egemenlik haklarını kullanmalarına ilişkin

³⁵⁸ Köse, s.13, 16.

³⁵⁹ Soysüren ve Daniş, s. 29.

³⁶⁰ Geri kabul anlaşmaları 1 Mart 2004'te Hong Kong ile yapılan anlaşmayla başlamıştır, günümüzde anlaşma yapılan devletlerin sayısı 17'ye ulaşmıştır.

³⁶¹ AB ile Türkiye arasında Geri Kabul Anlaşması ile ilgili sürecin tarihçesi ve AB tarafından Türkiye'ye yönelik “tarafı” tutumlara yönelik açıklamalar için bkz. Köse s. 16-19.

³⁶² Vurgular tarafımıza aittir.

³⁶³ T.C. İzmir Valiliği, “Yabancı Göçmenler”, <http://www.izmir.gov.tr/izmir-ve-yabanci-gocmenler>, (29.04.2017).

evrensel insan hakları ve yaşam kalitesi göstergeleri çerçevesinde Uluslararası Hukuk kuralları ile sınırlandırıldığını belirtmek gerekir. Bir sonraki başlık bu konuya ilişkin düzenlemeleri açıklama hedefindedir.

2.3.DIŞ GÖÇE VE MÜLTECİLİĞE/SIĞINMAYA YÖNELİK NORMAL ÇERÇEVE VE KENTSEL HİZMETLERE ERİŞİM HAKKI

Mültecilere/sığınmacılara yönelik uluslararası ve ulusal hukuki düzenlemeler ve kentsel hizmetlere erişim haklarının incelenmesi de İzmir'deki mülteciler ve sığınma arayanların statülerini ortaya koyduğu için, incelenmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle uluslararası ve ulusal düzenlemeler irdelendikten sonra, kent düzeyinde gelişmelerde yol gösterici olması açısından kentsel hizmetlere erişim hakkı söz konusu hakka yönelik uluslararası düzenlemeler ve yaşam kalitesi göstergeleri bağlamında ele alınmıştır.

2.3.1. Uluslararası Hukuk Kurallarında Mültecilik Olgusu

Mülteci hukuku, mültecilik halini düzenleyen kurallarla ilgili olarak, “*ülkeler tarafından uyulması gereken ilke ve standartların düzenlendiği uluslararası kaynaklar*”³⁶⁴dan oluşmaktadır. Yani mülteci hukuku, hakları devletler tarafından ihmal edilen kişilerin söz konusu haklara erişimleriyle ilgilenmektedir.³⁶⁵ Bu tanımlamalardan görüldüğü gibi, mültecilik hukuku, “devletler-uluslararası topluluk” ve “haklara erişim” temaları etrafında oluşmaktadır. Bu nedenle bu iki temanın mülteci olma hali ile arasındaki bağlantıları incelemek gerekmektedir.

Mültecilerin korunmasına yönelik asıl sorumluluğun, onların buldukları devlete ait olduğu³⁶⁶ bilindiğine göre, Mülteci Hukuku neden uluslararası kaynaklar tarafından biçimlendirilmektedir? Bu sorunun cevabı, günümüzdeki ulus devlet sistemi ve vatandaş olan ve vatandaş olmayanla arasındaki hak ilişkisi çerçevesinde

³⁶⁴Bülent Peker ve Mithat Sancar, **Mülteciler ve İltica Hakkı**, İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi, 2007, http://www.insanhaklaridernegi.org/wp-content/uploads/2007/11/multeciler_ve_iltica%20hakki.pdf, (29.04.2017), s. 10.

³⁶⁵ Peker ve Sancar, s. 30.

³⁶⁶Ms. Kate Jastram and Ms. Marilyn Achiron, (UNHCR), **Refugee Protection: A Guide To International Refugee Law**, Inter-Parliamentary Union, 2001, s. 5.

açıklanabilir. Günümüzdeki ulus devletler anlayışına göre, insan haklarına erişim ancak vatandaşlık sahibi olmayla mümkün olduğu için,³⁶⁷ buldukları ülkeyle aralarında vatandaşlık bağı olmayan mülteciler, kırılgan bir konumda kalmaktadırlar. Dolayısıyla, ulus devletlerin üstlenmediği vatandaş olmayan bu kişilerin haklarını korumak, uluslararası topluma bırakılmıştır.³⁶⁸

İnsan haklarından mahrum kalmak ve bu haklara tekrar erişebilmek konusu da, Mültecilik Hukukunun merkezinde yer alan, aslında bu alanın düzenlemeye çalıştığı temel konu olmaktadır. Çünkü mültecilerin yerinden edilmelerinden (Zaten mültecilerin ortaya çıkmasının temel nedeni sürecin başında, yani kendi memleketlerinde yaşanan insan hakları ihlalleridir), kaçış sürecinde (Sınırlarda) ve sonrasında karşılaştıkları ayrımcı uygulamalara³⁶⁹ kadar mültecileri mültecilik sürecinin her bir aşamasında insan haklarından mahrum kalabilmektedirler. Toleranssızlık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, saldırganlık ve etnik-millî gerginliklere dayalı yaşanan hak ihlalleri; kısıtlayıcı düzenlemeler, sığınma arayanlara yönelik kötü muameleler (sınırdaki veya yakalama-tutuklamalarda), sığınma arayanların haklarının reddi (haklara erişimin engellenmesi), yaşama-özgürlük-güvenlik haklarının ihlali, ırkçı saldırılara hedef olmak ve gönüllü geri dönüşün çarptırılması gibi çeşitli şekillerde mültecileri etkileyebilmektedir.³⁷⁰ Yani aslında bu konu, uluslararası topluluk kurallarına dayalı olan uluslararası koruma ile devletlerin göçü kontrol etme anlayışının karşılıklı ilişkisi çerçevesinde gelişmektedir.³⁷¹

Mülteci Hukukunun temel dayanağı, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsünde İlişkin Cenevre Sözleşmesi'dir.³⁷² Sözleşme'nin birinci maddesinin A (2) fıkrasında mülteci tanımını "*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut*

³⁶⁷ Eda Bozbeyoğlu, "Mülteciler ve İnsan Hakları", **Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 1, 2015, s. 63.

³⁶⁸ Peker ve Sancar, s. 11.

³⁶⁹ OHCHR, **Fact Sheet No: 20, Human Rights and Refugees**,

<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf>, (29.04.2017), s. 2.

³⁷⁰ OHCHR, s. 9-11.

³⁷¹ Cavidan Soykan, "Mültecilik ve İnsan Hakları", **Kontrast**, Sayı: 45, 2015, s. 6.

³⁷² Jastram ve Achiron, (UNHCR), s. 8.

tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her türlü şahıs” olarak vermekte, yine aynı maddenin B (1) (a) fıkrasında da tanımın Avrupa’da veya Avrupa dışında meydana gelen olaylar kapsamında ele alınacağı ülkelere bırakılmaktadır. Söz konusu mülteci tanımını 2. Dünya Savaşı ve Avrupa merkezli bir eksenle daraltan bu tanımın günümüzdeki mülteci hareketliliklerine uygun olmadığı açıktır. Aşağıda bahsedilecek olan 1967 Protokolü ile tanımdaki bu dar kapsamın aşılması istenmişse de Türkiye dâhil bir kaç ülke³⁷³, söz konusu durumdan yararlanarak mülteci tanımını coğrafi olarak dar anlamıyla kullanabilmiştir. Ayrıca tarih ve yer konusu dışında, tanımdan, mülteci olma şartlarının “ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba üyelik veya siyasal düşünceler” nedeniyle zulme uğrama korkusuna bağlandığı görülmektedir. Hâlbuki bu çalışmanın birinci bölümünde de incelendiği gibi, burada da, bu şartların günümüz dünyasındaki olaylara göre dar kaldığı tekrar belirtilmelidir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinden kaynaklı sorunlar, doğal afetlerden kaçış gibi konular, görüldüğü üzere bu tanımın dışında kalmaktadır. Yine mülteci tanımı ile ilgili olarak, söz konusu maddenin F fıkrasında bahsedilen kişilerin (Barışa ve insanlığa karşı suç işleyenler, savaş suçu işleyenler, sığınmadan önce başka bir ülkede ağır bir siyasi olmayan suç işleyenler, BM’nin amaç ve fiillerine aykırı suç işleyenler) de mültecilik hükümlerinden yararlanamayacağı, yani mülteci sayılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Sözleşme, mültecilerin buldukları ülkeye yönelik yükümlülüklerini belirten ikinci madde ve mültecilerin hak ve özgürlüklerini belirten diğer maddelerle devam etmektedir. Ayrımcılık yasağı (madde 3), din ve inanç hürriyeti (madde 4), gelir getirici işler (madde 17), konut edinme (madde 21), eğitim (madde 22), seyahat (madde 26-27-28), vergi (madde 29) gibi konuları düzenleyen maddelerde mültecilerin hak ve özgürlüklerine yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Yine de bazı maddelerin, ilgili hakkı bazı kısıtlamalarla mültecilere tanıdığını da görülmektedir. Örneğin, konut edinme konusunu düzenleyen 21.madde, “*mültecilere, her halde genel olarak aynı şartlar altındaki yabancılara uygulanandan daha az olmayacak biçimde, mümkün olduğu kadar müsait bir muamele*” uygulanacağını belirterek, yukarıda bahsedilen vatandaş-vatandaş olmayan ayrımı çerçevesinde bir

³⁷³ Söz konusu ülkeler Türkiye, Monako ve Madagaskar’dır.

kısıtlama getirmekte, oysaki 22.maddede temel eğitim konusunda vatandaşlarla mültecilerin aynı muameleyi görmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Yani mültecilerin Sözleşme’de bahsedilen haklarla ilgili konuları maddelere göre farklılaşabilmektedir.

Mültecilere yönelik en temel hak ise, “geri göndermeme” ilkesidir.³⁷⁴ Aslında Sözleşme’de doğrudan sığınma hakkı ile ilgili tek referans da bu ilkedir.³⁷⁵ Geri gönderme yasağı, mültecilerin mülteci olabilmeleri için gerçekleşmesi gereken ilk koşuldur, aslında Mülteci Hukuku konusunun en temelinde yer alır.³⁷⁶ Geri göndermeme ilkesi, Sözleşme’nin 33. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *“Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir.”*

1951 Sözleşmesi ile yaklaşık olarak eşzamanlı gelen bir diğer yenilik ise, Mülteci Hukukuna ilişkin kuralları ve uluslararası korumayı sağlaması için BMMYK’nın kurulmasıdır. Nitekim Sözleşme’nin başlangıcında da kurumun bu niteliğine vurgu yapılmaktadır. Aslında 1950 yılında 2. Dünya Savaşı sonucunda yerinden edilmiş kişiler için üç yıl çalışması öngörülen BM Mülteci örgütü kurulmuştu ama Sözleşme ile günümüzdeki BMMYK’nın kuramsal temelleri atılmış oldu.³⁷⁷³⁷⁸ BM Genel Kurulu Ekonomik ve Sosyal Konseyi’ne bağlı olarak çalışan BMMYK,³⁷⁹ mültecilerin güvenliğini ve refahını hedefleyen, partizan ve politik olmayan bir kurumdur. Buna göre BMMYK’nın uğraştığı konu olan mülteci ve insan haklarına saygı, politik bir konu olmaktan öte, evrensel olarak kabul edilen ve tüm ülkelerin uyması gereken bir yükümlülüktür. Tabi bu durum, bazı ülkelerin konuyu

³⁷⁴ Peker ve Sancar, s. 11.

³⁷⁵ Soykan, s. 6.

³⁷⁶ Peker ve Sancar, s. 30.

³⁷⁷ UNHCR BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, **UNHCR’nin Tarihçesi**, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=53> (07.03.2017).

³⁷⁸ Yine de görev alanı hala 1950 yılındaki BMMYK Statüsü tarafından tanımlanmaktadır. Bkz. UNHCR BM mülteciler Yüksek Komiserliği, **Yönetim ve Organizasyon**, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=56> (07.03.2017).

³⁷⁹ UNHCR BM mülteciler Yüksek Komiserliği, **Yönetim ve Organizasyon**, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=56> (07.03.2017).

insan haklarını çeşitli yönlerden kısıtlayarak politize etmediği anlamına da gelmediği belirtilmelidir.³⁸⁰

Mülteci Hukuku kapsamında değinilmesi gereken bir diğer metin ise, 1951 Sözleşmesi'ne getirilen Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'dür. Yukarıda bahsedilen mülteci tanımının dar kapsamlılığı, bu Protokol'ün varlık nedeni olmuştur, nitekim Protokol'ün başlangıcı, mülteci tanımının yeni mülteci akımlarını kapsamada yetersiz kaldığına vurgu yapmaktadır. Bu Protokol'ün temel hedefi, birinci maddede görüleceği üzere, mülteci tanımındaki tarih ve zaman sınırlamasını ortadan kaldırmaktır. Sonuç olarak, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü; mülteci tanımını ve tanımın dışına çıkıldığı durumları, mültecilerin hakları ve yükümlülüklerini-geri göndermeme ilkesini ve devletlerin BMMYK ile yükümlülüklerini belirlemişlerdir.³⁸¹

Sözleşme, her ne kadar Mülteci Hukuku için merkezi bir öneme sahip olsa da, aslında Bozbeyoğlu'nun da belirttiği gibi, mülteciler için asgari standartları ortaya koymuştur.³⁸² Zaten Sözleşme'nin kendisi de, Giriş kısmında mülteci haklarının Sözleşme'de yer almayan diğer hakları kapsadığını da belirtmektedir ki bu da daha geniş bir "insan hakları" anlayışına bir gönderme olarak okunabilir.³⁸³ Nitekim 7.maddenin 5.fıkrası da Sözleşme'de belirtilmeyen diğer haklara gönderme yapmaktadır. Mülteciler ve sığınmacılar da, hiç şüphesiz insan haklarına sahiptirler. Dolayısıyla mülteci hakları geniş bir kapsamda incelenmelidir.³⁸⁴ Mültecilerin haklarına erişimlerine ilişkin yukarıda bahsedilen sorunlarına karşı sadece Sözleşme'de belirtilen Mülteci Hukukunun yeterli gelmeyeceği, çözümün uluslararası insan haklarında olduğu belirtilmektedir.³⁸⁵

Uluslararası İnsan Hakları konusunda temel metin, insan hakları konusunda standartları belirlediği belirtilen³⁸⁶ ve bir mihenk taşı olduğu vurgulanan³⁸⁷, 1948 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir.

³⁸⁰ UNHCR, **Human Rights and Refugee Protection (RLD 5)**, 1995,

<http://www.unhcr.org/uk/3ae6bd900.pdf>, s. 3-4.

³⁸¹ Jastram ve Achiron, (UNHCR), s. 10.

³⁸² Bozbeyoğlu, s. 67.

³⁸³ Peker ve Sancar, s. 30.

³⁸⁴ OHCHR, s. 5.

³⁸⁵ UNHCR, 1995, s. 6.

³⁸⁶ Peter Bailey, **The Creation Of The Universal Declaration Of Human Rights**, Universal Rights Network, <http://www.universalrights.net/main/creation.htm>, (26.07.2017).

³⁸⁷ United Nations, **Universal Declaration of Human Rights** <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, (30.04.2017).

Beyannameye geçen haklar; eşitlik (madde 1), ayrımcılık yasağı (madde 2), yaşam, özgürlük ve kişi güvenliği (madde 3), işkence yasağı (madde 5), hukuksal kişiliğin tanınması (madde 6), yasalar önünde eşitlik (madde 7), yargıya başvurma iler ilgili haklar (madde 8-11), özel yaşamın korunması (madde 12), seyahat (madde 13), sığınma (madde 14), yurttaşlık (madde 15), evlenme ve aile kurma (madde 16), mülkiyet (madde 17), din ve vicdan (madde 18), düşünce ve anlatım (madde 19), dernek kurma (madde 20), yönetime katılma (madde 21) sosyal güvenlik (madde 22), çalışma-iş hakkı ile ilgili açıklamalar (madde 23-24), beslenme, giyim konut ve tıbbi bakım (madde 25), eğitim (madde 26) ve kültürel (madde 27) haklar olarak sıralanmıştır. Ayrıca Beyanname'nin son maddesinde de, söz konusu hakların geniş bir yoruma tabi tutulması gerektiği belirtilmiştir. Beyanname, haklardan bahsederken bu haklardan faydalanan kişileri “herkes” olarak betimlemektedir, dolayısıyla “mülteci”, “sığınmacı” gibi statülerden bağımsız olarak, insan hakları herkese yöneliktir.³⁸⁸

Beyanname'nin sığınma hakkına ilişkin 14.maddesi, “herkes”in zulüm altında başka ülkelere sığınma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Yani, iltica Beyanname’de temel hak olarak yer alır. Yalnız 1951 Sözleşmesinin, ilticayı temel hak olarak ele almayıp, sadece iltica sonrası düzenlemelere yönelik hüküm verdiği görülmektedir. Bu durum da sığınma hakkının aslında Beyanname’deki gibi bireysel hak olarak ele alınmadığını, devletin tasarrufuna bırakılan bir konu olduğunu göstermektedir.³⁸⁹ Avrupa Birliği’nin konuya ilişkin düzenlemeleri, tam olarak bu konuya ışık tuttuğu için, genel çerçevesiyle aşağıda irdelenmiştir.

2.3.2. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nde Mültecilik Statüsüne İlişkin Düzenlemeler

AB’nin göç politikalarını temel olarak, yasal ve yasa dışı göçe yönelik olmak üzere ikiye ayırmaktadır.³⁹⁰ Konuya ilişkin olarak AB’nin ortak (yasa dışı) göç politikasından çok ortak (yasa dışı) göçmen algısına sahip olduğu belirten Yazan,

³⁸⁸ Bozbeyoğlu, s. 62.

³⁸⁹ Peker ve Sancar, s. 8.

³⁹⁰ AB’nin konuya ilişkin web sitesinin de bu ayrım üzerine yapılandırıldığı görülmektedir: bkz. European Commission, **Migration and Home Affairs**, https://ec.europa.eu/home-affairs/index_en, (02.05.2017).

tam olarak bu durumun göç politikalarını şekillendirmesinden dolayı, konunun insan haklarına yönelik kısmında açık yarattığını vurgulamaktadır.³⁹¹

1997 tarihli Amsterdam Antlaşması öncesinde AB'nin göç politikaları düzenli ama bağlayıcı olmayan bir durumdaydı. Söz konusu antlaşma ile daha tutarlı, sistematik ve “topluluklaştırılmaya” çalışılan bir göç politikası oluşturma çabası sürece hâkim olmaya başlamıştır. Bu nedenle Amsterdam Antlaşması'nın AB'nin göç politikaları açısından bir nihenk taşı olduğu söylenebilir.³⁹² Yine de antlaşmanın göç ve sığınma politikalarını hala üye devletlerin kontrolündeki alan olan üçüncü sütunda tuttuğu, doğrudan AB Komisyonu'na bağlı konuları oluşturan birinci sütuna aktarmadığı da görülmektedir.³⁹³ Antlaşma'nın 4.başlığı “Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Diğer Politikalar”, konuya ilişkin düzenlemelerin yapıldığı kısımdır. BMMYK, Amsterdam Antlaşması'nın AB'nin üyelerinin sığınma politikalarını birbirine yaklaştırdığını belirtmekle birlikte, AB'nin zulümden kaçan mülteciler ile ekonomik göçmenleri daha hassas yöntemlerle ayırt etmesi ve 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımını esas alarak düzenlemeler yapması gerektiğini vurgulamıştır.³⁹⁴

Amsterdam Antlaşması sonrası gerçekleştirilen zirvelerde de göç politikalarına yer verilmiştir. 1999 yılındaki Tampere Zirvesi'nde, Ortak AB Sığınma ve Göç Politikası Başlığı altında, orijin ülkelerle iş birliği, ortak bir Avrupa sığınma sistemi, üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele ve göç akımlarının yönetimi konularında maddelere yer verilmiştir. Özellikle mülteci statüsüne yönelik Toplulukça ortak kriterlerin olması gerektiği (madde 11), yerinden edilmişler için “geçici koruma” mekanizması (madde 15), EURODAC'ın³⁹⁵ tamamlanması hususu (madde 17), AB vatandaşları ve yasal göçmenler arasında ayırım yapılmamasına ilişkin düzenlemeler (madde 18), yasal ve yasa dışı göç yönetimine (insan kaçakçılığına yönelik yaptırımların gerekliliği) yönelik açıklamalar (madde 22-23),

³⁹¹ Yeliz Yazan, **Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası, Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı**, 2. Baskı, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2016, s. 108.

³⁹² Yazan, s. 113.

³⁹³ Migration News, **EU Amsterdam Treaty**, <https://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=1553>, (30.04.2017).

³⁹⁴ BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası, Ankara, 2005, s. 80.

³⁹⁵ EURODAC, AB'nin sığınma arayanların parmak izlerine ilişkin verileri depoladığı bir sistemdir. Hakkında daha fazla bilgi için bkz. European Commission, Migration and Home Affairs, **Identification of applicants (EURODAC)**, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/identification-of-applicants_en, (26.07.2017).

sınıra (özellikle de deniz sınırına) yönelik faaliyetler (madde 24) ve geri kabul düzenlemeleri (madde 27), zirvede ele alınan detaylardır.³⁹⁶ Yani Tampere Zirvesi'nin, AB vatandaşları ve yasal giriş yapanlar için seyahat özgürlüğü getirdiği, göçmenler ve sığınma arayanlara yönelik ortak bir politikanın izlenmesi gerektiğini belirttiği, ayrıca orijin ülkelerle ortaklığa dayalı ortak AB sığınma sistemine dayalı bir şekilde göç akımlarının yönetilmesi gerektiğini vurguladığı söylenebilir.³⁹⁷

Sevilla Zirvesi'nde de, Tampere'deki programın devamı görülmektedir; bu zirvede tekrar ortak göç ve sığınma politikasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (madde 26). Orijin ve transit ülkelerle iş birliği, sınırların yönetimi yasa dışı mücadeleye dayalı olarak göç akışlarının yönetimi esas alınmıştır (madde 27). Ayrıca bu zirvede mülteci tanımı için 1951 Sözleşmesi'ne de vurgu yapıldığı görülmektedir (madde 28 ve 29). Göç akımlarının yönetiminde esas alınacak hususlar, yani yasa dışı göç ile mücadele (madde 30), sınır güvenliği ve yönetimi (madde 31-32), üçüncü ülkelerle ilişkiler (madde 33) ve geri kabul anlaşmaları (madde 34), ayrı ayrı maddelerde belirtilmiştir. Üçüncü ülkelerle ilişkileri düzenleyen 33.maddede orijin ülkelerin refahlarının artırılarak göçün kaynağında önlenmeye çalışıldığı da belirtilebilir.

AB, göç ve sığınma konusunu benzer şekilde zirvelerde ele almaya devam etmiştir. Son olarak 18 Mart 2016 Brüksel Zirvesi'nde göç konusunun, Zirve'nin en büyük gündemi olarak yer aldığı görülmektedir. Bu Zirve'de sınır kontrollerine yönelik önlemler ve Türkiye-Yunanistan arasındaki geri kabul işlemine yönelik açıklamalar yer almış, Yunanistan'ın göç ve sığınma arayanlara yönelik işlemlerine destek olunacağı ifade edilmiştir.

Tampere Zirvesi'ndeki ilkeler ışığında gerçekleştirilen düzenlemelerden bir diğeri de, AB'nin sığınma prosedürünü belirleyen Dublin II Regülasyonu'dur. Bu regülasyona göre, tek bir üye devlet, regülasyonun 3.bölümündeki kriterlere göre kişilerin sığınma prosedürlerini yerine getirecektir. Kriterlere göre sorumlu olan Üye Devlet, sığınma isteyen kişinin bir Üye Devlete ilk başvuruda bulunduğu zamanki durum esas alınarak belirlenmektedir (madde 5). Devam eden maddelerde başvuran

³⁹⁶European Parliament, **Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions**, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm, (30.04.2017)

³⁹⁷ European Commission, **Tampere Kick-start to the EU's policy for justice and home affairs**, Information and Communication unit of the Directorate-General Justice and Home Affairs of the European Commission, Brüksel, 2002, s. 1-4.

kişinin yakınlarına, vize ve oturma izinlerine göre düzenlenen sığınma prosedürlerine yer verilmiştir. Nihai olarak bir sorumlu üye devlet tayin edilemezse, sığınma başvurusunun yapıldığı üye devletin başvurusunun incelenmesinde sorumlu olacağı belirlenmiştir (madde 13).

Genel olarak AB'nin yasal göçü ele alması ise AB tarafından ekonomik kalkınma üzerinden okunmaktadır. Konuya ilişkin AB Mavi Kart Yönetmeliği, aile birleşmesi ve uzun dönem oturumlardan bahsedilmekte ama hala konuya ilişkin politikaların oluşum aşamasında olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca göçmenlerin kalkınmaya etki edebilmeleri için AB, “entegrasyon”u ön plana çıkarmaktadır. Yasal göç politikalarının sağlam bir şekilde işleyebilmesinin, yasa dışı göç politikaları ile ilişkili olduğu da belirtilmektedir.³⁹⁸

AB'nin yasa dışı göç politikalarında göçmen kaçakçılığıyla mücadeleye sıklıkla vurgu yapıldığı görülmektedir. Yasa dışı göç politikalarının nelerden oluştuğu yukarıda açıklanan süreçte belirtilse bile, yasa dışı işçi çalışanlarla mücadele, Frontex-sınırların kontrolü, gönüllü geri dönüş ve geri kabul anlaşmaları AB'nin yasa dışı göçmen politikasının yapı taşları olarak özetlenebilir.³⁹⁹ Aslında tüm bunların yansımaları Avrupa Göç Ajandası'nda bulmak mümkündür.

Avrupa Göç Ajandası ile AB, üye ülkelere göç yönetimi için daha iyi bir “alet kutusu” sunmayı vadetmektedir. Ajanda, sürece hem farklı AB kurumlarını, hem de AB üyesi ve üye olmayan (orijin ve transit) ülkeleri dahil etmekte ve kapsamlı ve entegre bir göç politikası hedeflemektedir. Ajanda'da Frontex, Europol, Akdeniz'de Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası gibi yasa dışı göç politikasına yönelik düzenlemeler de yer almaktadır. Ajanda şu dört temel hedefe sahiptir: Düzensiz göçe yönelik teşviklerin azaltılması, hayat kurtarma ve sınır güvenliği, ortak bir sığınma politikasının güçlendirme ve yasal göç için yeni bir politika oluşturma.⁴⁰⁰

AB'nin düzenlemelerine bakıldığında, güvenlik odaklı yaklaşımlara ağırlık verildiği ve bu yaklaşımları göçmenleri tehdit olarak gören bir anlayış üzerine kurulu olduğu görülmekte, bu da sürecin insan hakları boyutuna ilişkin soru işaretleri

³⁹⁸ European Commission, Migration and Home Affairs, **Legal migration and Integration**, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration_en, (30.04.2017).

³⁹⁹ European Commission, Migration and Home Affairs, **Irregular Migration & Return** https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy_en, (30.04.2017).

⁴⁰⁰ European Commission, Migration and Home Affairs, **European Agenda on Migration**, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en, (30.04.2017).

uyandırmaktadır.⁴⁰¹ Bu durumun temel nedeni “Kale Avrupası” anlayışında aranabilir. Bu anlayış ile AB dış ülkelerle sınırlarını güçlendirmekte ve göçmen ile sığınma arayanları bu sınırların dışında tutmaya çalışmaktadır.⁴⁰²

Bu noktada, Avrupa Birliği ile insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü konusunda aynı değerleri paylaşan, hatta belirlediği standartlar ile Avrupa Birliği’ne yol gösteren Avrupa Konseyi’ne⁴⁰³ bağlı olarak çalışan uluslararası bir mahkeme olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında ise göçmen ve sığınma arayanlara tanıdığı hak ve özgürlüklerden de bahsedilmelidir. Ulusoy ve Kılınç, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde sığınma hakkının doğrudan yer almadığını ama, yaşama hakkı (madde 2), işkence ve kötü muamele yasağı (madde 3), özgürlük ve güvenlik (madde 5), Sözleşme’deki hak ve özgürlüklere ilişkin etkili başvuru (madde 13) ve ayrımcılık yasağının (madde 14), göçmenler ve sığınma arayanların haklarının korunmasına yönelik olarak AİHM tarafından ele alındığını belirtmektedirler.⁴⁰⁴ Bu kapsamda AİHM İç Tüzüğü 39.maddesi, Sözleşme’de yer alan hak ve özgürlüklerin ihlalinin önlenmesi için geçici tedbirler öngörmekte ve bu uygulama genel olarak sınır dışı ya da suçluların iadesi kapsamında yürütülmektedir.⁴⁰⁵

Türkiye’deki düzenlemeleri ele almadan önce, hem Avrupa Birliği’nin hem de AİHM’in (Avrupa Konseyi) Türkiye’nin göç ve sığınma politikalarını doğrudan etkilediği gerçeğine dikkat çekmek gerekir. Türkiye’nin bu konudaki en temel yasal düzenlemesi olan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), AB düzenlemelerinden etkilenmiştir.⁴⁰⁶ Diğer yandan AİHM kararlarının da Anayasa Mahkemesi üzerindeki etkileri gözlemlenmektedir. Örneğin, Ulusoy ve Kılınç, 2013/1243 sayılı kararına atıfta bulunarak Anayasa Mahkemesi’nin AİHM

⁴⁰¹ Yazan, s. 128.

⁴⁰² Yusuf Adıgüzel, **Göç Sosyolojisi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 137-138.

⁴⁰³ Council of Europe, **The Council of Europe and the European Union**, <http://www.coe.int/en/web/portal/european-union>, (30.04.2017).

⁴⁰⁴ Orçun Ulusoy ve Utku Kılınç, “Yabancıların Sınırdışı İşlemlerinde AİHM İçtüzük Kural 39 ve Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Yolları”, **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, (Der. Didem Danış ve İbrahim Soysüren), Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 250.

⁴⁰⁵ European Court of Human Rights, **Geçici Tedbirler** (Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından yapılan gayri remi çeviri), 2016, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_TUR.pdf, (30.04.2017), s. 2.

⁴⁰⁶ Burcu Toğral Koca, “Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex’in Türkiye-Yunanistan Sınırdındaki Rolü”, **Göç Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2014, s. 70. Koca, söz konusu kanunun “ilk iltica ülkesi” ve “güvenli üçüncü ülke” gibi güvenlik anlayışı odaklı terimleri AB’den aldığını vurgulamaktadır.

terminolojisinden yararlandığını bunun da AİHM'in göç ve sığınma konularına ilişkin tutumunun Anayasa Mahkemesi'ni de etkileyebileceğinin bir işareti olarak belirtmiştir.⁴⁰⁷ Biz de 2016/134 sayılı Anayasa Mahkemesi kararını bu duruma örnek olarak verebiliriz. Bu kararın konuya ilişkin uluslararası metinler kısmında Anayasa Mahkemesi, AİHS'in ikinci ve üçüncü maddelerini de uluslararası korumaya ilişkin bir konuyla ilişkili olarak göstermiştir.⁴⁰⁸

2.3.3.Ulusal Mevzuatta Göç ve Mültecilik Olgusu

Daha önce İskân Kanunu düzenlemelerine göre, yani Türk soyluluk üzerinden yürütülen göç politikasının yeni göç akımları için yetersiz olması ve AB'ye adaylık sürecindeki ilerlemelerin⁴⁰⁹ çıktısı,⁴¹⁰ Türk Göç Hukukunun ilk adımı olarak ele alınan,⁴¹¹ 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayınlandığı zaman Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile ilgili, bir sonraki yıl ise diğer hükümlerinin yürürlüğe girdiği,⁴¹² 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) olmuştur. YUKK ile birlikte, göçmenler için hedef ülke haline gelmeye başlayan ve yeni nüfus hareketlilikleriyle karşı karşıya kalan Türkiye'nin göç politikaların da yeni bir aşamaya girdiği belirtilmelidir. Aslında, yaşanan bu dönüşümler, sadece mevzuat ve kurum bazında değil, olgular bazında da yaşanmaktadır.⁴¹³ Farklı göçmen grupları, artık toplumsal hayatta görünür olmakta; sığınmacı, mülteci, misafir, göçmen, sığınma arayan, geçici koruma altındakiler gibi çeşitli nitelermelere farklı anlamlar yüklenmektedir. Burada önemli olan husus, Türkiye'nin göç politikalarının dayanağı olan kanunun, bu tanımlamaları nasıl kurguladığıdır. Çünkü

⁴⁰⁷ Ulusoy ve Kılınç s. 267.

⁴⁰⁸ Karar için bkz.Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, **Kararlar**, 2016, http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKurul/Basvuru_Karari/2016-134.pdf, (26.07.2017).

⁴⁰⁹ Göç ve iltica alanında Türkiye ile AB arasındaki mevzuatın uyumlu kılınmasını hedefleyen 2005 tarihli Göç ve İltica Ulusal Eylem Planı için bkz.

[http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf)

⁴¹⁰ Özer, s. 36-37.

⁴¹¹ Adıgüzel, s. 14.

⁴¹² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Yürürlüğe Girdi**, 2015, http://www.goc.gov.tr/icerik6/6458-sayili-yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanunu-yururluge-girdi_350_361_607_icerik, (30.04.2017).

⁴¹³ Veysel Eşsiz, "Türkiye'de Mültecilerin Korunmasına İlişkin Politika ve Uygulamalara Genel Bakış", **Uluslararası Toplum ve Mülteciler: Sorumluluklar, İmkanlar, İnsan Hakları İhlalleri**, (Uluslararası Konferans- 13-14 Mayıs 2016, İstanbul), Uluslararası Af Örgütü Yayınları, Ankara, 2016, s. 72.

yapılan tanımlamalar üzerinden politikalar inşa edilmektedir. Bu yüzden önce Kanunun tanımlamaları nasıl ele aldığı üzerinde durulacak, daha sonra da Kanunun genel çerçevesi çizilecektir.

Öncelikle YUKK, göçmen tanımına yer vermemiştir. Çünkü bu tanım İskân Kanunu'nda yer almakta ve Türk soylu olma üzerinden kurgulanmaktadır. Kanunun Uluslararası Koruma başlıklı üçüncü kısmında ise Mülteci aşağıdaki şekilde tanımlamıştır (Vurgu tarafımıza ait);

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”(madde 61)

Görüldüğü üzere mülteci tanımı, Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle, sadece Avrupa ülkelerinden gelenleri kapsamaktadır ve YUKK'a yöneltilen eleştiriler de özellikle Kanunun bu tutumuna ilişkindir. Çünkü aslında Kanunun konuya ilişkin diğer düzenlemeleri de coğrafi çekinceye dayalı olarak oluşturulmuştur ve bu da Kanunun söz konusu kişilere doğal hak yerine devletin sunduğu hizmetler üzerinden yaklaşmasına neden olmuştur.⁴¹⁴ Görüldüğü gibi coğrafi çekince konusu, YUKK'un merkezinde yer almaktadır. Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen 1967 yılındaki protokolü 1968 yılında onaylayarak Sözleşme'nin mülteci tanımı için getirdiği zaman sınırını kaldırsa da coğrafi çekinceyi hala sürdürmektedir.⁴¹⁵ Bu durum da ulusal mevzuatta doğrudan yansımaları bulmuştur.

Kanunda yer alan diğer üç temel tanım; şartlı mülteci (madde 62), ikincil koruma (madde 63) ve geçici korumadır (madde 91). Şartlı mülteci, aslında sığınmacı tanımının yerine gelmiştir.⁴¹⁶ Mülteci olarak kabul edilmeyen şartlı

⁴¹⁴ Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler, s. 51, 53.

⁴¹⁵ Uluslararası Af Örgütü, **Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni sınırlama olmadan uygulamalı**, 2011, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1122/turkiye-1951-cenevre-sozlesmesi>, (30.04.2017).

⁴¹⁶ Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler, s. 91.

mültecinin, üçüncü ülkeye yerleşene kadar Türkiye’de ikamet edebileceği belirtilmiştir. İkinci koruma ise, mülteci ve şartlı mülteci olamayan ancak, 63.maddede belirtilen şartlardan birini taşıyan kişilere sağlanmıştır. Geçici korumanın diğerlerinden farkı ise, “kitlesel olarak” sınırlara gelen, sınırları aşan yabancıları kapsamaktadır. Nitekim 91.maddede geçici koruma sağlanabilecek yabancılar, “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar” olarak tanımlanmıştır. Maddenin devamında geçici korumaya ilişkin hususların Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılacak bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmektedir ki söz konusu Yönetmelik aşağıda incelenecektir. Geçici koruma, 2011 yılından bu yana kitlesel olarak Türkiye’ye sığınan Suriyelileri kapsamaktadır.

YUKK’un temel amacı yabancıların Türkiye’deki durumlarını düzenlemek ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü kurmaktır (madde 1). Kanunda “göç” terim olarak düzenli ve düzensiz göçü de, uluslararası korumayı da kapsamaktadır (madde 3/1). Göç Hukukunun temel prensibi olan geri gönderme yasağı, YUKK’ta da aynen bulunmaktadır (madde 4). Göç Hukukunun insan haklarıyla ilişkili olarak üzerinde durduğu bir başka konu, uluslararası korumanın engelleyici bir şekilde yorumlanmaması da Kanunda bulunmaktadır (madde 8). Kanun, ayrıca sınır dışı etme kararı alınacaklar (madde 54), sınır dışı etme kararının bilgilendirilmesi (madde 53), geri gönderme merkezlerinde sağlanacak hizmetler (madde 59) gibi çeşitli detayları da düzenlemektedir.

Kanunda yukarıda tanımları verilen uluslararası korumaya ilişkin tanımlar dışında, uluslararası korumadan hariç tutulma (madde 64), uluslararası koruma başvurularının valiliklere yapılması (madde 65), refakatsiz çocuklara (madde 66) ve özel ihtiyaç sahiplerine yönelik (madde 67) pozitif hükümler, tebliği, süresi ve idari gözetime karşı Sulh Ceza Hâkimine başvuruyu düzenleyen idari gözetime yönelik hususlar (madde 68), kayıt işlemleri (madde 69), idari itiraz ve yargı yolu (madde 80), uluslararası koruma statüsünü sona erdiren haller (madde 85) gibi birçok detay da yer almaktadır.

YUKK’un 88. ve devam maddelerinde, Göç Hukuku için önem arz eden uluslararası koruma altındaki kişilerin hak ve yükümlülüklerine ilişkin açıklamalar

yer almaktadır. 88.madde, bu kişilerin haklar ve hizmetlere yönelik olarak karşılıklılık ilkesinden muaf olduğunu, ayrıca vatandaşlara tanınan imkânlardan fazlasına sahip olamayacağını belirtmektedir. 89.madde de bu haklar; ilk ve ortaöğretim eğitim hizmeti, sosyal yardım ve hizmetlere erişim, sağlık hizmetleri (Sigorta kapsamında hükümler) ve iş piyasasına erişim (Yabancıların çalışabilecekleri meslekler hariç) şeklinde sıralanmaktadır. Yalnız bir sonraki maddede, eğitim ve sağlık dışındaki haklara sınırlamalar getirileceği de not düşülmüştür. Zaten 89.maddede, örneğin “sosyal yardım ve hizmetlere erişim *sağlanabilir*” gibi ihtiyari ifadeler yer almaktadır ve –abil/ebil kipi üzerinden kurulan bu ifadeler şüphesiz söz konusu hakların bu kişilere yönelik tanınması hususunu mevzuatta sağlamlaştırmamaktadır.

YUKK’un bir diğer önemli fonksiyonu olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulmasına ilgili başlıkta değinilecektir ama burada, kanunla yaşanan paradigma değişimini vurgulamak adına, göç konusunun GİGM ile Emniyet’ten sivil otoritelere geçtiğini vurgulayabiliriz.⁴¹⁷

Genel olarak Suriyelilere uygulanan, ama sadece onları kapsamı gerekmeyen⁴¹⁸ geçici koruma uygulaması, aslında yaşanan insani krizlere yönelik acil bir uygulama niteliği taşımaktadır.⁴¹⁹ Nitekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nin bu aciliyete hızlı ve pratik bir çözüm verme kapsamında hazırlandığı görülmektedir. Bu çıkarsamayı yapabilmemizi sağlayan temel terim “kitlesel akın”dır. Yönetmelik, geçici korumayı şu şekilde tanımlamaktadır (Vurgular tarafımıza aittir);

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, “acil ve geçici” koruma bulmak amacıyla “kitlesel olarak” veya bu “kitlesel dönemde” bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve “uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan” yabancılara sağlanan koruma (madde 3).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, geçici korumanın unsurları olarak acillik ve geçici olmak, kitlesel akınlar ile mültecilik gibi diğer uluslararası koruma

⁴¹⁷ Adıgüzel, s. 14.

⁴¹⁸ İbrahim Kaya ve Esra Yılmaz Eren, **Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu**, 2. Baskı, SETA Yayınları, İstanbul, 2016, s. 48.

⁴¹⁹ UNHCR, **Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements**, <http://www.unhcr.org/5304b71c9.pdf>, (30.04.2017), s. 1.

taleplerine sahip olmamak olarak belirlemektedir. Bir kriz durumuna karşı acil çözüm bulma isteği, Yönetmeliğin kitlesel akın tanımına da işlemiştir. Buna göre kitlesel akın; *aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden” kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayıda” gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen “uygulanabilir olmadığı” durumlar* (Vurgular tarafımıza ait) olarak tanımlanmaktadır. Yani, acil bir durum karşısında idarenin bir yapamama haline girdiği durumlarda geçici koruma söz konusudur.

Yönetmeliğin devamında geçici koruma uygulamasına ilişkin detaylara yer verilmiştir. Geçici koruma kararı Bakanlar Kurulu tarafından alınmakta (madde 9), geçici koruma altındakilerin kayıtları ve kimlik belgeleri GİGM tarafından düzenlenmektedir (Madde 21-22). Yönetmeliğin Altıncı Bölümünde, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim ve sosyal hizmetlere ilişkin bu kişilere sağlanacak hizmetlerden bahsedilmektedir. Ayrıca geçici koruma statüsünde bulunanlara adres ve iş bilgilerini idareye bildirme ve Valilik ve GİGM tarafından uyulması istenebilecek *diğer* hususlarla ilgili çeşitli yükümlülükler de getirilmiştir (madde 33). Yükümlülüklere uymamak, hakların kısıtlanmasına sebep oluşturmaktadır (madde 35).

Geçici Koruma Yönetmeliği, daha önce belirsizlik içinde kalmış bir alanı düzenlemiş ve Türk Göç Hukukuna katkı sağlamıştır. Yine de Yönetmelik bazı yönlerden eleştiriler de almıştır. Bunlardan en temel olanı, geçici koruma statüsünün süresine ilişkin herhangi bir düzenlemenin yer almamasıdır. AB’deki geçici korumaya ilişkin yönerge geçici koruma için süreyi 1 yıl olarak belirlemesine rağmen, Yönetmelik’te süreye ilişkin bir hüküm yoktur.⁴²⁰ Üstelik statünün ismindeki “geçici” ifadesi bile aslında daha en başta belirli bir süreye referans vermektedir. Hak anlayışı yerine devletlerin sunduğu hizmet anlayışına dayalı olması, coğrafi çekincenin etkilerinin sürdürülmesi, temel hakların bir yönetmelik ile düzenlenmesi, Valiliklerin yetkili kılınması, Bakanlıkların bazı temel hakları için gerekli düzenlemelerini gerektirmesi gibi konular, Yönetmelik’e yöneltilen diğer eleştirilerdir.⁴²¹ Ayrıca geçici koruma uygulamasının uluslararası korumadan ayrı tutulduğu da, YUKK’taki ifadeler üzerinden anlaşılmaktadır. Örneğin Kanununun 103.maddesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş amacı açıklanırken uluslararası koruma ve geçici koruma kavramları ayrı ayrı sayılmıştır. Yani geçici

⁴²⁰ Kaya ve Eren, s. 49.

⁴²¹ Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeliler, s. 57.

koruma uygulaması, mültecilere yönelik uluslararası korumadan ayrı olarak oluşturulan bir uygulama gibi görülmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği ve buna bağlı geçici koruma uygulaması, yöneltile eleştiriler de dikkate alındığında, bize şu soruyu sordurtmaktadır: Temel ve acil ihtiyaçlara yönelik geçici koruma anlayışı, bu nüfus hareketliliklerinin yönetiminde sürdürülebilirliği sağlamak için yeterli midir yoksa bu soruya daha geniş bir çerçeve içerisinde mi yanıt aranmalıdır? Biz, söz konusu ettiğimiz daha geniş çerçeveyi kentte aramaya çalışacağız.

2.3.4.Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı (Kentli Hakları) Çerçevesinde Değerlendirmeler

Aslında kent ile hak kavramı arasındaki ilişkinin izleri antik dönemlere dayanmaktadır. Yunan kent devletleri - polis (πόλις), kentin yurttaşlarına eşit hakların sağlandığı, baskın hükümdar anlayışına karşı demokratik yapılanmaya dayanan⁴²² bir yönetsel yapıydı. Kentteki yurttaşların kim olduğu belirli kıstaslara göre sınırlandırılmışsa da, bu yurttaşların eşit bir şekilde her yönüyle polis hayatına katılma hakkı vardı. Antik dönemdeki bu mirasın Ortaçağ Avrupa kentlerinde de sürdürüldüğü görülmektedir. Ortaçağ'da tüccarlara dayalı olarak başlatılan Kent Hukuku kentin içerisinde bulunan herkesi, farklılıkları ne olursa olsun medeni açıdan eşit kılmıştı ve bu durum bir Alman atasözü olan “Kent havası özgür kılar” deyişinde de açıkça görülmektedir.⁴²³ Farklı saiklere dayanıyor da olsa, tarihsel örneklerden de görüldüğü gibi kentler ile hak ve eşitlik gibi kavramlar arasında inkâr edilemez bir bağ bulunmaktadır.

Tarihsel süreçte günümüze yaklaştığımızda, kent ve hak arasındaki bu ilişkinin farklı bir boyutta tekrar ortaya çıktığı görülmektedir. 1970-1980'lerden itibaren, ulusal ve uluslararası düzenlemelerde yer almaya başlayan, tek tek bireyler yerinde gruplara ve halklara odaklanan ve gelecek kuşakları da sürece dâhil eden üçüncü kuşak-dayanışma hakları kapsamında kentli hakları-kentsel hizmetlere erişim

⁴²² Oğuz Tekin, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 66.

⁴²³ Henri Pirenne, **Ortaçağ Kentleri**, (Çev. Şadan Karadeniz), 13. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 142.

hakları⁴²⁴ ile birlikte kent ile hak arasındaki bağların çok daha fazla sıkılaştığı görülmektedir. Bu sefer, kentin korunması ve kentsel hizmetlerin artırılmasında anahtar sözcük olarak dayanışma⁴²⁵, yani farklı grupların sürece katılımı öne çıkmakta ve gelecek kuşaklar düşünülerek sürdürülebilirliğe vurgu yapıldığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle sürdürülebilirlik, farklı grupların dayanışmasına dayalı kentsel hizmetlere erişim anlayışı ile mümkündür.

Kentli hakları, hem demokratik katılımı, hem de hizmetlerde etkinliğin artırılmasını ve yeni fırsatlar oluşturulmasını içermektedir.⁴²⁶ Bu içeriklerin somutlaştırılmış haritaları, kentli haklarına, bir diğer ifadeyle kentsel hizmetlere erişim haklarına yönelik düzenlemelerde bulunan uluslararası metinlerde bulunmaktadır. Öncelikli olarak 1976 tarihinde Vancouver’de gerçekleştirilen İnsan Yerleşimleri Üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı’nda (Habitat-1), yerleşim yerlerindeki yaşam şartlarını geliştirmeye yönelik acil ihtiyaç belirtilerek; yerleşim politikaları arasında en çok önem arz eden konunun bütün insanların yaşam kalitesini arttırmak olduğu, bütünleşik politikalara ihtiyaç olduğu, konuya ilişkin hükümetlerin sorumlu olduğu, planlama ve uygulama süreçlerine katılım ile çözüm sağlanabileceği açıklanmıştır. Vurgu, sorunun ulusal hükümetlere ait olduğu üzerinedir. Yine de STK’ların da hükümetlere yardım konusundaki potansiyellerine de dikkat çekilmiştir. Kırsal kalkınma ve kır-kent yapıları arasında uyum, suyun, doğal kaynakların, enerjinin korunması gıda ve eğitim gibi konulara vurgu yapılmıştır. Vancouver Deklarasyonu, sağlık, hizmetler, eğitim, beslenme ve istihdam konularının sosyal adalet kapsamında eşitlikçi bir şekilde çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. Yani, yaşam kalitesi yerleşim politikalarının en önemli amacı olmalıdır.⁴²⁷

20 yıl sonra İstanbul’da gerçekleştirilen ikinci İnsan Yerleşimleri Üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı’nda (Habitat-2) da kentlerin medeniyetin simgesi

⁴²⁴ Kıvılcım Akkoyunlu Ertan ve Birol Ertan, “Kentli Hakları: Kent ve İnsan Hakları Bağlamında Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı”, **Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları**, (İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 52, 54.

⁴²⁵ Akkoyunlu Ertan ve Ertan, s. 55.

⁴²⁶ Gülay Gönüllü, “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar”, **İnsan Hakları Yılığ**, Cilt: 32, 2014, s. 38.

⁴²⁷ HABİTAT I tam metin için lütfen bkz. Ontario Ministry of the Environemnt, **Summay & Obsercation on proceedings of HABITAT, U.N. Conference on Human Settlements, Vancouver, 1976**,

<https://www.csb.gov.tr/db/habitat/editedordosya/file/dokumanlar/Summay%20&%20Obsercation%20on%20proceedings%20of%20HABITAT,%201976.pdf>, (30.04.2017).

olduğuna dair vurgu yapılarak, güvenli, sağlıklı, yaşanabilir, eşit, sürdürülebilir, üretken, daha iyi barınma koşullarına sahip kentlerin hedeflendiği görülmektedir. Bu amaç için eğitim, beslenme, sağlık hizmeti ve barınmaya ilişkin problemlerle mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu noktada da demokratik araçlar olarak katılım ve ortaklık mekanizmaları önemli görülmektedir.⁴²⁸ Habitat 2'nin ilk Habitat'tan temel farkının, Habitat 1'in özellikle konut ve yerleşim politikalarına ilişkin daha devlet merkezli, ikincisinin ise daha çok STK merkezli olmasıdır.⁴²⁹ Yine de deklarasyonlardaki temalar arasındaki ortaklıklara ve bahsedilen konuların yerleşim yerlerindeki herkesi kapsadığı gerçeğine dikkat çekilmelidir.

Kentsel hizmetlere erişim hakları bağlamında düzenlemeler Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği çatısı altında da yer almaktadır. 1992 yılında Avrupa Konseyi yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından kabul edilen Avrupa Kentsel şartı, kentli hakları kapsamında⁴³⁰ ele alınmalıdır. şart'ın temel amacı, kentsel yaşam kalitesinin arttırılmasıdır. Bunun için de fiziki kentsel çevrenin gelişimi, var olan konut stokunun rehabilitesi, sosyokültürel olanakların oluşturulması, topluluk gelişimi ve kamuya katılım konuları ön plana çıkarılmıştır. şart, kentli haklarına değinirken, tarihsel süreçte kentin bu konudaki konumuna da dikkat çekmektedir. Örneğin, Yunan polisinin ortak hedefe ulaşmak için politik olarak organize olmuş kişilerden müteşekkil olduğunu belirten şart, bir nevi kentli haklarının dayanışma unsuruna göndermede bulunmuş olmaktadır. şart'taki temel eksenler yani kentli hakları bağlamında ele alınması ve herkesi kapsaması gereken başlıklar şu şekildedir: Kentte ulaşım-mobilite, kentsel çevre ve doğa, kentlerin fiziksel formu, kentlerin kültürel mimari mirası, barınma, kentsel güvenlik ve suçların önlenmesi, kentlerdeki dezavantajlı ve engelli gruplara yönelik politikalar, kentsel alanlardaki spor ve boş zaman aktiviteleri, kültür-kentlerde multikltrel entegrasyon (Yani ayrımcılığın önlenmesi, farklı kültürlerin zenginliğine dayalı, katılımcı, dışlamayan eğitim ve istihdama erişim, konut programları ve kamu fasilitelerinde getto oluşumunun

⁴²⁸ The Habitat Agenda, **Istanbul Declaration on Human Settlements**, 2006, <https://unhabitat.org/wp-content/uploads/2014/07/The-Habitat-Agenda-Istanbul-Declaration-on-Human-Settlements-20061.pdf>, (30.04.2017), s. 1-3.

⁴²⁹ Gönüllü, s. 40.

⁴³⁰ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, Siyasal Kitabevi Ankara, 2016, s. 56-57.

engellenmesine dayalı entegrasyon), kentte sağlık, katılım, kent yönetimi ve planlaması ve kentlerde ekonomik kalkınma.⁴³¹

2008 yılında, Kentsel Şart'ta yer alan ilkelerin yeniden tanımlanması ve güncellenmesi hedefiyle,⁴³² Kongre tarafından Avrupa Kentsel Şartı 2 kabul edilmiştir. Bu Şart'ta özellikle sürdürülebilir kentler üzerine vurgu yapılmıştır. Eğitim, sağlık, kültür ve konut sektörüne yönelik hizmetlerin gelişimi ve kalitesi üzerinde durulmuştur. Bilginin önemi-bilgiye dayalı yenilikçi yaklaşımlar ve her bir kentin özgünlüğü ama aynı zamanda dayanışmanın kolektifliğine sahip olması, Şart'ta yer alan düzenlemeler arasındadır.⁴³³ Aslında bu Şart ile birlikte kentlerin sürdürülebilirliğinin kentli haklarına bağlı olduğuna yönelik görüşlerin ön plana çıkmaya başladığını ve bunun da farklı grupların katılımına dayalı dayanışmayla herkesin kentsel hizmetlere eşit bir şekilde erişimi çerçevesinde gerçekleştirilebileceğini görmekteyiz.

Kentli haklarının AB kapsamında ele alınışına örnek olarak ise Amsterdam Paketi ve AB Kentsel Ajandası'nı gösterebiliriz. Buna göre AB Kentsel Ajandası'nın AB ilkeleriyle uyumluluk hedeflerine erişim kapsamında, kentsel alanlar arasındaki sosyoekonomik uçurumları azaltmak için göçmen ve mültecilerle bütünleşme hava kalitesi, kentsel yoksulluk, barınma, döngüsel ekonomi, yerel ekonomilerde meslek ve beceriler, iklim adaptasyonu, enerji dönüşümü, kentsel mobilite, toprağın sürdürülebilir kullanımı, dijital geçiş, yenilikçi ve sorumlu kamu süreci başlıkları, temel eksenler olarak belirtilmiştir.⁴³⁴

Kentli hakları ve kentsel hizmetlere erişim konusu, uluslararası göç ile daha da ön plan çıkmaktadır, çünkü ister geçici ister kalıcı olsun, herkes kentsel fırsat ve olanaklardan yararlanma hakkına sahiptir.⁴³⁵ Nitekim kentli haklarına ilişkin

⁴³¹ Council of Europe, Congress of Local and Regional Authorities, **European Urban Charter Charter without the status of a convention**, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=887405&direct=true>, (30.04.2017).

⁴³² Ethem Kadri Pektaş ve Fehmi Akın, "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" Ve Türkiye", **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: XII, Sayı: II, 2010, s. 34.

⁴³³ Avrupa Konseyi, **Avrupa Kentsel Şartı – 2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto**, Mimarlar Odası, 2008.

⁴³⁴ EU, **Urban Agenda for the EU, Pact of Amsterdam**, 2016, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf, (30.04.2017).

⁴³⁵ Marcello Balbo, "International Migrants and the 'Right to the City'", **International Public Debates Urban Policies and the Right to the City**, UNESCO, Paris, 2006, s. 92.

bahsedilen düzenlemelerde de *herkesin* bahsedilen hakların öznesi olduğu belirtilmelidir. Konunun niteliğine bağlı olarak göçmen ve mültecilerin bu haklara erişimine yönelik farklı çerçeve politikalar oluşturulmaktadır. Örneğin AB Kentsel Ajandası, yerel topluluklara dayalı, barınma, kültürel entegrasyon, kamusal hizmetlere erişim, toplumsal bütünleşme, eğitim ve istihdam koşulları gelecek jenerasyonlar için fırsatlar, mekânsal ayırım ile ilgilenme üzerinden göçmen ve mültecilerle kentsel bütünleşme öngörmüştür. UNESCO'nun Mülteci ve Göçmenleri Ağırlayan Kentler raporu da göçmen ve mültecilere yönelik yönetişimin sağlanması için 12 maddelik çerçeve eylem planı çizmiştir⁴³⁶:

- Planlı hak ve değer temelli bir yaklaşım ile kent yönetiminin açıkça kapsayıcı ve bütünleştirici olduğunu belirtmesi.
- Hiçbir şekilde ayrımcılık olmaksızın göçmen ve mültecilere temel insani ve toplumsal hizmetlerin sağlanması
- Kent mevzuatı, planlama, politika ve uygulamada fırsat eşitliği ve ayrımcılık yasağı ile entegrasyon ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması.
- Ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile yasal süreçler ve uygulamalar üzerinden kampanya yürütmek.
- Kapsamlı kapsayıcı ve bütünleştirici politikalarla toplumsal fırsatlardan yararlanma konusunda denizenler⁴³⁷ olarak göçmen ve mültecilerin kentli haklarına sahip çıkmak.
- Kentleri farklılıkları yücelterek ele almak.
- Etkili kentsel yönetişimin yedi ilkesini sürece dâhil etmek (Kapsamlı, bilgi tabanlı, hak temelli ve toplumsal cinsiyete dikkat eden politikalar, hedefe yönelik politikalar, birimler arası koordinasyon, belirlenmiş odak noktaları, kentsel planlama ve değerlendirme).
- Göçmen ve mülteciler dâhil tüm paydaşların kent yönetiminin danışma, karar alma ve uygulama aşamalarında sürece dâhil edilmesi.
- Kentsel ve ulusal seviyeler arasında çok katmanlı yönetişim.
- Herkes için olan hizmetlerin finansa edilmesi ve toplumsal uyum.

⁴³⁶ UNESCO, **Cities Welcoming Refugees and Migrants**, UNESCO Paris, 2016, s. 40.

⁴³⁷ Denizen, belirli bir ülkenin vatandaşı olmayan ama belirli haklara sahip olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Oxford Living Dictionaries, **Denizen**, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/denizen>, (27.07.2017).

- Göçmen ve mültecilere yönelik medya ve halkla ilişkiler desteği.
- Tüm aktörler için her aşamada hesap verilebilir süreçler.

Göçmen ve mültecilerin kentle bütünleşmesine yönelik eylem planlarına ECCAR'ın (Irkçılığa Karşı Avrupa Şehirler Koalisyonu) şu 10 maddeden oluşan eylem planı da örnek olarak gösterilebilir:⁴³⁸ Irkçılığa karşı kent düzeyinde önlem alma, ırkçılık ve ayrımcılığı belediye süreçleri üzerinden değerlendirmek, ırkçılık ve ayrımcılık kurbanlarını desteklemek, daha fazla katılım ve daha iyi bilgilendirilmiş kent sakinleri, eşit fırsat pratiklerinin destekleyicisi olarak kent, işveren ve hizmet sağlayan olarak eşit hizmet sunan kent, barınmaya adil erişim, eğitim ile ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele, kültürel çeşitliliği destekleme, nefret suçları ve çatışmalar ile mücadele. Görüldüğü gibi ECCAR, özellikle ırkçılık ve ayrımcılık üzerinden göçmen ve mültecilerin önündeki engellerle mücadele etmektedir.

Göçmen ve mülteciler bağlamında kentli haklarını düşünebilmenin bir diğer yolu da, yaşam kalitesi göstergeleridir. Habitat 1'den beri kentteki temel hedefin aslında yaşam kalitesini sağlamak olduğu vurgulanmaktadır ve mülteci ve göçmenlerin yaşam kalitelerinin hedeflenmesi de kentli hakları için temel bir önem arz etmektedir. Yaşam kalitesi, küresel olarak arzulanan, ama şemsiye kavram olduğu için tanımlanması da güç bir hedeftir.⁴³⁹ OECD, yaşam kalitesi ve iyi olma halini; sağlık durumu, iş ve yaşam dengesi, eğitim ve beceriler, toplumsal bağlantılar, sivil katılım ve yönetim, çevresel kalite, kişisel güvenlik, öznel iyi olma üzerinden ölçmüştür.⁴⁴⁰ Bu kriterler de kentli hakları ile içi içe yer almaktadır. Yani kentli haklarının gerçekleşmesi, yaşam kalitesinin sağlanması ile doğru orantılıdır.

Sonuç olarak yerleşme, dolaşım, erişebilirlik, sağlık, eğitim, kültürel-sportif faaliyetler, elektrik ve su gibi kentsel altyapı hizmetlerine erişim ve kent yönetimine katılım gibi unsurlar⁴⁴¹, kentli hakları bağlamında ele alınması gereken kriterlerdir ve kentli haklarına herkesin sahip olduğu gerçeği göz önüne alındığında, bu kriterlere de dikkat edilmesi gerekli olmaktadır. Uluslararası düzenlemelerde yukarıdaki gibi

⁴³⁸ UNESCO, Cities Welcoming Refugees and Migrants, s. 67.

⁴³⁹ Mariano Rojas, "The Measurement of Quality of Life: Conceptualization Comes First, A Four-Qualities-of-Life Conceptual Framework and an Illustration to Latin America", **Measuring subjective well-being: an opportunity for National Statistical Offices?**, ISQOLS Conference: Measures and goals for the progress of societies, Floransa, 23-24 Temmuz 2009, s. 4.

⁴⁴⁰ OECD 'nin kriterlerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. OECD, "Quality of Life", **Compendium of OECD Well-Being Indicators**, 2011, <http://www.oecd.org/std/47918063.pdf>, (01.05.2017).

⁴⁴¹ Akkoyunlu Ertan ve Ertan, s. 68-69.

açıklanan kentsel hizmetlere erişim konusunun, Türk mevzuatında ve İzmir özelinde nasıl gerçekleştirildiği, yeri geldikçe bundan sonraki başlıklarda belirtilecektir.

2.4. TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİ YAPILANMASINDA MÜLTECİLER/SİĞİNMA ARAYANLAR

2.4.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun beşinci kısmında kuruluş, yetkiler görev ve teşkilatlanma konularında düzenlenen ve bu kısmın söz konusu Kanunun 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlandığı anda yürürlüğe girmesiyle kurulan⁴⁴² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 29.maddesinde ve YUKK’un 103.maddesinde belirtildiği gibi, İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir bağlı kuruluş⁴⁴³ olarak idari teşkilatlanmadaki yerini almıştır.

YUKK’un 103.maddesinde GİGM’in temel amaçları olarak göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmelerine ilişkin işlem ve eylemler, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek olarak sıralanmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri ise bir sonraki maddede (madde 104) sıralanmıştır. Burada tek tek madde yer alan görevler sayılmayacak olsa da bu görevler şu şekilde gruplandırılabilir: Göç politikasına yönelik genel stratejiler, insan ticareti mağdurlarına yönelik görevler, vatansız kişilere yönelik görevler, uyum süreçlerine ilişkin görevler, geçici korumaya ilişkin görevler, diğer kurumlar arasında

⁴⁴² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Yürürlüğe Girdi**, 2015 http://www.goc.gov.tr/icerik6/6458-sayili-yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanunu-yururluge-girdi_350_361_607_icerik, (01.05.2017).

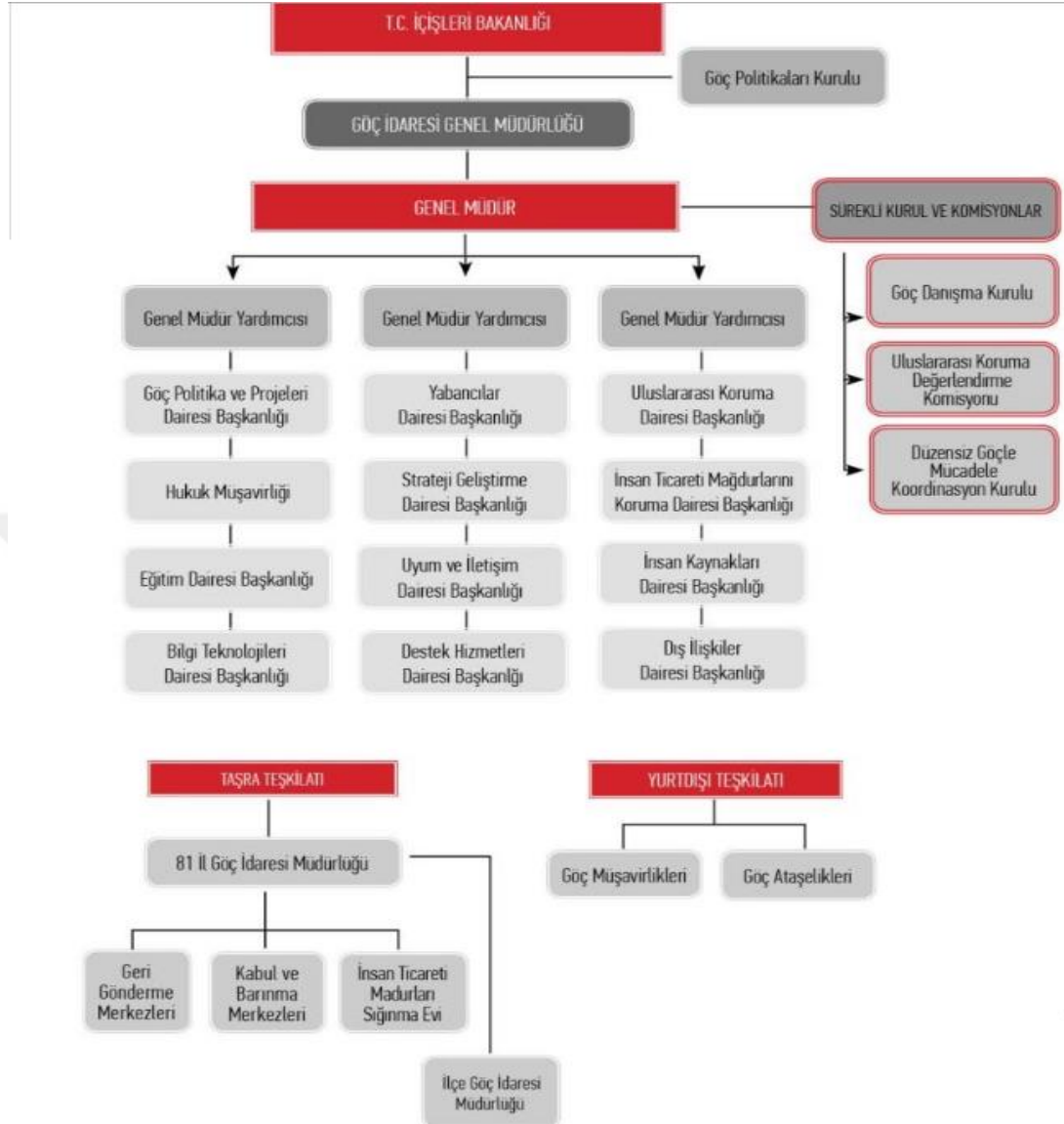
⁴⁴³ 3046 sayılı Kanunun 10.maddesine göre *Bağlı kuruluşlar bakanlığın hizmet ve görev alanına giren ana hizmetleri yürütmek üzere, bakanlığa bağlı olarak özel kanunla kurulan, genel bütçe içinde ayrı bütçeli veya katma bütçeli veya özel bütçeli kuruluşlardır.* Mevzuat Bilgi Sistemi, **Bakanlıkların Kuruluş Ve Görev Esasları Hakkında 174 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle 13/12/1983 Gün ve 174 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3046.pdf>, (26.07.2017).

koordinasyonun sağlanması, G Politikaları Kuruluna sekterlik hizmetleri sağlamak ve kanunla verilen diğer görevler. Bu noktada parantez aıp, görevlerde geçici korumanın özel olarak sayılmasına rağmen, mülteci kelimesinin söz konusu maddede geçmediğine dikkat çekmek gerekir. Bu, mltecilerdense geçici koruma uygulamasının Kanun tarafından ön plana aldığının işaretlerinden biridir ve Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye'nin koyduğu coğrafı çekince çerçevesinde açıklanabilir.

Kanunun 106.maddesinde belirtildiği gibi G İdaresi Genel Müdürlüğü, merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatından oluşmaktadır. Genel Müdürlüğün web sitesinde taşra teşkilatları Şekil 5'te gösterilmektedir.

Şekil 5: GİGM Teşkilat Şeması

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Teşkilat Şeması**, 2017, http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281_icerik, (26.02.2017).

YUKK madde 109’da da belirtildiği gibi, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı kurabilme yetkisine de sahiptir. Nitekim 18 Mayıs 2015’te, yani Genel Müdürlüğün kurulmasından yaklaşık iki yıl sonra İl Göç İdaresi Müdürlükleri İl Emniyet Müdürlükleri Yabancılar Şube Müdürlüğünün işlemlerini devralmış, böylece Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğünden taşra görevlerini devralmıştır. 3152 Sayılı Kanunda belirtildiği gibi, Emniyet Genel Müdürlüğü de aslında İçişleri Bakanlığı’na bağlı kuruluştur, yani görev tanımları

hala İçişleri Bakanlığı içerisinde. Bu devir ile aynı zamanda randevulu e-ikamet sistemi de getirilmiş ve randevu ile İl Göç İdareleri ikamet işlemlerini yapmaya başlamıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Göç İdaresinin kurulması ve görevlerini Emniyet Genel Müdürlüğünden devralması, Türkiye’de göç yönetiminin sivilleşmeye başladığının işaretidir. 2013 yılı AB Komisyonu Türkiye ilerleme raporunda, “*Yabancılar ile ilgilenmek üzere sivil bir kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulması, bu alanda şimdiye kadar takip edilen güvenlik odaklı yaklaşımın değiştiğine işaret etmektedir*”⁴⁴⁴ tespiti yer almaktadır. Gene daha önce belirtilen bir diğer husus olan YUKK ve göç konusunda uygulanacak politik araçların Avrupalılaşması hususu, sürecin bir diğer boyutudur. Yani Türkiye’nin göç politikası hem sivilleşmekte hem de Avrupalılaşmaktadır ama Avrupa’nın göç politikalarının güvenlik odaklı olduğu düşünüldüğünde, artık göç konusunda temel aktörün Emniyet Genel Müdürlüğü yerinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olması, sürecin “güvenlik odaklı sivilleştiğini” göstermektedir

İzmir ilindeki İl Göç İdaresi Müdürlüğü de, yukarıda anlatılan Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatını kurma sürecinde, Kemeraltı’nda kurulmuştur. Yukarıda açıklanan Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne ilişkin temel görevleri İzmir ili çapında yerine getirmektedir. İzmir ilinin kıyı ve sınır kenti olması nedeniyle düzensiz göçlere karşı özel olarak güvenlik arttırımına sebep olmuştur. Bu amaçla Emniyet, Sahil Güvenlik ve Jandarma, söz konusu kurumun paydaşları olarak yer almaktadır. Ayrıca Nüfus Müdürlüğü (MERNİS), Kaymakamlıklar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da kurumun paydaşları arasında yer almaktadır.

2.4.2. Göç Yönetimi ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

Hem göç yönetimi hem de afet yönetimi disiplinleri arasında çalışılan konular ve metodoloji bakımından göz önüne alınması gereken ortak noktalar bulunmakta olduğu gibi, ayrıca afetler politik süreçlerle etkileşime geçerek politik dengesizliklere

⁴⁴⁴ Avrupa Komisyonu, **Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel, 2013, http://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, (30.06.2017). s. 65.

sebeup olmakta, var olan politik dengesizlikler de afetlerin etkisini güçlendirmektedir. Bu politik dengesizlikler ve yaşanılan toplumsal sorunlar içerisinde yer alan konulardan biri olan g, özellikle de “zorunlu g” terimi, “afet” terimi gibi birçok çevresel ve toplumsal süreçlerde gözlemlenen değişkenleri açıklamakta kullanılmaktadır. Afet ve zorunlu göç çalışmaları arasındaki ortaklık, her iki alanında yerinden edilme, olay sonrası zorluklarla başa çıkma ve yeni bir çevreye uyum (bu yeni evre, afet dâhil çeşitli sebeplerle gerçekleştirilen g sebebiyle yerleşilen yeni bir evre veya afet sonrası aynı yerdeki fakat farklılaşmış aynı evre olabilmektedir), barınma ve çalışma imknlarının kaybı gibi acil müdahale gerektiren konuları ile ilgilenmelerinde görülmektedir.⁴⁴⁵

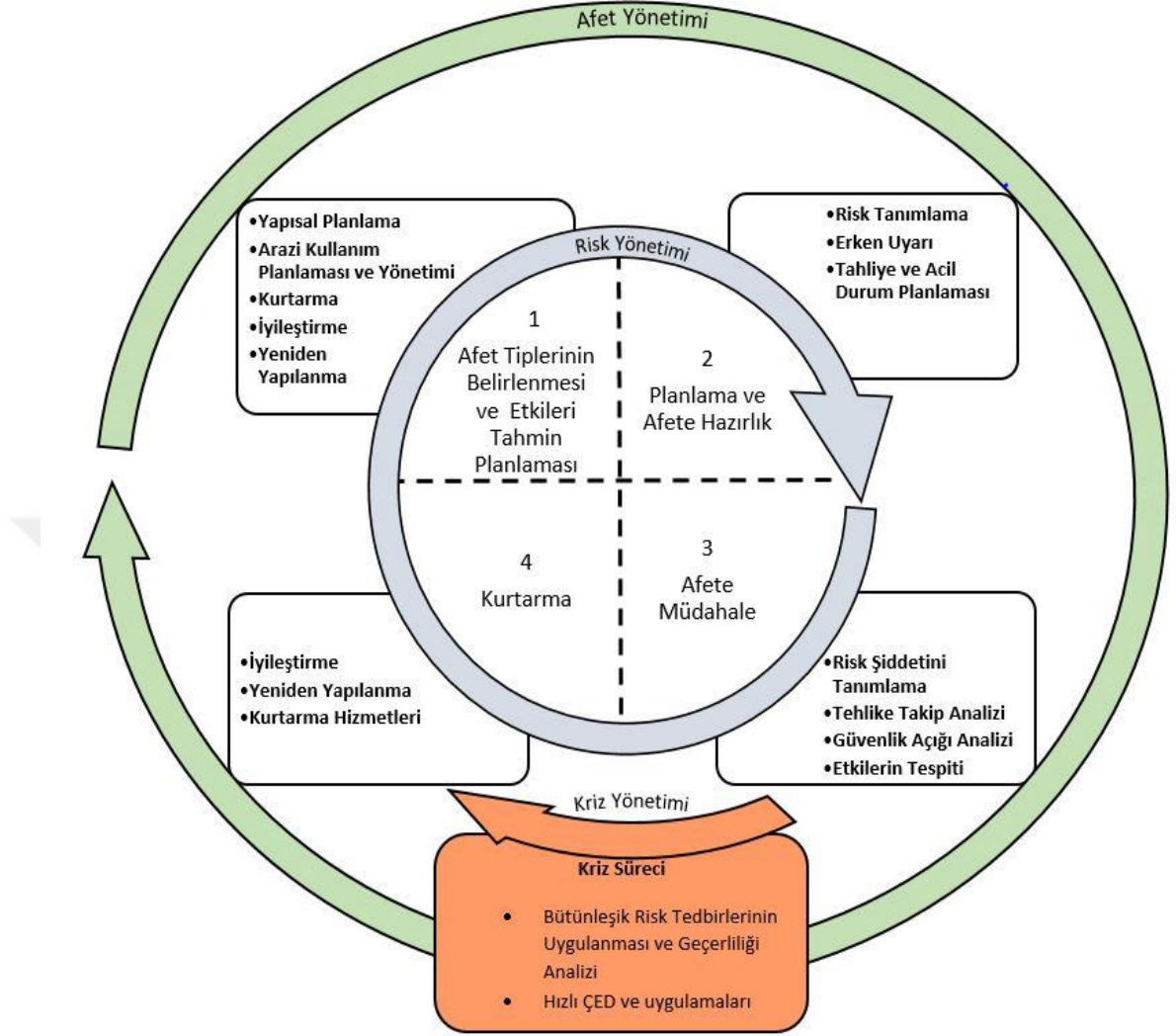
Zorunlu gler ile toplumsal aidiyetler parçalanmakta, insani ve kalkınmacı bir yaklaşımla acil bir Şekilde karar alma mekanizmalarını devreye sokmak gerekmektedir.⁴⁴⁶ Nitekim afet yönetimi sadece olay anı ile değil, olay öncesi ve sonrası ile toparlanma ve yeniden düzenleme aşamalarını da tanımlamaktadır.⁴⁴⁷ Afet yönetiminin bir durumla ilgili hangi aşamaları kapsadığı, Şekil 6’da net bir Şekilde gösterilmektedir.

⁴⁴⁵Anthony Oliver-Smith, “Disasters and Forced Migration in the 21st Century”, **Understanding Katrina**, 2006, <http://understandingkatrina.ssrc.org/Oliver-Smith/>, (01.05.2017).

⁴⁴⁶International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, “World Disasters Report 2012 - Focus on forced migration and displacement”, **Basın Bülteni**, 2012 <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2012---focus-on-forced-migration-and-displacement/>, (01.05.2017).

⁴⁴⁷Anthony Oliver-Smith, “Disasters and Forced Migration in the 21st Century”, **Understanding Katrina**, 2006, <http://understandingkatrina.ssrc.org/Oliver-Smith/>, (01.05.2017).

Şekil 6: Afet Yönetimi Döngüsü

Kaynak: Zerrin Toprak Karaman, “Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme”, **Bütünleşik Afet Yönetimi**, 2. Baskı, (Ed. Zerrin Toprak Karaman ve Asuman Altay), Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2017, s. 4.

Afet yönetimi, sadece olay sırasındaki durumla değil (kriz), aynı zamanda olay öncesi hazırlık aşamasıyla (risk) da ilgilenmektedir. UNHCR de, mültecilerin acil durumlarına yönelik hem risk hem de kriz analizlerine dayalı olarak; önceden hazırlık yani risk için içerik analizinin, planlamanın, süreçteki eksikliklerin tespitinin, paydaşlıklar ve ortaklıklar kurma ile eşgüdümün ve kaynak dağılımının

önemini vurgulamış, ayrıca STK'ların da sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁸

Zorunlu göçün yönetilmesi ve acil yardımlarda, afet yönetimi kapsamında hareket edilirken yerel ve ulusal çıkarlar ile insani yardım uygulamaları konusunda etik ikilemlerde kalındığı zaman, bu gibi durumlarda takip edilmesi gereken bazı stratejiler önerilmiştir. Bunlar;⁴⁴⁹

- Kapsamlı bilgi ve uluslararası insani ve mülteci hukukunun yayılımı,
- Farklı tarafların politik ve askeri gündemlerine yönelik derinden bir anlayış,
- Güvenilir olma ve partizan olmama,
- İyi sunulan ve yüksek ölçüde güvenilir ilk elden bilgiye sahip olma,
- Yerel ve uluslararası medyanın akılcı kullanımı,
- Kararları mobilize edip anlaşma yaratabilmek için bir ağ kurmak olarak sıralanabilir.

İşte Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) da, daha önce Türkiye'de yer alan kriz odaklı zihniyeti risk odaklılığa çevirmek amacıyla, afetlerle ilgili koordinasyonun gerekli olması ve bu konuda tek bir kuruma olan ihtiyaç sebebiyle 2009 yılında 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuştur.⁴⁵⁰ Hem hazırlık hem de koordinasyona yönelik bu vurgu da, bütünlük afet yönetimi yaklaşımı ile ilgilidir. AFAD'ın misyonu olan "Beklemeye hazırız" ifadesi ve vizyonunda yer alan koordinatör bir kurum olmaya yönelik vurguda da AFAD'ın bu yaklaşımı hedeflediğini ortaya koymaktadır.⁴⁵¹ AFAD'ın teşkilat şeması, web sitesinde belirtildiği şekliyle, Şekil 7'de gösterilmektedir.

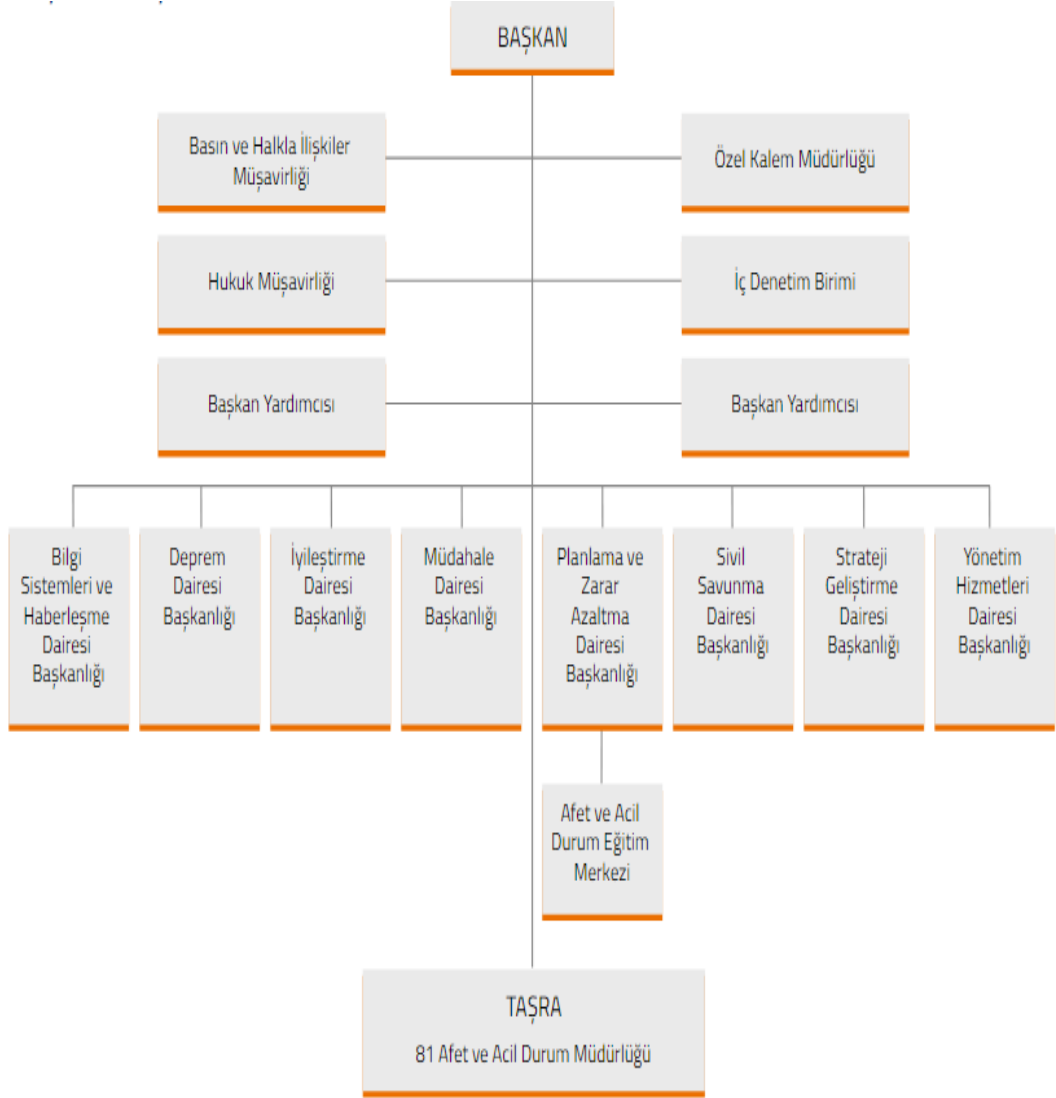
⁴⁴⁸ UNHCR, "Preparedness Package for Refugee Emergencies (PPRE)" **Emergency Handbook**, <https://emergency.unhcr.org/entry/55576/preparedness-package-for-refugee-emergencies-ppre>, (01.05.2017).

⁴⁴⁹ Eva Jensen, InterWorks, **Disaster Management Ethics**, Disaster Management Training Programme, 1997, <http://www.disaster-info.net/lideres/spanish/mexico/biblio/eng/doc13980.pdf>, (01.05.2017), s. 25.

⁴⁵⁰ T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **AFAD Hakkında**, <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkında>, (01.05.2017).

⁴⁵¹ T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **Misyon ve Vizyon**, <https://www.afad.gov.tr/tr/2288/Misyon-ve-Vizyon>, (01.05.2017).

Şekil 7: AFAD Teşkilat Şeması

Kaynak: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **Teşkilat Şeması**, <https://www.afad.gov.tr/tr/2218/Teskilat-Semasi>, (26.07.2017).

Ayrıca Nisan 2017’de İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi Yönergesi’nin⁴⁵² de İçişleri Bakanlığı, bağlı kuruluşlar, valilikler ve diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında bütünleşik bir

⁴⁵² T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi, **T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi Yönergesi**, 2017, <http://www.icisleriafad.gov.tr/kurumlar/icisleriafad.gov.tr/ONAYLI%20GAMER%20Y%C3%96NERGES%C4%B0-11.04.2017-1530%20.pdf>, (08.08.2017).

biçimde koordinasyon ve işbirliği içerisinde acil durumlara ilişkin hizmetlerini yerine getirmesi ile de Türkiye'nin güvenlik ve acil durumlara ilişkin politikalarında kurumlar arası ortak çalışmaların gündeme getirildiği belirtilmelidir.

Afet ve Acil Durum Merkezleri Yönetmeliği'nin 6.maddesine göre, meydana gelen veya gelmesi muhtemel, büyük ölçekli iltica ve nüfus hareketlilikleri, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi'nin yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Afet ve Acil Durum Başkanlığı 2014/4 Genelgesi de buradan hareketle, AFAD Başkanı'nın Başbakan adına bu konuyla ilgili koordinasyon ve iş birliğini sağlamaktan sorumlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 26.maddesinde de söz konusu konuya ilişkin kamu hizmetlerinin AFAD koordinasyonunda yürütüldüğü ifade edilmiştir.

Genelge, yükümlülüklerini (Kayıt olma gibi) yerine getirmeyenlerin eğitim, bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korunma ile acil sağlık hizmetleri dışındaki hizmetlere erişemeyeceğini belirtmekte, genel olarak haklara yönelik düzenlemeleri sırayla vermektedir. Genel olarak ise geçici koruma altındakilerin sağlık hizmetlerinin SGK Başkanlığı genel sağlık hizmetleri kapsamında karşılanacağı, bedellerin de bu alanda genel sağlık sigortalılar için düzenlenmiş bedelleri aşamayacağı belirtilmiştir. Bu kişilerin kayıtlı oldukları ilde tedavi olmaları ve önce birinci basamak, daha sonra ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarında tedavi hizmeti alabilecekleri belirtilmiştir. Bunun anlamı bu kişilerin önce aile hekimi/sağlık ocağına, daha sonrasında hastanelere gidebileceğidir. 1 Temmuz 2015 tarihindeki bir protokol ile, AFAD afet ve acil durum faaliyetleri ödeneğinden Sağlık Bakanlığına aktarılan ödenekler ile bu kişilerin tedavi masrafları karşılanmaya başlanmıştır. Eğitim konusunda ise, gene kayıtlı illerde eğitim alınabileceği belirtilen geçici koruma altındakilere yönelik eğitim planlamalarının MEB tarafından yapıldığı, ayrıca Valilikler tarafından yoğun oldukları illerde geçici eğitim merkezleri kurulabileceği belirtilmektedir. Çalışma konusunda ise, genelge Bakanlar Kurulu ile belirlenecek sektörlerde iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurulabileceği belirtilmiştir. Refakatsiz çocuklar, engelliler ve özel ihtiyaç sahipleri gibi geçici koruma altındakilere yönelik sosyal yardımlardan ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sorumlu olduğu, genelgede yer alan başlıklardandır.

İzmir’de, geçici barınma merkezleri bulunmamaktadır ve dolayısıyla AFAD’ın doğrudan kentteki sığınmacılara yönelik idari girişimi yoktur. 2015 yılında dönemin AFAD başkanı Fuat Oktay, İzmir’deki Suriyelilerin yoğunlaşması üzerine durumla ilgili görüşmeler yapmak için İzmir’e gelmişti.⁴⁵³ O sırada Basmane’de yoğunlaşan ve barınma sorunları hat safhada olan Suriyelilere, eğer barınma sıkıntısı çekiyorlarsa Türkiye’nin güneydoğusundaki kamplara aktarılacakları teklif edilmiştir. Yukarıda, Frontex Raporunda, 2015 yılının en yoğun Suriyeli sığınmacı hareketliliğinin yaşandığı yıl olduğu gösterilmiştir. AFAD, barınma merkezlerinden sorumlu olduğu için, bu kişilerin barınmaya yönelik sorunlarının bu şekilde çözülmesini teklif etmiştir, doğrudan İzmir’deki barınmalarıyla ilgili sorumlu değildir. Günümüzde ise İzmir AFAD İl Müdürlüğünün Suriyelilere ilişkin tek ve en temel hizmeti, bu kişilerin reçeteli aldıkları ilaçların masraflarının karşılanmasını sağlamaktır. Sonuç olarak, her ne kadar göç konusu Türkiye’nin idare yapısı içerisinde AFAD Teşkilatı içerisinde de ele alınmaya başlanmışsa da, İzmir’deki idari teşkilatlanmada göç konusunda AFAD doğrudan belirleyici bir aktör değildir.

2.4.3. Belediyeler

Zorunlu göçe yönelik sorunların insan hakları temelinde çözülmesinde, kentli hakları kavramının anahtar bir rol oynayabileceği yukarıda belirtilmişti. Bu nedenle kentli haklarının gerçekleştirilmesinde ve kentsel hizmetlere erişimde yerel yönetimlere/belediyelere önemli roller düşmektedir. Nitekim 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 13.maddesinde “*Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.*”⁴⁵⁴ denilerek vatandaş ve yabancı ayrımı yapılmadan Türkiye’deki belediyelerde kentsel hizmetlere erişimin insan hakları ve eşitlik kapsamında hemşehri hukuku çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği kanun metninde

⁴⁵³ T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **AFAD Başkanı Dr. Fuat Oktay İzmir’de Suriyeliler İle Görüştü**, 07.08.2015, <https://www.afad.gov.tr/tr/1409/AFAD-Baskani-Dr-Fuat-Oktay-Izmirde-Suriyeliler-Ile-Gorustu>, (27.07.2015).

⁴⁵⁴ Mevzuat Bilgi Sistemi, **Belediye Kanunu**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, (27.07.2017).

vurgulanmıştır. Bu açıdan bu maddenin lafzı, kentsel hizmetlere erişim hakkı kavramının ruhuna ve göçmenlerin/mültecilerin bu hak üzerinden kentte yer edinebilmelerine uygun bir zemin hazırlamaktadır.

Her ne kadar hemşehrilik hukuku Kanun kapsamında yer alıyor olsa da, bu uygulama İzmir’de, özellikle sığınmacılar nezdinde, ne kadar hâkimdir? Bu soruya cevap verebilmek için belediyenin uygulamalarına bakmak gereklidir. Özellikle Suriyeli sığınmacılar nezdinde İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin tek uygulaması olarak “Süt Kuzusu” projesi ön plana çıkmaktadır.⁴⁵⁵ Bu proje ile Belediye, İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü aracılığıyla vatandaş-yabancı ayrımı yapmadan çocuklara süt dağıtımını yapmaktadır. Uygulama ilk olarak Konak’ta başlatılmıştır ve adreslere göre dağıtımlar gerçekleştirilmektedir.

Konak Kent Konseyi çapında oluşturulan ve tarafımın da üyesi olduğu Mülteciler Meclisi’nin çalışmalarını da bu noktada anmak gerekir. Söz konusu meclis, Türkiye’nin ilk mülteciler meclisi ünvanına sahiptir⁴⁵⁶ ve kent çapında farkındalık etkinlikleri düzenlemektedir.⁴⁵⁷

2.4.4. Muhtarlar

Sığınmacıların özel ihtiyaçlarının giderilmesinde ve yaşadıkları mahallelerdeki sorunların çözümünde mahalle muhtarları stratejik bir öneme sahiptir. Ayrıca muhtarlar, bu kişilerin herhangi bir sıkıntı yaşadıklarında doğrudan muhatap oldukları için onların durumlarıyla ilgili tespitleri de ilk elden yapmaktadırlar. Dolayısıyla mahalle muhtarları İzmir’deki sığınma arayanlar/mülteciler için önemli aktörler arasındadırlar.

Mahalle muhtarlarının görevleri, genel olarak 1944 tarih ve 4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun’da toplanmıştır. Bu kanuna göre mahalle muhtar ve ihtiyar heyetinin göreceği işler, ilgili kanunlara göre listelenmiştir. Buna göre mahalle muhtarları Nüfus Kanunu, Askerlik

⁴⁵⁵ Hürriyet, **Suriyeli çocuklar da 'Süt Kuzusu' projesine alındı**, 19.03.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-cocuklar-da-sut-kuzusu-projesine-ali-40399833>, (27.07.2017).

⁴⁵⁶ Konak Kent Konseyi, **Türkiye' nin İlk Mülteci Meclisi Konak Kent Konseyinde Kuruldu!**, 19.12.2016, <http://www.konakkentkonseyi.org/news.php?isl=38>, (27.07.2017)

⁴⁵⁷ Bir örneği için bkz. Konak Kent Konseyi, **20 Haziran Dünya Mülteciler Günü**, 22.06.2017, <http://www.konakkentkonseyi.org/news.php?isl=60>, (27.07.2017).

Kanunu, Şose ve Köprüler Kanunu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Hayvan Sirkatinin Men'i Hakkındaki Kanun, Veraset Ve İntikal Vergisi Kanunu, Tahsili Emval Kanunu, Muzur Hayvanların İtlafı Hakkındaki Kanun, Belediye Kanunu⁴⁵⁸, Tedrisatı İptidaiye Kararnamesi, Kadastro Ve Tapu Tahriri Kanunu İle Tapu Kanunu Hükümlerine göre, belirli işler görmekte yükümlü kılınmışlardır. Bunun yanında söz konusu kanun, herhangi bir kanuna atıf olmaksızın şu beş konuda da mahalle muhtarlarını görevli kılmıştır;

- *Mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahıslar hakkında zabıtaya haber vermek;*
- *İnsan ve hayvanlara arız olan salgın ve bulaşıcı hastalıkların ve nebatata hasar veren haşerelerin zuhurunu haber aldığı gün Hükümete bildirmek;*
- *Yardıma muhtaç olanlara fakirlik ihtiyaç ilmühaberleri vermek;*
- *Mahallede sakin olanlar hakkında resmi müesseselerce istenilen hüsnühal varakalarını tanzim ve ikametgah senedi tasdik etmek;*
- *İcra Vekilleri Heyetince, halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve amme hizmetlerini kolaylaştırmak üzere karar altına, alınacak işlerden o mahalleye taallük eden kısımları tatbik etmek.*

Bu görevler, mahallenin güvenliği, esenliği ve sağlığı açısından mahalle muhtarını stratejik bir öneme haiz kılmaktadır. Nitekim bu sebeple Konak Kent Konseyi Mülteciler Meclisi de muhtarları stratejik ortak olarak görmüş ve meclisin çalışmalarına entegre edilmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁴⁵⁹

Çalışmamız sırasında mülakat yaptığımız, Arapça dilini konuşabilen Etiler Mahallesi Muhtarı Talim Çoban, Suriyeli sığınmacılara yönelik görevlerini şu şekilde sıralamıştır;

- *İkametgah belgesi vermek (Sığınmacılar ikametgah belgesini özellikle kayıtlı olma şartına bağlı olarak yapılan yardımlarda kullanmaktadırlar),*

⁴⁵⁸ Kanun'da 1580 Sayılı Belediye Kanunu'na atıf verilmektedir. Günümüzdeki 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda ise muhtarın görevleri, *mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak* olarak sıralanmıştır.

⁴⁵⁹ Konak Kent Konseyi, 19.12.2016

- Yardım kuruluşlarının yardımlarını getirmek ve dağıtmak,
- Sığınmacıları sağlık kuruluşlarına yönlendirmek,
- Doktor gibi sığınmacıların iletişim kurması gereken kişiler için, derdini anlatamayanların derdini yazılı hale getirmek.

Görüldüğü gibi bu görevler, genellikle sığınmacıların yardım ihtiyaçları çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sığınmacılar ilişkin işlerin yoğunluğu, mahalle bazında değişiklik gösterebilir. Sonuç olarak bu tablo, özellikle sığınmacıların ikametgah durumları ve yardıma erişimleri konusunda muhtarın kilit bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4.5. Sivil Toplum Kuruluşları

Bazı sivil toplum kuruluşları da gerçekleştirdikleri faaliyetler çevresinde İzmir'deki mültecilerin/sığınma arayanların durumlarına yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Bu sivil toplum kuruluşlarından bazıları şu şekilde sıralanabilir;

- Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)
- Af Örgütü İzmir Aktivist Grubu
- Halkların Köprüsü Derneği
- İnsan Hakları Derneği
- IYTE TOG Projesi
- İzmir Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği
- Mazlum-Der
- Médecins Du Monde – Yer Yüzü Doktorları
- Protestan Kiliseler Derneği
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)
- Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği
- Türk Psikologlar Derneği İzmir Şubesi
- Uluslararası Türkmen Strateji ve Düşünce Derneği

Aynı zamanda mültecilerle ilgili çalışmalarını başlatan Türkiye'deki ilk kent konseyi olan Karabağlar Kent Konseyi de ortak projelerle STK'lar ve belediyeler

arasında işbirlikleri oluşturarak yönetim felsefesine hizmet etmektedir.⁴⁶⁰ Konak Kent Konseyi'nin de Türkiye'deki ilk mülteci meclisini oluşturduğundan yukarıda bahsedilmişti. Sivil toplum kuruluşuna göre değişiklik gösterebilse de, dernekler genel olarak mültecilere erzak/giyim yardımı, hukuki statülerine ve haklarına yönelik gelişmeler-hukuki yardım, konuya ilişkin farkındalık çalışmaları, sosyal etkinlikler, dil eğitimi, psikolojik danışmanlık, sağlık hizmetleri, raporlama faaliyetleri gibi çeşitli alanlarda faaliyet göstererek mülteciler/sığınma arayanlara çeşitli yönlerden destek olmaktadır.

⁴⁶⁰ Mültecilerle Dayanışma Derneği, **Karabağlar Kent Konseyi**, <http://multeci.info/ngo/karabaglar-kent-konseyi/>, (08.08.2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DIŞ GÖÇLE GELEN NÜFUS HAREKETLİLİĞİNİN SURIYELİ SIĞINMA
ARAYANLAR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: İZMİR-BASMANE
ÖRNEĞİ (ETİLER MAHALLESİ)

3.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ

Bu bölümün başında öncelikle araştırmanın nesnesi ve bu nesneye ulaşmada nasıl bir metot izlendiğine yönelik açıklamalarda bulunulacaktır.

3.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu, bir kıyı kent olan İzmir'in Basmane semtindeki Suriyeli sığınmacıların demografik profillerini çıkarmak ve bu bilgilerle beraber kentteki durumlarını analiz etmektir. Bu bağlamda araştırma, temel olarak kent ve sığınmacılar arasındaki ilişkiyi İzmir kentinin ve Basmane semtinin özelliklerini de dikkate alarak konu edinmektedir.

Araştırmanın amacı, Basmane'deki Suriyeli sığınmacıların durumlarının tespitinden hareketle, konuya ilişkin sorun alanlarını ortaya koymak ve olası çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma, söz konusu hedefe ulaşırken bir yandan da bu kapsamda daha önceki bölümlerde anlatılmış olan teorik bilgilerin ve hukuki düzenlemelerin bu çalışma üzerinde somutlaştırılmasını da hedeflemektedir.

3.1.2.Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları

Araştırmanın evreni, Türkiye'deki kıyı kentlerde yaşayan sığınma arayanlardır. Araştırmanın örnekleme ise, İzmir'in Basmane semtine yaşayan Suriyeli sığınmacılar olarak belirlenmiştir. Bu nedenle tarihi Basmane semtini kapsayan Etiler Mahallesi'ndeki, mahalle muhtarının aktardığına göre ortalama 4-5 çocuklu 100-150 Suriyeli aile, araştırmanın örnekleme olarak seçilmiştir. Kartopu örnekleme seçim metodu ile Basmane Senti Etiler Mahallesi'nde 220 Suriyeli sığınmacıya ulaşılarak yerelde kamusal hizmetlere erişimlerdeki memnuniyet derecesini ölçen

anket uygulaması yapılmıştır. Anket uygulaması, Türkçe ve Arapça dillerinde, 20 Mayıs 2017- 2 Temmuz 2017 tarihleri arasında yürütülmüştür. 8 adet anketin cevapların eksikliği nedeniyle kapsam dışı bırakılması sonucunda toplam 212 adet anket, değerlendirilmek üzere araştırma kapsamına alınmıştır. Anket uygulamasının yanında, mahallenin ve mahallelinin gözlem tekniği ile incelenmesi ile de araştırma bulguları zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

EK-1 ve EK-2’de görülebileceği gibi anket, 7 adet demografik ve 33 adet sosyo-ekonomik veri toplamayı hedefleyen sorulardan oluşmaktadır. Anket soruları, likert ölçeği tipi değerlendirme soruları, açık uçlu sorular, birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği sorular gibi çok farklı soru tiplerini içermektedir. Aslında bu farklı soru tiplerine çalışmada yer verme zorunluluğu, araştırma konusunun çok boyutlu yapısı ile ilgilidir. Sorular, durum tespiti yapabilmeye ilişkindir. 40 numaralı soruda ise gelecek projeksiyonlarına yönelik bilgiye ulaşılması hedeflenmiştir.

Anket sorularından ikisi, araştırma kapsamından çıkartılmıştır. 36.soruda, katılımcılar tarafından cevaplama sıkıntıları yaşanmış ve soru, saha çalışmasının ilk gününden sonra analizden çıkartılmıştır. 13.soru ise, güvenilirlik analizinden düşük puan alması nedeniyle kapsam dışı bırakılmıştır. Güvenilirlik analizi, likert ölçeği ile hazırlanmış 13 adet soruya uygulanmıştır ve Cronbach’s Alpha değeri ,706 olarak ölçülmüştür. Bu açıdan *likert ölçeği ile hazırlanmış 13 adet soru için iç tutarlılık kabul edilir düzeydedir.*⁴⁶¹ Bulguların tasnif edilip tablolaştırılmasında SPSS Version 24 programı kullanılmıştır. Tablolar, araştırma konusuna uygun olacak bir biçimde frekans ve çapraz tablolar biçiminde oluşturulmuştur.

Araştırmanın en önemli kısıtı, Tablo 7’de görüleceği üzere, kadın katılımcıların oransal olarak erkeklerden daha az olmasıdır. Araştırmanın daha çok nicel yöntemlere dayanması, nicel yöntemin getirebileceği katkılar yönüyle bir kısıntı oluşturmuştur.⁴⁶²

⁴⁶¹ Statistics How To, Cronbach’s Alpha: Simple Definition, Use and Interpretation, 2014, <http://www.statisticshowto.com/cronbachs-alpha-spss/>, (28.07.2017).

⁴⁶² Nicel ve nitel araştırma hakkında bkz. Neuman, s.233. Göç çalışmalarında anket kullanımındaki kısıtlılıklara ilişkin bkz. Belkıs Kümbetoğlu, “Göç Çalışmalarında Nasıl? Sorusu”, **Küreselleşme Çağında Göç**, (Der. S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 53-57.

3.2.ARAŞTIRMA ALANI VE ARAŞTIRMA ALANININ TARİHİ

Bu bölümde, araştırmanın alanı kısaca tanıtılacak ve alanın dinamiklerini daha iyi kavrayabilmek için araştırma alanının tarihçesi irdelenecektir.

3.2.1. Araştırmanın Alanı

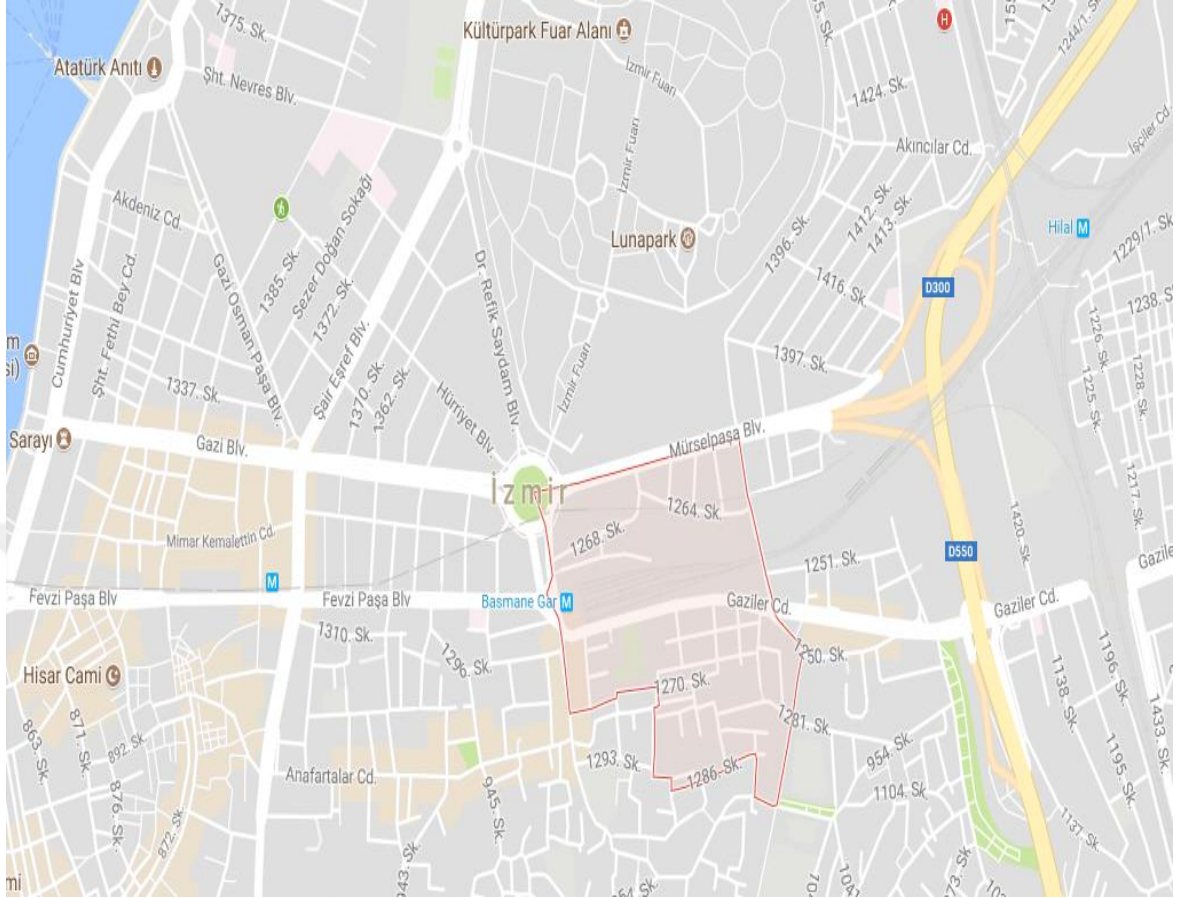
Araştırma alanı olarak, Şekil 8’de İzmir kent merkezindeki konumu gösterilmiş olan Etiler Mahallesi seçilmiştir. Nüfusu, 2016 yılında 1.977 olarak sayılmıştır.⁴⁶³ Mahalle, tarihsel Basmane bölgesinin tam üzerinde konumlanmıştır.

İzmir’in tam olarak merkezinde bulunan mahalle, Basmane’nin tarihsel mirasını sahiplendiği için, birçok tarihsel ve kültürel mirasa da ev sahipliği yapmaktadır. Mahallenin geçmişi, aşağıda anlatılan Basmane’nin geçmişine yönelik açıklamalarda yer almaktadır.

Mahalledeki ekonomik sektörler, serbest meslek-esnaf dükkanları ve işportacılık biçiminde özetlenebilir. Çalışma sırasında Suriyelilerin de bu sektörlerde istiham edildiği, hatta kendi dükkanlarını da açabildikleri gözlemlenmiştir.

⁴⁶³ Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları, **İzmir Konak Etiler Mahallesi Nüfusu**, <http://www.nufusune.com/41194-izmir-konak-etiler-mahallesi-nufusu>, (26.07.2017).

Şekil 8: Etiler Mahallesi (Kırmızı alan)

Kaynak: Google Maps, <https://www.google.com.tr/maps/place/Etiler+Mahallesi,+35360+Konak%2F%C4%B0zmir/@38.4223842,27.1419631,16z/data=!4m5!3m4!1s0x14bbd8f3b9433627:0xb1b0b469e83a976c!8m2!3d38.4218627!4d27.1463285>, (24.07.2017).

3.2.2.Araştırma Alanının Tarihi: Geçmişten Günümüze Basmane'nin Geçirdiği Dönüşümler

İzmir'in Basmane semti olarak anılan bölgesi, antik dönemlerden bu yana çok farklı dönüşümler geçirmiştir. Bu dönüşümlerin etkisi de antik dönemden günümüze kadar gelen ve hala Basmane'de görülmesi mümkün olan birçok tarihi eserde görebilmek mümkündür.⁴⁶⁴ Basmane tarihi ile ilgili çalışmaları ile de bilinen Beşikçi, bu zengin mirası belirtecek şekilde Basmane'de “sur, hamam, türbe, kitabe, köprü,

⁴⁶⁴ TARKEM, “Basmane ve Gar”, <http://www.tarkem.com.tr/kemeralti-bina/basmane>, (24.07.2017).

köşk, kemer, ev, konak, cami, mescit, sinagog, kilise, sebil, çeşme, mezarlık, ulu ağaç” gibi farklı somut kültür varlıklarının bulunduğu bahsetmektedir.⁴⁶⁵

Basmane'nin çevresi de, köklü geçmişini yansıtacak şekilde arkeolojik alan açısından zengindir. Aşağıda yer alan Şekil 9'da görüldüğü gibi, Basmane'nin batısı, Agora bölgesi ile çevrilidir. Antik dönemde kentin ticari hareketliliğinin görüldüğü yer olan Agora'nın burada konumlanmış olması, aslında Basmane bölgesinin tarihsellik içerisinde ticari hareketliliklere göre şekillenmiş olmasının en büyük kanıtıdır. Agora'nın yanında, Basmane Garı'nın hemen yanında yer alan ve Roma dönemi sütunların bulunduğu Altınpark kazı alanı ile daha güneyde, Kadifekale (Pagos) eteklerindeki antik tiyatro, antik dönemlerde Basmane bölgesinin ticari ve kültürel açıdan aktif bir bölge olduğunu işaret etmektedir.

Osmanlı dönemine gelindiğinde, Basmane bölgesinde (ve ayrıca Basmane'nin hemen kuzeyinde yer alan Kahramanlar'da) Ermeni Cemaati yerleşimlerinin hâkim olduğu görülmektedir.⁴⁶⁶ Ermeni grupların bu bölgede bulunması, bölgenin ticari faaliyetlerdeki rolü ile ilişkilidir. Basmane'nin ünlü Anafartalar Caddesi ile Kemer arasındaki bölge, yani Namazgâh ve Tilkilik Mevkiileri ile tahminen Basmane bölgesi, İzmir'i Anadolu'ya, yani kentin yakın çevresiyle bağlantısını sağlayan, mal ve insan akımlarının görüldüğü yerdirdi.⁴⁶⁷ Kent ile hinterlandı arasında gerçekleşen bu hareketlilik, kervan yollarına dayalı kervan ticareti şeklindeydi. Basmane'den Meles çayı yönüne doğru gidildiğinde, şimdiki Kemer bölgesinde bu kervan ticaretinin gerçekleştiği Kervan Köprüsü bulunuyordu. İzmirli Ermeniler, söz konusu kervan ticaretinde etkin bir şekilde rol alıyorlardı ve kendilerine Kervan Köprüsü'nün çevresinde Haynots adında bir mahalle kurmuşlardı.⁴⁶⁸ O zamanlarda Basmane, kentin yerleşim yerinin kıyısında, Ermeni mahallelerinin başladığı yerde bulunuyordu.⁴⁶⁹ Hatta bölgeye adını veren Basma

⁴⁶⁵ Taner Uyaniker, “Basmane’de tarihi eserler yok oluşa terk edildi”, **İlkses**, 25.09.2016, <http://www.ilksesgazetesi.com/mobil/haber.php?id=21581>, (24.06.2017).

⁴⁶⁶ Emel Kayın, “Mekânsal ve Sosyo-Ekonomik Ayrılıksılar Geriliminde İzmir: Küresel-Yerel Fenomenler, **Değişen İzmir’i Anlamak**, (Ed. Deniz Yıldırım ve Evren Haspolat), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 345.

⁴⁶⁷ Mübeccel B. Kıray, **Örgütlemeyen Kent: İzmir**, Bağlam Yayınları, Ankara, 1972, s. 34.

⁴⁶⁸ Evren Ünlü, **İzmir Ermenileri**, 7.05.2011, <http://evrensmyrna.blogspot.com.tr/2011/05/izmir-ve-bornova-ermenileri-1.html>, (24.07.2017).

⁴⁶⁹ İzmir Mekan Rehberi, **Basmane Hakkında**, <https://www.izmirmekanrehberi.com/izmir-rehberi/Basmane>, (24.07.2017).

Hane, ferman ile burada kumaş baskı fabrikası açma izni alan bir Ermeni'nin işletmesidir.⁴⁷⁰

Şekil 9: Basmene Bölgesi'nin Kuşbakışı Görünümü

Kaynak: Google Earth, <https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>, (24.07.2017).

Kırmızı alan: Basmene Gar, Siyah alan: Altınpark Kazı Alan, Yeşil alan: Agora, Sarı alan: Antik Tiyatro, Mavi alan: Kadifekale. Halk arasında Basmene, Namazgâh ve Tilkilik olarak adlandırılan alanın kabaca Agora, Antik Tiyatro ve Basmene Garı arasında olduğu söylenebilir.

⁴⁷⁰ Zakarya Mildanoğlu, “Gâvur İzmir’in Ermenileri”, *Agos*, 17.11.2012, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3319/gvur-izmirin-ermenileri>, (09.08.2017).

17. Yüzyıl'da bile, kentin ticari merkezi, kervan ticaretinde dayalı olarak, Basmane ve Kemeraltı bölgesiydi.⁴⁷¹ Hatta bu dönemde Basmane'den geçen bu kervan ticaretinin ard bölgesi, Halep'e⁴⁷² kadar uzanmaktaydı.⁴⁷³ Hâlbuki 19. Yüzyıl'a gelindiğinde, bir önceki bölümde aktarılan İzmir'in Avrupalı-Levanten tüccar kesimi ile Batı ekonomisine bağlanma süreci ile Punta'nın (Alsancak) bir başka ifadeyle Frenk Mahallesi'nin yeni ticari merkez olduğu görülmektedir. Yani Frenk Mahallesi'nin yükselişi ile Basmane'nin daha geri planda kaldığı söylenebilir. Ama bu, Basmane'nin ticari faaliyetlerden tamamen çekildiği anlamına gelmemelidir. Frenk Mahallesi'nde (Frenk Sokağı, Gül Sokak ve liman-kıyı bölgesi), lüks ticaret görülmekteyken, Basmane'de daha geleneksel ticari faaliyetler gene devam etmiştir.⁴⁷⁴ Ticari faaliyetlerin Anafartalar çevresinden Punta'ya aktarılmasında, Avrupalı Konsoloslar önemli rol oynamışlardır.⁴⁷⁵ 18. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ticari hareketlilikler ile iç limanın doldurulması sonucunda Konsolosluk binaları ve Rum Mahalleleri kuzeye doğru kaymış, kentsel uzam değişmiştir.⁴⁷⁶

Belirtildiği gibi bu, Basmane'nin stratejik konumunu kaybettiği anlamına gelmemektedir. Basmane'nin kervan yolu nedeniyle sahip olduğu önem 1863'te İngiliz firması Smyrna-Cassaba Railway Company'nin kurulmasında da görülmektedir.⁴⁷⁷ Bu şirket, daha önceki İzmir-Aydın demiryolu hattına ek olarak, Kemalpaşa bölgesine doğru genişleyecek şekilde demiryolu hattını genişletmiştir. Basmane'den başlayan bu yeni demiryolu hattı ile Basmane'nin sokaklarındaki trafik ve yoğunluk artmış, bu bölgeye tekrar hareketlilik gelmiştir.

⁴⁷¹ Peker, s. 81, 93-94.

⁴⁷² Aşağıda Tablo 9'da görüleceği gibi, Basmane'ye gelen Suriyeliler içinde Haleplilerin oranı çok fazladır. Bu durum, daha önce kervan ticareti ile birbirine bağlanan Basmane ve Halep'in, günümüzde Suriyeli sığınmacılar aracılığıyla tekrar ilişkiye girdiğini göstermektedir.

⁴⁷³ Elena Frangakis-Syrett, "Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi: Smyrna (1700-1914)", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar**, 2.Baskı, (Der. Marie-Carmen Smyrnelis), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 28.

⁴⁷⁴ Bilsel, s. 154.

⁴⁷⁵ Nuran E. Işık, "Kemeraltı Üzerinden İzmir'de Ticari Yaşamın Değişen Niteliğine İlişkin Gözlemler", **Değişen İzmir'i Anlamak**, (Ed. Deniz Yıldırım ve Evren Haspolat), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 190.

⁴⁷⁶ Kıray, s. 40.

⁴⁷⁷ Emel Göksu, "Kentleşmenin Kurucu Öznesi Olarak Kriz: 1929 Buhranı ve İzmir'de Mekânsal Dönüşümün Yeni Aktörleri" **Değişen İzmir'i Anlamak**, (Ed. Deniz Yıldırım ve Evren Haspolat), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s.150.

Bu noktada Basmane Garı hakkında bir parantez açmak gereklidir. Çünkü Basmane garı, nispeten yeni olmasına rağmen, Basmane'nin antik dönemlerden bugüne gelen ticari ve kültürel faaliyetlerin tanığı gibi yükselmektedir.⁴⁷⁸ Basmane'den geçen demiryolu hattı ilk başta İngiliz etkisinde olsa da, daha sonra Fransızlar da bu hat üzerinde etkili olmaya başlamışlardır. Çünkü bu Gar, 1876'da Rejie Generale adlı Fransız firma tarafından⁴⁷⁹, Fransız mimar Eiffel tarafından tasarlanmıştır. İzmir Yangını ile zarar görmüşse de, 1926'da TCDD'nin kurulması ile onarılmıştır.⁴⁸⁰ Gar, Basmane'nin oteller gölgesi olması⁴⁸¹ ve 1936'da açılan İzmir Fuarı ile hareketlilik kazansa da, 1950'ler ile Türkiye'de demiryollarının karayolları karşısında gerilemeye başlaması ile ulaşımdaki önemini kaybetmiş, dolayısıyla yıldızı sönmüştür. Şu an Basmane Garı-İstasyonu, çoğu kişi için Hilal ve Çankaya İstasyonları arasında bir ara metro istasyonu durağı olarak görülüyor olsa da, aslında bu bina, antik dönemlerden Cumhuriyet Dönemine kadar Basmane'nin kentin ticari ve kültürel hayatında ne kadar önemli bir rol oynadığının ve dolayısıyla farklı kültürlerin bir potada birlikte yaşadığının göstergesi olarak dikilen, bu tarihin tanıklığını yapan bir abidedir.

⁴⁷⁸ İzmir Guide, **Basmane Rotası**, <http://www.izmirguide.com/basmane-rotasi>, (24.07.2017).

⁴⁷⁹ TARKEM

⁴⁸⁰ LIONS Relife, **Gezi Rehberi / İzmir tarihine yolculuk Hatuniye ,Basmane , Tilkilik**, <http://www.lionsrelife.com/gezirehberi/izmir-tarihine-yolculuk-hatuniye-basmane-tilkilik/>, (24.07.2017).

⁴⁸¹ TARKEM

Şekil 10: Basmane Garı (sol taraf) ve arkada minaresi yükselen Çorakkapı Camii. Basmane'nin merkezi Anafartalar Caddesi Camii arkasından devam etmektedir.

Basmane'nin gelişmesinde her ne kadar Ermenilerin etkili olduğu görülse de, Basmane'nin İzmir'e göç etmiş kişiler için tutunma noktası ve kentin yatakhane si olma özelliğini⁴⁸² günümüzde de bu fonksiyonunu Suriyeli sığınma arayanlar bağlamında korumaktadır. Çok farklı kültürlerden gelen insanların belirtilen fonksiyonellik nedeniyle Basmane'de barınması mümkün olabilmektedir. Bir önceki bölümde bahsedilen, savaşlar sonucunda İzmir'e göç etmek zorunda kalan Müslümanlar Basmane çevresine (Namazgâh ve Tilkilik) yerleştiği gibi (en azından bu alan kentin Müslümanlarının yoğunlaştığı Kadifekale çevresine de komşudur) azınlıkların alt gelir grupları da Basmane'nin küçük odacık şeklinde hizmet veren otellerine yerleşiyordu.⁴⁸³ Bu odalıklara yerleşenler İzmir'in gelişen ekonomisinde şimdiki marjinal sektör diyebileceğimiz işlerde çalışmaktaydılar ve kiralık mekanlarda kalıyorlardı. Ancak Basmane, kent merkezinin hemen çeperinde yer aldığı için iş yerlerine kolaylıkla erişebiliyorlardı ve konaklama masraflarını ucuza halletmiş oluyorlardı. Basmane'nin Osmanlı'nın son dönemlerinde oynadığı bu

⁴⁸² Uyaniker, İlkse

⁴⁸³ Peker, s. 169-170, 173.

fonksiyonu, aslında günümüzde burada yaşayan Suriyeli sığınma arayanlara yönelik olarak da tamamıyla aynıdır.

Aslında Basmane'nin neden Cumhuriyet döneminde önce Doğu Anadolu'dan gelenler, daha sonra da Suriyeli ve diğer sığınma arayanlar tarafından tercih edildiği sorusunun yanıtını öncelikle Basmane'nin tarihselliğinde aramak gereklidir. Basmane'nin neden sığınma arayan ve marjinal işlerde çalışan kitle tarafından tercih edildiğinin bir diğer yanıtı da, Chigaco Okulu tarafından kentsel alanları açıklamak için sunulan Ortak Merkezli Çemberler Teorisi'dir.⁴⁸⁴ Bu teoriye göre Basmane, tam olarak kent merkezinin çeperinde yer alan çöküntü alanı (İşportacılık ve marjinal sektörler hakim) tanımına uymaktadır. Yine de belirtildiği gibi sadece bu teori, Basmane'nin bu fonksiyonunu açıklamada yetersiz kalacaktır, Basmane'nin kentsel uzamdaki konumu, tarihselliği ve aşağıda tartışılacak olan Basmane'de yaşayanların sosyal sermayesi gibi farklı faktörler de analize dâhil edilmelidir. Süreci dinamik bir şekilde açıklayabilmek için, bütün faktörlerin göz önünde tutulması gerekir. Örneğin, orta düzey toplumsal sermayeye dayalı uluslararası göç kuramları göçmenlerin neden belirli bölgelerde yoğunlaştıklarını açıklamaktadır, ama neden ilk göçmen kafilesinin belirli bir bölgeyi seçtiği sorusunu cevaplamakta yetersiz kalır. Chicago Okulu'nun teorisi belirli sosyoekonomik statüde olanların (dolayısıyla göçmenlerin de) neden belirli bir coğrafi alanda toplandığını açıklamaya yardım etse de, *neden* o coğrafi alanın seçildiği sorusunun yanıtı yine muğlak kalmaktadır. Burada tarihselliğin önemi ve konuyu açıklama gücü önemlidir. Bu çalışma da, hem tarihselliği hem de aşağıdaki anket çalışmasının analizinde görüleceği gibi, uluslararası toplumsal kuramları kullanarak süreci dinamik bir şekilde analiz etmeyi hedeflemektedir.

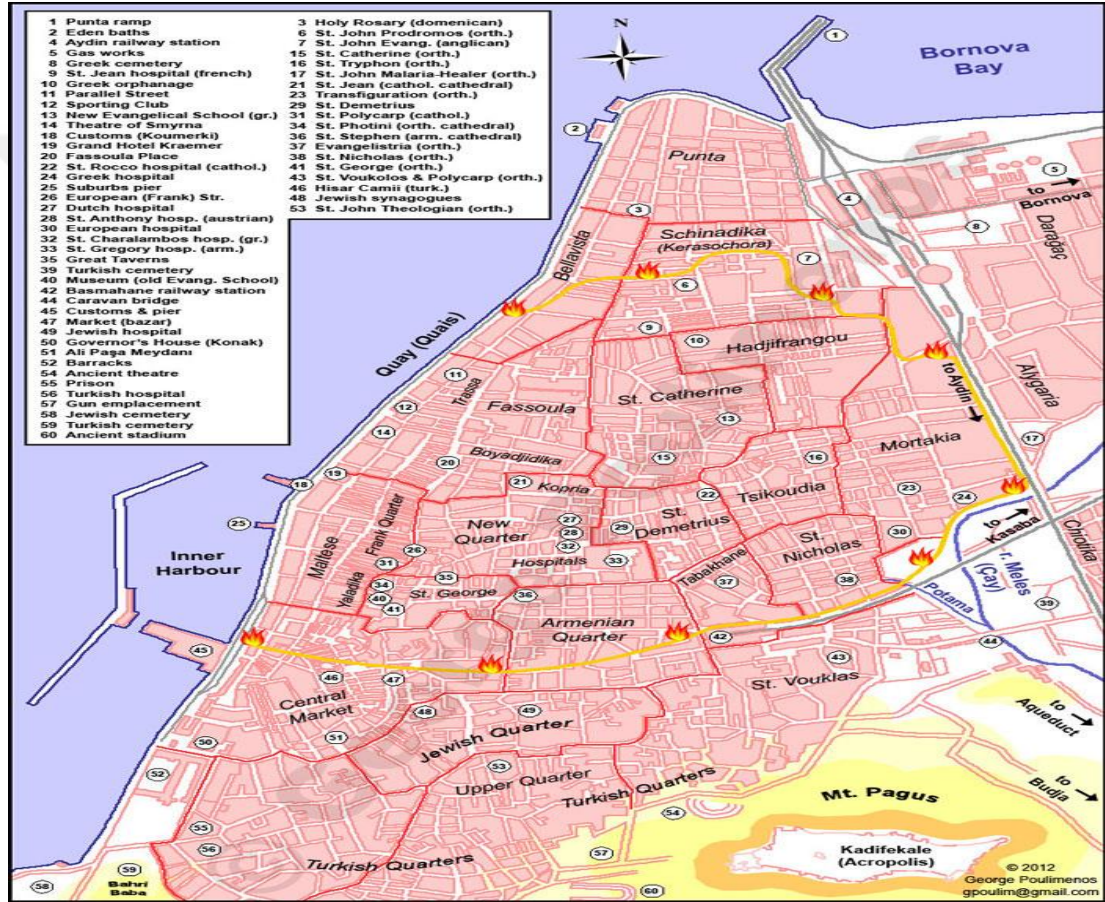
Basmane'nin göç eden kişilere barınak olması, burada kentin diğer yerlerinden farklı bir şekilde otelleşmenin gerçekleşmesine sebep olmuştu. Ama otelleşmenin öncelikle kervan ticaretine dayalı olarak gerçekleştiği ileri sürülebilir. Kıray, Anafartalar Caddesi çevresindeki, İzmir'in hinterlandından gelen kervanların konaklamalarına hizmet eden otellerin, İzmir'in ilk modern otelleri olduğunu belirtmektedir.⁴⁸⁵ Daha sonra kent Avrupa ticaretine eklemlenmeye başlayınca, kervanlar için han tipi konaklama Kemeraltı çevresinde görülmekteyken, Frenk

⁴⁸⁴ Ernest W. Burgess, "Şehrin Büyümesi: Araştırmaya Giriş", **Şehir**, (çev. Pınar Karababa Kayalığı), (Robert E. Park ve Ernest W. Burgess), Heretik Yayınları, Ankara, 2015, s. 97.

⁴⁸⁵ Kıray, s. 42.

Sokağı çevresinde Batılı tip oteller ortaya çıkmıştı. Basmane’de ise otelcilik, daha farklı bir şekilde, eski tip konutların otel olması şeklinde gerçekleşmiştir.⁴⁸⁶ Yukarıda belirtildiği gibi, bu otellerin odacıları kente yeni gelenlere/tutunmaya çalışanlara barınak olarak hizmet etmiştir. Böylece İzmir ile hinterlandı ile kesişme noktasında olan, dolayısıyla kentin kapısı olma özelliği gösteren Basmane, farklı uluslar, sınıflar ve coğrafyalar arasında bir konaklama bölgesi olmuştur.⁴⁸⁷

Şekil 11: Eski İzmir Mahalleleri ve 1922 İzmir Yangını Kapsama Alanı

Kaynak: Andrew Simes and Forum members of Levantine Heritage, “Former and Current Churches of Smyrna”, Levantine Heritage, (2010-2011), <http://www.levantineheritage.com/data10.htm>, (28.07.2017).

⁴⁸⁶ Hiltay Baran ve diğerleri, **İzmir’in Tarihi Kent Merkezinin UNESCO’nun Dünya Mirası Listesine Kazandırılması Projesi**, (Tarih belirtilmemiş), <http://www.levantineheritage.com/pdf/Unesco-projects.pdf>, (24.07.2017), s. 31.

⁴⁸⁷ Emel Kayın, “Tarihsel ve Yaşamsal Kesişmeler: Basmane Oteller Bölgesi”, **İzmir Kültür ve Turizm Dergisi**, <http://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/31-7nci-sayi/2134-tarihsel-ve-yasamsal-kesismeler-basmane-oteller-bolgesi>, (24.07.2017).

Yukarıdaki Şekil 10’da görüldüğü gibi, Basmane Bölgesi 1922’den önce Ermeni Mahallesi ve Agios Vouklas⁴⁸⁸ Mahallesi arasında kalmaktaydı. Hemen batısında Yahudi ve güneyinde Türk Mahalleleri’nin olması, buranın kozmopolit bir merkez olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Şekil 11, ayrıca 1922 yılında İzmir Yangını ile Basmane’nin hangi derecede etkilendiğini de kabaca göstermektedir. Haritada görüldüğü üzere Basmane’nin kuzeyi, özellikle Ermeni Mahallesi yangından zarar görmüşken, Agios Vouklos Kilisesi yangından kurtulmuştur. Basmane Garı da, yukarıda bahsedildiği gibi, yangından zarar görmüştür. Yangın ve ertesinde çalışmanın ikinci bölümünde bahsedilen nüfus mübadelesi hükümleri çerçevesinde Rumların kenti terk etmesi ile Basmane’nin çehresinin büyük ölçüde değiştiği söylenebilir.

Şekil 12: Basmane Agios Vouklos Rum Ortodoks Kilisesi

İzmir Yangını ile İzmir’in geri kalan kısmının yok olmasına rağmen Basmane’nin bir ölçüde korunması, İzmir Fuarı’nın 1936 yılında açılması, buradaki otellerin korunmuş olması ve Fuar nedeniyle konaklama açısından tekrar önem kazanması nedeniyle Basmane’ne tekrar önem kazanmaya başlasa bile, bu durum

⁴⁸⁸ Basmane bölgesine Rumca Agios Vouklos (bkz. Andrew Simes and Forum members of Levantine Heritage, 2010-2011) denmesinin sebebi, Harita 5’te 43 numara ile gösterilen yerde bulunan aynı adlı Rum Ortodoks Kilisesi’dir (Fotoğraf 2). Bu kilise, Rumların da bölgede faal bir şekilde yer aldıklarını göstermektedir.

kısa sürmüş, 1950'lerdeki göç süreci ile Basmane çöküntü sürecine girmiştir.⁴⁸⁹ Aynı zamanda yukarıda yine 1950'lerden itibaren ulaşımda karayollarının demiryollarına tercih edilecek şekilde değişmesi neticesinde Basmane Garı'nın önemini kaybetmesinin de Basmane'yi negatif olarak etkilediği belirtilebilir. Bu zaman Basmane'de yaşanan süreç, kentleşme literatüründe süzülme süreci olarak açıklanabilir. Basmane'de yaşayan İzmirli, kentin kıyı ve düzlük bölgelerine doğru taşınırken, ekonomik sıkıntılar sebebiyle Anadolu'nun (özellikle Doğu Anadolu) çeşitli kentlerinden İzmir'e göç edenler, İzmirliğin boşalttıkları Kadifekale-Basmane-İkiçeşmelik çevresinde yoğunlaşmaya başlamışlardır.⁴⁹⁰ Tam da bu noktada, Basmane'nin İzmir kent kültürü içerisindeki konumunu da kaybettiğini ve Basmane'nin tarihsel geçmişinin kent belleğinden silinmeye başladığı da belirtilmelidir. Bunun en büyük kanıtı, Basmane'nin barındırdığı nice tarihi ve kültürel varlığa rağmen çöküntü halini almış alanlarıdır. Basmane, artık kent merkezinin güney ve güney doğu çeperinde yer alan, ucuz lokanta, kıraathane, küçük esnaf-imalat alanlarına sahip, ucuz konaklamaların yer aldığı bir mekân haline gelmiştir.⁴⁹¹ Tam olarak Chicago Okulu'nun tarif ettiği gibi, merkezin çeperinde, yani hemen dibinde yer alan çöküntü alanı olma özelliğine sahip olmuştur.

⁴⁸⁹ Emel Kayın, İzmir Dergisi

⁴⁹⁰ Emel Kayın, 2010, s. 352.

⁴⁹¹ Kıray, s. 96.

Şekil 13: Basmane'nin tarihi evlerinden bir görünüm. Evler, geçmişin görkemi ile günümüzün çöküntü alanını birlikte yansıtmaktadır.

Basmane için önemli sayılabilecek bir gelişme, 2011 yılı itibarıyla Suriyeli sığınma arayanların Türkiye'ye akın etmesi ile gerçekleşmiştir. Basmane, bu süreçte İzmir'e gelen birçok Suriyeliyi ağırlamıştır. On binlerce Suriyeli, buradaki ucuz otelleri ve konutları kullanmış, buralardaki iş yerlerinde çalışmış ve geçip gitmiştir.⁴⁹² Çalışmanın ikinci bölümünde, özellikle 2015 yılında Türkiye'den Yunanistan'a akın eden Suriyeli sayısının zirve yaptığı, 2016 yılı itibarıyla azalmaya başladığı gösterilmişti. Dolayısıyla bu süreçte birçok Suriyeli Basmane'den ayrılmıştır. Yani Basmane, ayrılan Suriyeliler için daha çok bir transfer noktası olarak işlev görmüştür. Çalışmamız ise, yapıldığı dönem itibarıyla, buradan ayrılanlara nazaran hala Basmane'de kalan, dolayısıyla bir nevi buranın yerleştiği haline gelmiş kişilerle yapılmıştır. Böylelikle kent ile sığınma amaçlı buraya gelen yerleşik Suriyeliler arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiden doğan problemleri gösterme

⁴⁹² Uyaniker, İlkse..

açısından önem taşımaktadır. Basmane, bu süreçten doğal olarak etkilenmiştir. Örneğin, Etiler Mahallesi Muhtarı, Basmane'nin Suriyelilerin gelişiyile canlandığını, ihtiyaç ve taleplere göre iktisadi ve sosyal hareketliliklerin oluştuğunu belirtmiştir. Çalışmamızda, çöküntü alanı olma durumu Suriyelilerin durumu üzerinden de tespit edilmeye çalışılacaktır.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

Bu bölümde, uygulanan anketlerin sonuçları frekans tabloları ve çapraz tablolar ile gösterilerek konunun amacına uygun olacak şekilde analiz edilmiştir.

3.3.1. Demografik Tespitler

Bu kısımdaki sorularda, katılımcıların demografik bilgilerini tespit edebilmek amacıyla, bazı temel sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların demografik bilgisi, sosyo-ekonomik tespitlerin katılımcılar nezdinde yorumlanabilmesi hem de isabetli politika önerileri için büyük bir önem taşımaktadır.

Tablo 7: Cinsiyet Dağılımı

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Kadın	49	23,1	23,1	23,1
Erkek	163	76,9	76,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

212 katılımcının %76,9'u erkek, %23,1'i ise kadın olmuştur. Sahada kadınlara daha az sayıda ulaşılması, Suriyeliler arasındaki mahremiyet kurumu ile ilişkilidir.

Tablo 8: Yaş Dağılımı

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
18-25	71	33,5	33,5	33,5
26-35	70	33,0	33,0	66,5
36-50	47	22,2	22,2	88,7
51+	24	11,3	11,3	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların yaş dağılımı açısından, en büyük oranın toplamın %33,5'ini oluşturan 18-25 arasındaki yaş diliminde olduğu görülmektedir. Bu dilimi sırasıyla 26-35 arasındaki yaş dilimi (%33,0), 36-50 arasındaki yaş dilimi (%47) ve son olarak 51 ve üstünü gösteren yaş dilimi (%11,3) takip etmektedir. Görüldüğü gibi yaşlandıkça frekans düşmektedir. Nitekim Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistiklerinde de en kalabalık yaş dilimi 19-24 arasındadır⁴⁹³ Türkiye'ye sığınan kitlenin yaş ortalamasının genç olması gerçeği saha çalışması sırasında da karşılaşılan bir bulgu olmuştur.

Tablo 9: Suriye'nin Neresinden Geldiniz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Şam	13	6,1	6,1	6,1
Halep	153	72,2	72,2	78,3
Kobani	3	1,4	1,4	79,7
Rakka	6	2,8	2,8	82,5
Deyrizor	9	4,2	4,2	86,8
Diğer	28	13,2	13,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

⁴⁹³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017.

Katılımcıların neredeyse ¾'ü, %72,2 oranıyla Halep'ten Basmane'ye gelmiş 153 kişiden oluşmaktadır. Halep'ten yoğun bir şekilde göç yaşanmış olması, Halep'in Türkiye'ye yakın olan coğrafi konumu ve Osmanlı'dan bu yana Anadolu ile bağlantısı çerçevesinde açıklanabilir. Geriye kalan %28,8 oranı ile 59 kişi de, Şam, Kobani, Rakka, Deyrizor ve diğer Suriye kentlerinden (Afrin vs.) Basmane'ye göç eden Suriyelilerden oluşmaktadır.

Tablo 10: Türkiye'de İlk İkamet Yeriniz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
İzmir	147	69,3	69,3	69,3
İstanbul	17	8,0	8,0	77,4
Gaziantep	4	1,9	1,9	79,2
Kilis	4	1,9	1,9	81,1
Antakya	4	1,9	1,9	83,0
Diğer	36	17,0	17,0	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Basmane'deki Suriyeli sığınmacılar, doğal olarak Türkiye'ye ve ardından Basmane'ye, Türkiye'nin Suriye ile olan sınırı üzerinden gelmişler ve Basmane'ye ulaşana kadar birçok kentten geçmişlerdir ama burada ikamet amaçlı, yani ilk olarak oturmaya ve Türkiye'deki hayatlarını sürdürmeye başladıkları ilin ismi sorulmuştur. %69,3'lük oran ile 147 kişinin ilk ikametgâh yeri İzmir olmuştur. Bu değeri %8.0'lik oran ile ilk olarak İstanbul'dan gelen 17 kişi takip etmektedir. Toplamın %13,7'sini oluşturan 48 katılımcı ise, ilk olarak Güneydoğu illeri ve Ankara ve Antalya gibi diğer büyükşehirlerde ikamet etmişlerdir.

Tablo 11: Kaç Çocuğunuz Var?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
0,00	86	40,6	40,6	40,6
1,00	16	7,5	7,5	48,1
2,00	26	12,3	12,3	60,4
3,00	31	14,6	14,6	75,0
4,00	26	12,3	12,3	87,3
5,00	12	5,7	5,7	92,9
6,00	5	2,4	2,4	95,3
7,00	5	2,4	2,4	97,6
8,00	2	,9	,9	98,6
10,00	1	,5	,5	99,1
14,00	1	,5	,5	99,5
16,00	1	,5	,5	100,0
Total	212	100,0	100,0	

Türkiye’de “Suriyeli aile” imgesi olarak çok çocuklu kalabalık aileler akla gelmektedir. Nitekim çalışmamıza katılan katılımcılarda 16 çocuğu olana da rastlanmıştır. Yine de katılımcılar arasında çocuk sayısı bakımından en büyük oran, hiç çocuğu olmayan, toplamın %40,6’sını oluşturan 86 kişiye aittir. Kişi başına ortalama çocuk sayısı 2,10’dur. Bu durumun nedeni, bir önceki yaş dağılımı tablosundaki verilerde aranabilir. Yani katılımcıların genç olması ve çocuğu olmaması arasında bir ilişki kurulabilir. Bunun için Tablo 12’deki yaş ve çocuk dağılımı arasındaki durumu gösteren çapraz tablodan da yararlanılabilir.

Tablo 12: Çocuk Sayısı ile Yaş Dağılımı Arasındaki Çapraz Tablo

Çocuk Sayısı		Yaş Dağılımı				Total
		18-25	26-35	36-50	51+	
0,00	Sayı	54	25	5	2	86
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	62,8%	29,1%	5,8%	2,3%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	76,1%	35,7%	10,6%	8,3%	40,6%
	Toplamda Yüzde	25,5%	11,8%	2,4%	0,9%	40,6%
1,00	Sayı	9	5	1	1	16
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	56,3%	31,3%	6,3%	6,3%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	12,7%	7,1%	2,1%	4,2%	7,5%
	Toplamda Yüzde	4,2%	2,4%	0,5%	0,5%	7,5%
2,00	Sayı	6	14	5	1	26
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	23,1%	53,8%	19,2%	3,8%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	8,5%	20,0%	10,6%	4,2%	12,3%
	Toplamda Yüzde	2,8%	6,6%	2,4%	0,5%	12,3%
3,00	Sayı	1	17	10	3	31
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	3,2%	54,8%	32,3%	9,7%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	1,4%	24,3%	21,3%	12,5%	14,6%
	Toplamda Yüzde	0,5%	8,0%	4,7%	1,4%	14,6%
4,00	Sayı	1	5	12	8	26
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	3,8%	19,2%	46,2%	30,8%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	1,4%	7,1%	25,5%	33,3%	12,3%
	Toplamda Yüzde	0,5%	2,4%	5,7%	3,8%	12,3%
5,00	Sayı	0	3	5	4	12
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	25,0%	41,7%	33,3%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	4,3%	10,6%	16,7%	5,7%
	Toplamda Yüzde	0,0%	1,4%	2,4%	1,9%	5,7%
6,00	Sayı	0	1	4	0	5
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	20,0%	80,0%	0,0%	100,0%

	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	1,4%	8,5%	0,0%	2,4%
	Toplamda Yüzde	0,0%	0,5%	1,9%	0,0%	2,4%
7,00	Sayı	0	0	3	2	5
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	60,0%	40,0%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	6,4%	8,3%	2,4%
	Toplamda Yüzde	0,0%	0,0%	1,4%	0,9%	2,4%
8,00	Sayı	0	0	0	2	2
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	0,9%
	Toplamda Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,9%
10,00	Sayı	0	0	1	0	1
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	2,1%	0,0%	0,5%
	Toplamda Yüzde	0,0%	0,0%	0,5%	0,0%	0,5%
14,00	Sayı	0	0	0	1	1
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,5%
	Toplamda Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	0,5%
16,00	Sayı	0	0	1	0	1
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	0,0%	0,0%	2,1%	0,0%	0,5%
	Toplamda Yüzde	0,0%	0,0%	0,5%	0,0%	0,5%
Toplam	Sayı	71	70	47	24	212
	Çocuk Sayısı İçindeki Yüzde	33,5%	33,0%	22,2%	11,3%	100,0%
	Yaş Dağılımı İçindeki Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplamda Yüzde	33,5%	33,0%	22,2%	11,3%	100,0%

Tablo 12, çocuğu olmayan Suriyelilerin %91,9'unun 18 ile 35 yaşları arasında kümелendiğini göstermektedir. Yani yaş ilerledikçe çocuk sahibi olma durumu da artmaktadır. Ayrıca çocuk sahibi olanlar arasında en büyük oran 3 çocuklu olanlardadır (%14.6). Bu değeri 2 ve 4 çocuğu olanlar takip etmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Basmane'deki Suriyeliler genç olduğu için çocuk sahibi olanların oranının az olduğunu, ama çocuk sahibi olduktan sonra da birden fazla çocuk sahibi olma eğiliminin bulunduğu söylenebilir. Zaten tek çocuğu olanlar arasında en çok 9 kişi ve %56,3 oran ile 18-25 yaş dilimi olduğu görülmektedir ve bu kişilerin yaşları ilerledikçe daha fazla çocuk sahibi olacağı tahminlenebilir. Tüm bu demografik veriler şu durumu işaret etmektedir; Şu anki durum analizine göre Basmane'deki Suriyelilerin çocuk sahibi olma oranı düşük çıkmıştır, ama uzun vadede çocuk sayısında artış görüleceği kuşkusuzdur. Basmane'deki Suriyelilere yönelik gerçekleştirilecek stratejik planlamalarda çocukların çocuk olmaktan kaynaklı ihtiyaçları, aile sağlığı, anne ve çocuk sağlığı ve eğitim gibi konuların içerilmesi gerekmektedir. Eğer gerekli planlamalar yapılmazsa dışlanma⁴⁹⁴ ve aile içi huzursuzluk gibi problemler başlayabilir ve bu durumun mahalleye ve topluma yansımaları olabilir.

Tablo 13: Oturduğunuz Konu Tipi?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Apartman Dairesi	62	29,2	29,2	29,2
Müstakil Ev	120	56,6	56,6	85,8
Baraka	5	2,4	2,4	88,2
Otel Odası	3	1,4	1,4	89,6
Diğer	22	10,4	10,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların oturdukları konut tipi olarak ön plana çıkan, aynı zamanda Basmane'deki hâkim konut tipine de uygun olan müstakil konutlarda, 120 kişinin oturduğu ve %56,6 oranına sahip olduğu görülmüştür. Bu konut tipini, 62 kişinin

⁴⁹⁴ Sosyal dışlanmanın çeşitli tezahürleri için bkz. Fikret Adaman ve Çağlar Keyder, **Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma**, 2006, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf, (28.07.2017).

oturduğu en fazla 4-5 katlı apartman dairesi tipi takip etmiştir. Saha gözlemlerinden tespit edildiği kadarıyla, apartman dairesi tipi, aslında İzmir'in kıyı bölgelerindeki çok katlı (10 kat ve üstü) apartman tipinden daha çok, Basmane'deki müstakil evlere, hem binaların fiziksel-mimari özellikleri hem de sosyo-kültürel davranışları itibarıyla içinde yaşayan insanların habitusları⁴⁹⁵ itibarıyla, daha çok benzemektedir.

Yukarıda bahsedilen bu durum, Basmane'ye yönelik gelecekte gündeme gelmesi muhtemel konut politikalarının yerinden olabilmesi için dikkate alınması gereken bir husustur. 22 kişinin seçtiği %10,4 oranında diğer seçeneği ise, genellikle katılımcılar tarafından çeşitli iş yerleri şeklinde belirtilmiştir (Restaurant vs.). Yani bu seçeneği seçenlerin barınacak yerleri olmadığı söylenebilir. Barınağı seçen 5 kişinin de konut şartlarının iyi olmadığı şüphesizdir. En düşük konut tipi oranın %1,4 ve 3 kişi ile otel odası olması da anlamlıdır. Çünkü Basmane'nin tarihinden günümüze kadar otel odaları, Basmane'de sürekli olarak yerleşme mekânı olarak kullananların değil, ya Basmane'den başka bir yere ya da Basmane'de temelli kalmaya karar verene kadar oturulan konut tipi olmuştur. Suriyelilerin buraya gelmesinden bu yana geçen 5 sene içerisinde Yunanistan üzerinden Avrupa'ya göç eden Suriyeliler⁴⁹⁶ başta olmak üzere otel odaları bu kişilere bir nevi pansiyon⁴⁹⁷ olarak hizmet vermiştir ama gidenlerin ardından Basmane'de temelli kalanlar, müstakil ev veya apartman dairesi gibi daha düzenli bir hayat kurabilecekleri konut tiplerine yönelmişlerdir.

⁴⁹⁵ Bourdieu'cü bir yaklaşımla, habitus kavramı, Suriyeli sığınmacıların yer kurma pratikleri çerçevesinde buldukları mahalle ile ilişkileri bağlamında açıklanabilir (Ezgi Tuncer Gürkaş, Kentte Barınma Hakkı: Kim İçin? Samata'da 'Zorunlu' Göçmenlerin Yer Kurma Pratikleri, **Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları**, (Der. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 182.

⁴⁹⁶ Bir önceki bölümdeki FRONTEX raporlarında, 2015 yılında Türkiye ve Yunanistan arasındaki transit göçlerin zirve yaptığı görülmüştü. Otellerin de konut tipi olarak bu dönemden hemen önce zirve yaptığı çıkarsamasında bulunabiliriz.

⁴⁹⁷ Pansiyon, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "*Bütünü veya bir bölümü sürekli veya belli bir zaman için kiraya verilen, isteğe göre yemek de veren ev*" olarak tanımlanmıştır. (T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.597a7a4c448174.39289267, (28.07.2017).

Tablo 14: Konutunuzda Kaç Kişi Oturuyorsunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
1,00	9	4,2	4,2	4,2
2,00	10	4,7	4,7	9,0
3,00	18	8,5	8,5	17,5
4,00	34	16,0	16,0	33,5
5,00	44	20,8	20,8	54,2
6,00	26	12,3	12,3	66,5
7,00	32	15,1	15,1	81,6
8,00	15	7,1	7,1	88,7
9,00	8	3,8	3,8	92,5
10,00	5	2,4	2,4	94,8
11,00	5	2,4	2,4	97,2
12,00	3	1,4	1,4	98,6
14,00	2	,9	,9	99,5
15,00	1	,5	,5	100,0
Total	212	100,0	100,0	

Katılımcıların %56,2, konutlarında 4 ila 8 kişi arasında hayatını sürdürmektedir. Bir konutta oturan ortalama katılımcı sayısı 5,63 olarak belirlenmiştir. Türkiye’de barınma yoğunluğu ise 2016 yılı için 3,5’tir.⁴⁹⁸ Üstelik bu durum, yukarıdaki yaş ve çocuk sayısı grafiklerinde görüldüğü gibi, çocuk sayısının az gözüktüğü ve gençlerin daha fazla olduğu bir tabloda görülmektedir. Yani Basmane’deki Suriyelilerin 5,63 değerinden daha da kalabalıklaşarak konutlarda oturma olasılığı bulunmaktadır. Bu tespit, konutların kalitesi ve ailelerin esenliği açısından, bu bölgeye yönelik konut planlamalarından muhakkak dikkate alınması gereken bir husustur.

3.3.2. Sosyo-ekonomik ve Kültürel Tespitler

Bu kısımda katılımcıların komşular arasında, mahallede-semtte, kentte ve diğer toplumsal ortamlardaki durumlarını tespit edebilmeye yönelik sorular/ifadeler

⁴⁹⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, “İstatistiklerle Aile”, 2016, **Haber Bülteni**, 10.05.2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646>, (28.07.2017).

yer almaktadır. Bu sorulara verilen yanıtlar, katılımcıların toplumsal hayattaki konumlarına ve kentsel mekândaki durumlarına ilişkin çıkarsamalarda bulunmayı sağlamaktadır.

Tablo 15: “Barınma Amaçlı Konut Ararken Sıkıntılar Yaşadım”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	44	20,8	20,8	20,8
Katılmıyorum	19	9,0	9,0	29,7
Kısmen katılıyorum	28	13,2	13,2	42,9
Katılıyorum	40	18,9	18,9	61,8
Kesinlikle katılıyorum	81	38,2	38,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların oturdukları konut tipleri ile çok yakından ilişkili olan konut temini konusuna yönelik olarak, “Konut ararken sıkıntı yaşadınız mı” yönünde soru sorulmuştur. Tablo 15’te de görüldüğü gibi Basmane’de kiralık konut ararken, katılımcıların % 57,1’i “sıkıntı yaşadığını” ifade etmişken; %29,8’i sıkıntı yaşamadığını ifade etmiş; toplamın %13,2’si ise kısmen sıkıntı yaşadığını ifade etmiştir. Görüldüğü gibi kiralık konut ararken sıkıntı yaşayanlar, ezici bir biçimde olmasa da, çoğunlukta olmuşlardır. Ayrıca, ankete katılan kişilerin kiralık konut ararken karşılaştıkları çeşitli sıkıntıları çözmede diğer Suriyeli sığınmacılar ile aralarındaki toplumsal ortaklık, bu kişilere ne kadar yardımcı olmuştur? Tablo 16, bu sorunun cevabını vermektedir.

Tablo 16: Konut Aramadaki Sıkıntılar ile Konut Bulmada Suriyelilerin Desteğinden Faydalanma ile İlgili Çapraz Tablo

Sıkıntı Yaşadım	Hiç katılmıyorum	Sayı	Konut Bulurken Suriyelilerin Desteğinden		Toplam
			Faydalanıyorum	Faydalanmıyorum	
		17	27	44	
		Sıkıntı yaşamada yüzde	38,6%	61,4%	100,0%
		Konut bulmada yüzde	21,8%	20,1%	20,8%
		Toplamda yüzde	8,0%	12,7%	20,8%
	Katılmıyorum	Sayı	8	11	19
		Sıkıntı yaşamada yüzde	42,1%	57,9%	100,0%
		Konut bulmada yüzde	10,3%	8,2%	9,0%
		Toplamda yüzde	3,8%	5,2%	9,0%
	Kısmen katılıyorum	Sayı	15	13	28
		Sıkıntı yaşamada yüzde	53,6%	46,4%	100,0%
		Konut bulmada yüzde	19,2%	9,7%	13,2%
		Toplamda yüzde	7,1%	6,1%	13,2%
	Katılıyorum	Sayı	17	23	40
		Sıkıntı yaşamada yüzde	42,5%	57,5%	100,0%
		Konut bulmada yüzde	21,8%	17,2%	18,9%

	Toplamda yüzde	8,0%	10,8%	18,9%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	21	60	81
	Sıkıntı yaşamada yüzde	25,9%	74,1%	100,0%
	Konut bulmada yüzde	26,9%	44,8%	38,2%
	Toplamda yüzde	9,9%	28,3%	38,2%
Toplam	Sayı	78	134	212
	Sıkıntı yaşamada yüzde	36,8%	63,2%	100,0%
	Konut bulmada yüzde	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplamda yüzde	36,8%	63,2%	100,0%

Tablo 16, öncelikle şunu göstermektedir ki; katılımcıların% 63,2 oranıyla konut ararken Suriyelilerin desteğinden faydalanmamışken, katılımcıların %36,8'i ise Suriyelilerin desteğinden faydalandığını ifade etmiştir. Yani ilk bakışta, Suriyelilerin konut ararken sıkıntı yaşamaları ile konut ararken Suriyelilerin desteğinden faydalanmamış olmaları arasında bir korelasyon ilişkisi varmış gibi görünmektedir. Çünkü bu ifadenin örtük bir anlamı, “onların desteğinden faydalanmış olsalardı, yani toplumsal sermayeyi harekete geçirmiş olsalardı sıkıntı çekmezlerdi” olarak ifade edilebilir. Nitekim konut ararken en çok sıkıntı çeken kesim, aynı zamanda oransal olarak (%25.9) Suriyelilerin desteğinden en az faydalanan kesim olmuştur. Ama konut ararken, %38,6 ile Suriyelilerin desteğinden en az yararlanan ikinci grubun konut ararken en az sıkıntı çeken grup olması, konut aramadaki sıkıntıların çözümünde Suriyeliler ile olan sosyokültürel etkinin (toplumsal sermayenin) rolünün felsefesine uygun işlememiş olabileceğini göstermektedir. Bu noktada, sosyokültürel ortaklıkların çeşitli yapısal nedenler (Emlak piyasası, idari düzenlemeler vb.) ile harekete geçirilememiş olması ve/veya

konut konusu ile ilgili olarak çeşitli yapısal faktörlerin sürece sosyal sermayeden daha çok etki etmiş olabileceği tespitinde bulunmak isabetli olacaktır.

Tablo 17: “Barındığım konutun kalitesinden memnunum”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	69	32,5	32,5	32,5
Katılmıyorum	22	10,4	10,4	42,9
Kısmen katılıyorum	54	25,5	25,5	68,4
Katılıyorum	37	17,5	17,5	85,8
Kesinlikle katılıyorum	30	14,2	14,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların konutlarına ilişkin durum tespitine ilişkin bir soru da, oturdukları konuttan ne kadar memnun olduklarını ölçmeye yönelik olmuştur. Katılımcıların %42,9’u, oturduğu konutun kalitesinden memnun olmadığını; %31,7’si, ise konut kalitesinden memnun olduğunu dile getirmiştir. Kısmen memnun olanlar ise toplamın %25,5’idir. Konut kalitesinden memnun olma durumu konusundan tercihlerin ilgili gruplara eşit olarak dağıldığı görülse de ibrenin memnuniyetsizlik yönünde olduğu görülmektedir. Bu durum söz konusu konutların yıpranmışlığı ve bakımsızlığı, ayrıca barınma yoğunluğu çerçevesinde açıklanabilir.

Tablo 18: “Konutumda elektrik hizmetinden faydalanabiliyorum”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	17	8,0	8,0	8,0
Katılmıyorum	11	5,2	5,2	13,2
Kısmen katılıyorum	17	8,0	8,0	21,2
Katılıyorum	56	26,4	26,4	47,6
Kesinlikle katılıyorum	111	52,4	52,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 19: “Konutumda temiz içme suyuna erişebiliyorum”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	19	9,0	9,0	9,0
Katılmıyorum	15	7,1	7,1	16,0
Kısmen katılıyorum	15	7,1	7,1	23,1
Katılıyorum	50	23,6	23,6	46,7
Kesinlikle katılıyorum	113	53,3	53,3	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Konut kalitesinin bir türevi olarak, ayrıca modern hayatın sürdürülebilmesi için hayati öneme haiz olduğundan, katılımcıların elektrik ve kullanılabilir ve içilebilir nitelikli su hizmetlerinden faydalanma dereceleri de ölçülmüş ve her iki hizmet türü için de benzer oranlar bulunmuştur. Hem elektrik hem de su hizmetinden faydalanma oranları %75’in üstündeyken, söz konusu hizmetleri beğenmeyenlerin oranı elektrik hizmeti için %12,2, su hizmeti için de %16,1’dir. Söz konusu oranlar düşük gözükmesine karşılık, söz konusu hizmetlerin hayati boyutu göz önüne alındığında, bu oranların da bir sorun alanına işaret ettiğini söylemek mümkündür. Saha çalışmaları sırasında elektrik ve su faturalarının yüksek tutarlı geldiği katılımcılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Bu durum, konutlardaki barınma yoğunluğuyla açıklanabilir.

Tablo 20: “Benden Önce İzmir’e Gelmiş Suriyelilerin desteği benim için önemlidir.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	15	7,1	7,1	7,1
Katılmıyorum	17	8,0	8,0	15,1
Kısmen katılıyorum	20	9,4	9,4	24,5
Katılıyorum	34	16,0	16,0	40,6
Kesinlikle katılıyorum	126	59,4	59,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 16’da, katılımcıların konuta ilişkin konularda beşeri ilişkiler açısından tam randımanlı faydalanamadıkları gösterilmişti. Ama yine de katılımcıların % 75,4’ü, Suriyelilerin desteğini önemli olarak görürken, sadece %15,1’i önemsiz görmekte, %9,4’ü ise nispeten önemli görmektedir. Çünkü, özellikle, ilk bölümde açıklanan Faist’in ulusaşırı toplumsal bağlara dayanan sosyal sermaye kuramı ile göçün başlaması ve sürdürülmesi, daha sonra da göç eden kişiler tarafından kullanılmasını açıklayan kuramların da gösterdiği gibi, katılımcılar göç ederken diğer Suriyelilerin desteğinden yararlanmaktadırlar ve bu destek alma hali Basmane’ye geldiklerinde de sürdürülmektedir. Diğer Suriyelilerle paylaştıkları toplumsal sermaye, katılımcıların bilmedikleri bir coğrafyada hayata tutunmanın en önemli destek mekanizmalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 21: “Herhangi bir sağlık kuruluşuna gittiğimde rahatlıkla hizmeti alabiliyorum.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	25	11,8	11,8	11,8
Katılmıyorum	30	14,2	14,2	25,9
Kısmen katılıyorum	35	16,5	16,5	42,5
Katılıyorum	59	27,8	27,8	70,3
Kesinlikle katılıyorum	63	29,7	29,7	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Sağlık hizmetlerine erişim hakkı, bir önceki bölümde ifade edildiği gibi, insan hakları bağlamında çok önem arz eden bir konudur. Bu kapsamda katılımcılara bu hususta sorulduğunda, % 57,5’i sağlık hizmetlerinden rahatlıkla faydalanabildiklerini belirtirken, %26’sı faydalanamadığını, %16,5’i ise kısmen faydalanabildiğini belirtmiştir. Sağlık hizmetlerinden faydalanmada görülen nispeten olumlu tablo, bir önceki bölümde paylaşılan son düzenlemelerle oluşmuştur diyebiliriz. Zaten saha çalışmaları sırasında sağlık konusu katılımcılarla konuşurken özel olarak üzerinde durduğumuz bir konu olmuş, katılımcılar bazı bürokratik sorunlara rağmen (Kartı olmayanların veya başka bir ilden kart alanların sağlık kurumlarına gidememesi gibi) genel olarak memnun olduklarını ayrıca ifade etmişlerdir. Bu konunun öneminden dolayı, aşağıda başka bir soru ile sağlık konusu tekrar test edilmiştir.

Tablo 22: “Yerel Halkla Rahatlıkla Konuşabiliyorum.”

	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Kümülatif Oran
Hiç katılmıyorum	19	9,0	9,0	9,0
Katılmıyorum	35	16,5	16,5	25,5
Kısmen katılıyorum	51	24,1	24,1	49,5
Katılıyorum	44	20,8	20,8	70,3
Kesinlikle katılıyorum	63	29,7	29,7	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Yerel halkla rahatlıkla konuşabilmek, kültürel dışlanma başta olmak üzere sosyal dışlanmanın yaşanmaması için önemli bir faktördür. Adaman ve Keyder, çoğunluk dilini konuşamama durumunu kültürel dışlanma sebeplerinden birisi olarak göstermektedir.⁴⁹⁹ Bu bağlamda katılımcıların %50,5'i, yerel halkla rahatlıkla iletişim kurabildiğini ifade etmişken, %25,5'i iletişim kuramadığını, %24,1'i ise kısmen kurabildiğini belirtmiştir. Dikkat edilirse burada, Tablo 45+te gösterilen sağlık kurumlarıyla iletişim engelinde karşılaşma oranından daha düşük iletişim engeli oranı bulunmuştur. Bunun nedeni, kamu kurumlarıyla iletişime geçerken daha resmi bir dil kullanımının gerekebilmesi, yerel halkla ise “gündelik hayat içerisinde” daha rahat bir şekilde konuşulabilmesidir. Türkçe’yi öğrendiğini söyleyenlerin bir kısmı TÖMER gibi kurs merkezlerine gittiklerini söylese de, uzun süre boyunca burada yaşadığı için komşularla konuşa konuşa Türkçe’yi anlamaya başladığını belirtenler de vardır. Bu noktada katılımcıların Türkiyeli komşularıyla komşuluk ilişkileri aşağıda gösterilmektedir.

⁴⁹⁹ Adaman ve Keyder, s. 10.

Tablo 23: “Türkiyeli komşularımla ilişkilerim iyidir.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	15	7,1	7,1	7,1
Katılmıyorum	18	8,5	8,5	15,6
Kısmen katılıyorum	53	25,0	25,0	40,6
Katılıyorum	54	25,5	25,5	66,0
Kesinlikle katılıyorum	72	34,0	34,0	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların %59,5’i Türkiye’de yerleşik Türk, Kürt, Arap vs. kökenli komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğunu ifade ederken, %15,6’sı iyi olmadığını, %25,0’i ise kısmen iyi olduğunu belirtmiştir. Karaman tarafından, Türk soylu göçmenlerle komşuluk ve iş ilişkisi bağlamında hissettikleri yerel halka sorulduğunda da benzer oranlarda⁵⁰⁰ değerler bulunmuştur. Buradaki oran, yerel halka değil, sığınma arayanlara ait olsa da, komşuluk ilişkileri bakımından Türk soylu olmasalar bile aynı değerlere ulaşılması, sağlıklı bir mahalle kültürü için olumlu bir göstergedir. Ayrıca bu mahallede sadece Türk değil, aynı zamanda Kürtler ve Arapların bulunması ve bu gruplar arasında kültürel karşılıklık ilişkisinin olmasının da olumlu komşuluk ilişkilerine yansıdığını söyleyebiliriz. Herhangi bir toplumsal krizin önlenmesinde iyi komşuluk ilişkilerinin önem arz ettiği belirtilebilir. Toplumsal bir kriz yaratabilecek koşulların olup olmadığını ölçebilmek için de, Tablo 24’te görüldüğü üzere, katılımcılara saldırıya maruz kalıp kalmadıkları sorulmuştur.

⁵⁰⁰ Karaman, 2015, s. 17-18.

Tablo 24: “Köklenimle ve/veya durumumla ilgili olarak İzmir’de daha önce sözlü ve/veya fiziksel bir saldırıya maruz kaldım.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	96	45,3	45,3	45,3
Katılmıyorum	39	18,4	18,4	63,7
Kısmen katılıyorum	12	5,7	5,7	69,3
Katılıyorum	15	7,1	7,1	76,4
Kesinlikle katılıyorum	50	23,6	23,6	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların %63,7’si soruya ilişkin olarak İzmir’de herhangi bir saldırıya maruz kalmadığını belirtmişken, %5,7’si kısmen maruz kaldığını, %30,7’si ise maruz kaldığını belirtmiştir. Sayısal olarak kısmen de dahil katılanların sayısı 77 kişi olup, bu toplumsal tepki ciddiye alınması gereken bir şiddet davranıştır. Öncelikle, kısmen maruz kaldığını belirtenlerin bu kadar az olması anlamlıdır. Çünkü saldırıya maruz kalma, saldırının tipine göre değişebilse de, birey üzerinde şiddetli etkiler gösteren bir durumdur ve birey bu durumu bir kere bile yaşayınca saldırıyı “kısmi” olarak etiketlemek yerinde doğrudan maruz kaldığını belirtecektir. Zaten maruz kalanların büyük çoğunluğu da “kesinlikle maruz kaldıklarını” belirtmiştir. Saldırıya maruz kalmayanların oranının, kalanların iki katından daha fazla olması olumlu bir durumdur ama maruz kaldığını belirtenlerin oranı da tehlike arz edecek kadar yüksektir. Çünkü gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu oran yükselebilir ve Suriyelileri dışlama mekanizmaları çok daha artabilir. Bu da, Suriyelilerin sosyal dışlanmanın her türlü boyutunu yaşayarak marjinalleşmesi demektir. Çalışma sırasında yerel halk arasında Suriyelilere yönelik olumsuz tepki içeren söylemler tespit edilmiştir. Örneğin, bazı kişiler Suriyeliler ilgili çalışma yapmamıza tepki göstermişken (*Suriyeliler geldi, bizi unuttunuz!*), tarafımızca daha vahim olduğu tespit edilen örnek, sokakta oynayan bazı mahalleden çocukların, onlara Suriyeliler ile ilgili bir konu sorulduğunda, *Suriyeli olmayı* düşük değer vererek “bir alay etme kalıbı” olarak kullanmaları ve birbirlerine Suriyeli diyerek alaycı şakalar yapmalarındır. Mahallenin yerlisi olan çocukların bu şekilde sosyalleşmesi ve

büyümesi, ilerisi için Suriyeliler ile yerel halk arasında sorunlar yaşanmaya devam edebileceğinin görünür belirtileridir. Bu çatışmacı ortamın acilen önüne geçebilmesi için çocuklardan başlayarak komşuluk ilişkileri, dayanışma ve etik davranış biçimlerine yönelik eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu olumsuz örneklerin yanında, Suriyelilere empati yapan, durumlarını anlayan, onların yerinde olsalardı benzer şekilde (kaçmak, sığınmak gibi yaşam hakkını koruyucu yönde) davranacağını belirten mahalleliler de bulunduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Tablo 25: “İzmir dışına seyahat edebiliyorum.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	24	11,3	11,3	11,3
Katılmıyorum	14	6,6	6,6	17,9
Kısmen katılıyorum	12	5,7	5,7	23,6
Katılıyorum	47	22,2	22,2	45,8
Kesinlikle katılıyorum	115	54,2	54,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların %76,4’ü İzmir dışına seyahat edebildiğini belirtmişken, %19,9’u seyahat edemediğini, %5,7’si ise kısmen seyahat edebildiğini belirtmiştir. Türkiye’deki Suriyeliler, buldukları ildeki İl Göç İdaresinden 2016 yılından itibaren “*yol izin belgesi*”⁵⁰¹ olarak iller arasında seyahat edebilmektedir.⁵⁰² Yani Suriyelilerin ülke içindeki hareketliliği idari izne tabidir. Bu durum Suriyelilerin “ülke içindeki mobilitesini azaltıp buldukları ilde ikametinde sabit kalmaları” amacıyla açıklanmaktadır.⁵⁰³ İzmir’de de saha çalışmasının bitmesinden sonra, Valilik duyurusu ile yol izin belgesi olmayanlara bilet satışı ve il dışına çıkma yasağı

⁵⁰¹ Bu uygulama, daha önce Osmanlı İmparatorluğu’nda vatandaşların ülke içinde seyahat edebilmeleri için alması gerekli mürur tezkeresini anımsatmaktadır. Mürur tezkeresi ile ilgili bkz. Hamiyet Sezer, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Seyahat İzinleri (18-19.Yüzyıl)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 33, 2003. Mürur tezkeresinin finansal bir yanı olduğunu ve vatandaşlara uygulandığı, söz konusu yol izin belgesinin ise sığınmacılara uygulandığını, dolayısıyla önemli farklılıkların bulunduğu da belirtilmelidir.

⁵⁰² UNHCR, **Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, Sıkça Sorulan Sorular**, 2017,

[http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/faq_for_syrians_\(turkish\)_02032017.pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/faq_for_syrians_(turkish)_02032017.pdf), (28.07.2017).

⁵⁰³ Kemal Karagöz, “Suriyeli sığınmacılara "seyahat izin belgesi" uygulaması”, **Hürriyet**, (16.03.2016), <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-siginmacilara-seyahat-izin-belgesi-uygulamasi-37259266>, (28.07.2017).

getirilmiştir. Bu özel önlemlerden sonra İzmir dışına rahatlıkla seyahat edebildiğini söyleyenlerin oranında değişiklikler beklenebilir.

Tablo 26: “Devlet dairelerine gittiğimde işlerimi kolaylıkla halledebiliyorum.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	25	11,8	11,8	11,8
Katılmıyorum	38	17,9	17,9	29,7
Kısmen katılıyorum	44	20,8	20,8	50,5
Katılıyorum	34	16,0	16,0	66,5
Kesinlikle katılıyorum	71	33,5	33,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların %49,5’i devlet dairelerine gittiğinde işlerini kolaylıkla halledebildiğini belirmişken, %20.8’i kısmen halledebildiğini, %29,7’si ise işlerini kolaylıkla halledemediğini belirtmiştir. Bu soru, resmi iş ve işlemlerden duyulan memnuniyeti ölçmeye yöneliktir. Bu tablodan şu tespiti yapabilmek mümkündür; katılımcıların devlet dairelerindeki iş ve işlemleri sırasında karşılaştıkları bazı sorunlar vardır ve bu gibi olası sorunların çözülmesi halinde, katılımcıların devlet dairelerinde işleri daha kolaylaşacak ve idare ile doğrudan bağlantı kurma konusunda daha rahat olacaklardır.

Tablo 27: “Basmane’de Kendimi Güvende Hissediyorum.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	37	17,5	17,5	17,5
Katılmıyorum	14	6,6	6,6	24,1
Kısmen katılıyorum	54	25,5	25,5	49,5
Katılıyorum	55	25,9	25,9	75,5
Kesinlikle katılıyorum	52	24,5	24,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 28: “Genel olarak İzmir’de kendimi güvende hissediyorum.”

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç katılmıyorum	17	8,0	8,0	8,0
Katılmıyorum	6	2,8	2,8	10,8
Kısmen katılıyorum	49	23,1	23,1	34,0
Katılıyorum	70	33,0	33,0	67,0
Kesinlikle katılıyorum	70	33,0	33,0	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların mekânsal güven ölçümlerini yapmak için, hem Basmane’de hem de İzmir’de kendilerini güvende hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %50,4’ü kendilerini Basmane’de güvenli, %25,5’i kısmen güvenli, %24,1’i ise güvensiz hissettiklerini söylemiştir. İzmir’e yönelik güvenilirliğin ise Basmane’ye duyulan güvenden biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %66,0’sı İzmir’de kendilerini güvende hissederken, %23,1’i kısmen güvende hissetmekte, %10,8’i ise güvensiz hissetmektedir. Komşuluk ilişkilerindeki yüksek iyi değerler ile saldırıya uğrayanların nispeten az olması gibi faktörler, güvenli hissetmenin önemli gerekçeleri olarak gösterilebilir. Basmane’nin sosyoekonomik durumunun daha düşük olması da, İzmir’e oranlar biraz daha güvensiz hissedilmesine yol açmıştır denilebilir. Güvenli hissetme konusu da, doğrudan sosyal dışlanma ile ilgilidir ve olumlu ekonomik faktörler de bulunan mekânda güvenli hissetmeye ve sosyal dışlanmanın azalmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durumda katılımcıların ekonomik durumlarını da incelemek gereklidir.

Tablo 29: Çalışıyor musunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Evet	137	64,6	64,6	64,6
Hayır	75	35,4	35,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların %64,6'sı çalıştıklarını, %35,4'ü ise çalışmadıklarını belirtmiştir. TÜİK verilerine göre Nisan 2017'de Türkiye'de işsizlik oranı ise %10,7'dir.⁵⁰⁴ Yani Basmane'deki Suriyelilerin işsizlik oranının Türkiye ortalamasından daha yüksek olduğu belirtilebilir.

Tablo 30: Cinsiyet ve Çalışma Durumu Çapraz Tablosu

Cinsiyet			Çalışıyor musunuz?		Total	
			Evet	Hayır		
Kadın	Sayı	Sayı	16	33	49	
		Cinsiyet içinde yüzde	32,7%	67,3%	100,0%	
		Çalışma içinde yüzde	11,8%	43,4%	23,1%	
		Toplamda yüzde	7,5%	15,6%	23,1%	
	Erkek	Sayı	Sayı	121	42	163
			Cinsiyet içinde yüzde	74,2%	25,8%	100,0%
			Çalışma içinde yüzde	88,3%	56,0%	76,9%
			Toplamda yüzde	57,1%	19,8%	76,9%
Toplam	Sayı	Sayı	137	75	212	
		Cinsiyet içinde yüzde	64,6%	35,4%	100,0%	
		Çalışma içinde yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	
		Toplamda yüzde	64,6%	35,4%	100,0%	

Basmane'deki Suriyeliler bağlamında çalışma koşulları toplumsal cinsiyet perspektifinden incelendiğinde, kadınların dezavantajlı olduğu görülmektedir. Buna göre erkeklerin %74,2'si çalışmaktayken, kadınların sadece %32,7'si çalışmaktadır. Çalışma sırasında daha çok kadın katılımcıya ulaşılabilseydi, belki yukarıdaki %35,8'lik işsizlik oranı daha da yükselecekti. Bu tablolar, kadınlardan başlamak üzere Basmane'deki Suriyelilerin çalışma koşulları, kayıt dışı ekonomi konularının incelenmesi ve çalışanların yasal gerekliliklere eriştirilmesi önem taşımaktadır.

⁵⁰⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, **İşgücü İstatistikleri**, Nisan 2017, 17.07.2017, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24629>, (28.07.2017).

Tablo 31: Aylık geliriniz nedir?

Birim Değer (TL)	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
0-1000	152	71,7	71,7	71,7
1001-1500	51	24,1	24,1	95,8
1501-2000	7	3,3	3,3	99,1
2001-3500	1	,5	,5	99,5
3500+	1	,5	,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların ekonomik durumlarını daha iyi analiz edebilmek için, belirli aralıklar üzerinden aylık gelirlerini de belirtmeleri istemişlerdir. Katılımcılar doğrudan aylık gelirlerini belirtirken çekindikleri için bu metot tercih edilmiştir. Buna göre katılımcıların %71,7'si aylık 0-1000 TL arasında gelir elde etmekteken, %24,1'i 1001-1500 TL ve sadece %4,3'ü 2001 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir. TÜRK-İŞ'in Haziran 2017 tarihli yoksulluk çalışmasına göre dört kişilik ailenin aylık sınırı 1.508 TL, yoksulluk sınırı ise 4.913 TL olarak hesaplanmıştır.⁵⁰⁵ Bu durum, ekonomik dışlanmanın görüldüğünün sinyallerini vermektedir. Yukarıda genellikle Suriyeli kadınların çalışmadığı, çocuk sayısının da gittikçe arttığından bahsedilmiştir. Bu duruma karşı geliştirilen strateji ise, kalabalık evlerde kötü koşullarda barınma olmaktadır.

Geliriniz Hangi Kaynaklara Dayanmaktadır? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

Tablo 32: Maaş

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	137	64,6	64,6	64,6
Almıyorum	75	35,4	35,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

⁵⁰⁵ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, **Haziran 2017 Açlık ve Yoksulluk Sınırı**, 28.06.2017, http://www.tes-is.org.tr/assets/view/userfile/haziran2017_aclik_yoksulluk.pdf, (28.07.2017), s. 1.

Tablo 33: Suriye’den getirdiğiniz kaynaklar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	14	6,6	6,6	6,6
Almıyorum	198	93,4	93,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 34: Suriyelilerden gelen yardımlar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	3	1,4	1,4	1,4
Almıyorum	209	98,6	98,6	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 35: STK’lardan gelen yardımlar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	25	11,8	11,8	11,8
Almıyorum	187	88,2	88,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 36: BM ve diğer uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	11	5,2	5,2	5,2
Almıyorum	201	94,8	94,8	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 37: Muhtarlıktan gelen yardımlar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	7	3,3	3,3	3,3
Almıyorum	205	96,7	96,7	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 38: Diğer yardımlar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Alıyorum	25	11,8	11,8	11,8
Almıyorum	187	88,2	88,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Yukarıdaki farklı gelir kaynaklarına erişime yönelik oranlara göz atıldığında, maaş dışındaki gelir kaynaklarının çok cılız kaldığı görülmektedir. Katılımcılar, gelir kaynaklarının dağılımına göre birden çok kaynaktan faydalanabilip faydalanamadığını belirtmiştir. Buna göre, Basmane'deki Suriyelilerin ekonomik güçlerinin en önemli kaynağı, maaşlarıdır. Katılımcıların %64,6'sı, maaşlarını gelir kaynakları olarak göstermiştir. Diğer yardımlar ve STK'lardan gelen yardımlar %11,8 oranları ile maaşları takip etmekte, Suriye'den getirilen kaynaklar (%6,6), diğer Suriyelilerden gelen yardımlar (%1,4), uluslararası yardımlar (%5,2) ve muhtarlıktan gelen yardımlar (%3,3) %10'un altında kalmaktadır. Buna göre, Basmane'deki Suriyelilerin Suriye'den mali kaynaklarını aktaramadıkları, ayrıca öteki Suriyelilerle harekete geçirdikleri sosyal sermayeye rağmen ekonomik sermaye kapsamında doğrudan faydalanamadıkları görülmektedir.

Suriyelilerin Desteğinden Hangi Alanlarda Faydalanabiliyorsunuz? (Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz.)

Tablo 39: Konut bulma

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Faydalaniyorum	78	36,8	36,8	36,8
Faydalanmıyorum	134	63,2	63,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 40: İş bulma

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Faydalanıyorum	61	28,8	28,8	28,8
Faydalanmıyorum	151	71,2	71,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 41: Sosyal destek

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Faydalanıyorum	26	12,3	12,3	12,3
Faydalanmıyorum	186	87,7	87,7	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 42: Konuşma becerisi

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Faydalanıyorum	20	9,4	9,4	9,4
Faydalanmıyorum	192	90,6	90,6	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 43: Diğer destekler

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Faydalanıyorum	49	23,1	23,1	23,1
Faydalanmıyorum	163	76,9	76,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Suriyeli sığınmacı grupların kendi aralarındaki dayanışmayı gösteren sosyal sermayenin gücünü görebilmek adına, katılımcılara diğer Suriyelilerden ilgili alanlarda destek alıp almadıkları sorulmuştur. Buna göre en yüksek destek, %36,8 ile konut bulma konusunda olmuştur. İkinci büyük destek ise %28,8 oranıyla iş bulma konusundadır. Diğer destekler ise %23,1 oranıyla bunu takip etmektedir. Anket formunda diğer destekler seçeneğinin yanında bu “diğerin” ne olduğunun belirtilebilmesi için boşluk bulduysa da, iş yeri ve camii, yazan katılımcıların

yanında boş bırakanlar da olmuştur. Tablo 62’de görüleceği üzere, bu destek bilgi alışverişi anlamında olabilir veya sadece diğer Suriyelilerin sayısal varlığının olduğunu bilmenin verdiği psiko-sosyal güç olarak da ifade edilebilir. En az destek alınan konu ise %9,4 oranında konuşma becerisi anlamında olmuştur. Diğer Suriyelilerin katılımcılara belirli oranda desteği olmuşsa da, bütün oranların %40’ın altında olması ile bu desteğin sosyal sermaye kuramı hipotezlerine uygun olmadığını belirtemeyiz.

Tablo 44: Bir Sağlık Kuruluşuna Gittiğinizde Sıkıntı Yaşıyor Musunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Evet	140	66,0	66,0	66,0
Hayır	72	34,0	34,0	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların sağlık haklarına erişimde nispeten memnun oldukları, Tablo 21’de görülmüştü. Bu sefer katılımcılara özelliği olan bir konuda sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Bu sefer katılımcıların %66,0’sı bir sağlık kuruluşuna gittiklerinde sıkıntı yaşadıklarını, %34,0’ı ise yaşamadıklarını belirtmiştir. Bunun üzerine sağlık kuruluşlarında yaşanabilecek 3 tip sıkıntı yaratabilecek durum sunulmuş ve sağlık kuruluşuna gittiğinde sıkıntı yaşadığını belirten katılımcılardan bu konularda sıkıntı yaşayıp yaşamadıklarını belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 45: Türk Dili – İletişim Sıkıntısı

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Sıkıntı yaşıyorum	115	54,2	82,1	82,1
Sıkıntı yaşamıyorum	25	11,8	17,9	100,0
Toplam	140	66,0	100,0	
Toplamda sıkıntı yaşamayanlar	72	34,0		
Toplam	212	100,0		

Tablo 46: Hasta Yoğunluğu – Tedavi Sırası

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Sıkıntı yaşıyorum	33	15,6	23,6	23,6
Sıkıntı yaşamıyorum	107	50,5	76,4	100,0
Toplam	140	66,0	100,0	
Toplamda sıkıntı yaşamayanlar	72	34,0		
Toplam	212	100,0		

Tablo 47: Bürokratik İşlemler

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Sıkıntı yaşıyorum	34	16,0	24,3	24,3
Sıkıntı yaşamıyorum	106	50,0	75,7	100
Toplam	140	66,0	100,0	
Toplamda sıkıntı yaşamayanlar	72	34,0		
Toplam	212	100,0		

Sağlık kuruluşlarına gidildiğinde katılımcıların en çok sıkıntı çektiği alan, %82,1’lik bir oranla dil-iletişim sıkıntısıdır. Bürokratik işlemler konusundaki sıkıntıların (Geçici kimlik kartı, ilk kademe sağlık merkezine gitme zorunluluğu gibi sebepler) oranı %24,3, yoğunluk-tedavi sırası ile ilgili sorunlar ise %23,6’dır. Yoğunluk ile ilgili sıkıntılar, Suriyelilere özgün olmaktan ziyade, zaten Türk vatandaşı olsun olmasın herkesin karşılaşılabildiği sıkıntılar arasındadır. Bürokratik sıkıntıların da düşük çıkması, Suriyelilerin sağlık haklarına erişimi ile ilgili düzenlemelerin olumlu bir çıktısı olarak nitelendirilebilir. Burada iletişim problemi çözülmesi gereken bir husus olarak karşıya çıkmaktadır.

Tablo 48: Sinema ve/veya tiyatroya gidiyor musunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç	188	88,7	88,7	88,7
Nadiren	4	1,9	1,9	90,6
Bazen	18	8,5	8,5	99,1
Sıklıkla	2	,9	,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 49: Belediyenin halka yönelik faaliyetlerine katılıyor musunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç	183	86,3	86,3	86,3
Nadiren	8	3,8	3,8	89,6
Bazen	17	8,0	8,0	97,6
Sıklıkla	4	1,9	1,9	99,5
Total	212	100,0	100,0	

Tablo 50: Spor faaliyetlerine katılıyor musunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Hiç	182	85,8	85,8	85,8
Nadiren	13	6,1	6,1	92,0
Bazen	13	6,1	6,1	98,1
Sıklıkla	4	1,9	1,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcılara, kültürel dışlanmayı önleyici mekanizmalar olarak, sinema ve/veya tiyatroya ne sıklıkla gittikleri, belediyenin halka yönelik faaliyetlerine ve ayrıca spor faaliyetlerine ne sıklıkla katıldıkları sorulmuştur. Burada hiç, hiçbir zamanı, nadiren, yılda bir iki kereyi, bazen, ayda bir iki kereyi, sıklıkla ise haftada bir iki kereyi ifade etmektedir. Belediyenin halka yönelik faaliyetleri ise çeşitli dil kursları, mesleki kurslar, bilgilendirme toplantıları ve benzeri etkinliklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %88,7'si sinema ve/veya tiyatroya, %86,3'ü belediyenin halka yönelik faaliyetlerine, %85,8'i spor faaliyetlerine hiç katılmamışlardır. Bu sonuçlar, şiddetli bir kültürel dışlanmanın varlığını ortaya koymaktadır. Nitekim

araştırmacı olarak tespit ettiğimiz ve bu noktada belirtilmemiz gereken bir husus vardır. Katılımcılara bu soru sorulurken çoğunlukla ironik bir biçimde tebessüm ederek yanıt vermişlerdir. Bu durum, katılımcıların bu kültürel faaliyetlere ne kadar uzak olduğunun göstergesidir.

Tablo 51: Eğitim Çağında Çocuğunuz Var mı?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Evet	84	39,6	39,6	39,6
Hayır	128	60,4	60,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 52: Okula Gidiyorlar mı?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Evet	44	20,8	52,4	52,4
Hayır	40	18,9	47,6	100,0
Toplam	84	39,6	100,0	
Eğitim çağında çocuğu olmayanlar	128	60,4		
Toplam	212	100,0		

Katılımcılara, eğitim çağında çocukları olup olmadığı ve olanlara çocuklarının okula gidip gitmediği sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %39,6'sının eğitim çağında çocuğu vardır ve çocuğu olanların da %52,4'ü çocuklarını okula göndermektedir. Yani eğitim çağındaki çocukların neredeyse yarısı okula gitmemektedir. UNICEF'e göre, Türkiye'de okul çağında 870.000 çocuk vardır ve 380.000'i okula gidememektedir.⁵⁰⁶ Buna göre, Türkiye'deki okul çağındaki Suriyeli çocukların %43,6'sı okula gidememekteyken, Basmane'deki okul çağındaki Suriyeli çocukların %47,6'sının okula gidememesi, durumun Türkiye ortalamasından daha kötü olduğunu göstermektedir. Üstelik katılımcıların

⁵⁰⁶ UNICEF Türkiye Milli Komitesi, **Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar**, <http://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>, (28.07.2017).

%59,4'ünün çocuk sahibi olduğu Tablo 11'de, katılımcıların genellikle genç bir nüfusu teşkil ettiği de Tablo 8'de gösterilmişti. Yani ileride daha çok sayıda eğitim çağında çocuk ortaya çıkacaktır ve eğitimden mahrum kalmış kayıp kuşakların ortaya çıkmaması için bu duruma acil bir çözüm getirilmelidir.

Dışarıda vaktinizi nerelerde geçiriyorsunuz? (Birden fazla şıkki işaretleyebilirsiniz.)

Tablo 53: Sokakta

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Vakit geçiriyorum	35	16,5	16,5	16,5
Vakit geçirmiyorum	177	83,5	83,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 54: Meydanda

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Vakit geçiriyorum	33	15,6	15,6	15,6
Vakit geçirmiyorum	179	84,4	84,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 55: Parkta

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Vakit geçiriyorum	44	20,8	20,8	20,8
Vakit geçirmiyorum	168	79,2	79,2	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 56: Dışarı çıkmıyorum.

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Evet	91	42,9	42,9	42,9
Hayır	121	57,1	57,1	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 57: Diğer yerler

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Vakit geçiriyorum	52	24,5	24,5	24,5
Vakit geçirmiyorum	160	75,5	75,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcılara, evden dışarı çıkıp çıkmadıkları ve çıkıyorlarsa kentsel uzamın hangi bölümlerini kullandıklarını tespit etmeye yönelik birden fazlasını işaretleyebilecekleri yer isimleri verilmiş ve buralarda vakit geçiriyorlarsa işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların %42,9'u, dışarı çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Dışarı çıkmamak, kentle ve kentliyle bütünleşmenin önündeki en büyük engellerden biridir, bu nedenle bu değer önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu noktada, bazı katılımcıların dışarı çıkmıyorum seçeneğini seçmelerinin yanında, diğer yerlere gittiğini de işaretlediğini tespit edilmiştir. Bu, bu kişilerin genellikle evden dışarı çıkmadığı, çıktığı zaman da yakın çevresindeki park, bahçe gibi alanlarda vakit geçirmeyi tercih ettiği görüşmüştür.⁵⁰⁷ Diğer yerlerde vakit geçirdiğini belirtenlerin oranı, %24,5 ile en yüksek çıkmıştır. Yalnız bu diğer yerlerin çok büyük bir kısmı, bu seçeneği "işte zaman geçiriyorum" şeklinde değerlendirmiştir. Yani kentsel uzamdan yararlanma biçimi olarak sayılamaz. Bazıları ise diğer yerler seçeneği ile Fuar ve Kordon'a gittiklerini belirtmişlerdir. Fuar, geniş bir alandır. Kordonun kentsel alandaki uzamı ise lineerdir. Dolayısıyla katılımcılar bu alanlarda kalabalıklarda kaybolma taktiği uygulayarak toplumsal kontrol dışında kalabilmekte, ayrıca bu alanlardaki sosyalleşmeleri de zayıf kalmaktadır. Parklara gittiklerini belirten katılımcıların oranı %20,8, sokaklarda vakit geçirdiğini belirtenlerin oranı %16,5 ve meydana vakit geçirdiğini belirtenlerin oranı %15,6⁵⁰⁸ olmuştur. Yani Basmane'deki Suriyelilerin kentsel uzamdaki

⁵⁰⁷ Park ve bahçeler ilk elden sosyalleşme alanlarıdır. Yerel halk ve sığınmacıların çocukları park ve bahçelerde kaynaşma-sosyalleşme imkanı bulmaktadırlar. Bu konuya ilişkin bkz. Arzu Başaran Uysal, Bir Kamusal Mekan Olarak Çocuk Oyun Alanları (1), **Çanakkale İçinde Bir Kent Günlüğü**, 29.07.2013, <http://www.canakkaleicinde.com/bir-kamusal-mekan-olarak-cocuk-oyun-alanlari-1/>, (28.07.2017).

⁵⁰⁸ Bu durumda, Basmane'deki Suriyelilerin kamusal mekan olarak kent meydanlarından faydalanma oranları da düşük çıkmıştır. Üstelik Konak Meydanı, yani İzmir'in en önemli meydanı mahallelerine uzak da sayılmaz. Kamusal alan kapsamında kent meydanlarının fonksiyonu için bkz. Mehmet Nazım

görünürlükleri düşük seviyelerdedir. Bu durumun nedeni, kadınlar için Suriye’de alıştıkları kamusal hayatta görülmemeye anlamında kullanılan mahremiyet kalıpları çerçevesinde (bkz. Tablo 58) açıklanabilir, ama genel olarak bir taktik mekanizması⁵⁰⁹, yani idarenin ve yerel halkın dikkatine girmemek ve olası çatışmalardan uzak durmak için takip edilen bir politika olarak da okunabilir.

Tablo 58: Cinsiyet Dağılımı ve Dışarı Çıkma Durumu Çapraz Tablo

Cinsiyet	Kadın	Sayı	Dışarı çıkmıyorum		Toplam
			Evet	Hayır	
	Kadın	Sayı	24	25	49
		Cinsiyet içindeki yüzde	49,0%	51,0%	100,0%
		Dışarı çıkmama içindeki yüzde	26,4%	20,7%	23,1%
		Toplamda Yüzde	11,3%	11,8%	23,1%
	Erkek	Sayı	67	96	163
		Cinsiyet içindeki yüzde	41,1%	58,9%	100,0%
		Dışarı çıkmama içindeki yüzde	73,6%	79,3%	76,9%
		Toplamda Yüzde	31,6%	45,3%	76,9%
Toplam		Sayı	91	121	212
		Cinsiyet içindeki yüzde	42,9%	57,1%	100,0%
		Dışarı çıkmama içindeki yüzde	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplamda Yüzde	42,9%	57,1%	100,0%

Dışarı çıkmama durumunu toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirebilmek için çapraz tablo uygulanmıştır. Burada sonuç olarak, mahremiyet kurumunun yarattığı etkiler nedeniyle kadınların daha az dışarı çıkacağı beklenilmiş, nitekim kadınların %49,0’u, erkeklerin ise %41,1’i dışarı çıkmadığını beyan etmiştir. Kadınların oranı erkeklerden daha yüksek olsa da birbirine yakındır. Ama saha çalışması kapsamında daha az kadına ulaşılabildiği hatırlatıldığında, aslında kadınların dışarı çıkma oranının bu orandan da düşük olduğu tahmin edilebilir.

Özer ve Mustafa Asım Ayten, “Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları”, **Planlama**, 3, 2005, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/66d856ef1a6b02f_ek.pdf, (28.07.2017).

⁵⁰⁹ De Certeau, “taktiğin” hakim grupların stratejilerine karşı öteki kesim tarafından geliştirilen mekanizmalar bütünü olduğundan bahsetmektedir. Bkz. Michel De Certeau, **Gündelik Hayatın Keşfi-1**, (çev. Lale Arslan Özcan), Dost Kitabevi, Ankara, 2008, s. 54.

Bilgi Kaynaklarınız Daha Çok Hangisine Dayanıyor? (Birden Fazla Şıkkı İşaretleyebilirsiniz.)

Tablo 59: Valilik/İl Göç İdaresi

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	10	4,7	4,7	4,7
Bilgi almıyorum	202	95,3	95,3	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 60: İzmir Büyükşehir Belediyesi

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	12	5,7	5,7	5,7
Bilgi almıyorum	200	94,3	94,3	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 61: Konak Belediyesi

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	11	5,2	5,2	5,2
Bilgi almıyorum	201	94,8	94,8	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 62: Suriyeliler

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	157	74,1	74,1	74,1
Bilgi almıyorum	55	25,9	25,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 63: Yerel Halk

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	47	22,2	22,2	22,2
Bilgi almıyorum	165	77,8	77,8	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 64: Muhtarlık

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	16	7,5	7,5	7,5
Bilgi almıyorum	196	92,5	92,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 65: STK'lar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Bilgi alıyorum	11	5,2	5,2	5,2
Bilgi almıyorum	201	94,8	94,8	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcılara, özellikle durumlarıyla ve gelişmelerle ilgili bilgi kaynakları sorulmuş ve birden fazla seçeneği seçebilecek şekilde yanıt verebilmeleri sağlanmıştır. Buna göre, katılımcıların en fazla bilgi edindiği grup Suriyelilerdir. Yukarıdaki tablolarda her ne kadar Suriyeliler belirli konularda destek olma konusunda yeterli olmuyor gibi görünse de, en azından bilgi desteği anlamında sosyal sermayeyi harekete geçirdikleri söylenebilir. Katılımcıların %22,2'si, yerel halktan da bilgiler edindiğini belirtmiştir. Bu durumun oluşmasında Tablo 23'te belirtilen iyi komşuluk ilişkilerinin temel olduğu söylenebilir. Tabloda ilgin olan durum, idarenin ve STK'ların bilgi verme anlamında %10'un altında değerlere sahip olmasıdır. Katılımcılar her ne kadar Tablo 26'da gösterildiği gibi, idare ile ilgili işlemlerini gerçekleştirirler bile bu eylem tek taraflı gözükmektedir. Yani katılımcılar idareye işleri için bilgi vermekte, ama durumlarına ilişkin bilgi almakta zorluk yaşamaktadırlar. Bunun nedenlerinden biri, yine iletişim faktörü olarak gösterilebilir.

Tablo 66: Yaşamınızı Kolaylaştıran Kişi ve/veya Gruplar var mıdır?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Evet	48	22,6	22,6	22,6
Hayır	164	77,4	77,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Bu soruda daha spesifik olarak, katılımcılara doğrudan onların durumlarıyla ilgilenen kişi ve/veya grupların varlığı sorulmuştur. Katılımcıların %22,6'sı bu soruyu olumlu yanıtlamışken, %77,4'ü ise böyle kişi ve/veya grupların olmadığını belirtmiştir. Kişi ve/veya gruplardan yardım aldıklarını söyleyenler, konuya ilişkin olarak çalıştıkları yerleri, terzi gibi serbest meslek erbabını ve camiileri belirtmişlerdir.

İzmir'i Hangi İfadelerle Tanımlayabilirsiniz? (Birden fazla şıkki işaretleyebilirsiniz.)

Tablo 67: Yeniliğe Açık

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	54	25,5	25,5	25,5
Katılmıyorum	158	74,5	74,5	100,0
Total	212	100,0	100,0	

Tablo 68: Muhafazakâr

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	26	12,3	12,3	12,3
Katılmıyorum	186	87,7	87,7	100,0
Total	212	100,0	100,0	

Tablo 69: Ucuz

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	55	25,9	25,9	25,9
Katılmıyorum	157	74,1	74,1	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 70: Pahalı

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	81	38,2	38,2	38,2
Katılmıyorum	131	61,8	61,8	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 71: Tehlikeli

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	32	15,1	15,1	15,1
Katılmıyorum	180	84,9	84,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 72: Güvenli

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	118	55,7	55,7	55,7
Katılmıyorum	94	44,3	44,3	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 73: Gelişmiş

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	75	35,4	35,4	35,4
Katılmıyorum	137	64,6	64,6	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 74: Az Gelişmiş

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Katılıyorum	69	32,5	32,5	32,5
Katılmıyorum	143	67,5	67,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcılara, İzmir'e yönelik kent algılarını ölçebilmek için bazı sıfatlar verilmiş ve hangileriyle İzmir'i tanımlayabildikleri sorulmuştur. Bu kişilerin kentle bütünleşebilmeleri hakkında ön bilgiye sahip olabilmek için, kenti nasıl gördükleri önem arz etmektedir. Buna göre katılımcıların %55,7'si İzmir'i güvenli, %38,2'si pahalı, %35,4'ü gelişmiş, %32,5'i az gelişmiş, %25,9'u ucuz ve %15,1'i tehlikeli olarak nitelendirmiştir. Buna göre katılımcılar İzmir'i öncelikle güvenli bulmaktadır ki bu kentle bütünleşebilmeleri adına çok önemli bir noktadır. Zaten Tablo 28'de da kendilerini İzmir'de genel olarak güvende hissettikleri açıklamıştı. Kenti pahalı görmelerinin nedeni de, ekonomik olarak zor koşullar altında yaşamalarından ileri gelmektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş sıfatlarının oranları birbirine yakındır, bunun nedeni olarak katılımcıların bir kısmının İzmir'i özellikle sahil kesimi ile, bir kısmının ise yaşadıkları Basmane bölgesi içindeki koşullara göre düşünüp yanıt vermeleri olduğu düşünülmektedir.

Basmane'yi Suriye'den Geldiğiniz Yerleşime Göre Hangi Yönlerden Farklı Buluyorsunuz? (Birden fazla şıkta işaretleyebilirsiniz.)

Tablo 75: Kentsel Yapılar

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Farklı buluyorum	103	48,6	48,6	48,6
Farklı bulmuyorum	109	51,4	51,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 76: Kültürel Özellikler

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Farklı buluyorum	119	56,1	56,1	56,1
Farklı bulmuyorum	93	43,9	43,9	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 77: İklim

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Farklı buluyorum	82	38,7	38,7	38,7
Farklı bulmuyorum	130	61,3	61,3	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 78: Kentsel Hizmetler

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Farklı buluyorum	52	24,5	24,5	24,5
Farklı bulmuyorum	160	75,5	75,5	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Tablo 79: Komşuluk

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Farklı buluyorum	106	50,0	50,0	50,0
Farklı bulmuyorum	106	50,0	50,0	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcıların Basmane'ye yönelik algılarını ölçmek üzere, ama bu sefer mukayeseli bir biçimde Suriye'den geldikleri yerlere göre karşılaştırma yapacak şekilde, bazı özellikler verilerek Basmane'de bu özellikleri geldikleri yerleşim yerine göre farklı bulup bulmadıkları sorulmuştur. Farklılığın düşük çıkması, bu kişilerin yeni yerleşim yerlerine adaptasyon sürecinin daha rahat geçeceğini anlamına gelmektedir. Buna göre, katılımcılar tarafından en farklı bulunan yön, %56,9 oranı ile kültürel özellikler olmuştur. Bunu %50,0 ile komşuluk ilişkileri (ki bu da bir nevi

kültürel özellik kapsamındadır), %48,6 ile kentsel yapılar (Kent imgesi oluşturması bağlamında çok önemlidir ve yine kültürel özelliklerle bağlantılıdır), %38,7 ile iklim ve %24,5 ile kentsel hizmetler takip etmektedir. Kentsel hizmetler konusunda farklılığın az olması, yerel yönetimler ile katılımcılar arasındaki adaptasyonun daha kolay oluşabileceğini gösterse de, ilk üç farklılık kültürel karşılıklığın daha az olması ile açıklanabilir. Tablo 24'te katılımcıların bazı gruplarla kültürel karşılıklığının bulunabileceği söylenmişti. Ama bu tablodaki veriler ise bir bütün olarak Basmane genelinde bazı kültürel farklılıklar bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bölümün başında Basmane'nin tarihi açıklanırken, Basmane'nin tarih boyunca farklı kültürlerin kavşak noktası olduğu zaten belirtilmişti. Bu veriler Basmane'nin bu durumuna kanıt olarak gösterilebilir. İklim faktörü ise, İzmir ve Suriye'nin farklı coğrafyalarda bulunması sebebiyle, zaten coğrafi bir gerçeklik olarak farklılık göstermektedir. Yalnız burada, Tablo 80'de gösterilen hususa dikkat çekmek gerekir.

Tablo 80: Halepliler ve İklimi Farklı Bulanlar Çapraz Tablosu

		İklim		Toplam
		Farklı buluyorum	Farklı bulmuyorum	
Halep	Sayı	63	90	153
	Suriye içinde yüzde	41,2%	58,8%	100,0%
	İklim içinde yüzde	76,8%	69,2%	72,2%
	Toplamda yüzde	29,7%	42,5%	72,2%
Total	Sayı	82	130	212
	Suriye içinde yüzde	38,7%	61,3%	100,0%
	İklim içinde yüzde	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplamda yüzde	38,7%	61,3%	100,0%

Tablo 80'de, Halep'ten geldiğini beyan eden katılımcıların Basmane ve Halep'in iklimlerini farklı bulma oranları verilmiştir. Halepli katılımcıların %41,2'si iklimi farklı bulmakta, %58,8'i ise farklı bulmamaktadır. Yani aynı yerden gelenlerin farklı yanıtları olmuştur. Bu verilerden şu çıkarsamada bulunmak istemekteyiz; İklim gibi coğrafi ve sabit farklılıklar bile farklı sosyoekonomik durumlarla kesişince farklı algılanabilmektedir.

Tablo 81: Basmane’de Kendinizi Nasıl Hissediyorsunuz?

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Yabancı gibiyim	140	66,0	66,0	66,0
Evimde gibiyim	72	34,0	34,0	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Bu soruda katılımcılara, genel olarak Basmane’de kendilerini nasıl hissettikleri sorulmuş, böylece mahallelerine genel olarak yabancılaşma ve dışlanma eğilimleri tespit edilmek istenmiştir. Katılımcıların %66,0’sı kendini yabancı gibi hissetmekteyken, %34,0’ü ise evinde gibi hissettiğini belirtmiştir. Yabancı gibi hissetme faktörüne neden olan sebepler, yukarıdaki tabloların çıktılarında da görülmektedir. Ekonomik faktörler, iletişim engelleri, kültürel farklılıklar, söylemsel dışlanma, kültürel dışlanma, idare ile iletişimde kopukluklar ve doğal olarak memleketlerinden zorla göç etmek zorunda kalmış olmanın verdiği psikolojik durumlar, yabancı gibi hissetmeye zemin hazırlayan sebeplerdir. Yine de kendini evinde gibi hissedenenlerin de önemli oranda bulunduğunu belirtmek gerekir. İyi komşuluk ilişkileri, savaştan kaçan insanların yaşam hakkının tehdit edildiği bir ortamdan gelince burada kendini huzurlu hissetmesi ve Suriyelilerin yoğun olarak bu bölgede bulunması gibi sebeplerin yanında, Basmane’nin tarihinden gelen özellikleri, katılımcıların burayı evinde gibi hissetmelerini sağlamıştır. Nitekim muhtar da, bu mahallenin İzmir’in diğer yerlerine benzemediğini, Suriyelilerin geldikleri yerlerdekine benzer güçlü beşeri ilişkilerin görüldüğünü belirtmiştir. Durkheimcı bir yaklaşımla bunun mekanik toplum ilişkileri olarak adlandırılabilceğini söylemek mümkündür.

Tablo 82: Önünüze Fırsat Çıkarsa;

	Frekans(n)	Oran(%)	Geçerli Oran(%)	Kümülatif Oran(%)
Basmane'de kalırım	28	13,2	13,2	13,2
İzmir'in başka bir yerine taşınırım	7	3,3	3,3	16,5
Türkiye'nin başka şehrine taşınırım	5	2,4	2,4	18,9
Avrupa'ya giderim	46	21,7	21,7	40,6
Suriye'ye dönerim	126	59,4	59,4	100,0
Toplam	212	100,0	100,0	

Katılımcılara son olarak, önlerine fırsat çıkarsa nasıl hareket edecekleri, nereye gidecekleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %56,4'ü Suriye'ye döneceklerini, %21,7'si Avrupa'ya gideceklerini, %13,2'si Basmane'de kalacaklarını, %3,3'ü İzmir'in başka bir yerine taşınacaklarını, %2,4'ü ise Türkiye'nin başka bir yerine taşınacaklarını belirtmiştir. Burada Suriye'ye dönme fırsatı, Suriye'deki savaşın bitip durumun normalleşmesi ve ülkelerine tekrar kabul edilmeleri kapsamında düşünülmüş, memleket özlemleri katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Bu durumun da maalesef yakın gelecekte mümkün gözükmemesi, katılımcıların az bir kısmı tarafından arzulanmasına karşın Basmane'de kalıcılıkları anlamına gelebilir. Yaklaşık 6 yıllık süreçte Avrupa'ya gitmek isteyenler gittiği için, Avrupa'ya gitmeyi arzulayanların oranı da yüksek çıkmamıştır.

Tablo 83: Yaş ve Fırsat Çapraz Tablosu

		Fırsat Çıkarsa					Total
		Basmane'de kalırım	İzmir'in başka bir yerine taşınırım	Türkiye'nin başka şehrine taşınırım	Avrupa'ya giderim	Suriye'ye dönerim	
Yaşınız 18-25	Sayı	9	2	1	14	45	71
	Yaşınızdaki yüzde	12,7%	2,8%	1,4%	19,7%	63,4%	100,0%
	Fırsattaki yüzde	32,1%	28,6%	20,0%	30,4%	35,7%	33,5%
	Toplamda yüzde	4,2%	0,9%	0,5%	6,6%	21,2%	33,5%
26-35	Sayı	7	3	2	20	38	70
	Yaşınızdaki yüzde	10,0%	4,3%	2,9%	28,6%	54,3%	100,0%
	Fırsattaki yüzde	25,0%	42,9%	40,0%	43,5%	30,2%	33,0%
	Toplamda yüzde	3,3%	1,4%	0,9%	9,4%	17,9%	33,0%
36-50	Sayı	8	2	2	7	28	47
	Yaşınızdaki yüzde	17,0%	4,3%	4,3%	14,9%	59,6%	100,0%
	Fırsattaki yüzde	28,6%	28,6%	40,0%	15,2%	22,2%	22,2%
	Toplamda yüzde	3,8%	0,9%	0,9%	3,3%	13,2%	22,2%
51+	Sayı	4	0	0	5	15	24
	Yaşınızdaki yüzde	16,7%	0,0%	0,0%	20,8%	62,5%	100,0%
	Fırsattaki yüzde	14,3%	0,0%	0,0%	10,9%	11,9%	11,3%
	Toplamda yüzde	1,9%	0,0%	0,0%	2,4%	7,1%	11,3%
Toplam	Sayı	28	7	5	46	126	212
	Yaşınızdaki yüzde	13,2%	3,3%	2,4%	21,7%	59,4%	100,0%
	Fırsattaki yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Toplamda yüzde	13,2%	3,3%	2,4%	21,7%	59,4%	100,0%
-------------------	-------	------	------	-------	-------	--------

Farklı yaş gruplarının önlerine fırsat çıkarsa ne yapacakları çapraz tabloda incelendiğinde, yaş gruplarının oranlarının tamamının toplamdaki oranlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Yaş grupları gençleştikçe Avrupa'ya gitme eğiliminin arttığını dikkate almak yerinde olacaktır. Avrupa'ya gitmek isteyenlerin %10,9'u 51+ yaş grubunda, %15,2'si 36+50 yaş grubunda, %30,4'ü 18-25 yaş grubunda ve %43,5'i ise 26-35 yaş grubunda bulunmaktadır.

SONUÇ

“Türkiye'ye Dış Göçle Gelen Nüfus Hareketlerinin (Mülteciler ve Sığınma Arayanlar), Kıyı-Sınır Kent Yönetimine Etkileri: İzmir-Basmane Örneği” konulu çalışmada, göç olgusunun tarihi ve toplumsal bir gerçeklik olarak göç olgusunu farklı boyutlarıyla açıklayan kuramlar öncelikle ele alınmıştır. Sosyal sermayenin ulusaşırı destek faktörü ile işletilmesini açıklayan orta düzey göç kuramları, diğer kuramlar ile birleştirilerek, göç eden kişilerin motivasyonları açıklanmış, daha sonra göç olgusunu düzenleyen uluslararası ve ulusal düzenlemeler, uluslararası, ulusal ve yerel düzeylerde ele alınarak incelenmiştir. Çalışma konusu kapsamında, zorunlu göçün nedenlerine de ayrıca değinilmiştir. Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve BMMYK ekseninde oluşturulmuş uluslararası mülteci hukuku ile AB'nin düzensiz göç ve sığınma arayanlara yönelik uygulamaları açıklandıktan sonra, hem bu düzenlemelerin hem de teorik ve tarihsel arka planın Türkiye'deki göç ve mülteci rejimini nasıl etkilediği, çalışmanın temel konularındandır. İzmir kentindeki uygulamalar üzerinden Basmane'deki Suriyeli sığınma arayanların durumlarının, bu tarihsel ve teorik arka plan üzerine inşa edilen göç yönetimi modeli tarafından nasıl yönetildiği, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konak Belediyesi ve Basmane Etiler Muhtarlığı üzerinden tartışıldıktan sonra, Basmane Etiler Mahallesi'ndeki Suriyeli sığınma arayanların durumu incelenerek, çalışmada anlatılan teorik verilerin, hukuki boyutların ve idari hayatın günlük hayata yansımaları gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın kuramsal ve uygulamalı bölümleri, dikkat edilmesi gereken bazı tespitler ortaya koymuştur. Çalışmanın ilk iki bölümünü oluşturan kuramsal bölümlerden elde edilen tespitler şu şekilde sıralanabilir;

- Göç, çok boyutlu ve karmaşık bir sosyal olgudur ve pek çok farklı tipi bulunmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzenlemeler de bu duruma uygun olarak farklılaşmaktadır.
- Göç konusundaki düzenlemeler, Dünya tarihinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak kademeli bir biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin, zorunlu

göçe/mültecilere yönelik düzenlemeler Dünya Savaşları dönemi sırasında ortaya çıkmıştır.

- Farklı göç tiplerinin yanında, farklı göç kuramları da bulunmaktadır ve bu kuramlar farklı yönlerden işlevsel olabilmektedir. Örneğin, ülkeler arasındaki göç dinamikleri için makro teoriler daha işlevsel iken, bu çalışma kapsamında kentsel alandaki mültecilerin/sığınma arayanların durumunu analiz edebilmek için orta düzey kuramlar daha işlevseldir. Ama kuramlar arası ayırım keskin değil, geçirgendir ve kuramların birden fazlası ile birlikte değerlendirmeler yapılabilir.
- Türkiye'nin göç yönetiminin temel dinamikleri, özellikle 18.Yüzyıl'ın sonundan itibaren Osmanlı'da yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. İmparatorluk sınırlarının gittikçe küçülmesi ile Müslüman nüfusun İmparatorluk merkezine (Anadolu'ya) göç etmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi gibi etnik-dini nüfus hareketliliklerinin yaşanması, Türkiye'nin temel göç rejimini Türk soylu topluluklar üzerinde inşa etmesine yol açmıştır. Bu durum, Türk soylu olmayan her türlü göçmen için doğrudan sonuçlar yaratmıştır. Temel olarak, bu kişiler "göçmen" sayılmamakta ve farklı kategoriler altında nitelendirilmektedirler.
- Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne yer yönüyle çekince koyması, Türkiye'nin mülteci rejimini etkileyen en önemli faktördür. Bu çekince ile mültecilik teriminin anlamı Türkiye'nin Göç Hukukunda daraltılmaktadır ve bu durum temel mültecilik haklarının mülteci statüsü sahibi olmayanlar için ne kadar tanındığı konusunda eleştirilere yol açmaktadır.
- Türkiye'nin Dünya'nın en büyük mülteci nüfusa sahip olmasına neden olan 2011 yılından itibaren gerçekleşen Suriyeli göçü, bu konunun kamu yönetiminin gündemine alınmasına sebep olmuş ve AFAD ile GİGM başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar sürecin yönetilmesinde önemli roller oynamıştır.
- Dünya çapında göçmenlerin, Türkiye özelinde ise Suriyelilerin genellikle kentsel yerleşimlerde ikamet etmesi, kentsel hizmetlere erişim hakkı çerçevesinde konunun kent ölçeği üzerinden incelenmesini de gerekli

kılmaktadır. Bu bağlamda İzmir kenti, bir sınır ve kıyı kenti olma özelliği ile Suriyelilerin kentsel alanla olan ilişkilerinin analizi noktasında özgün bir ortama sahiptir. Özellikle Avrupa'ya geçmek isteyen Suriyeliler için İzmir'in sınır olma özelliği, Suriyelilerin Türkiye'ye gelirken geçtikleri güney doğu sınırından farklı olarak değerlendirilmelidir. Güneydoğu sınırları ulaşılmak istenen sınırlar olarak, İzmir'in de yer aldığı Batı kıyı sınırı geçilmek istenilen bir sınır olarak değerlendirilebilir.

- Yerel, bölgesel, ulusal veya uluslararası düzeylerde göçün yönetilmesinde yönetim uygulamaları çok önemlidir. Konuya İzmir özelinde bakıldığında ise, merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin zayıf olduğu ve göç konusuna ilişkin yönetim kültürünün olmadığı görülmektedir.
- Uluslararası mevzuat kentte göçün yönetilmesinin önemini defalarca vurgulamaktayken, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin konuya ilişkin tek projesinin süt kuzusu içerikli projesi olması, maalesef yeterli bir gelişme olarak değerlendirilemez.

Çalışmanın üçüncü bölümü, doğrudan anket bulgularını değerlendirerek somut politika önerileri sunulmasını sağlamaktadır. Anket bulgularının sonuçlarına geçmeden önce, Suriyelilerle ilgili anket çalışması sırasında ilerideki çalışmalar için uyarıda bulunmaya sebep olacak bir sorun alanıyla karşılaşıldığını belirtmek gerekir. Çalışmanın yönetiminde açıklandığı gibi, bazı sorular likert ölçeği tipinde hiç katılmıyorum ve kesinlikle katılıyorum arasında beş cevabın verilebileceği bir ölçekte hazırlanmıştı. Bu ölçekteki cevaplar, bazı Suriyeli katılımcılar tarafından yanıtlanması zor olarak nitelendirilmiş, bunun yerine sadece “evet” ve “hayır” seçeneklerinden oluşan bir yanıtlama sisteminin daha kolay olacağını önermişlerdir. Anketlerin işlevselliği adına daha sonraki çalışmalar için bu durumun göz önünde tutulması gerekebilir. Anket sonuçlarının analizi ve politika önerileri şu şekilde sıralanabilir;

- Çocuk sahibi olma oranı Türkiye ortalamasının üstünde çıkmıştır⁵¹⁰ ve bu oranın yaş grubu ve çocuk sayısı arasındaki çapraz tablo sonucunda daha da artacağı öngörülmüştür. Bundan dolayı anne ve çocuk sağlığı hakkında idare tarafından etkinlikler düzenlenmesi, destek birimlere ait Basmane çapında broşürler dağıtılarak konuya ilişkin bilgilerin verilmesi önerilebilir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, süt kuzusu projesi kapsamında bu kişilere tek tek ulaşırken, bu yönde bilgilendirmelerde de bulunabilir. Çocuk sayısındaki artış, ile birlikte çocukların eğitim ve uygun sosyalleşme şartları ile kentlerine ve topluma kazandırılması misyonu da ortaya çıkarmaktadır. Okul öncesi eğitimin ve okul eğitimi için, bu çocukların Milli Eğitim Bakanlığı kapsamında eğitim alma hakkının baki olduğu göz önünde bulundurularak, gerekli kontenjanın açılması ve kaynakların ayrılması gereklidir.
- Bu kişiler, konutlarında kendi habitusları çerçevesinde ikamet etmekte ve mahallelerini şekillendirmektedirler. Basmane'ye yönelik kentsel planlamalar/olası kentsel dönüşüm senaryolarına bu kişilerin toplumsal konumlarının da entegre edilmesi gereklidir. Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarında gerekli kaynaklara sahip olamayan yerleşimcilerin kentsel dönüşüm alanından sürülmesi senaryosunun bu kişiler için de geçerli olması durumunda, zaten ilk seferinde ülkelerinden uzaklaştırılmış olan bu kişiler, ikinci kez yaşadıkları yerden sürülmüş olur ve insan hakları ihlalleri ve toplumsal kriz ortamları ortaya çıkabilir.
- Konutlar bakımsızdır ve katılımcılar tarafından genellikle konutlara yönelik memnuniyetsizlikler dile getirilmiştir. Aynı zamanda katılımcılarla yapılan görüşmeler sırasında genellikle kira sözleşmesi yapmadıkları anlaşılmıştır. Barınma şartlarının iyileştirilmesi ile kiracılık haklarına ve kentsel haklara erişimin sağlanması ve olumlu yaşam kalitesi göstergeleri açısından gerekli ön koşullar arasındadır. Barınma şartlarının iyileştirilmesi için kentsel dönüşüm, mahallelinin yerinde ve habituslarına saygılı bir biçimde, rant odaklı olmadan gerçekleştirilecek olursa, bu duruma bir çözüm olabilir.

⁵¹⁰ Türkiye'de 2016 yılında kadın başına doğurganlık hızı 2,10'du ve bu değer sadece kadın başına çocuk sayısını vurgulamaktadır. Bu değer kabaca yarısı kişi başına düşen çocuk sayısını vermektedir. Bkz. Türkiye İstatistik Kurumu, **Doğum İstatistikleri, 2016**, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, 18.05.2017.,<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24647>, (10.08.2017).

Konutlarda temiz içme suyu ve elektrik hizmetlerine erişimde genellikle problemlerin yaşanmaması olumlu bir nokta olarak vurgulanmalıdır. Ama bazı katılımcılar, faturaların yüksek geldiğinden şikayetçi olmuştur. Bunun nedeni konutta oturanların sayısının çokluğunda aranabilir.

- Katılımcılar, bilgi edinme başta olmak üzere Suriyelilerden çeşitli biçimlerde destek aldıklarını bildirmişlerdir, ama özel olarak konut arama konusunda Suriyelilerin diğer Suriyelilere desteğinin yüksek olmadığı da görülmüştür. Bu durumda katılımcılar sosyal sermayeden bir ölçüde yararlansalar bile bazı durumlarda aktif hale getiremedikleri de belirtilmelidir.
- Katılımcılar, komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğunu belirtse de, aynı zamanda elli katılımcı Suriyeli oldukları için sözlü ve/veya fiziksel olarak saldırıya uğradıklarını da belirtmişlerdir. Suriyelilere karşı ön yargıların kırılmasında ve insanlar arasında karşılıklı sinerjinin yaratılmasında hala bazı engeller bulunmaktadır. Karşılıklı saygı ve işbirliği tohumlarının ekilmesinin yolu eğitim ve Türk ve Suriyeli herkesin ortak bir biçimde katılıp birbirlerini tanıyıp kaynaşabileceği toplumsal sorumluluk kapsamında gerçekleştirilecek olan gönüllü faaliyetler ile sağlanabilir. Örneğin, Basmane kapsamında gönüllü birlikler kurularak farklı kesimlerin birlikte ortak projelerde yer alması, farklı ödüller gibi çeşitli yollarla özendirilebilir.
- Katılımcıların işsizlik oranı, Türkiye ortalamasının üç katından daha yüksek çıkmıştır. Çalışanların da aldıkları ücretler düşük seviyelerdedir. Ekonomik yeterlilik, düzgün bir yaşam sürmek için gerekli olduğuna göre, bu veriler büyük bir sorun alanı olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun düzeltilebilmesi için istihdam politikalarının geliştirilerek emek piyasasının dışında kalmış kişilerin uygun bir biçimde istihdam edilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca serbest meslek gibi kendi özel becerilerini kullanabilecekleri fırsatları değerlendirebilmeleri için gerekli mali olanaklara erişebilmelidirler. Maaş alabilmek katılımcılar için çok önemlidir çünkü maaş dışında başka mali kaynaklara erişim oranları çok düşük seviyededir.
- Yasal düzenlemeler sayesinde katılımcılar genellikle sağlık hakkına erişim konusunda sıkıntı yaşamamaktadırlar. Sıkıntı yaşayanlar için ise en büyük sorun alanı Türkçe bilmemektir. Burada bazen Arapça bilen muhtara

dertlerini anlatıp Türkçe olarak kağıda yazdırıp doktora gitseler de, bu çözümün yeterli olmadığı açıktır. Suriyelilerin yoğun olarak gittikleri sağlık kuruluşlarında tercüme hizmeti verecek ekiplerin bulunması geçici bir çözüm olsa da, genel olarak Türkçe kurslarının yaygınlaşması ile hayatın her alanında iletişim problemlerinin önüne geçilmesi gereklidir. Bunun için Belediyeler, ücretsiz Türkçe kursları açarak dil eğitimin yaygınlaştırılmasında aracı bir rol oynayabilirler. Ayrıca bu kurslarda temel yurttaşlık bilgisi de verilerek yurttaşlık bilinci ile aidiyet duygusunun geliştirilmesi sağlanabilir.

- Sinema, tiyatro ve diğer kültürel etkinliklere katılım oranı düşüktür. Bu kişilerin ekonomik imkansızlık ve Türkçe bilmeme gibi nedenlerle bu tarz etkinliklere katılımlarının düşük olduğunu söylemek mümkündür. Ancak burada bir parantez açarak gerçekten kültürel etkinliklere katılmayı isteyip istemediklerinin katılımcılara sorulmadığı için bilinmediğini belirtmek gerekir. Bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar, ilerideki çalışmalarda katılımcılara bu tip bir soru yönelterek kültürel ilgiyi tüm boyutlarıyla ölçebilirler.
- Eğitim çağındaki çocukların yaklaşık yarısı okula gitmemektedir ve bu durum kayıp kuşak oluşma riski taşımaktadır. Okula gitmemek, eğitimden mahrum kalmak her türlü sosyal dışlanma ile bağlantılı güvenlik sorunlarına neden olabilir. Eğitim hakkına erişimin sağlanması konusu özel olarak konuya ilişkin stratejik planlarda kendine yer bulmalıdır.
- Katılımcıların yarısına yakını konutlarının dışına çıkmamaktadır. Çıkanlar da kendi mahallelerinin uzağında görünür değildir. Kentsel uzamdan faydalanma biçimleri katılımcının kenti ne kadar tanıdığına ve kendini kenti ile ne kadar bütünleştirdiği ile bağlantılıdır. Katılımcıların kenti daha iyi tanıyabilmeleri ve sosyalleşebilmeleri için konut dışına çıkıp kentlerini tanımaları için yönlendirilmeleri önerilebilir. Katılımcıların çocuklarının yerel halkın çocuklarıyla kaynaşabilmesi için oyun alanları, park, bahçe vs. peyzaj düzenlemeleri geliştirilerek hemşeri bilinci çocuklardan başlayarak geliştirilebilir.
- Bilgi alışverişi anlamında, katılımcılar ile idare arasındaki etkileşimin zayıf kaldığı görülmüştür. İletişim kanallarının geliştirilmesi için idare tarafından

gerekli adımların atılması, yine toplumsal dışlanmayı önleyici bir unsur olarak önem taşımaktadır.

- Katılımcıların Basmane’de kendini yabancı olarak gördükleri ve uygun koşullar sağlandığında Suriye’ye dönmek istemeleri, her an gidebileceklermiş gibi bir izlenim uyandırsa da, Suriye’deki koşullar nedeniyle yıllardır burada olan katılımcıların kente uyumları ve kentsel hizmetlere erişiminin, hemşerilik hukuku başlığı altında değerlendirilmeye başlanması gerekmektedir. Bu kişileri Eski Yunan Polislerindeki “metoikoslar” gibi değerlendirmek, Kamu Yönetimi disiplini açısından oldukça yetersiz kalacaktır. Mahallenin sağlıklı bir biçimde gelişimi, bunun yanında hem yerel halkın hem de mahallenin yeni sakinleri Suriyeli sığınma arayanların huzurlu bir biçimde yaşayabilmeleri için, Kamu Yönetiminin konuyu uluslararası literatürdeki ilkeler ışığında ele alıp değerlendirmesi gereklidir.

Anket sonuçları değerlendirildiğinde, Basmane’deki Suriyelilerin barınma, ekonomik, kültürel ve mekânsal dışlanma yaşadıkları anlaşılmaktadır. Kamu Yönetimi disiplininde beklenen, bu dışlanma tiplerinin acilen ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetlere geçmesidir. Aksi takdirde kentte toplumsal krizler ve gettolaşma hareketleri başlayabilir. Dışlanmanın ortadan kaldırılması ise, Suriyelilerin temel insan haklarına, dolayısıyla kentsel hizmetlere erişimlerini sağlayacağı gibi, kentte marjinal sınıfların oluşmasını önleyerek, sürdürülebilir ve sağlıklı bir kent kültürünün oluşmasına da katkı sağlayacaktır. Burada Kamu Yönetiminin rolü, hem ulusal hem de yerel düzeyde gerekli olmaktadır. Ülkenin genel göç politikaları doğrudan süreci etkilediği için, bu politikaların Suriyeli sığınmacıları mağdur etmeyecek şekilde yapılandırılması elzemdir. Ayrıca yerel yönetimlerin süreçle ilgili yapılandırılmasının sağlanması ve yönetim felsefesi çerçevesinde Kamu, özel ve sivil ortaklıkların merkezi ve yerel düzeylerde, insan haklarına saygılı ve stratejik planlama ilkeleri odaklı bir göç politikası sistemi içerisinde kurulması, Suriyelilerin mülteci haklarından ve kentsel hizmetlere erişim hakkından tam olarak yararlanabilmesi için gereklidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin. **Bitmeyen Göç**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Adaman, Fikret ve Keyder, Çağdar. **Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma**, 2006, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf, (28.07.2017).

ADB BRIEFS. **Facing the Challenge of Environmental Migration in Asia and the Pacific**, (2011). <https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/581/adb-brief-09-environmental-migration.pdf?sequence=1>, (07.12.2016).

Adıgüzel, Yusuf. **Göç Sosyolojisi**. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara, 2016.

Akalın, Ayşe. “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20.Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”. **Küreselleşme Çağında Göç**. İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 89-106

Akis, Yasemin. (2012). “Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, **Küreselleşme Çağında Göç**. İletişim Yayınları., İstanbul, 2012, s. 27-39.

Akkoyunlu Ertan, Kıvılcım ve Ertan, Birol. “Kentli Hakları: Kent ve İnsan Hakları Bağlamında Kentsel Hizmetlere Erişim Hakkı”. **Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 45-72.

Aksakal, Mustafa ve Schmidt-Verkerk, Kerstin. **Conceptual Framework on Temporary Migration, University of Tampere**, (Tarih belirtilmemiş). <http://www.uta.fi/edu/en/research/projects/aura-net/publications/Conceptual%20Framework%20on%20Temporary%20Migration.pdf>. (10.12.2016).

Aksoy, Zeynep. “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 20, 2012, s.292-303.

Aktar, Ayhan. (2007). “Nüfusun Homojenleştirilmesi ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, 1923-1924.” **Ege’yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**. (çev. Müfide Pekin ve Ertuğ Altınay İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 111-160.

Akyüz, Jülide. “Göç Yollarında: Kafkaslardan Anadolu’ya Göç Hareketleri”. **bilig**, Sayı:46, 2008, s. 37-56.

Arı, Kemal. “İzmir’in Göç Coğrafyası ve Kimliği.” **Dış Göçler (İzmir’de Bulgaristan’dan Gelen Türk Soylu Yerleşik Göçmenler**. İBB Ahmet Prishtina Kent Arşivi ve Müzesi, İzmir, 2013, s. 83-110.

Arslan, Mehmet. “Yurtdışı İşçi Göçü Bağlamında Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim ve Uyum Sorunları” **Kentleşme Göç ve Yoksulluk, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi**. İmaj Yayınevi, Ankara, 2002, s. 81-104

Avrupa Komisyonu. **Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu**, Brüksel. 2013. http://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, (30.06.2017).

Avrupa Konseyi. **Avrupa Kentsel Şartı – 2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto**. Mimarlar Odası. 2008.

Bailey, Peter. **The Creation Of The Universal Declaration Of Human Rights**, Universal Rights Network, <http://www.universalrights.net/main/creation.htm>, (26.07.2017).

Baklacioğlu, Nurcan Özgür. “Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar.” **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 193-220.

Balbo, Marcello. “International Migrants and the ‘Right to the City’”. **International Public Debates Urban Policies and the Right to the City**. Paris: UNESCO, 2006, s. 90-93.

Balibar, Etienne. **Politics and the Other Scene**. Verso, Londra, 2002.

Baran, Hitay, Çiçek, Ümit ve Büke, Ahmet. **İzmir’in Tarihi Kent Merkezinin UNESCO’nun Dünya Mirası Listesine Kazandırılması Projesi**, (Tarih belirtilmemiş). <http://www.levantineheritage.com/pdf/Unesco-projects.pdf>, (24.07.2017).

Başaran Uysal, Arzu. **Bir Kamusal Mekan Olarak Çocuk Oyun Alanları (1), Çanakkale İçinde Bir Kent Günlüğü**, (29.07.2013). <http://www.canakkaleicinde.com/bir-kamusal-mekan-olarak-cocuk-oyun-alanlari-1/>, (28.07.2017).

Bayındır Goularas, Gökçe. “1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması”. **Alternatif Politika**. Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 129-146.

Bazin Marcel. ve De Tapia, Stephane. **Türkiye Coğrafyası**. (çev. Arzu Nilay Kocası). İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

BBC News. **Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts**. 04.03.2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>. (20.12.2016).

Berne Initiative Studies. **Interstate Cooperation and Migration**. IOM International Organization for Migration, 2005.

Beyru, Rauf. **19. Yüzyıl'da İzmir'de Yaşam**. Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Bilsel, Cana. "Modern Bir Akdeniz Metropolüne Doğru", **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi**, (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. s. 143-160.

Biner, Özge. (2014). "Yasanın ve Sınırın İçinde Kalabilmenin Kural(sızlığı): Türkiye'de Yasallık ve Sınırdışı Edilebilirlik Arasındaki İlişkiye Dair Çıkarımlar". **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**. Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 383-401.

Biner, Özge. **Türkiye'de Mültecilik, İltica, Geçicilik ve Yasallık. Van Uydu Şehir Örneği**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı. **İltica ve Göç Mevzuatı**. Ankara: Başkent Matbaası, 2005.

Borjas, George J. "Economic Theory and International Migration". **International Migration Review**. Cilt: 23, Sayı: 3, 1989, s. 457-485.

Boswell, Christina. "New Issues In Refugee Research: Addressing the causes of migratory and refugee movements: the role of the European Union". **UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit**, Working Paper No. 73., 2002.

Bozbeyoğlu, Eda. "Mülteciler ve İnsan Hakları." **Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**. Cilt: 2, Sayı: 1, 2015, s. 60-80.

Burgess. Ernest W. "Şehrin Büyümesi: Araştırmaya Giriş". **Şehir**. Heretik Yayınları, Ankara, 2015, s. 89-104.

Buz, Sema. “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili.” **Polis Bilimleri Dergisi**. Cilt: 10, Sayı: 4, 2008, s. 1-14.

Cambridge Dictionary. **Border**. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/border>, (24.04.2017).

Castles, Stephen ve Miller, Mark. J. **Göçler Çağı**. (çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Council of Europe, **The Council of Europe and the European Union**, <http://www.coe.int/en/web/portal/european-union>, (30.04.2017).

Council of Europe, Congress of Local and Regional Authorities, **European Urban Charter Charter without the status of a convention**, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=887405&direct=true>, (30.04.2017).

Crisp, Jeff. “New Issues In Refugee Research: Beyond the nexus: UNHCR’s evolving “perspective on refugee protection and international migration.” **UNHCR Policy Development and Evaluation Service**. Research Paper No. 155, 2008.

Çağlayan, Savaş. (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi.” **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı: 17, 2006, s. 67-91.

Çatır, Gül. “Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitleli Göçün Analizi.” **Küreselleşme Çağında Göç**. İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Çokona, Ari. “Sonnotlar”. **Aias** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 2015, s. 55-66.

Danış, Didem. ve Soysüren, İbrahim. “Giriş.” **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**, Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 15-38.

Danış, Didem.ve Aksel, Damla B. “Sınır Yönetiminde Devlet ve Yeni İdare Biçimleri: Türkiye-Irak Sınırı, Sınır ve Sınırdışı.” **Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**. NotaBene Yayınları, Ankara, 2014, s. 67-99.

De Certeau, Michel. **Gündelik Hayatın Keşfi-1**, Dost Kitabevi, Ankara, 2008.

Deniz, Orhan. 1990 Sonrasında Türkiye’ye Yönelen Sığınma Hareketleri ve Etkileri. *VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*. Ankara, Türkiye, (3-5 Kasım 2010).

Deniz, Taşkın. “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye.” **TSA**, Sayı: 1, 2014, s. 175-204.

Dustmann, Christian. “Temporary Migration and Economic Assimilation.” **Swedish Economic Policy Review**, Sayı: 7, 2000, s. 213-244.

Dustmann Christian. and Görlach Joseph-Simon. “The Economics of Temporary Migrations”, **SOEP papers on Multidisciplinary Panel Data Research**, 729, 2015, https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.496241.de/diw_sp0729.pdf, (10.12.2016).

Ege’de Son Söz. **İzmirli Göçmenler 9 İsmi Aday Gösterdi**. (09.03.2011). <http://www.egedesonsoz.com/haber/Izmirli-gocmenler-9-ismi-aday-gosterdi-788718>, (21.04.2017).

Ege’de Son Söz. **İzmir’de 70 bin değil, 300-400 bin mülteci var!** (02.12.2015) <http://www.egedesonsoz.com/roportaj/izmir-de-70-bin-degil-300-400-bin-multeci-var/424>, (21.04.2017).

Erdoğan, M. Murat. **Türkiye’deki Suriyeliler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

Erdoğan, M. Murat. (2015). “Türkiye’ye Kitlemel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler.” **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul 2015 s. 311-347.

Eşsiz, Veysel. **Türkiye’de Mültecilerin Korunmasına İlişkin Politika ve Uygulamalara Genel Bakış. Uluslararası Toplum ve Mülteciler: Sorumluluklar, İmkanlar, İnsan Hakları İhlalleri**. Uluslararası Af Örgütü Yayınları, Ankara, 2016.

EU. **Urban Agenda for the EU, Pact of Amsterdam**. 2016.

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf, (30.04.2017).

European Comission. **Clandestino Project Final Report**. 2009.

http://www.gla.ac.uk/media/media_147171_en.pdf. (13.12.2016).

European Comission. **Migration and Home Affairs**. https://ec.europa.eu/home-affairs/index_en, (02.05.2017).

European Comission. **Tampere Kick-start to the EU’s policy for justice and home affairs**. Brüksel: Information and Communication unit of the Directorate-General Justice and Home Affairs of the European Commission. 2002.

European Comission, **Identification of applicants (EURODAC)**, Migration and Home Affairs, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/identification-of-applicants_en, (26.07.2017).

European Comission, **Legal Migration and Integration**, Migration and Home Affairs https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration_en, (30.04.2017).

European Comission, **Irregular Migration & Return**. Migration and Home Affairs, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy_en, (30.04.2017).

European Commission, , **European Agenda on Migration**, Migration and Home Affairs https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en, (30.04.2017).

European Court of Human Rights. **Geçici Tedbirler**. 2016.
http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_TUR.pdf, (30.04.2017)

European Migration Network, **Asylum and Migration Glossary 3.0**. (2014).
http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf, (10.12.2016),

European Migration Network.). **Circular and Temporary** (2011). *Migration*.
http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/whatwedo/networks/european_migration_network/reports/docs/emnstudies/circularmigration/lu_20111012_fv_circular_and_temporary_migration_en.pdf. (10.12.2016).

European Parliament. **Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions**. http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm, (30.04.2017)

Eylemer, Sedef ve Memişoğlu, Dilek. “The Borderland City of Turkey: Izmir from Past to the Present”, **Border Cities in Europe Oradea University Press, Eurohmes, Journal of the Institute for Euroregional Studies**. Sayı: 19, 2015, s. 159-184.

Gürkaş, Ezgi Tuncer “Kentte Barınma Hakkı: Kim İçin? Samata’da ‘Zorunlu’ Göçmenlerin Yer Kurma Pratikleri”. **Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 165-190

Faist, Thomas. **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**. (çev. Azad Zana Gündoğan). Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2003.

Faist, Thomas. "Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture." **Ethnic and Racial Studies**. Cilt: 23, Sayı: 2, 2010, s. 189-122.

Fawcett, James T. "Networks, Linkages, and Migration Systems". **International Migration Review**. Cilt: 23, Sayı: 3, 1989, s. 671-680.

Frangakis-Syrett, Elena. "Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi: Smyrna (1700-1914)." **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar**, (çev. Işık Ergüden). İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 27-58

Frontex. **Frontex at a Glance**. 2015.

http://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Frontex_at_a_Glance.pdf. (25.04.2017).

Frontex. **Risk Analysis for 2016**. 2016. Warsaw: Risk Analysis Unit.

Frontex. **Risk Analysis for 2017**. 2017. Warsaw: Risk Analysis Unit.

Frontex. **Frontex And Greece Agree On Operational Plan For Poseidon Rapid Intervention**. <http://frontex.europa.eu/news/frontex-and-greece-agree-on-operational-plan-for-poseidon-rapid-intervention-yiSxga>, (02.05.2017).

Frontex. **Eastern Mediterranean Route**. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> (23.02.2017)

Frontex, **Principles**, <http://frontex.europa.eu/training/principles/>, (26.07.2017).

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**. (çev. Hüseyin Özel). Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008.

Giray, Cevat. "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi". **X. İskan ve Şehircilik Konferansları**. SBF İskan ve Şehircilik Enstitüsü, 1971.

Google Maps, <https://www.google.com.tr/maps/place/Etiler+Mahallesi,+35360+Konak%2F%C4%B0zmir/@38.4223842,27.1419631,16z/data=!4m5!3m4!1s0x14bbd8f3b9433627:0xb1b0b469e83a976c!8m2!3d38.4218627!4d27.1463285>, (24.07.2017).

Göksu, Emel. “Kentleşmenin Kurucu Öznesi Olarak Kriz: 1929 Buhranı ve İzmir’de Mekânsal Dönüşümün Yeni Aktörleri”. **Değişen İzmir’i Anlamak**, (s. 135-169), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 135-169.

Gönüllü, Günay. “Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar”. **İnsan Hakları Yıllığı**. Sayı: 32, 2014, s. 31-52.

Hanson, Gordon H. “International Migration and the Developing World”. **Handbook of Development Economics, Vol. 5** North-Holland, The Netherlands, 2010, s. 4563-4414.

Hazan, Jacop Ceki. “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler.” **Küreselleşme Çağında Göç** İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 183-197.

Helton, Arthur C. and Jacobs Eliana. “What is Forced Migration”, **Georgetown Immigration Law Journal**. Cilt: 13, Sayı: 521, 1999, s. 521-532.

Heywood, Andrew. **Siyasetin Temel Kavramları**. (çev. Hayrettin Özler). Adres Yayınları, Ankara, 2015.

Hirschon, Renée. “Lozan Sözleşmesi’nin Sonuçları: Genel Bir Bakış”. **Ege’yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**. (çev. Müfide Pekin ve Ertuğ Altınay). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 17-28.

Hürriyet, **Suriyeli çocuklar da 'Süt Kuzusu' projesine alındı**, 19.03.2017 <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-cocuklar-da-sut-kuzusu-projesine-ali-40399833>, (27.07.2017).

Hopyar, Zehra. “Avrupa’da Göç ve Mülteci Olgusu”. **Diaspora Araştırmaları Merkezi**.2016. http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Goc_raporu_Ocak_2016.pdf. (06.06.2017).

ICMPD. **Interactive Map on Migration**. <http://www.imap-migration.org/index.php?id=471>, (02.05.2017).

Ihlamur-Öner, S. Gülfer. “Göçün Kadımlaşması ve Sosyal Refah Rejiminin Dönüşümü: İtalya Örneği.” **Küreselleşme Çağında Göç**. İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 353-377.

Ihlamur-Öner, S. Gülfer. “Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru?” **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 577-600.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, **World Disasters Report 2012 - Focus on forced migration and displacement**. Basın Bülteni, 2012. <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2012---focus-on-forced-migration-and-displacement/>, (01.05.2017).

International Labour Office (ILO), International Organization for Migration (IOM), Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), **International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia**. 2001.

IOM Uluslararası Göç Örgütü. **Göç Terimleri Sözlüğü**. 2009. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf. (13.12.2016),

IOM International Organization for Migration. **Glossary on Migration, 2nd Edition**. 2011. <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/iom.pdf>, (06.06.2017).

International Organization for Migration. **Key Migration Terms**. <http://www.iom.int/key-migration-terms>, (07.12.2016).

International Organization for Migration. **Integrated Border Management**. <http://www.iom.int/integrated-border-management>, (24.04.2017).

International Organization for Migration. **Iom And Integrated Border Management**.2015. https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/IBM/-updated/05_FACT_SHEET_Integrated_Border_Management_2015.pdf, (28.06.2017)

International Organization for Migration. **Glossary on Migration**. 2011. <http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/iom.pdf>. (07.12.2016).

International Organization for Migration. **Migrant Presence Report**. 2017. http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Sitrep_Turkey%20May_2017_.pdf, (26.07.2017).

International Organization for Migration, **World Migration Report 2015**. Imprimerie Courand et Associés, Frnasa, 2015.

IOM International Organization for Migration. Migration and History. **Essentials of Migration Management**, 2004.

International Organization for Migration. **Mediterranean Migrant Arrivals Top 363,348 in 2016; Deaths at Sea: 5,079**. 2017. <https://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-top-363348-2016-deaths-sea-5079>. (02.05.2017).

Işık, Nuran E. “Kemeraltı Üzerinden İzmir’de Ticari Yaşamın Değişen Niteliğine İlişkin Gözlemler”, *Değişen İzmir’i Anlama*” Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 187-212.

İçduygu Ahmet ve Biehl Ktisten. “Giriş”. **Kentler ve Göç** (s. 1-6). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

İçduygu Ahamet ve Aksel, Damla B. **Türkiye’de Düzensiz Göç, International Organization for Migration**, 2012, Ankara, <http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiyeDuzensizGoc.pdf>, (25.12.1016),

İpek, Nedim. “Kafkaslar’daki Nüfus Hareketleri”. **Türkiye Mecmuası**. Sayı: 20, 1997, s. 273-313.

İzmir Guide, **Basmane Rotası**, <http://www.izmirguide.com/basmane-rotasi>, (24.07.2017).

İzmir Mekan Rehberi, **Basmane Hakkında**, <https://www.izmirmekanrehberi.com/izmir-rehberi/Basmane>, (24.07.2017).

Jaeger, Gilbert. “On The History Of The International Protection of Refugees”. **IRRC**. Cilt: 83, Sayı: 843, 2001, s. 727-737.

Jahn, Egbert. **German Domestic and Foreign Policy, Political Issues Under Debate – Vol 2.**, Springer. Berlin, 2015.

Jansen, Clifford J. **Readings in the Sociology of Migration**, Pergamon Press, Great Britain, 1970.

Jastram, Kate and Achiron, Marilyn. (UNHCR). **Refugee Protection: A Guide To International Refugee Law**. Inter-Parliamentary Union, 2001.

Jenson, Eva and InterWorks “Disaster Managemetn Ethics.” **Disaster Management Training Programme**. 1997. <http://www.disaster-info.net/lideres/spanish/mexico/biblio/eng/doc13980.pdf>, (01.05.2017).

Kale, Başak. “Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Zorunlu Etkileri”. **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 155-169.

Karaman, Zerrin Toprak. "Perceptions of Immigrants by the Local People and Administrative Perspectives Regarding the Immigrants of Turkish Origin Who Came to Turkey from Bulgaria: A Case Study of Izmir." **Open Journal of Social Sciences**. Sayı: 3, 2015, s. 5-22.

Karaman, Zerrin Toprak. "Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye'de Örgütlenme". **Bütünleşik Afet Yönetimi**. Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2017, s. 1-38.

Karpat, H. Kemal **Etnik Yapılanma ve Göçler**. Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

Karpat, Kemal. "Önsöz". **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. xxiii-xl.

Kaya, Ayhan. "Türkiye'de Çerkesler". **Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 135-151.

Kaya, İbrahim ve Yılmaz Eren, Esra. **Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu**. SETA Yayınları, İstanbul, 2016.

Kayın, Emel. "Mekânsal ve Sosyo-Ekonomik Ayrılıksılar Geriliminde İzmir: Küresel-Yerel Fenomenler". **Değişen İzmir'i Anlamak**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 337-360.

Kayın, Emel. **Tarihsel ve Yaşamsal Kesişmeler: Basmane Oteller Bölgesi**, İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, (Tarih belirtilmemiş). <http://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/31-7nci-sayi/2134-tarihsel-ve-yasamsal-kesismeler-basmane-oteller-bolgesi>, (24.07.2017).

Karagöz, Kemal. **Suriyeli sığınmacılara "seyahat izin belgesi" uygulaması**, Hürriyet, 16.03.2016. <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-siginmacilara-seyahat-izin-belgesi-uygulamasi-37259266>, (28.07.2017).

Kechriotis, Vangelis. “Yunan Smyrna’sı: Cemaatlerden Tarihin Pantheon’una”. **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi?** (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 73-89.

Keyder, Çağlar. “Nüfus Mübadelesinin Türkiye Açısından Sonuçları”. **Ege’yi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi.** (çev. Şennur Özdemir). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 53-72.

Kıray, Mübeccel. **Örgütlemeyen Kent: İzmir**, Bağlam Yayınları, Ankara, 1972.

King, Russell, Skeldon Ronald and Vullnetari Julie. “Internal and International Migration: Bridging the Theoretical Divide”, **University of Sussex. Sussex Centre for Migration Research, Working Paper.** Sayı: 52, 2008, s. 1-49.

Kirişçi, Kemal. “Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi”. **Bilanço 1923-1938: Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi.** Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, Cilt: 1, 1999, s. 111-121.

Kirişçi, Kemal ve Karaca, Sema. “Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitleli Mülteci Akımları”. **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler.** (s. 297-314). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 297-314.

Koca, Burcu Toğral. “Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex’in Türkiye-Yunanistan Sınırlarındaki Rolü”. **Göç Dergisi.** Sayı: 1, Cilt: 1, 2014, s. 57-76.

Kok, P. “The Definition of Migration and Its Application: Making Sense of Recent South African Census and Survey Data”. **SA Journal of Demography.** Cilt: 7, Sayı: 1, 1999, s. 19-30.

Konak Kent Konseyi, **Türkiye'nin İlk Mülteci Meclisi Konak Kent Konseyinde Kuruldu!**, 19.12.2016. <http://www.konakkentkonseyi.org/news.php?isl=38>, (27.07.2017)

Konak Kent Konseyi, **20 Haziran Dünya Mülteciler Günü**, 22.06.2017
<http://www.konakkentkonseyi.org/news.php?isl=60>, (27.07.2017).

Koppenberg, Saskia. “Where Do Forced Migrants Stand in the Migration and Development Debate?” *Oxford Monitor of Forced Migration*. Sayı: 2, Cilt: 1, 2012, s. 2-16.

Koser, Khalid. **Irregular Migration, State Security and Human Security**. Global Commission on International Migration, 2005.

Köse, Melike Akkarca. **Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum**. Derin Yayınları, İstanbul, 2014.

Kümbetoğlu, Belkıs. “Göç Çalışmalarında Nasıl? Sorusu”. **Küreselleşme Çağında Göç**, (s. 49-85), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Latif, Dilek. *Refugee Policy in Turkey*. **The Turkish Yearbook**. Sayı: 33, 2002, s. 1-29.

Lemaitre, Georges, Liebig Thomas, Thoreau Cecile. and Fron Pauline. **Standardised statistics on immigrant inflows results, sources and methods**. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2008.
<https://www.oecd.org/els/mig/38832099.pdf>. (10.12.2016),

Lee, Everett S. “A Theory of Migration”. **Demography**. Cilt: 3, Sayı: 1, 1966, s. 47-57.

LIONS Relife, **Gezi Rehberi / İzmir tarihine yolculuk Hatuniye, Basmane, Tilkilik**. <http://www.lionsrelife.com/gezirehberi/izmir-tarihine-yolculuk-hatuniye-basmane-tilkilik/>, (24.07.2017).

Long, Katy. **No entry.**, United Nations High Commissioner for Refugees Policy Development and Evaluation Service, 2010.

Lucas, Robert B., E. “Internal Migration and Urbanization: Recent Contributions and New Evidence.” **Boston University IED Discussion Paper Series**. Number: 91, 1988.

Macar, Elçin. “Yunanistan’dan Anadolu’ya Göç: Nüfus Mübadelesi”. **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 173-190.

Marconi, Giovanna. “İtalya Göç Veren Bir Ülkeden Göç Alan Bir Ülkeye”. **Kentler ve Göç, Türkiye, İtalya, İspanya** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 115-165.

Martal, Abdullah. “19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Ticaret ve Sanayinin Gelişimi”. **Üç İzmir**. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 265-271.

Massey, Douglas S; Arango, Joaquin; Hugo, Greame; Kouaouci, Ali; Pellegrino, Adela. and Taylor, J. Edward. “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”. **Population and Development Review**. Cilt: 19, Sayı: 3, 1993, s. 431-466.

MAZLUMDER. *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*, (2014).

[http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EENDA%20YA%C5%9EAYAN%20SUR%C4%B0YEL%C4%B0%20KADIN%20SINMACILAR%20RAPORU\(2\).pdf](http://www.mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EENDA%20YA%C5%9EAYAN%20SUR%C4%B0YEL%C4%B0%20KADIN%20SINMACILAR%20RAPORU(2).pdf), (14.06.2017).

McCarthy, Justin. Forced Displacement Map. 2010. Turkish Coalition of America.

Messina, Anthony M. **West European Immigration and Immigrant Policy in the New Century**. Praeger Publishers, Westport, 2002.

Mevzuat Bilgi Sistemi, *Bakanlıkların Kuruluş Ve Görev Esasları Hakkında 174 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle 13/12/1983 Gün ve 174 Sayılı*

Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 1984.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3046.pdf>, (26.07.2017).

Mevzuat Bilgi Sistemi, ***Belediye Kanunu***, 2005.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, (27.07.2017).

Migration News. **EU Amsterdam Treaty.**
<https://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=1553>, (30.04.2017).

Mildanoğlu, Zakarya. “Gâvur İzmir’in Ermenileri”, **Agos**, 17.11.2012,
<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3319/gvur-izmirin-ermenileri>, (09.08.2017).

Minassian, Ahide Ter. “Ermeniler: Küçük Bir Cemaatin Dinamizmi.” **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi** (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 91-106.

Morehouse, Christal and Bloomfield, Michael. **Irregular Migration in Europe.** Migration Policy Institute, 2011.

Mutlu, Servet. “Late Ottoman Population and Its Ethnic Distribution”. **Nüfusbilim Dergisi\Turkish Journal of Population Studies.** Sayı: 25, 2003, s. 3-38.

Mültecilerle Dayanışma Derneği, **Karabağlar Kent Konseyi,**
<http://multeci.info/ngo/karabaglar-kent-konseyi/>, (08.08.2017).

Mülteci.net, **Merak edilenler,**
http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=12, (25.12.2016)

Nahum, Henri. “Bir Fotoğrafa Bakarken: 1900 Yılında Smyrna’da Bir Yahudi Ailesi”. **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi?** (çev. Işık Ergüden) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 107-122.

Natali, Claudia. “Linkages between Internal and International Migrations: Policy Implications for Development” **Conference Urban-Rural Linkages and Migration**. 16-17.09.2009, s. 1-18.

National Geographic Xpeditions. “What is Human Migration?” **Human Migration Guide**, Sayı: 6-8, 2005
<http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/09/g68/migrationguidestudent.pdf>, (20.12.2016).

Neumann, Cristoph K. ve Tamdoğan-Abel, Işık. “Bilinmeyen Bir Cemaatin Portresi: Müslümanlar”. **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi?** (çev. Işık Ergüden). İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 61-71.

Neuman, W. Lawrance. **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar Cilt I**, (çev. Sedef Özge), Yayın Odası, Ankara, 2014.

Niedomysl, Thomas and Fransson, Urban. “On Distence and the Spatial Dimension in the Definition of Internal Migration”, **Annals of the Association of American Geographers**, Cilt: 104, Sayı: 2, 2014, s. 357-372.

Nobel Prizes and Laureates, **Fridtjof Nansen – Biographical**, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1922/nansen-bio.html, (26.07.2017).

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, **Türkiye İstatistik Kurumu, Doğum İstatistikleri, 2016**, 18.05.2017,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24647>, (10.08.2017).

OECD. “Quality of Life”. **Compendium of OECD Well-Being Indicators**. 2011.
<http://www.oecd.org/std/47918063.pdf>, (01.05.2017).

OHCHR. Fact Sheet No: 20. Human Rights and Refugees,

<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf>. (29.04.2017).

Oliver-Smith, Anthony. “Disasters and Forced Migration in the 21st Century”.

Understanding Katrina. 2006, <http://understandingkatrina.ssrc.org/Oliver-Smith/>, (01.05.2017).

Ontario Ministry of the Environment. **Summary & Observation on proceedings of HABITAT, U.N. Conference on Human Settlements, Vancouver, 1976,**

<https://www.csb.gov.tr/db/habitat/edotordosya/file/dokumanlar/Summary%20&%200bsercation%20on%20proceedings%20of%20HABITAT,%201976.pdf>, (30.04.2017).

Oran, Baskın. “Uluslararası ve İç Hukukta Çekiç Güç’ün Yasal Dayanakları Sorunu”. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.** Cilt: 50, Sayı: 3-4, 1995, s. 257-270.

Otiou, Adrian, Titan, Emilia ve Dumitrescu, Remus. “Internal and International Migration: Is A Dichotomous Approach Justified?”. **Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2nd World Conference On Business, Economics And Management.** Sayı:109, 2014, s. 1011-1015.

Oxford Living Dictionaries, **Definition of Wanderlust in English,** <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/wanderlust>, (07.12.2016).

Oxford Living Dictionaries, **Definition of Denizen,** <https://en.oxforddictionaries.com/definition/denizen>, (27.07.2017).

Öner, N. Aslı Şirin. “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, **Küreselleşme Çağında Göç.** İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13-27.

Öner, N. Aslı Şirin. “Son mu, Başlangıç mı? Göç Çalışmalarında Sosyal Bir Olgu Olarak Geri Dönüş” **Küreselleşme Çağında Göç.** İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 263-285.

Özer, Mehmet Nazım ve Ayten, Mustafa Asım. “Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları”. **Planlama**, Cilt: 3, Sayı: 96-103, 2005, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/66d856ef1a6b02f_ek.pdf, (28.07.2017).

Özer, Y. Yeşim. **Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı**. Derin Yayınları, İstanbul, 2015.

Pécoud, Antoine and de Guchteneire, Paul. “International Migration, Border Controls and Human Rights: Assessing the Relevance of a Right to Mobility.” **Journal of Borderlands Studies**. Cilt: 21, Sayı: 1, 2006, s. 69-86.

Peker, Bülent ve Sancar, Mithat. **Mülteciler ve İltica Hakkı, İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi**. 2007. http://www.insanhaklariderneği.org/wp-content/uploads/2007/11/multeciler_ve_iltica%20hakki.pdf, (29.04.2017).

Peker, Mümtaz. “İzmir’in Nüfusunun Gelişimi”. **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**. Cilt: I, Sayı: 3, 1993, s. 273-281.

Peker, Mümtaz. **Sahil Kasabasından Büyükşehir Evrimleşme Sürecinde İzmir’e Göç**, İzmir Büyükşehir Belediyesi. İzmir, 2015.

Pektaş, Ethem Kadri. ve Akın, Fehmi. “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye”. **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**. Sayı: XII, Cilt: II, 2010, s. 23-49.

Pezzullo, Michael. “Sovereignty in an Age of Global Interdependency: the Role of Borders”. **Australian Strategic Policy Institute**, 2014.

Piore, Michael J. “The Shifting Grounds for Immigration”. **American Academy of Political and Social Science**. Sayı: 485, 1986, s. 23-33.

Pirenne, Henri. **Ortaçağ Kentleri**. (çev. Şadan Karadeniz). İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Pitkänen, Pirkko. and Carrera, Sergio. **Transnational Migration In Transition: State Of The Art Report On Temporary Migration.** University of Tampere, (2014). http://www.uta.fi/edu/en/research/projects/aura-net/publications/State-of-the-art_EURA-NET.pdf. (10.12.2016).

Ravenstein, Ernst Georg. “The Laws of Migration”, **Journal of the Statistical Society of London**, Cilt: 48, Sayı: 2, 1885, s. 167-235.

Refworld, League of Nations, “Convention Relating to the International Status of Refugees, 28 October 1933, League of Nations”, **Treaty Series Vol. CLIX No. 3663, 1933**, <http://www.refworld.org/docid/3dd8cf374.html>, (26.07.2017).

Republic of Turkey, **Ministry of Foreign Affairs, Lausanne Peace Treaty VI. Convention Concerning the Exchange of Greek and Turkish Populations Signed at Lausanne**, January 30, 1923.,http://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-vi_-convention-concerning-the-exchange-of-greek-and-turkish-populations-signed-at-lausanne_.en.mfa, (20.12.2016),

Resmi Gazete, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu**, (11.04.2013). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, (07.12.2016).

Rojas, Mariano. “The Measurement of Quality of Life: Conceptualization Comes First, A Four-Qualities-of-Life Conceptual Framework and an Illustration to Latin America.” **Measuring subjective well-being: an opportunity for National Statistical Offices**, ISQOLS Conference: Measures and goals for the progress of societies, Floransa, 23-24 Temmuz 2009.

Schmeidl, Susanne. “Exploring The Causes Of Forced Migration: A Pooled Time-Series Analysis, 1971-1990”. **Social Science Quarterly**. Sayı: 78, Cilt: 2, 1997, s. 284-308.

Scott, James W. "Bordering, Border Politics and Cross-Border Cooperation in Europe". **Neighbourhood Policy and the Construction of the European External Borders**. GeoJournal Library 115, 2015, s. 27-44.

Šebesta, Kamil. **The principle of non-refoulement. What is its standing in international law.** 2010. <http://www.elaw.cz/clanek/the-principle-of-nonrefoulement-what-is-its-standing-in-international-law>, (14.12.2016)

Sert, Deniz. "Elements Of Uncertainty In Turkey's Refugee System." **Turkish Policy Quarterly**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2014, s. 159-164.

Sever, Hanifi. "Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Yasadışı Göç ve Etkileri". **DPUJSS**, Cilt: 1, Sayı: 32, 2012, s. 51-66.

Sezer, Hamiyet. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri (18-19.Yüzyıl)", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 33, 2003, s. 105-124.

Shaw, Stanford J. "The Ottoman Census System and Population, 1831-1914". **Internatinal Journal of Middle East Studies**, Cilt: 9, Sayı: 3, 1978, s. 325-338.

Simes, Andrew and Forum members of Levantine Heritage, **Former and Current Churches of Smyrna**, Levantine Heritage, (2010-2011), <http://www.levantineheritage.com/data10.htm>, (28.07.2017).

Sinha, B., R., K. "Human Migration: Concepts and Approaches." **Foldrajzi Ertesito, Geographical Bulletin**. Cilt: 3, Sayı: 4, 2005, s. 403-414.

Skeldon, Ronald. "Interlinkages between Internal and International Migration and Development in the Asian Region". **Population, Space and Place**. Sayı: 12, 2006, s. 15-30.

Smyranelis, Marie Carmen. “Öndeyiş: Tarihini Arayan Şehir”. **İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi?** (çev. Işık Ergüden), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 9-24.

Soykan, Cavidan. “Mültecilik ve İnsan Hakları”. **Kontrast**. Sayı: 45, 2015, s. 4-6.

Soysüren, İbrahim. (2014). “Yabancıların Sınırdışı Edilmesi: Kavramsal Bir Tartışma ve Alternatif Bir Tanım İçin Notlar”, **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**. Ankara: Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 153-181.

Soysüren, İbrahim ve Danış, Didem. “Giriş”. **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**. Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 15-38.

Stark, Oded and Bloom, David E. “The New Economics of Labor Migration”. **Frontiers in Demographic Economics**. Cilt: 75, Sayı: 2, 1985, s. 173-178.

Statistics How To, **Cronbach’s Alpha: Simple Definition, Use and Interpretation**, 2014. <http://www.statisticshowto.com/cronbachs-alpha-spss/>, (28.07.2017).

Şaşmaz, Musa. “Immigration and Settlement of Circassians in the Ottoman Empire on British Documents 1857-1864”. **OTAM**. Sayı: 9, 1999, s. 331-366.

Şaul, Mahir. “Geçmişten Bugüne Siyah Afrika’dan Türkiye’ye Göçler: Kölelikten Küresel Girişimciliğe”. **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 77-117.

Şeker, Nesim. “Forced Population Movements in the Ottoman Empire and the Early Turkish Republic: An Attempt at Reassessment through Demographic Engineering”. **European Journal of Turkish Studies**. Sayı: 16, 2013, s. 1-16.

Şenol Sert, Deniz. “Uluslararası Göç Yazımında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”. **Küreselleşme Çağında Göç**. İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 29-47.

Şimşek, Doğu ve İçduygu, Ahmet. “Giriş: Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik”. **Toplum ve Bilim**. İletişim Yayınları, Sayı: 140, 2017, s. 6-10.

TARKEM, **Basmane ve Gar**. <http://www.tarkem.com.tr/kemeralti-bina/basmane>, (24.07.2017).

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. **AFAD Hakkında**. <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda>, (01.05.2017).

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. **Misyon ve Vizyon**. <https://www.afad.gov.tr/tr/2288/Misyon-ve-Vizyon>, (01.05.2017).

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **Teşkilat Şeması**, <https://www.afad.gov.tr/tr/2218/Teskilat-Semasi>, (26.07.2017).

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **AFAD Başkanı Dr. Fuat Oktay İzmir'de Suriyeliler İle Görüştü**, (07.08.2015). <https://www.afad.gov.tr/tr/1409/AFAD-Baskani-Dr-Fuat-Oktay-Izmirde-Suriyeliler-Ile-Gorustu>, (27.07.2015).

T.C. İçişleri Bakanlığı, **Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi, T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi Yönergesi**, 2017, <http://www.icisleriafad.gov.tr/kurumlar/icisleriafad.gov.tr/ONAYLI%20GAMER%20Y%C3%96NERGES%C4%B0-11.04.2017-1530%20.pdf>, (08.08.2017).

T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.597a7a4c448174.39289267, (28.07.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Yürürlüğe Girdi.** 2015.

http://www.goc.gov.tr/icerik6/6458-sayili-yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanunu-yururluge-girdi_350_361_607_icerik, (30.04.2017) ve (01.05.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2005). *İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı*, [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf), (09.08.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. **İl Göç İdaresi Müdürlükleri Çalışmaya Başladı.** 2016. http://www.goc.gov.tr/icerik6/il-goc-idaresi-mudurlukleri-calismaya-basladi_350_361_6796_icerik, (01.05.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. **Geçici Koruma** 21.07.2017. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (26.07.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Teşkilat Şeması**, 2017, http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281_icerik, (26.02.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, (2013). **Yayın No: 4**, 2013, http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman19.pdf,

T.C. İzmir Valiliği. **İzmir ve Yabancı Göçmenler.** <http://www.izmir.gov.tr/izmir-ve-yabanci-gocmenler>, (21.04.2017).

Taştekin, Fehim. **Suriye, Yıkıl Git, Diren Kal!**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

The Council of European Union. **Integrated Border Management; Strategy Deliberations.** 2006, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%201-3926%202006%20REV%203>. (25.04.2017),

Tekeli, İlhan. **Göç ve Ötesi.** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016.

Tekeli, İlhan. “Ege Bölgesinde Yerleşme Sisteminin 19. Yüzyıl’daki Dönüşümü”. **Üç İzmir**. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 125-141.

Tekin, Oğuz. **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**. İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

The Habitat Agenda. **Istanbul Declaration on Human Settlements**. (2006). <https://unhabitat.org/wp-content/uploads/2014/07/The-Habitat-Agenda-Istanbul-Declaration-on-Human-Settlements-20061.pdf>, (30.04.2017),

Toprak, Zerrin. **Yerel Yönetimler**. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.

Toprak, Zerrin. **Kent Yönetimi ve Politikası**. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016.

Tullah, Masoud Bashar. “Determinants of Rural Out-Migration: A Case Study of Siwan, Bihar”. **Indian Journal of Research**. Cilt: 4, Sayı: :2, 2015, s. 207-210.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, **İskan Tarihçesi**, Hamit Matbaası, İstanbul, 1932, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANE/DE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/DIGER%20YAYINLAR/197106714%20ISKAN%20TARİHCESI/0000_0000.pdf, (26.07.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, **Kararlar**, 2016. http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/GenelKurul/Basvuru_Karari/2016-134.pdf, (26.07.2017).

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, **Haziran 2017 Açlık ve Yoksulluk Sınırı**, 28.06.2017. http://www.tes-is.org.tr/assets/view/userfile/haziran2017_aclik_yoksulluk.pdf, (28.07.2017),

Türkiye İstatistik Kurumu, **İstatistiklerle Aile 2016**, Haber Bülteni, 10.05.2017. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646>, (28.07.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu, **İşgücü İstatistikleri, Nisan 2017**, (17.07.2017).
<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24629>, (28.07.2017).

Türkiye Nüfusu İl ilçe Mahalle Köy Nüfusları, **İzmir Konak Etiler Mahallesi Nüfusu**,
<http://www.nufusune.com/41194-izmir-konak-etiler-mahallesi-nufusu>,
(26.07.2017).

Uluslararası Af Örgütü. **Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni sınırlama olmadan uygulamalı**, 2011. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1122/turkiye-1951-cenevre-sozlesmesi>, (30.04.2017).

Ulusoy, Orçun ve Kılınc, Utku. “Yabancıların Sınırdışı İşlemlerinde AİHM İçtüzük Kural 39 ve Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Yolları” **Sınır ve Sınırdışı, Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar**. Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, s. 246-269.

UNESCO. **Migrant/Migration. Learning to Live Together**,
<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/>, (07.12.2016).

UNESCO, *Cities Welcoming Refugees and Migrants*. UNESCO, Paris, 2016.

UNHCR, *Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements*,
<http://www.unhcr.org/5304b71c9.pdf>, (30.04.2017),

UNHCR. **Syria Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal**. (08.12.2016) <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=22>,
(20.12.2016).

UNHCR, **Türkiye’deki Mülteciler Sık Sorulan Sorular**, (2015).
http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/s%20C4%B1k_sorulan_sorular.pdf,
(25.12.2016).

UNHCR, **Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, Sıkça Sorulan Sorular**, (2017).
[http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/faq_for_syrians_\(turkish\)_02032017.pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/faq_for_syrians_(turkish)_02032017.pdf),
(28.07.2017).

UNHCR. **Human Rights and Refugee Protection (RLD 5)** (1995).
<http://www.unhcr.org/uk/3ae6bd900.pdf>. (28.06.2017).

UNHCR. **Preparedness Package for Refugee Emergencies (PPRE) Emergency Handbook**, <https://emergency.unhcr.org/entry/55576/preparedness-package-for-refugee-emergencies-ppre>, (01.05.2017).

UNHCR BM Mülteciler Yüksek Komiserliği. **UNHCR'nin Tarihçesi**,
<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=53> (07.03.2017).

UNHCR BM mülteciler Yüksek Komiserliği. **Yönetim ve Organizasyon**.
<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=56> (07.03.2017).

UNİCEF Türkiye Milli Komitesi, **Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar**,
<http://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>,
(28.07.2017).

United Nations, **International Migration Report 2015**. Department of Economic and Social Affairs, 2016.

United Nations. **Universal Declaration of Human Rights**.
<http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, (30.04.2017).

Uyanıker, Taner. **Basmane'de tarihi eserler yok oluşa terk edildi**, İlkses, 25.09.2016.
<http://www.ilksesgazetesi.com/mobil/haber.php?id=21581>, (24.06.2017).

Ünlü, Evren. **İzmir Ermenileri**, (07.05.2011), <http://evrensmyrna.blogspot.com.tr-/2011/05/izmir-ve-bornova-ermenileri-1.html>, (24.07.2017).

Wallerstein, Immanuel. **Modern Dünya Sistemi, Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya Ekonomisinin Kökenleri.**(çev. Latif Boyacı), Bakış Yayınları, İstanbul, 2004.

Wimmer, Andreas and Schiller, Nina Glick. “Methodological Nationalism and the Study of Migration”, **European Journal of Sociology**, Cilt: 43, Sayı: 2, 2002, s. 576-610.

Yakut, Kemal. “Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu’na Göçleri (1783-1922).” **Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler.** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 119-132.

Yazan, Yeliz. **Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası, Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı.** Milenyum Yayınları, İstanbul, 2016.

Yılmaz, Abdurrahman. “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, **Turkish Studies**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2014, s. 1685-1705.

Yönten, Hasan. “Fransa, Almanya ve Hollanda’da Yaşayan Türkler Ne Kadar Yurttaşlar?” **Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi.** İmaj Yayınevi, Ankara, 2002, s. 123-150.

Zetter, Roger. **Protection in Crisis: Forced Migration and Protection in a Global Era.** Migration Policy Institute. 2015 <http://www.migrationpolicy.org/research/protection-crisis-forced-migration-and-protection-global-era>. (13.12.2015),

Zetter, Roger. “More Labels, Fewer Refugees: Remaking the Refugee Label in an Era of Globalization”. **Journal of Refugee Studies**. Cilt: 20, Sayı: 2, 2007, s. 172-192.

Zürcher, Erik-Jan. **The Late Ototman Empire As Laboratory Of Demografic Engineering,** 2008. http://www.academia.edu/5726057/The_lat-e_Ottoman_Empire_as_laboratory_of_demographic_engineering, (20.12.2016).

Zürcher, Erik-Jan.. “Giriş: Demografi Mühendisliği ve Modern Türkiye’nin Doğuşu”. **İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Etnik Çatışma**. İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 9-17.

EKLER

Ek 1: Türkçe Anket

Basmane'deki Suriye'den Gelen Sığınma Arayanlara Yönelik Yerelde Kamusal Hizmetlere Erişimdeki Memnuniyet Derecesini Ölçen Anket

Kabılmakta olduğunuz bu anket, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde, Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman danışmanlığında yürüttüğüm yüksek lisans tezim kapsamında değerlendirilecektir. Ankette kişisel bilgiler ve politik görüşler hiçbir şekilde talep edilmemektedir. Amaç, kentsel hizmetlere erişime yönelik memnuniyetinizi tespit etmektir.

Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Araş. Gör. Orçun Çobangil

I. Demografik Sorular

1. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek
2. Yaşınız: 18-25 26-35 36-50 51+
3. Suriye'nin neresinden geldiniz?
4. Türkiye'de ilk ikamet yeriniz: İzmir İstanbul Gaziantep Kilis Antakya Diğer:
5. Kaç çocuğunuz var?
6. Oturduğunuz konut tipi: Apartman dairesi Müstakil ev Baraka Otel odası Diğer:
7. Konutunuzda kaç kişi oturuyorsunuz?

II. Sosyo-ekonomik Sorular

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kısmen katılmıyorum.	Katılıyorum.	Kesinlikle katılıyorum.
8. Barınma amaçlı konut ararken sıkıntılar yaşadım.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Barındığım konutun kalitesinden memnunuzum.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Konutunda elektrik hizmetinden faydalanabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Konutunda temiz içme suyuna erişebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Benden önce İzmir'e gelmiş Suriyelilerin desteği benim için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kamu kurumlarıyla ilgili resmi iş ve işlemlerimde iletişim engeliyle karşılaşıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Herhangi bir sağlık kuruluşuna gittiğimde rahatlıkla hizmet alabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Yerel halkla rahatlıkla konuşabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Türkiyeli komşularıyla ilişkilerim iyidir.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Kökenimle ve/veya durumumla ilgili olarak İzmir'de daha önce sözlü ve/veya fiziksel bir saldırıya maruz kaldım.	☐	☐	☐	☐	☐

	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kısmen katılıyorum.	Katılıyorum.	Kesinlikle katılıyorum.
18. İzmir dışına seyahat edebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Devlet dairelerine gittiğimde işlerimi kolaylıkla halledebiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Basmane'de kendimi güvende hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
21. Genel olarak İzmir'de kendimi güvende hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

22. Çalışıyor musunuz? Evet Hayır

23. Aylık geliriniz nedir? 0-1000TL 1001-1500 TL 1501-2000 TL 2001-3500 TL 3500+

23. Gelir kaynaklarınız en çok hangilerine dayanmaktadır? (Birden fazla şıkla işaretleyebilirsiniz.)

- Maaşınız Sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımlar
 Suriye'den getirdiğiniz kaynaklarınız Birleşmiş Milletler'den ve diğer uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlar
 Diğer Suriyelilerden gelen yardımlar Muhtarıktan gelen yardımlar Diğer:

24. Sizden önce İzmir'e gelmiş Suriyelilerin desteğinden hangi alanlarda faydalanıyorsunuz?
(Birden fazla şıkla işaretleyebilirsiniz.)

- Konut bulma İş bulma Sosyal destek Konuşma becerisi Diğer:

25. Bir sağlık kuruluşuna gittiğinizde sıkıntı yaşıyor musunuz? Evet Hayır

26. (25. soruya cevabınız "Hayır" ise bu soruyu atlayınız.)

Yaşadığınız sıkıntıları önem derecesine göre sıralayınız. (1= en önemli, 3= en önemsiz)

- Dil, iletişim sıkıntısı
 Yoğunluk, tedavi sırası
 Bürokratik işlemler

	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla
27. Sinema ve/veya tiyatroya gidiyor musunuz?	☐	☐	☐	☐
28. Belediyenin halka yönelik faaliyetlerine katılıyor musunuz?	☐	☐	☐	☐
29. Spor faaliyetlerine katılıyor musunuz?	☐	☐	☐	☐

30. Eğitim çağında çocuğunuz var mı? Evet Hayır

Hiç = Hiçbir zaman
Nadiren = Yılda bir-iki kere
Bazen = Ayda bir-iki kere
Sıklıkla = Haftada bir-iki kere

31. (30. soruya cevabınız "Hayır" ise bu soruyu atlayınız.) Evet Hayır
Okula gidiyorlar mı?

32. Dışarıda vaktinizi nerelerde geçiriyorsunuz? (Birden fazla şıkla işaretleyebilirsiniz.)

Sokakta Meydanda Parkta Dışarı çıkmıyorum. Diğer:

33. Bilgi kaynaklarınız daha çok hangisine dayanıyor? (Birden fazla şıkla işaretleyebilirsiniz.)

Valilik/İl Göç İdaresi Suriyeliler Sivil Toplum Kuruluşları
 İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel halk
 Konak Belediyesi Muhtarlık

34. Yaşamınızı kolaylaştıran, sizinle yakından ilgilenen kişi ve/veya gruplar var mı? Evet Hayır

35. (34. soruya cevabınız "Hayır" ise bu soruyu atlayınız.)
Çalışma alanları nedir?

36. Destek alma derecenize göre aşağıdaki kurum ve kuruluşları sıralayınız. (1=en önemli, 7=en önemsiz)

Valilik/İl Göç İdaresi Suriyeliler Sivil Toplum Kuruluşları
 İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel halk
 Konak Belediyesi Muhtarlık

37. İzmir'i hangi ifadelerle tanımlayabilirsiniz? (Birden fazla şıkla işaretleyebilirsiniz.)

Yeniliğe açık Pahalı Gelişmiş
 Muhafazakar Tehlikeli Az gelişmiş
 Ucuz Güvenli

38. Basmane'yi Suriye'den geldiğiniz yerleşime göre hangi yönlerden farklı buluyorsunuz?
(Birden fazla şıkla işaretleyebilirsiniz.)

Kentsel yapılar Kültürel özellikler İklim Kentsel hizmetler Komşuluk ilişkileri

39. Basmane'de kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Yabancı gibiyim Evimde gibiyim

40. Önünüze fırsat çıkarsa;

Basmane'de kalırım. Türkiye'nin başka bir şehrine taşınırım.
 İzmir'in başka bir yerine taşınırım. Avrupa'ya giderim.
 Suriye'ye dönerim.

Anket soruları bitmiştir. Katılımınız için teşekkürler.

Ek 2: Arapça Anket

استطلاع قياس نسبة الرضا لدى اللاجئين السوريين القاطنين الى منطقة باسمانة اثناء الوصول الى الخدمات العامة على الصعيد المحلي

ان هذا الاستطلاع الذي تشارك فيه مخصص من اجل استخدامه في رسالة الماجستير العالدة الي في قسم الادارة العامة في كلية العلوم الادارية في جامعة تسعة ايلول لدى البروفسورة الدكتورة زارين طويراك. وسوف لن يتم استخدام المعلومات الواردة في هذا الاستطلاع في اية امور اخرى او حول الاراء السياسية الخاصة بك. الهدف هو قياس نسبة الرضا في الوصول الى الخدمات العامة.

اشكرك جزيل الشكر على مساهمتك.
مختص البحث اورنتشون تشوبانغيل

I. الاسئلة الديموغرافية

1. الجنس: انثى ذكر
2. العمر: 18-25 26-35 36-50 51+
3. من أين أنت من سوريا
4. بما هو اول قامة لديك في تركيا ازمير اسطنبول غازي عنتاب كلس انطاليا آخر:
5. كم طفل لديك.....
6. نوع منزلك: شقة منزل مستقل براكه غرفة فندق آخر:
7. كم شخص في منزلك؟

II. الاسئلة الاقتصادية - الاجتماعية

	لا اوافق بها	لا اوافق	ارفاق مسيما	ارفاق	تعد اوافق
8. هل لاقيت مشكلة اثناء البحث عن منزل.	☐	☐	☐	☐	☐
9. هل انت راضي عن جودة منزلك.	☐	☐	☐	☐	☐
10. استطع الاستفادة من خدمة الكهرباء في منزلي.	☐	☐	☐	☐	☐
11. استطع الحصول على ماء الشرب في منزلي.	☐	☐	☐	☐	☐
12. من المهم جدا دعم السوريين الذي جاؤوا الى ازمير قبلي.	☐	☐	☐	☐	☐
13. الاقي الصعوبات اثناء محاولة الاستفادة من الخدمات العامة.	☐	☐	☐	☐	☐
14. استطع الحصول على الخدمات الصحية اثناء الذهاب الى أي منشأة صحية.	☐	☐	☐	☐	☐
15. استطع التحدث الى الشعب المحلي بشكل سهل.	☐	☐	☐	☐	☐
16. علاقتي مع الجيران الاترك جيدة.	☐	☐	☐	☐	☐
17. لقد تعرضت الى هجوم لفظي/ فيزيالي بسبب انتمالي و/او حالتي في ازمير قبل هذا.	☐	☐	☐	☐	☐

	لا يوافق أبدا	لا يوافق	وافق صعبا	وافق	أكيد أوافق
18. استطع الذهاب الى خارج ازمير.	☐	☐	☐	☐	☐
19. استطع القيام بالاجراءات الخاصة بي بسهولة في الدوائر الرسمية.	☐	☐	☐	☐	☐
20. اشعر بأمان في يسملة.	☐	☐	☐	☐	☐
21. اشعر بالأمان بشكل عام في ازمير.	☐	☐	☐	☐	☐

22. هل تعمل؟ نعم لا

23. دخلك الشهري؟ 0-1000 ليرة تركية 1001-1500 ليرة تركية 1501-2000 ليرة تركية 2001-3500 ليرة تركية 3500+

23. من أين تأتي اليك موارد الدخل بشكل اكثري؟ (يمكن التأثير على أكثر من خانة)

- راتبك المساعدات القادمة من الجمعيات
- المال الذي جلبته من سوريا المساعدات القادمة من الأمم المتحدة أو المنظمات الدولية الأخرى
- المساعدات الأخرى القادمة من سوريا المساعدات القادمة من المختار آخر:

24. في اية مجال تستفيد من السوريين القادمين الى ازمير من قبل؟ (يمكن التأثير على أكثر من خانة واحد)

- العثور على منزل العثور على عمل دعم اجتماعي دعم محادثة آخر:

25. هل تعاني من مشاكل لثاء الذهاب الى أي منشأة صحية؟ نعم لا

26. (الترك هذا السؤال في حال كان جوابك على السؤال 25 لا) قم بترتيب المشاكل على شكل رقم (1=الأكثر أهمية 3=الأقل أهمية)

- اللغة ومشكلة التواصل
- الانحام والدور من اجل المعالجة
- الاجراءات الروتينية

27. هل تذهب الى المسرح او السينما؟ نعم لا

28. هل تشارك في الفعاليات التي يتم تنظيمها من طرف البلدية من اجل الشعب؟ نعم لا

29. هل تشارك في الفعاليات الرياضية؟ نعم لا

30. هل لديك اطفال يحضر الدراسة؟ نعم لا

في أي وقت = أبدا
مرة أو مرتين في السنة=نادرا
مرة أو مرتين في الشهر=أحيانا
مرة أو مرتين في = بشكل متكرر
الاسبوع

31. (اترك هذا السؤال في حال كان جوابك على السؤال 30 لا) نعم لا
هل يذهبون الى المدرسة؟

32. اين تقضي وقتك في الخارج؟ (يمكن التأشير على اكثر من خانة واحدة).
لا اخرج الحديقة الساحة الشارع آخر:.....

33. من اين تستمد موارد المعلومات بشكل اكثر؟ (يمكن التأشير على اكثر من خانة واحدة).
الجمعيات السوريين الولاية/دائرة الهجرة
الشعب المحلي بلدية ازمير الكبرى
المختار بلدية كونك

34. هل هناك شخص او مجموعة اشخاص يقومون بتسهيل حياتك؟ نعم لا

35. (اترك هذا السؤال في حال كان جوابك على السؤال 34 لا) ما هي مجالات العمل

36. قم بترتيب الجهات و المؤسسات بناء على درجة الدعم (1=الاكثر اهمية، 7=الاقل اهمية).
الجمعيات السوريين الولاية/دائرة الهجرة
الشعب المحلي بلدية ازمير الكبرى
المختار بلدية كونك

37. هل يمكنك التعرف عن ازمير ببعض الكلمات (يمكن التأشير على اكثر من خانة واحدة).
متطور غالي مفتوح للتطور
اقل تطورا خطير محافظ
امن رخيص

38. ما هي اوجه الاختلاف بين مدينتك في سوريا وبين بسمانه؟ (يمكن التأشير على اكثر من خانة في نفس الوقت).
علاقة الجوار الخدمات المدنية المناخ الخصائص الثقافية ابناء الحضري

39. كأني في بيتي مثل اجنبي كيف تشعر في بسمانه؟

40. في المستقبل:
اذهب الى اية مدينة في تركيا ابقى في بسمانه
اذهب الى اوربا اذهب الى مكان اخر غير ازمير
اعود الى سوريا

انتهت اسئلة الاستطلاع. شكرا لك.